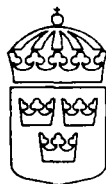

Riksdagens protokoll

1988/89:12

Protokoll
1988/89:12

20 oktober 1988

Debatter m. m.

Torsdagen den 20 oktober

Kompletteringsval till utskott	3
Anmälan om ny utskottsordförande	4
Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 11)	4
Svar på frågor	
1988/89:100 av Lennart Brunander (c) om sammansättningen av försvarets personalvårdsnämnd	63
1988/89:102 av Birger Schlaug (mp) om finansiering av utrym- ningar på grund av reaktorolycka	64
1988/89:103 av Birger Schlaug (mp) om beredskapsövningar med befolkningen nära kärnkraftverken	64
1988/89:113 av Sten Andersson i Malmö (m) om huvudleveran- tör av ubåtar till marinen	66
1988/89:98 av Knut Wachtmeister (m) om slopande av ålders- gräns för ledamot i taxeringsnämnd	67
1988/89:109 av Ulla Orring (fp) om placeringen av viss tjänst vid Sveriges geologiska undersökning	68
1988/89:126 av Mats Lindberg (s) om lokaliseringen till Malå av del av Sveriges geologiska undersökning	68
1988/89:116 av Lars-Ove Hagberg (vpk) om bibehållen svensk nationell stålindustri	70
1988/89:1 av Ingrid Hasselström Nyvall (fp) om statsbidrag till rensning och invallning av Emån	72
1988/89:110 av Anna Horn af Rantzien (mp) om Emåprojektet	72
1988/89:74 av Margareta Winberg (s) om miljöhänsyn vid utbyggnaden av minikraftverk	74
1988/89:52 av Lars Norberg (mp) om offentliggörande av avtal om export av kärnkraftsavfall	76
1988/89:60 av Lars Ernestam (fp) om avskaffande av det s.k. 5:3-bidraget enligt skogsvårdslagen	77
1988/89:71 av Gudrun Schyman (vpk) om hanteringen av utbränt kärnbränsle	80
1988/89:72 av Viola Claesson (vpk) om säkerheten vid sjö- transport av utbränt kärnbränsle	82

Prot.	1988/89:75 av Lena Öhrsvik (s) om åtgärder mot förurning av	
1988/89:12	brunnar	84
	Ändring av den preliminära tidsplanen	85
	Svar på frågor	
	1988/89:79 av Annika Åhnberg (vpk) om miljöproblemen	
	inom Torneälvens ekosystem	86
	1988/89:88 av Lars Norberg (mp) om åtgärder mot direktver-	
	kande eluppvärmning i bostadshus	88
	1988/89:97 av Erkki Tammenoksa (s) om åtgärder för att	
	förhindra spridning i naturen av plastringar till ölburkar	89
	1988/89:106 av Anna Wohlin-Andersson (c) om klorutsläppen i	
	Vättern från Aspa bruk	90
	1988/89:54 av Åsa Domeij (mp) om högre avgifter på konst-	
	gödselkväve m.m.	92
	1988/89:115 av Jan Jennehag (vpk) om trålfisket i Bottenhavet	94
	Meddelande om svar på interpellation 1988/89:11	96
	Svar på frågor	
	1988/89:120 av Roland Larsson (c) om kommunal barnomsorg	
	för barndagvårdares barn	96
	1988/89:124 av Sigge Godin (fp) om väntetiderna för asyl-	
	sökande	99
	Meddelande om svar på interpellation 1988/89:1	101
	Svar på frågor	
	1988/89:101 av Anna Wohlin-Andersson (c) om den regional-	
	politiska utredningen	101
	1988/89:119 av Gullan Lindblad (m) om rekrytering av arbets-	
	kraft bland flyktingar	103
	1988/89:65 av Martin Olsson (c) om konsumentupplysning om	
	när kosmetiska och hygieniska preparat har testats på djur ..	104
	1988/89:107 av Viola Claesson (vpk) om åtgärder mot viss	
	våldsspekulation	105
	Allmänpolitisk debatt (forts. från s. 63)	107
	Meddelande om interpellationer	
	1988/89:28 av Bruno Poromaa (s) om ökat löntagarinflytande	
	inom gruvnäringen	176
	1988/89:29 av Ivar Franzén (c) om hälsoriskerna med läckande	
	skorstenar	177
	Meddelande om frågor	
	1988/89:128 av Margit Gennser (m) om den kommunala sek-	
	torns expansion	178
	1988/89:129 av Kjell Ericsson (c) om kompensationen för	
	slopod utbobeskattning	178

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 20 oktober

2

Val av en ledamot i skatteutskottet	3
Val av en suppleant i skatteutskottet	4

1988/89:12

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Torsdagen den 20 oktober

Kl. 10.00

*Kompletteringsval till
utskott*

1 § Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Härmed avsäger jag mig uppdraget som ledamot av Sveriges riksdag från den 28 oktober 1988.

Stockholm den 18 oktober 1988

Beatrice Ask

Framställningen bifölls av kammaren.

3 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Härmed begär jag entledigande från uppdraget att vara ordinarie ledamot i riksdagens skatteutskott.

Jag vill samtidigt meddela, att jag vid utskottets sammanträde den 19 oktober frånträtt uppdraget att vara utskottets ordförande.

Stockholm den 19 oktober 1988

Jan Bergqvist

Framställningen bifölls av kammaren.

4 § Kompletteringsval till utskott

Talmannen meddelade att den socialdemokratiska riksdagsgruppen som ny ledamot i skatteutskottet efter Jan Bergqvist anmält Kjell Nordström och som ny suppleant i samma utskott efter Kjell Nordström anmält Jan Bergqvist.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i skatteutskottet

Kjell Nordström (s)

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

suppleant i skatteutskottet
Jan Bergqvist (s)

Anmälan om ny utskottsordförande

5 § Anmälan om ny utskottsordförande

Allmänpolitisk debatt Talmannen anmälde att skatteutskottet till ny ordförande efter Jan Bergqvist utsett *Lars Hedfors* (s).

6 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1988/89:16 och 17 till konstitutionsutskottet
1988/89:31 och 32 till lagutskottet

7 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1988/89:K1 till konstitutionsutskottet
1988/89:So3 och So4 till socialutskottet
1988/89:Ub2–Ub10 till utbildningsutskottet
1988/89:So5–So10 till socialutskottet
1988/89:T1 och T2 till trafikutskottet
1988/89:Sk1 till skatteutskottet
1988/89:L2 till lagutskottet

8 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 11)

Anf. 1 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Låt mig, med utgångspunkt i storstädernas förhållanden, redovisa några erfarenheter och slutsatser från det senaste valet. Detta val har visat att ett växande antal människor framför allt i våra storstäder ställt sig utanför samhällsarbetet genom att inte delta i valet. Valdeltagandet har sjunkit granska kraftigt, och detta är särskilt markant i vissa av storstädernas flerbostadsområden. I många av dessa valdistrikt ligger valdeltagandet på omkring 60 % och t.o.m. därunder. Detta är, som jag ser det, ett allvarligt hot mot styrkan och livskraften i vår demokrati.

Vi håller på att få två Sverige: dels ett som omfattar den större delen av befolkningen och som känner stor delaktighet i samhällsarbetet, vi kan kalla dessa människor de väletablerade, dels ett Sverige som växer och som har sitt fäste i flerbostadsområdena. Där finns människor som möter problem, t.ex. invandrare, sjuka, handikappade, låginkomsttagare, pensionärer och ensamstående familjeförsörjare. Ibland kallas denna växande grupp för de utanförstående. Många ungdomar hör också till denna grupp.

Utvecklingen känns igen från andra länder, t.ex. USA. Men det är utvecklingen i Sverige som är den för oss allvarliga. Svenskt samhällsliv bygger på intresse och delaktighet från de många människorna. Det svenska

välfärdssamhället kallas ofta för den svenska modellen. Denna bärs framför allt upp av ett brett folkligt engagemang som kanaliseras i en stark lokal självstyrelse i kommunerna och en bred delaktighet i samhällsarbetet, särskilt genom medlemskap i folkrörelserna. Det är denna modell som skapat förutsättningarna för vår stora välfärdsutveckling och den unika sammanhållningen i svenskt samhällsliv.

Förloras detta starka folkliga engagemang är risken påtaglig för att betydande delar av samhällsverksamheten av människorna kommer att uppfattas som enbart stora opåverkbara byråkratier, vilka blir mer av ett hot än en trygghet för människorna. Därför finns det skäl att uttrycka stor tillfredsställelse över att regeringen, genom beslutet om storstadsutredningen, bestämt sig för att på central nivå gripa tag i dessa problem. Men man kan konstatera att resultat i detta arbete kan nås först när man får ett brett genomslag också hos de närmast berörda, nämligen storstädernas invånare. Därför måste arbetet föras ut i en bred diskussion bland människor och organisationer.

En övergripande fråga är hur många människor som skall kunna engageras och hur möjligheterna för den lokala demokratin skall tas till vara. Dagens stora kommuner är i och för sig effektiva och slagkraftiga när det gäller att hantera de stora övergripande frågorna. Men beslutanderätten i de frågor som finns i människors närhet som direkt påverkar deras vardag måste på ett helt annat sätt än i dag föras ut till människorna. Vi kan fortsättningsvis inte enbart låta dem vara beroende av handläggning i stora byråkratiska förvaltningar. Hur många av de anställda och de av verksamheten berörda har träffat en politiker eller, ännu mer sällsynt, känner en politiker? Jag har en son som arbetar i hemtjänsten i centrala Stockholm. Han säger sig i varje fall inte ha sett en politiker i den verksamheten under de senaste tre åren. Storstäderna måste få ett fint förgrenat nät av kommundelsnämnder som tar hand om huvuddelen av den kommunala verksamheten i närmiljön. Frågorna handlar där om omsorg om barn och äldre, fritid, kultur, men också om den yttre närmiljön.

Ett särskilt problem utgör organisationen av den öppna vården. Landstingens olika förvaltningar och kommunerna springer i dag om varandra. Här måste det skapas en huvudman – kommunerna, som för denna verksamhet får ekonomiska resurser från landstingen. Därigenom blir det också möjligt att förankra denna verksamhet i kommundelsnämnderna.

Folkrörelserna har i stor utsträckning misslyckats med att nå ut till storstädernas människor. Detta beror delvis på att rörelsernas organisationsmönster är mer avpassat till det begynnande 1900-talets industrisamhälle än till dagens och morgondagens informationssamhälle. Folkrörelserna arbetar fortfarande efter ett schema som grundar sig på att huvuddelen av människorna är bosatta i glesbygdens tätorter och på landsbygden.

Nu fordras det att folkrörelserna griper tag i de problem som är aktuella för storstädernas människor. Här krävs en kulturrevolution för att skapa ett nytt samspel mellan människor och idéer där dagens byråkratiska organisationer inte får vara styrande. Från samhällets sida måste det ges förutsättningar för en sådan mobilisering av storstädernas människor. Inte minst viktigt är det att medverka till att skapa lokaler för ett brett förenings- och kulturliv,

mötesplatser i storstadens bostadsområden etc.

Situationen påverkas också av att samhället i överdrivet nit kapat åt sig verksamheter och byråkratiserat dessa i den heliga effektivitetens namn. Det gäller lokaler, idrottsplatser, ungdomsarbete och kultur- och fritidsaktiviteter av olika slag. Nu måste vi släppa krafterna loss! Här finns det en stor beredskap ute hos människorna att möta upp i ett sådant arbete.

En annan viktig demokratifråga är att skilja på valen till riksdag, landsting och kommuner. I dagens mediasamhälle drunknar de kommunala debatterna i rikspolitiken. Särskilt märks detta i storstäderna, där medierna är mer dominerande än i andra delar av vårt land. En återgång till fyraåriga mandatperioder med val vartannat år skulle ge en vitalisering av den landstingspolitiska och kommunalpolitiska debatten och därmed också av den lokala demokratin.

Men det räcker inte med att skapa dessa mera formella förändringar av demokratis villkor i storstadsområdena. Vi måste också, inte minst i detta hus, på ett annat sätt än hittills beakta de problem och behov som är aktuella i storstadsområdena och ge dem en rättvis andel av tillgängliga resurser.

Den under senare år nödvändiga saneringen av statens finanser har hårt gått ut över storstädernas samhällsservice. Osthyvlar och tårtspadar har varit verktyg som drabbat med förkrossande kraft. Bara för Stockholms läns landsting har vi genom beslut i denna riksdag dragit bort resurser under en sjuårsperiod på ca 18 miljarder kronor. För enbart 1988 beräknas bortfallet till drygt 4 miljarder. Till detta skall läggas effekterna på kommunerna, som inte heller varit obetydliga.

Bara i år har regering och riksdag från min lilla kommun Norrtälje, som ligger i Stockholms län och som därför drabbats av storstädernas fördömdelse, tagit bort resurser som motsvarar en skattehöjning på 1:30 kr. och som man har förutsatt skall vältras över på regionens invånare.

Naturligtvis sätter dessa förhållanden sina spår. De syns i otillräckliga vårdresurser, i nedslitna kollektiva transportmedel, i skolmiljöer som är deprimerande och i en otillräcklig utbyggnad av vård och omsorg. Så är det för alla storstadsområden. I Stockholms läns landsting har detta lett till att vi fått en av de högsta landstingsskatterna i landet. Särskilt hårt drabbar denna utveckling dem som är mest beroende av samhällsservice – de utanförstående.

Situationen ger också underlag för en diskussion om privatiseringar och sparprogram som också dessa drabbar dem som inte är väletablerade i samhället.

Under senare år har trycket ökat på dem som bor i flerbostadsområdena. Många får sin standard bestämd av socialförsäkringarna. Dessa tar inte hänsyn till det högre kostnadsläget i storstäderna. Utflyttningen av utvecklingsstörda, tömningen av mentalsjukhusen och även flyktingströmmen har lett till att nya grupper av människor kommer in i flerbostadsområdena, vilket sammanhänger med den allt starkare segregeringen på bostadsmarknaden. Till detta kan sedan läggas de sociala problem som har sin rot i missbruk av alkohol och narkotika.

I detta sammanhang finns också andra problem. Något av det viktigaste när det gäller att skapa tilltro till samhället är att människorna upplever att

samhället tryggar liv och egendom. Polisverksamheten i storstadsområdena måste bringas att fungera. Inte minst viktigt är det att polispersonalen får resurser och motivation för att stanna kvar i den hårda storstadstjänsten.

En trygg barnomsorg är en av de viktigaste samhällsfrågorna i storstadsområdena, inte minst mot bakgrund av att det här finns många ensamstående föräldrar, framför allt kvinnor. Deras möjligheter till ett jämlikt liv med arbete och en rik fritid är beroende av att barnomsorgen dels kan behålla sin personal, dels kan byggas ut för att träda in när den ledighet som föräldraförsäkringen betalar upphör.

Invandrarnas speciella situation måste uppmärksammas, framför allt när det gäller förutsättningarna att delta i det nya hemlandets samhällsliv. Men det är också viktigt att möta invandrarfientliga stämningar. En av de viktigaste uppgifterna i detta avseende är att man ser till att flyktingarna så snabbt som möjligt kommer ut i arbetslivet. Kan inte detta åstadkommas genom en starkt förkortad handläggningstid av uppehållsärendena bör möjligheter ges till arbete under väntetiden.

Det är också viktigt att storstädernas speciella kommunikationsproblem uppmärksammas för att människornas dagliga liv skall kunna förbättras – inte försämrats genom orimligt långa pendlingstider. Men även miljöfrågorna och trängselproblemen måste få en bättre lösning. Det behövs därför en stor satsning på utbyggnad av den spårbundna trafiken. Men trafiksituationen kan inte förbättras utan att också väganslagen uppräknas så att storstadsområdena får en rättvis andel av vägmedlen som motsvarar deras behov.

En annan viktig uppgift för att man skall kunna återställa människornas tilltro till politisk handling är att bostadsefterfrågan, framför allt från de unga, kan tillgodoses.

Den regionala obalans som blir ett resultat av marknadskrafternas fria spel måste motverkas i samhällsplanering och samhällsbyggande. För Stockholmsregionens vidkommande gäller det härvidlag inte minst frågan om att fortsätta utbyggnaden av Södertörns universitet och lärarhögskolan i Södertälje.

Herr talman! Betydande delar av vårt land består i dag och kommer ännu mer i framtiden att bestå av storstadsområden. Hela landets framtid är direkt beroende av att vi förmår länka utvecklingen i både stad och glesbygd i så harmoniska former som möjligt. Det finns ingen strävan i storstadsområdena att låta dessa expandera och utvecklas på bekostnad av andra delar av vårt land, tvärtom. Ju mer av den framtida utvecklingen som kan ske i övriga delar av landet desto bättre. Men vår uppgift är också att med engagemang och handlingskraft forma en fortsatt välfärdsutveckling för storstadens människor, en utveckling där människorna aktivt deltar. På den punkten har årets val varit en väckarklocka. Jag hoppas att den inte kommer att ringa förgäves.

Anf. 2 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Det anses självklart att vi i Sverige skall kunna välja mellan mängder av olika bilar, kläder, sillburkar och tandkrämer, så självklart att vi har en näringsfrihetsombudsman och en konkurrenslagstiftning, allt i syfte att förhindra monopol och konkurrensbegränsningar, allt i syfte att ge

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

konsumenterna många olika alternativ att välja mellan.

När det emellertid gäller något så viktigt som barnens skola, omsorgerna om de äldre, hur barnen skall tas om hand eller vilken vård vi skall ha när vi blir sjuka, då motarbetas i stället människorna när de skall välja. Den offentliga verksamheten på dessa områden gynnas så ensidigt och så starkt att det blir mycket svårt för andra alternativ att växa fram.

Låt mig ge några exempel. Ett par föräldrar kan ordna barnomsorgen för sina båda småbarn för 60 000 kr. per år, det är hälften mot de 120 000 kr. som daghem för de båda barnen skulle kosta. Men eftersom föräldrarna inte får något som helst stöd om de ordnar barnomsorgen själva blir det privata, hälften så dyra, alternativet minst fem gånger så dyrt för dem. Och det har de inte råd med. I det här fallet betyder det att de tvingas in i ett alternativ som är väsentligt dyrare och kanske också sämre, mindre skraddarsytt just i deras fall.

Ett annat exempel: En sjuksköterska skulle vilja öppna ett eget sjukhem. Hon har många idéer och synpunkter på hur vården där skulle kunna göras så bra som möjligt. Men hur bra vården än blir har hon ingen som helst garanti för att kunna driva denna verksamhet, trots att kostnaderna regelmässigt är lägre än för motsvarande offentliga vård, bl. a. därför att byråkratin blir mindre och kostnaderna för administrationen lägre. Hon är helt beroende av landstingets mer eller mindre goda vilja. Under sådana omständigheter, herr talman, är det inte så svårt att räkna ut varför vi i Sverige har t.o.m. färre alternativa sjukhem än man har i länderna bakom järnridån.

Ett tredje exempel: För några år sedan kunde vi i TV se hur bortåt en miljon fransmän beredde sig på att tåga mot Paris därför att statsbidragen till de kristna skolorna var hotade. Den franska regeringen tvingas till reträtt. I Frankrike, liksom i de flesta andra västländer, anses det självklart att de föräldrar som så vill skall kunna sätta sina barn i en alternativ skola utan att det blir dyrare. Men hur är det i Sverige? Njuggheten mot de fristående skolorna är imponerande. Först när de varit i gång tre år kan de över huvud taget söka statsbidrag. Och om statsbidrag sedan beviljas blir det inte ens hälften så stort per elev jämfört med vad de kommunala skolorna får.

Resultatet blir att möjligheten att välja något annat än den offentliga omsorgen, utbildningen, vården eller servicen förbehålls ett privilegierat fåtal. Men bristen på valmöjligheter får också andra konsekvenser. Om ett landsting inte kan ställa upp med vård för den svårt sjuke i tid, vad gör då den sjuke? Det hjälper inte att hon eller han kanske betalat hundratusentals kronor eller mer i landstingsskatt under sitt liv. De föräldrar som inte får en dagisplats eller som av olika skäl inte kan använda sig av det alternativet eller där dagiset stängs på grund av personalbrist, vad gör de? Vad gör den åldersglömske som inte får den vård hon eller han behöver?

De inbetalade skattepengarna är i dagens system ingen garanti för att man skall få den vård eller den service man behöver. När det allmänna sviktar lyser skyddsnäten med sin frånvaro. Är det då att undra på att allt fler känner oro, otrygghet, inte minst inför äldre dar?

Samtidigt undrar hundratusentals människor, främst kvinnor, varför de skall vara hänvisade till i stort sett en enda arbetsgivare bara därför att de vill ägna sig åt något så viktigt som vård, utbildning eller omsorger.

På alla de här områdena, som verkligen berör viktiga delar av vårt samhälle, försökte vi moderater valrörelsen igenom få en öppen, konstruktiv debatt med socialdemokraterna – men förgäves. I stället ägnade socialdemokraterna betydande energi åt att i annonser, affischer och broschyrer förvränga och snedvrída våra förslag. – Rik nog för ett borgerligt samhälle? kunde man t.ex. läsa på jättestora socialdemokratiska affischer sista veckan före valet över bilden av en gammal sjuk kvinna. – Bara de rika skulle få råd med sjukvård, utbildning, omsorger, har det hetat. Men är det inte just så det håller på att bli på allt fler områden och för allt fler i socialdemokraternas Sverige?

Vi moderater vill att den offentliga vården, omsorgerna, utbildningen och servicen skall kompletteras med enskilda initiativ och, herr talman, att dessa skall ges möjlighet att verka på sådana villkor att det inte kostar mer för den enskilde patienten, föräldern eller eleven. I stället för att begränsa valmöjligheterna till några få vill vi ge alla möjlighet att välja.

I stället för att kommunerna får alla barnomsorgspengar vill vi att en del skall gå direkt till småbarnsföräldrarna genom ett vårdnadsbidrag, så att småbarnsföräldrarna själva kan välja. På skolans område bör statsbidraget följa eleven, om han väljer en annan skola än den kommunala. På sjukvårdens område bör en del av landstingsskatten ersättas av en allmän, obligatorisk sjukvårdsförsäkring, i försäkringskassornas regi. Patientbricken skall följa patienten, vare sig hon anlitar landstingets vård eller någon annan vårdgivare. Och äldre och handikappade skall själva kunna utse sin hemvårdare – en anhörig, en granne, kanske en bekant som man har förtroende för – eller anlita en privat hemvårdscentral, utan att det skall kosta mer.

Med våra förslag förblir finansieringen av skola, vård och omsorger gemensam, solidarisk, oberoende av vem som står för verksamheten. Men valet blir den enskildes utan att det kostar honom eller henne mer.

Herr talman! Jag hade räknat med att civilministern skulle bevärdiga sammanträdet med sin närvaro, eftersom det är han som skall hålla det sista anförandet i detta avsnitt. Jag hade tänkt ställa en rad frågor till honom. Jag får försöka ställa de frågorna till honom på något annat sätt. Jag hade tänkt fråga honom varför socialdemokraterna är så rädda för en valfrihet på lika villkor, så rädda att de inte ens vågar ge sig in i en seriös debatt. Vill socialdemokraterna verkligen att möjligheten att välja skall förbehållas människor med kontakter och kontanter? Vill socialdemokraterna verkligen stänga inne personalen inom barnomsorg, äldreservice och sjukvård hos i princip en enda arbetsgivare? Har socialdemokraterna verkligen så lågt förtroende för den offentliga skolan, vården eller omsorgen att de inte vågar släppa fram alternativ? Tror man att den offentliga verksamheten då skulle bli chanslös?

En så negativ inställning till den offentliga skolan, barnomsorgen, vården, servicen har verkligen inte vi moderater. Men vi anser, ja vi vet, att det är bra om den offentliga verksamheten kan kompletteras med många olika enskilda alternativ. Underlätta alternativen kan nya initiativ och idéer lättare prövas och erfarenheterna av den prövningen berika både den offentliga och den privata verksamheten. Vi vet också att det är lättare och går snabbare att

komma till rätta med brister, köer om man också anlitar enskilda initiativ.

Låt mig som ett tankvärt exempel bara nämna den utomordentligt kvalificerade verksamhet som kranskärlosoperationerna utgör. Där har köerna varit orimligt långa med olidlig smärta, oro, invalidisering och t.o.m. dödsfall för de köande som följd. Men en allt större del av den verksamheten utförs i dag också i Sverige i privat regi därför att detta har varit det snabbaste, effektivaste och bästa sättet att komma till rätta med köerna. Stora mänskliga men också samhällsekonomiska vinster blir följden.

I fråga om barnomsorgen står det allt klarare att regeringen med sin politik inte kommer att klara löftet om full behovstäckning 1991. Redan nu står daghem tomma på grund av personalbrist, och långt värre kommer det att bli enligt socialstyrelsens bedömning om inget görs. Samtidigt vet vi att fler stannar inom verksamheten eller söker sig dit om de har möjlighet att också välja alternativa daghem. Låt oss då göra det möjligt för t.ex. personalen själv att öppna och driva daghem, underlätta i stället för att motverka för de föräldrar som vill ordna sin barnomsorg själva. Det är inte heller ointressant att alternativen också på detta område i regel kostar väsentligt mindre.

Låt oss inte heller glömma bort att en valfrihet på lika villkor skulle innebära en effektiv kvalitetskontroll. Den enskilde får då möjlighet att välja bort sådan verksamhet som är mindre bra och att välja fram sådan verksamhet som är effektiv och bra och där man visar omtanke om just honom eller henne. I Malmö har man öppnat en privat stiftelsedrivna hemvårdscentral – att stiftelsedriva är i dag den enda privata möjlighet som står till buds. En gammal kvinna som jag träffade i Malmö hade tidigare haft över 40 olika hemvårdare hos sig under ett år. Sedan den privata centralen öppnades hade hon haft en och samma hela tiden. Även om det här kanske är ett extremt exempel, visar det ändå nyttan av konkurrens. Naturligtvis är det bra om de erfarenheter och rutiner som ligger bakom detta också sprids till de kommunala hemvårdscentralerna.

Det rigida vaktslåendet om de offentliga monopolen borde vara vid vägs ände. Bristerna blir alltmer påtagliga, och de ständiga skattehöjningar som monopolen bidrar till drabbar inte bara betalningssvaga grupper hårdast. De slår dessutom undan möjligheterna för landsting och kommuner att ge sina egna anställda inom vård och omsorg de reallönelyft som krävs.

Vart tredje landsting och var tionde kommun lär planera att höja skatten nästa år. Det betyder skattehöjningar för alla de deltidsarbetande eller lågavlönade som inte får någon del i regeringens aviserade sänkning av marginalskatterna. Ändå har valet ganska klart markerat att människor inte accepterar ytterligare skattehöjningar för människor med låga inkomster. Nu kommer de ändå. Och också den heltidsarbetande sjuksköterskan får, trots på papperet inte obetydliga löneökningar och trots regeringens marginalskattesänkningar, sänkt standard nästa år om kommunalskatterna höjs med mer än 70 öre.

Också de ständiga skattehöjningarna är vid vägs ände. Skadeverkningarna blir alltmer märkbara för vår konkurrensförmåga, för tillväxten och välfärden, för redan betalningssvaga som alltid drabbas hårdast. Det som återstår är att förlita sig på omprioriteringar, effektiviseringar och på att välkomna, inte motarbeta, enskilda initiativ. I stället för att förvränga och förvanska

borde regeringen vara utomordentligt lyhörd för de konstruktiva förslag som vi moderater har att komma med på dessa och andra områden. Jag hoppas att det trots civilministerns frånvaro här i dag skall bli möjligt att få en debatt om dessa ting.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Anf. 3 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Den offentliga sektorn är i kris. Man kan inte slå upp en tidning eller lyssna på ett nyhetsprogram utan att mötas av nyheter om nya problem. Polisen är i kris, militären är i kris och skatteförvaltningen är i kris. Daghemspersonal vill sluta, sjukhuspersonal vill sluta och brandmän vill sluta. Det ljuder en kakofoni av larmsignaler.

Syftet med den här avdelningen i den allmänpolitiska debatten var att vi från oppositionen skulle få tillfälle att tala med den nye civilministern, som har ansvaret för de här problemen. Det är beklagligt att han tydligen är försenad.

Jag hade tänkt säga till honom att det tyder på ett mycket stort mod – eller möjligen på aningslöshet – att åta sig den här uppgiften. Jag är benägen att tro att den civilminister vi nu har fått har åtagit sig arbetet på grund av mod. Med sin bakgrund i finansdepartementet är han nog väl medveten om vad han ger sig in på.

Det handlar om att lösa problem som är nyckeln till lösningen av de grundläggande strukturproblemen i svensk ekonomi. Så länge vi inte har fått kontroll över den offentliga utgiftsexpansionen och löst ett antal effektivitets- och produktivhetsproblem, kommer vi inte att kunna lösa Sveriges grundläggande samhällsekonomiska problem.

Det handlar också om 1,4 miljoner anställda, av vilka många är mycket missnöjda med sin arbetsgivare.

Den socialdemokratiska regeringen har under de senaste sex åren inte drivit förnyelsearbetet i den offentliga sektorn med tillräcklig kraft. Charmkurser kan nog vara bra, men de räcker inte. Det behövs ett kraftfullt reformarbete. Vi folkpartister brukar säga att det skall bedrivas efter två huvudvägar.

Den första vägen kallar vi den *inre* reformationen. Den handlar i sammanfattning om att lita mera på de offentliganställda, dvs. att decentralisera beslutsbefogenheter, förändra politikerrollen och övergå till mer målstyrning samt släppa loss de offentliganställdas kreativitet och beslutsförmåga.

Den andra vägen kallar vi den *yttre* reformationen. Med det menar vi det som Ingegerd Troedsson har talat mycket om här, dvs. att släppa in aktörer utifrån på de stora vård-, omsorgs- och utbildningsområdena. Det vill vi göra för att få in nya idéer, för att få en kostnadskonkurrens och för att få en del personal, som annars skulle sluta, att stanna samt ibland också för att öka medborgarnas valfrihet.

Jag har tidigare sammanfattat Bo Holmbergs år som civilminister med orden "det blev flopp för den inre reformationen och stopp för den yttre reformationen". Det vore bra om man efter Bengt K Å Johanssons ämbetsperiod inte behövde upprepa den betygssättningen. Sverige behöver

verkligen en bättre fungerande offentlig sektor, präglad av mindre byråkrati, större effektivitet och mer av valfrihet.

När Bengt K Å Johansson griper sig an dessa uppgifter kommer han att möta många svårigheter. Det finns mycket av revirtänkande. Det finns en byråkrati som är stark, inte minst när det gäller att slå vakt om sina egna intressen. Det finns starka fackföreningar, och tyvärr kan man väl säga att förändringsviljan inte är lika stor i fackföreningsrörelsen på den offentliga sidan som den har blivit på den privata sidan.

Jag undrar ändå om inte det största problemet för Bengt K Å Johansson, när han skall gripa sig an dessa uppgifter, ändå är de ideologiska låsningar som finns i hans egen rörelse.

Från socialdemokratisk sida talar ni mycket om splittring inom borgerligheten. Men när det gäller det fält som vi nu diskuterar är motsättningarna inom arbetarrörelsen mycket betydande. De som vågar pröva nya vägar, t.ex. socialdemokratiska kommunalpolitiker, utsätts för mycket stark kritik.

I t.ex. Timrå, som är en socialdemokratiskt styrd kommun, beslöt kommunen att sälja sitt bussbolag till ett privat företag. Kommunals avdelning i Timrå hotade med kollektivutträde ur arbetarkommunen – en intressant politisk kampmetod. Vi har ju länge kritiserat kollektivanslutningen som arbetsmetod, men kollektivutträde kan tydligen också användas. Man gick till arbetsdomstolen.

I Danderyd, som förvisso inte är en socialdemokratisk kommun, har facket först drivit ett beslut som handlade om hemtjänst på entreprenad till kammarrätten, och när man inte fick rätt där drev man frågan vidare till regeringsrätten.

Över huvud taget är detta bilden i kommun efter kommun. I Östergötlands läns landsting och Kopparbergs läns landsting, båda med socialdemokratiskt styre, har man lagt ut verksamheter på entreprenad, och facket har drivit frågan till många och långa MBL-förhandlingar. Det har där och på andra håll förekommit demonstrationer, insändarstormar och liknande protester.

Men också på det centrala planet förekommer det kritik. Jag läste en intervju med biträdande socialminister Bengt Lindqvist i tidningen Kommunalarbetaren. Där konstaterade han att det var beklagligt att socialdemokraterna i fråga om enskilda alternativ hade visat upp ett klivet ansikte och menade att det nu fanns anledning till en mer enad front mot de s.k. privatiseringssträvandena.

Man kan säga att socialdemokratien har retirerat till en ny ideologisk position, där det är acceptabelt med privata inslag i kommunal verksamhet på de "hårda" områdena, dvs. de tekniska områdena, som sophämtning, byggentreprenad o.d. Men enligt den nya ideologiska markeringen vidhåller man att man är emot privata inslag på det "mjuka" området, dvs. när det gäller vård och omsorg.

Det intressanta med artikeln i Kommunalarbetaren var att Bengt Lindqvist också ifrågasatte om det ur socialdemokratisk synvinkel är acceptabelt att lägga ut tekniska verksamheter på entreprenad. Resultatet av denna hans uppmaning till ett mer enigt uppträdande blev alltså en ännu större förvirring om var socialdemokraterna egentligen står.

Man talar på skolområdet, som jag sysslar mycket med i riksdagen, om att

det behövs fristående skolor för att ge pedagogisk inspiration till det offentliga skolsystemet. Med den motiveringen accepterar även socialdemokraterna att det finns några få enskilda skolor.

Men man kan faktiskt också få *organisatorisk* inspiration av att se på alternativen. För att ta just skolområdet har jag funnit – i likhet med en utvärdering som skolöverstyrelsen har gjort av några enskilda skolor – att den kanske viktigaste skillnaden mellan offentliga och enskilda skolor är själva arbetssättet – organisationen, hur man skapar sammanhållning bland personalen osv.

Riksdagen behandlar just nu en proposition om skolans styrning. Jag tycker att den propositionen är ett typexempel på att socialdemokraterna inte är beredda att gå tillräckligt långt när det gäller att lita på den offentliganställda personalen. Man skulle kunna gå mycket längre när det gäller att decentralisera beslutsbefogenheter till rektorer, lärare och andra som är verksamma på skolområdet. Vad jag menar är att man i det arbetet kan inspireras av friskolorna. De visar med sitt arbetssätt att det faktiskt fungerar med mycket stor frihet för de lokala skolorna.

Med vårt liberala system – och vi önskar att man kan bygga in det på många samhällsområden – ligger den grundläggande kvalitetskontrollen hos konsumenterna. Vi menar, för att fortsätta med exemplet från skolområdet, att om föräldrarna skulle märka att en enskild skola inte var bra – att kvaliteten sjönk och undervisningen av någon anledning blev oacceptabel – skulle de se till att deras barn fick läsa i andra skolor. På område efter område vill vi ge föräldrar och andra konsumenter av offentliga tjänster den makten – t.ex. på barnomsorgsområdet.

Men på flera områden är det så, att lagstiftning som riksdagens majoritet har antagit – oftast mot folkpartiets protester – hindrar kommunerna från att söka sig till alternativa lösningar. Lex Pysslingen berördes i går i debatten. Bengt Westerberg frågade statsministern om socialdemokraterna är beredda att avskaffa lex Pysslingen, men han fick inget svar. Det vore ju bra om vi fick svar i den här debattavdelningen.

Jag läste häromdagen en intervju med en flygare som hade flugit under Västerbron i Stockholm. Någon gratulerade och beundrade honom för detta. Han svarade att det inte alls var svårt – det svåraste hade varit att få tillstånd. Detta gäller väl om rätt mycket i Sverige i dag – att när man vill göra nya saker är egentligen det svåraste att få tillstånd, att tränga igenom den mur av bestämmelser och reglementen som vi ofta kringgärdar saker och ting med. Det måste bli en ändring på det. Det måste komma en avreglering. Vi måste få treårsbudgetering i den offentliga verksamheten, vi måste få mer av entreprenadlösningar, vi måste få den flexibla lönepolitik på den offentliga sektorn som det har talats så mycket om.

Jag vill också passa på att ställa en fråga till miljöpartiets företrädare här i debatten – och jag har kanske större tur med svaret när det gäller miljöpartiet än när det gäller statsrådet Johansson.

Miljöpartiets inställning till alternativa driftformer i kommunerna är mycket intressant. Jag fick före valet en trycksak i brevlådan – i likhet med säkert många andra väljare – där det slås fast att miljöpartiet är positivt till att kommunal verksamhet läggs ut på entreprenad, t.ex. till ideella föreningar

eller, som det stod, lokalt verksamma småföretag. Det tycker jag låter bra från mina utgångspunkter.

Men det tråkiga är då bara att jag har passerat ett par torgmöten – som miljöpartiet har hållit i Stockholmsområdet, varvid frågan har berörts. Där har miljöpartiets företrädare givit besked om att man inte kan acceptera att kommunal verksamhet läggs ut på företag som drivs i vinstsyfte. Då blir saken genast betydligt mer svårtolkad. Definitionsmässigt är det ju så att företag drivs i vinstsyfte. Även lokalt verksamma småföretag drivs förhoppningsvis i vinstsyfte. Då förvandlas detta klara besked i valbroschyren till ett milt sagt oklart besked.

Med hänsyn till den maktställning som miljöpartiet de gröna nu har fått i många av Sveriges kommuner är ju detta en utomordentligt intressant frågeställning. Det är många kommuninvånare och många entreprenörer, många som arbetar på uppdrag av kommuner men i enskild tjänst, som nu med stort intresse avvaktar hur miljöpartiet kommer att agera. Det skulle kanske kunna bli det viktigaste resultatet av höstens allmänpolitiska debatt – och möjligen också den största nyheten – om miljöpartiets företrädare här i debatten ville klargöra vilken ståndpunkt miljöpartiet har när det gäller kommunal verksamhet på entreprenad.

Anf. 4 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! I våras synliggjordes delar av krisen inom den offentliga sektorn. Förhållandena inom sjukvården visades sig vara så allvarliga att riksdagen t.o.m. anordnade en särskild debatt. Även om andra områden av vår offentliga sektor inte fick samma uppmärksamhet som sjukvården, så vet vi att situationen inom barnomsorgen, hemtjänsten och försäkringskassorna också är krisartad.

Den offentliga sektorns kris fick knappast något utrymme i valdebatten. Men vad värre är: regeringen nämner den inte med ett enda ord i regeringsförklaringen. Anser regeringen kanske att krisen är övervunnen? Situationen inom sjukvården har inte förbättrats under sommaren, snarare tvärtom. Operationsköerna växer, överbeläggningar hör till vardagen, och ännu fler vårdavdelningar än i våras står stängda, främst på grund av personalbrist. Barnomsorgen saknar personal, precis som hemtjänsten. Och på försäkringskassorna går personalen på knä under alltför stora arbetsbördor.

I regeringsförklaringen nämns den offentliga sektorn på ett par rader – först i samband med uttalande om en fortsatt stram budgetpolitik och bevarande av de starka statsfinanserna. Och det sägs att reformer skall genomföras bl.a. genom rationaliseringar i den offentliga sektorn. Senare i regeringsförklaringen står det att den offentliga sektorn skall förnyas och att effektiviteten skall främjas bl.a. genom att de anställdas initiativkraft får ett vidgat utrymme. I och för sig är dessa uttalanden så okonkreta att det inte direkt går att tolka vad som menas. Men tillsammans med vad Bengt K Å Johansson säger i en intervju i kvällspressen den första veckan i oktober, och tillsammans med andra uttalanden från regeringen, inger de oro.

Civilministern säger i den nämnda intervjun bl.a. att han tycker att det är bra om sjukvård, barnomsorg och äldreomsorg blir utsatta för konkurrens.

Han tycker också, att även om kommunerna har ansvaret för verksamheter-na så behöver det inte innebära att kommunerna också svarar direkt för dessa omsorger.

Herr talman! Jag hade ett flertal frågor att ställa till civilministern. Anledningen till att jag har anmält mig på den här punkten i denna debatt var givetvis att få en möjlighet att ställa frågorna direkt till civilministern. Nu är han inte här och inte heller någon annan företrädare för regeringen. Det är klart att det då känns litet meningslöst att stå här och tala för tomma regeringsbänkar. Men man får väl ha den förhoppningen att regeringsleda-möterna läser protokollet, så jag ställer trots allt mina frågor.

Jag undrar om det är civilministerns och regeringens mening att den offentliga sektorn skall rationaliseras genom att vård och omsorgsverksam-het läggs ut på entreprenad. Jag undrar också om det är sådana tankar som ligger bakom talet om förnyelse i den offentliga sektorn.

Krisen i den offentliga sektorn utvecklas alltmer till en personalkris. Att regeringen sätter tak för lönerna underlättar knappast rekryteringen. Lönetak drabbar främst de lågavlönade. Chefer berörs inte av lönetak. De lågavlönade på den statliga sidan försätts i en neslig situation. De skall välja mellan att få en anständig lön som skall betalas med nedskärningar i verksamheten eller en oförändrat låg lön.

Resultatet av lönetaket kan nu beskådas inom försäkringskassorna. På försommaren kom beskedet från regeringen att löneförhöjningarna på 6,6 % bara kommer att kompenseras med 5,5 %. Detta innebär ytterligare nedskärningar för försäkringskassorna, som redan drabbats hårt av bespa-ringspolitiken. Det finns nu inget utrymme för ytterligare personalminsk-ningar. Rapporter från försäkringskassorna visar att väntetider på tre veckor och mer för utbetalning av bl.a. sjukpenning nu är vanligt förekommande. Personalen anser också att det är en uppenbar risk för att socialförsäkringen urholkas genom personalsituationen. Man hinner helt enkelt inte med att kontrollera tillräckligt att människor får vad de skall ha. Ibland kan det slå till fördel för försäkringstagarna, men det kan lika väl slå till deras nackdel. Som bekant är socialförsäkringssystemet inte så överskådligt att gemene man själv kan kontrollera riktigheten av försäkringskassornas besked.

Besparingarna inom försäkringskassorna går inte bara ut över socialför-säkringarna. Risken är akut att även hela lokalkontor kommer att läggas ned.

Vad är regeringens besked till försäkringskassorna? Och vad är regering-ens besked till den offentliga sektorn? Är det detsamma som finansministern gav i Sigtuna i veckan, att de kommunala utgifterna bör minska och att lönetak bör sättas för hela den offentliga sektorn på samma sätt som för den statliga sidan?

Lönetak är ett effektivt medel för att underminera den offentliga sektorn. Om lönerörelsen ger mer än taket, får verksamheten betala. Så åderlåts den offentliga sektorns verksamheter, vilket får till följd att köerna växer och personalen får sämre arbetsförhållanden. Detta i sin tur underblåser borgarnas tal om ineffektivitet, och det skapar utrymme för privata alternativ. Om däremot lönetaket får avsedd effekt, kommer alla viktiga jobb inom vård och omsorg även fortsättningsvis att vara låglönejobb, och personalkrisen slår ut i full blom.

Lönetak är inte heller könsneutralt. Det drabbar i första hand kvinnor, för merparten av alla arbeten inom den offentliga sektorn utförs av kvinnor. Hälften av alla kvinnor som förvärvsarbetar gör det inom den offentliga sektorn.

Vad är regeringens besked till alla lågavlönade kvinnor inom den offentliga sektorn? Skall lönerna hållas nere genom lönetak, och hur skall vi i så fall kunna rekrytera den personal som behövs för att vi skall kunna ge våra äldre en anständig vård?

Anf. 5 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Den offentliga sektorn skall svara för medborgarnas gemensamma samhälleliga verksamhet, dvs. för att organisera viss produktion i samhällets regi och se till att ett stort antal tjänster blir utförda till medborgarnas bästa.

Miljöpartiet de gröna anser att en offentlig sektor är outhärlig och en förutsättning för trygghet och rättvisa.

Den offentliga sektorn måste i fortsättningen bemöta människor, så att deras kreativitet och initiativkraft uppmuntras och får möjlighet att utvecklas i samverkan med andra i stället för att, som i dag ofta sker, motarbetas eller förtryckas.

Den offentliga sektorn måste organiseras, så att den fungerar på ett begripligt sätt för den enskilde. Den enskilde måste få möjlighet att påverka och därmed också bli medveten om sitt ansvar. Miljöpartiet de gröna vill därför att den offentliga verksamheten skall decentraliseras.

Detta innebär

- att frågor som kan skötas på kommunal nivå också skall handhas på kommunal nivå,
- att stora kommuner behöver delas,
- att vissa verksamheter bör överföras till politiskt direktvalda kommunalnämnder, som förses med egna ekonomiska resurser; detta är i dag möjligt delvis inom frikommunernas ram, men verksamheten bör snarast utvidgas till alla kommuner,
- att en del uppgifter som i dag sköts av den offentliga sektorn överförs till enskilda, icke ekonomiskt vinstsyftande, främst kooperativa verksamhetsformer.

Den offentliga verksamheten är till stora delar överbyråkratiserad och steltnad i sina former. Skulden till detta ligger både hos denna församling och hos regeringen genom en alltför genomgående detaljreglering.

Ett bra exempel på detta är skolan, som är fullständigt genomreglerad. En reglering som denna måste då kontrolleras av en växande byråkrati. En viss avreglering har skett eller planeras, men den är alldeles för liten. Avregleras verksamheten riktigt ordentligt så kan länsskolnämnderna minskas eller avskaffas, SÖ avskaffas och utbildningsdepartementet minskas.

Vi behöver skapa möjligheter att stödja fristående skolor. Vi har i dagarna fått ett exempel på hur det inte får gå till. Föräldrarna till barn vid Drevdagens skola har efter 18 års kamp för sin skola fått ett vitesföreläggande av länsskolnämnden. Detta menar vi är fullständigt vansinnigt. Barnen

skall skjutas till Idre. Här finns alltså ett föräldrainitiativ för att driva en skola, och ändå gör myndigheterna sitt bästa för att sabotera detta. Om vi vill ha en levande landsbygd, måste vi ha en levande skola.

Utöver en avreglering kan formerna för verksamheten förändras, men medicinen för den offentliga sektorn är inte så enkel som vissa låter påskina. Det är inte endast en fråga om privatisering.

Jag skulle vilja svara Lars Leijonborg att lösningen inte är så enkel som att bara överföra verksamheten till någon som driver den med vinst. Vi ser ett antal viktiga faktorer i den offentliga verksamheten som vi anser mycket viktiga att ta hänsyn till vid förändrad verksamhet. Det handlar om graden av offentlig kontroll. Det finns olika modeller: Skall det vara offentlig drift, styrmedel och kontrollfunktioner hos kommuner, stat och landsting medan verksamheten drivs av annan huvudman eller skall verksamheten läggas ut genom totalentreprenad? Vi i miljöpartiet föredrar alltid en lösning som innebär att det offentliga har kontrollen över den.

Man kan också se till graden av idealitet hos dem som driver verksamheten. Den kan drivas av en ideell förening eller av deltagarägda eller brukarägda kooperativ eller slutligen privatägda sådana. Vi föredrar så hög grad av idealitet som möjligt.

Om vi ser till verksamhetens storlek så föredrar vi i miljöpartiet så liten skala på verksamheten som möjligt.

Vi föredrar alltid så hög grad av lokal förankring som möjligt.

Så kommer vi till syftet med verksamheten. Vi menar att det skall finnas ett syfte med ett offentligt engagemang. Det kan t.ex. handla om att stödja en miljövänlig produktion, att upprätthålla grundläggande samhällsservice, att påverka konkurrensförhållanden eller att påverka utvecklingen mot småskalighet och regional balans m.m.

Vi menar att offentlighetsprincipen måste införas i bolag och stiftelser som drivs av stat, kommuner och landsting. Det får inte bli en väg undan insyn av bildande av nya bolag och stiftelser. För närvarande går en stor våg inom kommunerna att bilda nya kommunala bolag. För att detta skall kunna accepteras måste insynen finnas kvar.

Den offentliga sektorn, menar vi, måste effektiviseras, och den kan effektiviseras genom avreglering och decentralisering. Besluten blir förmodligen bättre om de flyttas närmare verkligheten. Man kan införa självstyrande grupper inom såväl statlig som kommunal och landstingskommunal verksamhet. De anställda skall ha anställningstrygghet, men inte nödvändigtvis en befattningsgaranti. Den offentliga apparatens tröghet måste mjukas upp. Målet måste också vara att så många som möjligt skall återfinnas inom "produktionen".

Vi vill införa resultatuppföljning, och vi vill också att inte bara fasaderna skall putsas utan att verkliga organisationsförändringar skall genomföras. Det är alltså inte bara den yttre bilden som är viktig utan framför allt den inre verksamheten.

Samhället skall inte heller driva företag enbart i vinstsyfte. Samhällsägande kan komma i fråga då detta har ett speciellt syfte, t.ex. då andra styr- och kontrollfunktioner inte kan anses lämpliga. Om statliga företag försäljs skall ägandet spridas bl.a. till de anställda och de boende på orten. Vi vill alltså se

en lokal förankring samtidigt som en strikt marknadsmässig prissättning skall tillämpas så att inte kortsiktiga spekulationsvinster uppstår.

Jag skulle slutligen vilja säga följande till Lars Leijonborg och andra. Vi i miljöpartiet kan tänka oss att en verksamhet drivs inom ett litet, lokalt företag som kan få en viss vinst, men framför allt är det storleken på verksamheten som är viktig för oss.

Anf. 6 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag återopade i mitt anförande att jag från olika källor hade fått olika besked från miljöpartiet om privata entreprenader. Nu har jag från *samma* källa fått olika besked om privata entreprenader. Claes Roxbergh säger nämligen dels att han inte kan acceptera att kommunal verksamhet sköts av företag som drivs i vinstsyfte, dels att han kan acceptera det.

Enligt de preliminära valanalyser som har gjorts fick ju miljöpartiet en hel del röster från borgerliga partier, så jag tror att detta är en ganska viktig fråga för många i dag. Miljöpartiets företrädare brukar säga att de tillhör ett relativt nytt parti och att dess representanter därför inte har hunnit tänka igenom alla frågor, men detta är ett område som jag verkligen skulle rekommendera er att tänka igenom med hög prioritet. Det är nämligen ytterst aktuella frågor och ytterst viktiga sådana.

Claes Roxbergh sade att han kan tänka sig att låta verksamhet drivas av kooperativ. Detta illustrerar ju bara hur förvirrad man kan bli om man låter termerna styra sig för mycket. Ett kooperativ kan ju vara mycket litet, och ett kooperativ kan och bör gå med överskott. Om detta kooperativ på sedvanligt sätt delar upp det överskott som har uppstått vid verksamhetsårets slut mellan medlemmarna i kooperativet är ju skillnaden gentemot exempelvis ett aktiebolag obefintlig. Miljöpartiet de gröna måste på denna punkt fördjupa sin analys av de samhällsfrågor som dess representanter ger sig i kast med.

Min enkla ståndpunkt är att om det blir bättre för medborgarna om verksamheten drivs på entreprenad är det en bra förändring. Jag har många exempel på att kommunal verksamhet som lagts ut på entreprenad har resulterat i en verksamhet som har blivit billigare för skattebetalarna och bättre för konsumenterna. Om man i den situationen skall vara motståndare mot entreprenad måste man vara en i ideologiskt hänseende övertygad socialist, såvitt jag förstår. Då låter man nämligen dogmerna väga tyngre än verkligheten. Miljöpartiets företrädare vill inte säga sig utgöra ett socialistiskt parti, men om ni inte lyckas reda ut argumentationen på denna punkt ligger den anklagelsen mycket nära till hands.

Anf. 7 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste säga att det har varit med en viss förväntan jag har emotsett att få höra miljöpartiets åsikter om den offentliga sektorn. Jag blev tyvärr inte nöjd med vad jag hörde Claes Roxbergh ge uttryck för här i dag. Han nämner tre recept för att förbättra den offentliga sektorns verksamheter och minska byråkratin. Den offentliga sektorn skall avregleras, besluten skall decentraliseras och mycket av verksamheten skall läggas på ideella föreningar och kooperativ, anser han. Såvitt jag förstår kan miljöpartiet

tänka sig privat drift om vinstintressena inte är alltför framträdande.

En del av de regler som finns inom den offentliga sektorn är till för att skydda de svagare. Det gäller bl.a. byggnormer och tillgänglighet för handikappade. Vid en total avreglering skulle de svagaste drabbas. Decentralisering låter tilltalande, men decentralisering av beslut kan för bl.a. handikappade få mycket negativa konsekvenser. Vi vet att de handikappades villkor i dag är mycket olika beroende på i vilken kommun de bor. Om besluten decentraliseras ytterligare inom kommunen måste den som är handikappad också vara mycket noga med att välja vilken kommun del han skall bo i för att få bästa möjliga service.

När det sedan gäller att lägga ut hela kommunens verksamheter – och såvitt jag förstår även landstingens verksamheter – på olika entreprenader är det mycket beklagligt att miljöpartiet ställer sig på den borgerliga sidan. Det är ju inte så att brukarna av den offentliga verksamheten efterfrågar ideella föreningar, kooperativ eller privat företagsamhet. Det är ju först när bristerna inom den offentliga sektorn har blivit så stora att man inte kan få sina behov tillgodosedda som man börjar titta sig om efter privata alternativ.

Om det här skulle bli verklighet, vilka effekter skulle det få för den lågavlönade vårdpersonalen, om den blev uppsplittrad och om ideella föreningar gick in och tog över verksamheten? Det skulle ju bli omöjligt att föra en enhetlig lönekamp, t.ex. Och vad skulle det få för effekter för brukarna? Ja, jag kan inte se annat än att det brukarinflytande som också miljöpartiet har talat för skulle försvåras avsevärt om man fick denna uppdelning av de kommunala och landstingskommunala verksamheterna.

Anf. 8 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Jag vill säga att för oss är innehållet i verksamheten viktigare än ägandet. Det är alltså viktigare för oss att verksamheten är bra och fungerar och är till gagn för medborgarna.

Detta kan man sedan tillgodose på olika sätt: genom att driva verksamheten i kommunal regi, i statlig regi eller i landstingskommunal regi. Man kan i vissa sammanhang kanske tillgodose detta bättre genom att driva den i kooperativa eller kooperativliknande verksamhetsformer – och kanske även andra former. Men den grundläggande principen är ju innehållet i verksamheten.

Ibland när jag lyssnar på Lars Leijonborg och andra, får jag intrycket att det viktiga är att det drivs privat, men det som är vitsen för oss är just att vi inte säger att det är bäst att driva verksamheten kommunalt, statligt, landstingskommunalt eller privat, utan det väsentliga är hur innehållet ser ut och hur det fungerar. Sedan vill vi kunna välja den verksamhetsform som är bäst. Målet och syftet skall alltså vara överordnade verksamhetsformen.

Jag vill också säga att det är en viss skillnad på aktiebolag och kooperativ verksamhet. Idén med ett kooperativ eller en kooperativliknande verksamhet är, menar vi, att där har den anställda ett inflytande och ett direktägarande. De anställda kan också bilda ett aktiebolag, och det skulle jag i så fall vilja inkludera i de aktiebolagsliknande verksamheterna. Delaktigheten och bestämmandet är det viktiga – och skalan. Liten skala är alltså viktigare än den stora skalan.

Anf. 9 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Det finns en del människor som alltid är mycket bekymrade över företag som går med vinst. För min del är jag alltid mer bekymrad över företag som går med förlust.

Jag tyckte att det fanns en del intressanta inslag i Claes Roxberghs replik, och om debatten får pågå en stund till, kanske vi blir ganska eniga. I inlägget talade han om att man kunde lägga ut verksamheten på kooperativ. Sedan sade han att man också kan lägga ut den på "kooperativliknande" verksamhetsformer, och så småningom blev det också "aktiebolagsliknande" verksamhetsformer. Man har ju två repliker i riksdagen, så om Claes Roxbergh kommer igen en andra gång kanske man också kan tänka sig rena aktiebolag. Skillnaden mellan ett kooperativ, där medlemmarna delar på vinsten, och ett aktiebolag som ägs av de anställda är ju obefintlig från alla de ideologiska utgångspunkter som Claes Roxbergh har redovisat här.

Låt mig ta ett exempel. Ambulansverksamheten i Älvsborgs läns landsting lades ut på en privat åkare. Han upptäckte ganska snart att en stor del av transporter inte var akutkörningar utan transporter av patienter från mindre sjukhus till större sjukhus, oftast Sahlgrenska i Göteborg, för undersökning eller operation. Han köpte då en turistbuss, inredde den med bårar och skrev "Jumbolansen" på sidorna. Så körde en chaufför och en sjuksköterska tio patienter från sjukhusen i Älvsborgs län ner till Sahlgrenska sjukhuset.

Det här tycker patienterna är väldigt trevligt. Det är som sagt en sjuksköterska med jämt, om det skulle inträffa något, det finns video i bussen och det är trevligt att ha sällskap med andra patienter.

Landstinget har tjänat pengar på detta. Försäkringskassan har tjänat pengar på detta. Åkaren har förhoppningsvis tjänat en hacka på detta. Då är den stora frågan som kvarstår: Är det fel att också den här åkaren har tjänat något på detta, när skattebetalarna har vunnit, och när patienterna har vunnit? Om den som har åstadkommit allt detta fina också gör sig en liten vinst, är det ett ideologiskt problem? Eller är det i själva verket en stor fördel med detta system, att vi i den stora offentliga verksamheten får incitament att hitta på bättre och billigare lösningar?

Anf. 10 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Claes Roxbergh gav ett intressant besked om hur miljöpartiet ser på den offentliga verksamheten. Det är inte för att miljöpartiet vill ändra på ägandeformerna som man föreslår att verksamheterna skall läggas ut på entreprenader av olika slag, utan det är för att man vill förbättra innehållet i verksamheten, säger Claes Roxbergh. Ja, det var då ett klart besked!

När vi för den här debatten med de borgerliga partierna, säger de aldrig rakt ut att det skulle bli en bättre kvalitet på t.ex. barnomsorgen eller sjukvården med privata initiativ, utan man säger helt klart att man vill ändra på ägandeformerna, sprida ägandet och skapa alternativ på så sätt. Men miljöpartiet menar alltså att ägandet har en betydelse för verksamhetens innehåll. Såvitt jag kan förstå anser då miljöpartiet att det skulle bli en bättre verksamhet om den lades ut på olika privata initiativ, och det var verkligen ett intressant besked.

Anf. 11 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Herr talman! Det är precis det som vi *inte* menar. Vi menar att verksamheten inte nödvändigtvis blir bättre om den läggs ut på en annan huvudman, men *om* den blir bättre då, så skall man ha den möjligheten. I dag saknas den möjligheten.

Jag tror att vi debatterar litet olika saker, framför allt folkpartiet, moderaterna och vi. Folkpartiet och moderaterna tror, har jag en känsla av, att så fort man gör en verksamhet privat så blir den med nödvändighet bättre. Man tror, som Margó Ingvardsson sade, att det är ägandet som påverkar att verksamheten blir billigare och bättre.

Vår syn är från en annan utgångspunkt: om vi skapar en bättre decentraliserad verksamhet genom att skapa brukarkooperativ eller kooperativliknande andra verksamheter så skall den möjligheten finnas.

Återigen vill jag framhålla att det är skalan som är det viktigaste för oss. Det får *aldrig* bli så, att Pysslingedjor eller storföretag skapas som sysslar med sådan här service. Det skall vara småföretag, lokalt förankrade. Jag upprepar: Innehållet är det viktiga.

Det handlar om påverkan på den egna verksamheten både för dem som bor i kommunen och för dem som är anställda i ett brukarkooperativ. Det är ju därför som vi envisas med att använda ordet kooperativ. Vi vill alltså undvika missuppfattningar. Att det är kooperativt innebär ju ett ökat inflytande för den enskilde. Men samtidigt måste jag poängtera att staten, kommunerna och de offentliga intressena måste ha kontroll över verksamheten. Det måste finnas en insyn. Vi kan alltså inte utan vidare lägga ut verksamhet på entreprenad och sedan bara låta det hela passera. Det måste således finnas en stark offentlig kontroll över den här verksamheten.

Talmannen anmälde att Lars Leijonborg, Margó Ingvardsson och förste vice talman Ingegerd Troedsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 12 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Att få kvalificerad hjälp vid sjukdom, att få hjälp på äldre dagar när man inte riktigt orkar, att få gå i en bra skola eller högskola, att kunna lita på polis och försvar m.m. ansvarar i vårt land den offentliga sektorn för. Mycket tunga områden såsom sjukvården, äldreomsorgen, barnomsorgen, grundutbildningen, ja, de områden som ligger nära var och en har riksdagen i princip uppdragit åt kommuner och landsting att ansvara för.

Under de senaste tre åren har regeringen dragit in sammantaget 10 miljarder kronor från sjukvården och omsorgen beträffande psykiskt handikappade. Än större belopp har dragits in när det gäller primärkommunernas omsorg och uppgifter. Regeringens indragningskalkyler gjordes med utgångspunkt i att den näst senaste lönerörelsen skulle ge ett nollavtal. Så blev det naturligtvis inte. Det träffade tvåårsavtal som gäller fram till 1989 trodde regeringen skulle kosta cirka hälften av vad som kommer att bli det verkliga utfallet. Det här innebär att regering och riksdag har dragit in så stora belopp – till följd av att man, som sagt, har byggt sina kalkyler på felaktiga

förutsättningar – att kommuner och landsting i dag är på väg att bli ett fattigområde. Sedan har också regeringen och riksdagen, obegripligt nog, gett sig på de svagaste kommunerna och landstingen vad gäller inkomster och försämrat deras skatteutjämningsbidrag med ca 2 procentenheter. Detta ger, skulle jag vilja säga, en liten våg av kommunala skattehöjningar, vilket vi i centerpartiet beklagar. Kommunalskatten är ju en mycket tung skatt för de flesta som bor i vårt land.

De här indragningarna har regeringen gjort i ett läge där vi har en äldreutveckling som blir mycket besvärande under åren framöver. Antalet människor som är 85 år och äldre kommer att nästan fördubblas fram till år 2000. Indragningarna har lett till att Sverige som enda västland har minskat andelen av bruttonationalprodukten beträffande det viktiga området hälso- och sjukvård från 9,7 % till 9 %. Jag upplever det hela så, att åtgärderna leder till att det blir mycket svårt att leva upp till de övergripande rättvisekrav som man i hela vårt land har rätt att ställa på både kommunsektorn och landstingssektorn. Det har blivit allt ojämlikare när det gäller landsting och kommuner. Det blir också svårt att klara de mycket tunga åtaganden som främst berör våra äldre. Regeringen har här ett tungt ansvar. Men naturligtvis har också berörda kommuner och landsting ett stort ansvar.

Trots att lönerna för offentligt anställda i kommuner och landsting har höjts långt mer än vad regeringen tänkt sig, råder det i dag ett utbrett missnöje med lönesituationen. Det var helt nödvändigt att det blev ett rätt dyrt kommunalt avtal den här gången, att det inte blev regeringens linje som gällde. Det är faktiskt nödvändigt för vården av gamla och sjuka att personalen någorlunda kan behållas och att det går att rekrytera folk till vårdyrkena i fortsättningen. Jag förstår att regeringen nu är litet "byxis" inför utvecklingen vad gäller lönerna och inflationen framöver. Regeringen har bundit ris åt egen rygg. Alla departement inledde sitt arbete 1982 med en serie koncentrationsförslag som har lett till en koncentration till storstäderna, en överhettningssituation och en löneglidningssituation som framöver är ett hot inte bara för den ekonomiska politiken utan också för gamla och sjuka. Det blir nämligen tungt att klara konkurrensen från de här bundna områdena med en så expanderande privat sektor i framför allt storstäderna.

Överskottet på koncentration och bristen på decentralisering och regionalpolitik kommer att orsaka stora problem för dem som behöver vård och omsorg, framför allt i våra storstadsområden.

Det är nu viktigt att kommuner och landsting blir goda arbetsgivare. För att kunna bli det måste de ha en lönenivå som är någorlunda jämförbar med den privata sektorns. Arbetsmiljön måste vara bra. Man måste satsa på en god personalutveckling och dessutom måste man delegera ansvar och befogenheter, så att jobben blir klart intressantare också för dem som så att säga arbetar på golvet.

Dessa bekymmer som regeringen har för löner och inflation härleder sig alltså inte från kommuner och landsting, därför att de måste slå vakt om sin personal, utan de härleder sig från den koncentrationspolitik som har förts och den överhettning som har uppkommit i framför allt de större städerna.

Herr talman! 80-talet har också präglats av en privatiseringsdebatt, som enligt min och centerpartiets mening på många håll har varit onyanserad. Låt

mig säga att regering, riksdag, landsting och kommuner aldrig kan avsvära sig rättviseansvaret, t.ex. för alla människors lika rätt till hälsa och sjukvård, äldreomsorg och barnomsorg, osv. De här rättvisevillkoren måste gälla oavsett om man är rik eller fattig, ung eller gammal, om man bor i storstad eller i fjällbygd. Därför måste de offentliga och privata vårdutbuden ses som en gemensam resurs, som tillsammans skall ge detta rättvisa utbud.

De flesta privatiseringsdiskussionerna har förekommit inom sjukvården, där det privata utbudet är litet och i hög grad storstadsetablerat. Från centerpartiets sida ser vi gärna en fördubbling av privatläkarutbudet, men då kräver såväl rättvisa som valfrihet att fördubblingen i huvudsak kommer landsortens utsatta områden till del.

Den offentliga sektorn har också stora servicebehov, i form av matservice, tvättservice och underhåll av olika slag. Där anser centern att man skall vara helt odogmatisk och välja de bästa och billigaste lösningarna. Om ett litet privat företag ger bättre anbud än vad kommunen själv kan göra, blir det pengar över t.ex. till vård och omsorg, som ligger närmare till för kommuner och landsting än för småföretagsindustrin. Att kommuner och landsting köper tjänster kan vara och är ett mycket verksamt medel för småföretagsutveckling och näringslivsutveckling, inte minst i mindre kommuner.

Om man skall se odogmatiskt på detta, skall det naturligtvis också vara så att t.ex. offentliga tvätterier som fungerar bra skall vara öppna för privat beläggning. Man skall se praktiskt på dessa frågor.

Jag har i huvudsak berört kommuner och landsting, men jag vill också beröra statens organisation. Det pågår en länssamordningsutredning, och jag måste säga att jag tycker att utredningen har börjat i helt fel ände. Jag hoppas nu litet på den nye civilministern. Jag är mycket angelägen om att de centrala verken ses över ordentligt och minimeras – en del kanske inte behövs. Lägga över verksamheten på den nivå som är närmast människorna, dvs. kommunerna, och därefter på länsplanet! När denna översyn har gjorts kan diskuteras hur det skall fungera på bästa möjliga sätt på länsnivå.

Jag tycker därför att länssamordningsutredningen bör avbrytas och att man skall börja i rätt ände.

Herr talman! Det gäller att förbättra det offentliga serviceutbudet. Det kan göras genom decentralisering av ansvar och befogenheter, genom att människorna längst ner i den byråkratiska organisationen myndigförklaras. Vi kan förbättra mycket genom att lära av de goda exemplen, inte bara i vårt land utan också i andra länder. Målsättningen måste vara att den offentliga verksamheten, det offentliga ansvaret för verksamheten, skall leda till att köerna försvinner och att verksamheten finns nära människorna. Skall detta lyckas, herr talman och herr civilminister, måste den offentliga sektorn bli bättre. Men som läget nu är, framför allt genom den kraftiga äldreutvecklingen, kommer det också att behövas mer resurser.

Anf. 13 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg redovisa min bild av den offentliga sektorn och dess utvecklingsmöjligheter. Jag vill dock först knyta an till och något bemöta det som Börje Hörnlund sade i sitt anförande.

Jag får intrycket att Börje Hörnlund inte var ute i valrörelsen över huvud

taget. I annat fall skulle han inte ge en bild av att vi i detta land i Norrland och i glesbygden fortfarande är kvar i samma ekonomiska och sysselsättningsmässiga nödläge som under en tidigare period. Så är det inte, Börje Hörnlund. Det ser man mycket klart om man är ute i landet och följer verksamheten, och det är jag mycket glad över.

Det är mycket egendomligt att Börje Hörnlund åberopar situationen 1982 som något gynnsamt att eftersträva. Det är möjligt att en och annan kan finna glädje i att det då var sämre i storstäderna, men jag finner stor glädje i att ekonomin nu fungerar, att sysselsättningen är god och ekonomin sjudande runt om i landet. Allt är inte bra, men det är bra mycket bättre, och det gläder mig.

Det är också en märklig beskrivning som Börje Hörnlund gör när han säger att regeringen har dragit in stora resurser från kommunerna. Det är inte sant, om man ser till de totala resurserna och utvecklingen i kommunerna under åren. Framför allt är det två saker som är viktiga.

För det första genomfördes i våras en reform när det gäller den kommunala skatteutjämningen, där den stora tyngdpunkten lades på en förbättring för kommuner i Norrland, Bergslagen, Blekinge och Kalmar län, dvs. de områden som har det svagaste skatteunderlaget.

För det andra har skatteunderlaget för kommunerna stärkts mycket kraftigt genom att realinkomsterna har börjat öka igen. Det är det som gör att kommunerna i dag har en mycket bättre ekonomi än vi trodde var möjligt i början av 1980-talet.

Jag kan hålla med Börje Hörnlund om att den debatt som förts om privatisering ofta är ganska onyanserad. Den har blivit något av ett självändamål. Jag tror att våra uppfattningar ligger ganska nära varandra. Inom socialdemokratin är vi rädda för en kommersialisering av viktiga områden för medborgarna, som sjukvård, vård, omsorg och utbildning. Det finns alltför många exempel på en utveckling i länder där dessa grundläggande rättigheter – sjukvård, olika vårdinsatser och utbildning – skiftas efter människors ekonomiska ställning och förmögenhet. En sådan klasskiktning vill vi inte acceptera. Jag är glad över att Börje Hörnlund och jag där befinner oss på samma linje; och jag konstaterar att Claes Roxbergh uppenbarligen ger uttryck för samma grundsyn.

Herr talman! Den verksamhet som bedrivs i offentlig regi står, som jag ser det, inför en stor utmaning. Under en lång epok genomförde vi förbättringar och utökningar av den offentliga verksamheten genom att tillföra mer resurser. I mitten av 70-talet förändrades förutsättningarna. Den svenska ekonomin kom i obalans, med underskott i de offentliga finanserna. Visserligen är nu de stora budgetunderskottens tid förbi. Att den statliga budgeten nu är i balans innebär emellertid inte att vi nu kan tillgodose alla önskemål om en bättre offentlig verksamhet genom att skjuta till mer resurser. Vi är inte befriade från tvånget att prioritera med dessa knappa resurser. Vi utnyttjar nu hårt allt det vi har i form av arbetskraft, maskiner och annan kapacitet. Det är dessa reala resurser som sätter gränser för våra ambitioner. De ambitionerna är stora. Vi ställer krav på en bättre sjukvård, en bättre äldreomsorg, en bättre skola, en utbyggnad av barnomsorgen, stora insatser på miljöområdet samt utbyggnad av föräldraförsäkringen. Vi vill

också att den statlig verksamheten skall fungera bättre, bl.a. polisen.

Samtidigt kan vi inte överföra resurser från en redan otillräcklig industri-sektor. Industriell och ekonomisk styrka måste utvecklas samtidigt med den offentliga verksamhetens expansion; den är en förutsättning för denna expansion. Detta är den stora utmaningen. Man skulle kunna uttrycka det som att offentlig verksamhet måste gå från en kvantitativ period till en kvalitativ. Vår stora uppgift blir att höja kvaliteten på samhällets tjänster och att bygga om samhällsapparaten så att den fungerar både mer effektivt och demokratiskt. Det är på det sättet vi kan möta medborgarnas krav på den offentliga verksamheten.

Hur skall vi då ge oss i kast med den uppgiften? De viktigaste åtgärderna kan sammanfattas under två rubriker: Omprövning och Effektivisering. Om vi skall kunna tillfredsställa nya behov inom den offentliga verksamheten måste vi kunna frigöra resurser från redan existerande verksamhet. Om efterfrågan på en offentlig verksamhet minskar måste resurser som avsatts för denna kunna överföras till mer angelägna behov. Genom ökad effektivitet och produktivitet, bättre utnyttjande av det vi har, kan vi också skapa nya resurser. Långtidsutredningen har visat att om vi lyckas öka produktiviteten inom offentlig sektor med 1 % om året under en tioårsperiod skulle vi kunna fördubbla den tillväxt i sektorn som annars är möjlig.

Enligt min mening är förutsättningarna för omprövning och effektivisering goda. Det viktigaste skälet är att vi i Sverige har en mycket engagerad och kompetent personal i den offentliga sektorn. Jag tror också att personalen är beredd att medverka till de förändringar av verksamheten som kommer att bli nödvändiga. Vi ser många uttryck för det. En huvuduppgift blir därför att hitta former för att ta till vara de anställdas vilja och förmåga till utveckling och förnyelse. Vi måste med stor öppenhet diskutera produktionsformer, arbetsorganisation och styrsystem inom den offentliga sektorn. Kan vi hitta former för verksamheten där de anställda kan bidra till förbättringar och effektiviseringar blir också arbetsinnehållet intressantare och mer givande och arbetsglädjen ökar.

Det har lagts en god grund för förändringar genom de senaste årens arbete. Det har genomförts omfattande utbildningsinsatser. Begrepp som målstyrning, delegering och resultatuppföljning börjar nu konkretiseras i den statliga verksamheten. Många kommuner och landsting arbetar med samma instrument och med en långtgående decentralisering av beslutsfunktionerna. Det är min ambition som ny civilminister att förändringsarbetet nu skall gå in i en mer operativ fas och få mer konkret innebörd. Vi måste öka takten i den svenska perestrojkan.

Vi måste arbeta med olika instrument för att uppnå denna målsättning. Ett viktigt instrument kommer att bli utvecklingen av budgetsystemet. Under de närmaste åren bör arbetet inriktas mot att ge de statliga myndigheterna ett ökat eget ansvar för verksamhet och ekonomi. Riksdag och regering skall sätta upp målen för myndigheternas verksamhet, men myndigheterna bör få ökad frihet att bestämma hur målen skall uppnås.

Ett annat viktigt instrument är personalpolitiken. Dennas betydelse för effektiva verksamheter har fått en allt större uppmärksamhet under senare tid. Det gäller inte minst för den personalintensiva verksamheten i den

offentliga gemensamma sektorn. Inom det området finns en rad verksamheter som behöver utvecklas: rekrytering, utbildning och utvecklingsmöjligheter. Ansvars- och befogenhetsförhållandena behöver ändras.

Inom delar av den offentliga sektorn har vi levt med strikta beslutshierarkier och snäva kompetensgränser mellan olika personalkategorier. Vi måste bryta upp dessa för att lämna plats åt en organisation som tillåter och uppmuntrar initiativkraft, ansvarstagande och mångkunnighet hos de anställda.

Central betydelse har också lönepolitiken. En dålig lönepolitik leder till svårigheter att rekrytera och behålla personal. Det leder i sin tur till dyra upplärningskostnader som inte ger någon avkastning. Det försvårar den långsiktiga kompetensuppbyggnad som är nödvändig för en bra fungerande och effektiv verksamhet.

Det är nödvändigt att utvecklingen av personal- och lönepolitiken ges hög prioritet framöver. Målsättningen måste vara att vi skall kunna rekrytera och behålla den personal vi behöver i offentlig sektor.

Ytterligare ett instrument är avbyråkratiseringen. Vi har i Sverige en lång tradition att detaljstyra den offentliga verksamheten. Det i och för sig vällovliga syftet har varit att skydda svaga grupper med regler och förordningar. Det fördes en debatt om bl.a. detta här tidigare. Men den omfattande verksamhet vi har i dag gör det svårare att detaljreglera verksamheten. Vi måste i stället i ökad grad lita på de anställdas vilja, kunskap och förmåga att utforma verksamheten på ett bra och rättvist sätt. Det kan också leda till att den offentliga produktionen blir mer tillgänglig för medborgarna.

Herr talman! Jag har här velat peka på några av de utvecklingslinjer för den offentliga verksamheten som jag tror blir centrala under de närmaste åren.

Anf. 14 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag har förstått att civilministern inte var införstådd med att debatten var uppdelad i block och att detta var anledningen till att vi tyvärr fick ställa våra frågor ut i tomma luften. Nu finns ingen möjlighet för mig att upprepa alla de förhoppningsvis tankeväckande och nyanserade synpunkter jag förde fram på behovet av konkurrens också när det gäller den offentliga sektorn.

Den offentliga sektorn bör kompletteras med alternativ när det gäller sådana viktiga områden som vård, service och omsorg. Men detta skall ske på ett sådant sätt att alla, inte bara några privilegierade, får möjlighet att välja. Detta är viktigt. För att snabbare komma till rätta med köer. Det är viktigt för att kunna behålla personalen, som då inte längre skulle vara hänvisad till i stort sett en enda arbetsgivare. Detta är viktigt för att på ett smidigt sätt kunna pröva alternativ och lära av varandras erfarenheter. Dessutom är det i många fall viktigt för att kunna få ut mer för de pengar som satsas.

Civilministern varnade för klassklyftor. Det finns inte bara en risk för klassklyftor med nuvarande system – de är också en verklighet. Vi vet att många kan betala för att få en operation i tid. Andra har inte den möjligheten.

Det förslag som jag ville diskutera innebär att man så att säga låter checken

följa den enskilde. Vi menar att i stället för att kommunerna får alla barnomsorgspengar skall en del gå direkt till småbarnsföräldrarna genom ett vårdnadsbidrag. På skolans område bör statsbidraget följa eleven. På sjukvårdens område skall patientbrickan följa den enskilde utan att det kostar mer. När det gäller äldre och handikappade menar vi att dessa själva bör kunna utse sin hemvårdare eller anlita en privat vårdcentral utan att det skall kosta mer. Med vårt förslag skulle finansieringen av skola, vård och omsorg förbli gemensam, förbli solidarisk, men valet skulle bli den enskildes. Det är också så att om man kan ge en valfrihet på lika villkor, skulle det innebära en effektiv kvalitetskontroll. Då skulle den enskilde ha möjlighet att välja bort sådan verksamhet som passar mindre bra, är mindre effektiv eller omtänksam just för honom och välja sådana alternativ som är bättre. Inte minst här tror jag att det är viktigt att vi får ett erfarenhetsutbyte mellan offentlig och enskild vård.

Är civilministern beredd att ställa upp på en konstruktiv debatt om en valfrihet på dessa villkor, en valfrihet lika för alla?

Anf. 15 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Civilministern behagade missuppfatta mig litet grand. När jag utgick från 1982 gjorde jag det därför att då inleddes en serie beslut som har lett till koncentration. Jag tror att regeringen är överraskad över hur stark den här koncentrationen blev. Den slår nu ut i en stark överhettning, som ger löneglidning på den privata sektorn – som i sin tur smittar och ger löneglidning i den offentliga sektorn. Så får man i gång inflationen, och situationen närmar sig nu den som rådde 1973.

Om vårdanställda och andra kommunanställda upplevde att de fick ett bra tvåårsavtal kanske de, när de vid utgången av 1989 jämför det med vad som hänt på grund av överhettningen inom andra avtalsområden, inte kommer att vara så nöjda.

Jag beklagar att inte regeringen har lyssnat på centerförslaget att lägga en investeringsavgift på 25 % på kontor och industrier i överhettade områden, som man har gjort i Finland. Jag tycker alltså egentligen synd om civilministern. Det är dåligt bäddat för hans framgångar på en del av hans ansvarsområde.

Sedan till den kommunala skatteutjämningen. Tror civilministern att landsting och kommuner i låginkomstlän som Halland m.fl., som hade en skatteutjämning på 102 och får den sänkt till 100, tycker att det är en bra reform när den följs av skattehöjningar och de dessutom ligger lägre än andra i kommunalt serviceutbud? Jag tror inte att de tycker att det är bra. När de jämför tillväxten i sitt skatteunderlag finner de att den bara är hälften av vad tillväxten är i skatteunderlaget i Stockholmsregionen. Och här skedde inget ingrepp som berörde t.ex. landstinget – men där skedde ingrepp, trots att man ligger 20 % under i inkomster.

Centern tyckte att det var bra med satsningarna på Bergslagen, inlandet i övrigt och Blekinge.

Civilministern talade om avreglering. Jag vill då ställa en fråga till honom. I Norge och Danmark har man övergett specialdestinationen av bidrag och

resp. parlament är nöjda. Där är amten, fylkena och kommunerna nöjda. Alla är nöjda. Varför kan inte regeringen slå in på den linjen?

Anf. 16 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Det var tråkigt att civilministern inte kunde delta i debatten om det är avsnittet från början. Jag vill varmt anbefalla mitt huvudanförande, som innehöll många goda råd till civilministern.

Jag lyssnade uppmärksamt på civilministerns anförande, och efter en pliktskyldig eloge till sin företrädare hade han en ganska svidande vidräkning med de insatser som denne gjort under de sex år som gått. Nu skulle det bli mer operativt, det skulle bli mer konkret och takten skulle öka. Det är utomordentligt bra. Vi har haft sex förlorade år när det gäller förnyelsearbetet i den offentliga sektorn, och det finns all anledning att nu öka takten.

Det framgick av civilministerns anförande att socialdemokraternas största problem är skillnaden mellan retoriken och realiteten. Socialdemokraterna behöver för sin mobilisering i valtider och för att hålla temperaturen uppe i rörelsen säga vissa saker, använda vissa ord, som man sedan i vardagsarbetet inte lever upp till. Exempelvis säger civilministern: "Vi motsätter oss en kommersialisering". Det är ett sådant ord som man kan använda med negativa förtecken – det kan också jag göra – därför att det för tankarna till orättvisor, orimliga vinstnivåer osv. Men problemet är att det finns en del människor som inte uppfattar dessa nyanser. Det finns partivänner till Bengt K Å Johansson som kommer att uppfatta uttalanden av den här typen som ett nej från den socialdemokratiska partitoppen till alternativ i den kommunala verksamheten.

Då kommer de att fundera i Timrå: Var det fel när vi sålde bussbolaget till Linjebuss? De kommer att fundera i Kopparbergs läns landsting: Var det fel att lägga ut sjukhusmaten på Falu lasarett till SAS Service Partner? De kommer att fundera i Östergötlands läns landsting: Var det fel att lägga ut ett primärvårdsområde till ett privat vårdföretag? De kommer att fundera i Boxholm: Var det fel att lägga ut skolmaten till ett privat måltidsföretag? – Alla dessa kommuner och landsting har socialdemokratisk ledning. De har vågat bryta nya vägar, men de har också fått kritik för det. Risker med den typ av uttalanden som Bengt K Å Johansson gör är att hans partivänner uppfattar att nu också civilministerns fördömelse har drabbat dem.

Jag vill fråga Bengt K Å Johansson: Gör de socialdemokratiska kommunalpolitiker som lägger ut verksamhet på entreprenad för att pressa kostnader, för att få in nya idéer i verksamheten, rätt eller fel?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 17 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag har förgäves, som jag sade i mitt anförande, sökt i regeringsförklaringen för att hitta förslag om hur regeringen vill komma till rätta med krisen inom den offentliga sektorn. Civilministern säger inte heller här i sitt anförande ett ord om krisen i den offentliga sektorn.

Anser civilministern att krisen inom exempelvis sjukvården nu är övervun-

nen? Civilministern anklagade Börje Hörnlund för att inte ha varit ute i valrörelsen och tittat på verkligheten, men jag undrar: Har civilministern varit ute och tittat på sjukvården under sommaren? Situationen är faktiskt ännu värre nu än den var i våras, när vi anordnade en extra debatt här i riksdagen just med anledning av sjukvårdskrisen. Fler vårdplatser står stängda i dag på grund av personalbrist än då.

Recepten som civilministern kom med för den offentliga sektorn var att kvaliteten skulle höjas och kvantiteten skulle få stå tillbaka. Men hur går det att lösa sjukvårdens problem på det sättet? Kvantiteten måste ju öka för att vi skall kunna ta hand om de växande vårdbehoven och de växande operationsköerna. Och hur skall vi klara hemtjänstens problem om inte hemtjänsten skall få öka kvantitativt? Där är kvaliteten direkt avhängig av kvantiteten.

Kvaliteten skulle höjas genom omprövningar och effektivisering. Civilministern sade att när behoven minskar inom ett område skall medel föras över till andra områden, där behov finns. Det låter bra. Men då undrar jag: Var är behoven så små inom den offentliga sektorn att det finns medel att föra över för att täcka de enorma behoven inom sjukvård och äldreomsorg, om det nu inte skall få tillföras nya pengar?

Personalpolitiken är viktig och lönepolitiken är viktig, säger civilministern. Det är vi överens om. Men hur går detta ihop med att regeringen sätter lönetak på den statliga sidan som sedan skall vara normgivande för hela den offentliga sektorn? Om lönetaket verkligen slår igenom, så att det får effekt, kommer det att bli förödande konsekvenser för möjligheterna att rekrytera personal. Om lönetaket inte får effekt, dvs. att lönerörelsen ger ett bättre resultat, undermineras den offentliga verksamheten.

Anf. 18 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall med glädje läsa igenom förste vice talmannens anförande och ta del av de tankeväckande och nyanserade resonemang som där sägs återfinnas. Jag skall också, Lars Leijonborg, självfallet läsa igenom de goda råd som fanns i Lars Leijonborgs anförande.

Låt mig till förste vice talmannen säga att jag anser att det finns en mycket stor risk förenad med de system som moderaterna vill införa. Jag tror att vi har åskådliggjort detta för de svenska medborgarna – valresultatet tyder på det. Varje system som bygger på att via checkar eller annat ge valfrihet leder till att man får en skiktning av kvalitet, standard och nivåer på dessa viktiga områden, som vi menar skall vara gemensamma, och en rättighet för de många människorna. Alla hittills existerande system av den här arten tyder på att det är så, och jag tycker att när moderaterna försöker utveckla hur de tänkt sig systemen, bekräftas bara att det förhåller sig på det här sättet. Jag tycker att det vore bättre, Ingegerd Troedsson, att tala i klartext och säga att det handlar om att man skall få använda sina ekonomiska resurser på det här viset och köpa sig till en extra standard, om man har dessa resurser. Det är ett annat synsätt än det vi har.

Börje Hörnlund tycker synd om mig som civilminister. Det är dåligt bäddat, säger han. Jag tycker inte det. Det har hänt ganska mycket under de senaste sex åren, och det finns en bra grund. Jag ligger rätt hyggligt, tycker jag, men jag skall resa mig upp och försöka gå vidare också. Det ingår i jobbet.

Jag förstår fortfarande inte, om vi nu skall uppehålla oss vid den saken, hur Börje Hörnlund kan se det som har hänt som någonting negativt. Han säger att det är en koncentration till storstäderna. Så är det inte. Vi har en överhettning i storstäderna, det är sant. Detta har vi problem med, och därvidlag skall vi återkomma till riksdagen med förslag. Men det har skett en nivåhöjning som har betytt allra mest för de kommuner, de områden och de orter som hade det riktigt dåligt i början av 80-talet. Det är detta som är så glädjande, och jag har svårt att förstå att Börje Hörnlund inte kan ge några positiva omdömen, att det här har varit lyckosamt för människor i glesbygd, i Norrland och på andra håll.

Vi kommer nog att få se att vi måste bromsa upp i de överhettade regionerna, och vi har redan vidtagit ett antal åtgärder i den riktningen. Men vad som har skett är framför allt en utjämning av människors möjligheter att få jobb och få inkomster, och det gläder oss mycket.

Begreppet kommersialisering tycker jag är viktigt att hålla fram, Lars Leijonborg. Vi har på några centrala områden av välfärdspolitiken etablerat en annan inställning än att det kommersiella synsättet skall vara övergripande och genomgående. Detta är ganska viktigt. Jag tycker inte, och då vill jag svara direkt på Lars Leijonborgs fråga, att de kommuner gör fel som använder entreprenader på områden där man ser att här kan vi mycket strikt avgöra att vi får det och det, och det finns inga problem när det gäller rättvisesynpunkter. Vi har här i landet exempelvis alltid anlitat privata företag när stat och kommun har byggt på egen hand. Detsamma gäller en rad andra verksamheter. Ibland tycker jag att debatten verkar oerhört stel, som om det vore bara svart eller vitt. Så är det inte, utan det finns i stor utsträckning verksamhet i privat regi långt inne i de offentliga sektorerna.

Margó Ingvardsson undrar om jag har varit ute och sett på sjukvården. Ja, det har jag i hög grad varit. Hon undrar om jag inte märker någon kris inom den offentliga sektorn. Ja, vi har brist på personal inom sjukvården och på andra håll. Vi har stora ambitioner, men jag kan också se att vi fullföljer utbyggnadsprogram som är ganska omfattande, och vi har faktiskt ökat det antal personer som får höftledsoperationer, starroperationer, hjärtoperationer osv. Detta är ett viktigt uttryck för hur välfärden förbättrats.

Det finns anledning, Margó Ingvardsson, att i viss utsträckning föra diskussionen med utgångspunkt från att vi får en brist på grund av att vi utnyttjar våra resurser så hårt. Det är då svårt att tillföra nya medarbetare till många sektorer, inkl. sjukvården. Det handlar alltså inte om pengar i så att säga gammaldags mening, utan det handlar om var vi kan få dessa nya krafter för verksamheten. Vår politik är inställd på att öka resurserna inom sjukvård och omsorgsverksamhet. Det är därför jag tycker det är så viktigt och så fascinerande att diskutera förändringar och ökad effektivitet inom den statliga sektorn just för att bereda den kommunala sektorn, framför allt sjukvård och omsorg av olika slag, ett ökat utrymme i verksamheten framöver. Detta behövs, det har Margó Ingvardsson alldeles rätt i.

Anf. 19 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Det gläder mig att statsrådet skall läsa mitt anförande. Då tror jag att han inte heller behöver vara så rädd för att vårt system skulle

innebära att vissa grupper skulle kunna köpa sig en särskild högre standard och att det skulle bli risk för klyftor.

Se på t.ex. tandvården, där Sverige har ett system som det vi förespråkar, så att alla är tandvårdsförsäkrade. Är det någon som vill köpa sig en högre tandvårdsstandard får man gå till en tandläkare som står utanför försäkringen. Vårt system med en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring praktiseras sedan länge bl.a. i Tyskland, och där finns inga köer på alla de viktiga områden där vi i Sverige har mycket omfattande köer.

Så några ord om detta med skiktning. Hur är det i dag, med den imponerande njugghet som i Sverige visas mot privata skolor, om de över huvud taget får några statsbidrag? Är det inte då det uppstår en risk för skiktning? Med vårt system, där statsbidraget följer eleven, uppkommer inte den risken.

Ta barnomsorgen, där civilministern nämnde den utbyggda föräldraförsäkringen. Den är ett strålande exempel på ökade klassklyftor. De sämst ställda får enligt ert förslag en förbättring på 11 000 kr., de bäst ställda får en förbättring på 125 000 kr. Därutöver kvarstår i all sin prakt den stora klyftan mellan det stöd som kommunala daghem får – 60 000 kr. per plats – och det stöd som de föräldrar får som vill eller måste ordna sin barnomsorg själva – 0 kr. – herr civilminister, 0 kr. i stöd! Tala om skiktning, tala om orättvisa! Det är detta vi vill råda bot på.

Jag har det bestämda intrycket att civilministern är mycket angelägen om att verkligen få en konkurrens i bästa bemärkelse, en trivselskapande konkurrens, och att han vill att vi bättre skall kunna ta vara på alla dem som jobbar inom de här viktiga yrkena. Men skall man komma till rätta med detta och kunna ge alla en ordentlig valfrihet, skall man kunna undvika skiktning och ökade klasskillnader, då tror jag att civilministern gör utomordentligt klokt i att närmare studera våra konstruktiva förslag.

Anf. 20 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Civilministern säger att allt inte är enbart svart eller vitt utan att det förekommer entreprenader på många håll. Det har sagts tidigare i dag att debatten är onyanserad och att det på somliga låter som om privatisering är bra i sig osv. Min uppfattning är att debatten är onyanserad framför allt från dem som på vissa håll i landet går till attack mot lösningar som bygger på privata företagare. De kommunala beslutsfattare för olika partier som har vågat gå in för entreprenadlösningar utsätts för mycket häftiga angrepp – jag nämnde några av dem tidigare. Frågorna drivs till MBL-förhandlingar, ärenden överklagas och förs till rättslig instans, det ordnas demonstrationer, det är insändarstormar, debattartiklar osv. Eftersom jag är övertygad om att detta är en av flera viktiga faktorer i arbetet med den offentliga sektorns problem, tycker jag det är synd att med olika uttalanden på något sätt uppmuntra den typen av opinionsyttringar.

Det är självklart att det finns en bred majoritet i Sveriges riksdag för att de insatser som görs inom den offentliga sektorn görs av fördelningspolitiska skäl. Det är klart att om en del av produktionen övertas av andra producenter får det inte innebära att de fördelningspolitiska ambitionerna sänks. Jag förmodar att det är en sådan misstanke som ligger bakom civilministerns

användning av ordet kommersialisering. I den meningen är vi överens.

Men sanningen är att det finns politiska motsättningar mellan oss på detta område, även om jag noterade finansministerns formulering i gårdagens debatt när han sade om den offentliga sektorns problem att konkurrensen kan ökas mellan olika lösningar och alternativ, även inom den offentliga sektorn. Med gängse tolkning av ordet *även* måste det betyda att finansministern är öppen för att lägga ut verksamheter från offentlig regi till privat. Det vore bra om civilministern bekräftade att detta är också hans åsikt.

En sak som regeringen kan göra i denna riktning är att avskaffa lex Pysslingen, som hindrar alternativ på ett viktigt område. Bengt Westerberg ställde frågan i går till statsministern men fick inget svar. Kanske kan civilministern svara i dag: Kommer regeringen att föreslå ett avskaffande av lex Pysslingen?

Anf. 21 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Jo, civilministern, jag är glad åt den internationella högkonjunkturen, jag är glad åt oljeprisfallet. Det har faktiskt varit bra för hela Sverige.

Nu talar Bengt K Å Johansson om åtstramning, och jag vill då bara framföra den förhoppningen att den skall drabba de överheta områdena och inte de områden som har haft en rätt massiv ungdomsutflyttning under åren 1982–1988. Har mer än hälften av ungdomarna från en mängd kommuner försvunnit till överheta områden, är det klart att det också blir en bättre arbetskraftssituation även i dessa kommuner. De kommunerna är också låginkomstområden med låg köpkraft relativt sett och med pensionärsandelar på 30–35 % av kommunbefolkningen. Jag bara vädjar om att åtstramningen skall riktas på rätt sätt. Sedan regeringen väl har lagt fram sitt förslag brukar det tyvärr vara litet att göra åt det.

Jag har dock den mycket starka känslan att överhettningsskadorna redan har skett, och jag beklagar det. Regering och opposition måste se lika på önskan att det skall gå bra för Sverige, men jag tror att överhettningsskadorna tyvärr redan har skett.

Detta är inte en regionalpolitisk debatt. Jag har tagit upp dessa frågor för att det som sker i de överheta regionerna inte är bra för gamla och sjuka och för deras möjligheter att få vård. Personalbrist ger köer och lidande och drar dessutom i gång en löneglidning som vi diskuterat flera gånger. I slutomgången är den löneglidningen till nackdel för alla.

I övrigt vill jag instämma i fru Troedssons inlägg om föräldraförsäkringen.

Anf. 22 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Visst har civilministern rätt i att vi nu opererar fler höfter. Jag kan tillägga att vi också opererar fler ögon och fler kranskarl. Men det innebär inte att vårdkrisen är löst. Samtidigt ökar behoven på en rad områden inom sjukvården.

Vet civilministern t.ex. hur lång väntetiden är för en kvinna som har fått framfall? Den är för närvarande två år på de flesta ställen i landet. Vet civilministern hur länge en man får vänta på att komma till en urolog med sina underlivsbesvär? Det är också cirka två år. För bräckoperationer, för

åderbräck och andra åkommor som inte är direkt livshotande men som medför ett enormt lidande hos de drabbade, är det också flera års väntan. Det är inte acceptabelt.

Hur skall sjukvården få pengar för att komma till rätta med vårdkrisen? Jag frågade: På vilka andra områden inom den offentliga sektorn är behoven nu tillgodosedda, så att den sektorn kan överföra pengar så att det räcker för sjukvårdens och hemtjänstens behov? Det var ju det civilministern sade: Det skulle inte tillföras nya resurser utan det skulle ske omprioriteringar. Jag vill veta hur dessa omprioriteringar skall ske för att sjukvård och äldreomsorg skall få pengar.

Frågan om personalrekryteringen och personalkrisen är inte bara en fråga om pengar, säger civilministern. Jo, det är det visst det – till stor del. Fråga personalen! Vad är det man säger? Jo, lönerna är för låga inom vårdområdet och arbetstiderna för dåliga. Att rätta till de här sakerna kostar pengar.

Mina frågor till regeringen och civilministern är: Vad är beskedet till den offentliga sektorn? Skall det också i fortsättningen sättas lönetak som är ett direkt hot mot hela vår offentliga sektor och mot möjligheten att få tag på personal till vård- och omsorgsområdet?

Anf. 23 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Det är på sätt och vis intressant att Margó Ingvardsson och förste vice talmannen argumenterar ganska likartat: Det förhållandet att vi har köer inom sjukvården skulle vara ett uttryck för att vi har en kris! Slutsatsen måste då vara att där det inte finns några köer, där finns det heller inte någon kris. Länder som har en dåligt utbyggd sjukvård eller ett sådant system att människor av ekonomiska skäl inte kan ta i anspråk de sjukvårdsresurser som finns har alltså inga sjukvårdsbehov som skulle förtjäna benämningen kris!

Vi har en annan syn på detta. Vi har här i landet också bostadsköer, trots att vår bostadsstandard övergår det mesta vid en jämförelse.

Slutsatsen skulle alltså vara att det bara gäller att sänka ambitionerna; då får vi inte de här bekymren!

Vi har här i landet sedan länge ett läge med brist på arbetskraft. Den ger sig till känna på en rad områden, inte minst sjukvårdens. Det låter på Margó Ingvardsson som om det bara vore fråga om pengar. Det är det inte. Det är fråga om att vi faktiskt har sådana ambitioner när det gäller sysselsättningen att vi får köproblem. Vi hade mycket lätt att rekrytera personal till sjukvården när vi hade hög arbetslöshet, men det ser inte jag som ett mått på hur vi lyckats i våra ambitioner eller som ett uttryck för om vi har eller inte har en kris inom den offentliga sektorn eller sjukvården.

Jag har en helt annan mening än förste vice talmannen i frågan, huruvida det finns en risk att åstadkomma klassklyftor om man t.ex. bygger upp ett privat skolsystem. Det finns så mycket av den arten att studera där man har tillämpat det systemet att jag inte behöver argumentera särskilt mycket för det här i kammaren. Jag har också försökt sätta mig in i de förslag som moderaterna har fört fram, och jag blir mer och mer övertygad om att de från rättvisesynpunkt leder fel. Därför bör vi inte gå över till sådana system.

Margó Ingvardsson återkommer till frågan om s.k. lönetak. Vi har inte

etablerat något lönetak på den statliga sektorn – vi har haft en utgiftsram. Jag tror att det är ett bra system för att föra ned ansvaret för hela ekonomin på myndigheterna. Verksamhet och ekonomiskt ansvar hör samman. Det är bra om man, när det gäller ansvaret för avtalen, ansvaret för effektiviteten och ansvaret för hur man använder de resurser som man har, får till stånd en diskussion och en planering på de olika myndigheterna. Verksamheten blir då bättre än om fördelningen görs via centrala beslut, dvs. genom avtalsrörelser av det gamla slaget.

Börje Hörnlund! Jag tycker att det nästan är litet dumt att fortsätta debatten om att det skulle vara den internationella högkonjunkturen som på något sätt hade lyft landet. Då skulle det ju inte vara något problem i länder som Holland, Belgien, Danmark osv. Då skulle det inte komma några människor från Danmark och söka jobb i Sverige. Men den internationella högkonjunkturen har inte varit starkare än att arbetslösheten i Europas länder under den här perioden har ökat. Det måste väl ändå vara en indikator som Börje Hörnlund kan avläsa. Det är inte så att det som vi har upplevt i Sverige har skett också i länderna runt omkring oss.

Jag får nästan intrycket att Börje Hörnlund litet lustfyllt skildrar den tid då det gick att rekrytera folk utan några problem. Men det var också den tid då vi hade arbetslöshet, Börje Hörnlund. Det tycker jag man skall uppmärksamma.

Ja, Lars Leijonborg, jag hoppas att den här typen av meningsutbyten kan klargöra att det är oerhört betydelsefullt att man, när man diskuterar förändringar i offentlig sektor och avvägningen mellan verksamhet i egen regi och verksamhet på entreprenad, alltid utgår ifrån de fördelningspolitiska konsekvenserna – annars tror jag man kommer fel.

Jag tror att det är nyttigt att jämföra olika verksamheter, t.ex. att pröva entreprenader i verksamheten, och det görs också i stort mått. Men det som för mig framstår som helt avgörande vid en diskussion om den offentliga verksamheten är att vi nu har stora resurser inom stat och kommun. Vi kan inte räkna med att kunna oupphörligt tillföra de sektorerna nya resurser i form av arbetskraft från andra sektorer. Framöver blir det slagsmål om ungdomskullarna och de nya människor som kommer in på arbetsmarknaden. Men vi kan få ut mer i kvalitet och effektivitet av de möjligheter vi har. Det är det som jag ser som den stora, intressanta och utmanande uppgiften framöver, förbättra utbytet och effekterna av den stora och fina verksamhet som vi har i stat och kommun.

Andre vice talmannen anmälde att förste vice talman Ingegerd Troedsson, Lars Leijonborg, Börje Hörnlund och Margó Ingvardsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 24 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Herr talman! Först några grundfakta och några reflexioner i anslutning till jordbrukspolitiken och jordbruksfrågorna.

Jag vill först slå fast att lantsbruksnäringarna – dit räknar jag jordbruk, skogsbruk och fiske – är en mycket viktig del i svenskt näringsliv. Det är få näringar som är så beroende av att man har en helhetssyn när man tar

ställning till de olika delproblemens lösning. Det är ingen näring som är så beroende av långsiktiga beslut som lantbruksnäringarna. Näringarna är alltså beroende av andra politiska beslut än rent jordbrukspolitiska. Det beroendet är mycket stort.

Jag vill också konstatera att skogen och skogsindustrin från flera synpunkter är en av landets allra viktigaste näringar. Det är den näring som tillför landet störst exportinkomster, netto räknat, och den har stor regionalpolitisk betydelse.

Jag vill också konstatera andra fakta. Lantbruksnäringarna – främst skogen och skogsindustrin – är mycket energikrävande och är beroende av riklig tillgång till energi till rimliga priser. När kärnkraften avvecklas – om den kommer att avvecklas – måste detta energibortfall till viss del ersättas av något annat. Med de miljökrav som vi i dag ställer är biobränslena de mest intressanta, och då ställer jag frågan: Är svenskt jordbruk och svensk åkermark i den situationen en belastning eller en tillgång? Mitt svar är att de måste vara en tillgång.

Jag sade att skogen har väldigt stor regionalpolitisk betydelse. Över huvud taget har lantbruksnäringarna mycket stor betydelse. De är vår i särklass mest decentraliserade näring, från renskötseln i norr till spannmålsodlingen i Skåne.

Man talar i dag om att hela Sverige skall leva, och det förutsätter enligt vår syn i moderata samlingspartiet att det finns lantbruksföretag som är aktiva ute i bygderna. Det förutsätter också att man ger möjligheter för andra att bo och verka i glesbygderna.

Det viktigaste när vi talar om regionalpolitik och landsbygds politik är att få folk att bo och verka på landsbygden. Det är inte säkert att de skall ägna sig åt lantbruksproduktion, utan det kan vara andra saker också.

Något som jag har stött på – och jag tycker att de frågorna har trängt på mer i den senaste valrörelsen – är att den sociala aspekten betonas ute i glesbygderna. Ensamheten, barn tillsynen och den sociala omsorgen, som har diskuterats inom det föregående ämnesområdet i den här debatten, spelar en allt större roll, och jag tror att vi måste uppmärksamma den situationen betydligt mer.

Jag konstaterar också att kommunikationerna och transporterna är av utomordentligt stor betydelse. Lantbruksnäringarna är i praktiken en fråga om transporter. Både jordbruket och skogsindustrin är en transportfråga.

Om vi skall hålla landsbygden levande fordras ett bra vägsystem och vettiga priser på drivmedel. Skall man bo och verka på landsbygden, fordras det goda kommunikationer, bra vägar och möjligheter att pendla för att kunna klara sin försörjning.

Det är några av de reflektioner jag gör – det finns många fler – när jag försöker ta ställning till jordbrukspolitiska frågor.

Regeringen säger i sin regeringsdeklaration att man vill fördjupa samarbetet med EG på alla samhällsområden. Det är bra. Vi ställer upp på det. Men jag frågar: Gäller det även svenskt jordbruk?

Näringen har sagt att den är beredd att konkurrera med EG:s jordbruk om den får konkurrera på lika villkor. Jag ställer en direkt fråga till minister Hellström: Är minister Hellström beredd att uttala sig i frågan om regeringen

är villig att låta jordbruket konkurrera på lika villkor?

Många lantbrukare skulle i dag säga: Äntligen! Äntligen har jordbruksministern ett lämpligt tillfälle att bringa klarhet om vart regeringens jordbrukspolitik syftar. I det underlagsmaterial som presenterades inför de samtal som regeringen förde med de politiska partierna, näringen och konsumentintressena fick vi en förvarning om vad som skulle komma.

Under valrörelsen gav regeringen och jordbruksministern dåliga besked, över huvud taget inga besked om vad som skulle hända. I regeringsförklaringen anges däremot att jordbrukspolitiken är ett av de områden som regeringen tänker åtgärda under den här mandatperioden. Man säger att man vill ha ett livskraftigt jordbruk utan inverkan på miljön – där kan vi köpa principen. Regeringen talar om mindre intensitet, regional fördelning, omställning av stödet, minskad protektionism, dämpad prisutveckling och skärpt livsmedelskontroll.

Kort därefter presenterades en rapport till ESO om alternativ i jordbrukspolitiken. Jag vill säga med detsamma att rapporten har vissa förtjänster. Dess beskrivning av den förda jordbrukspolitiken är till vissa delar sann, men de åtgärder som föreslås för att lösa problemen är inte gångbara.

När jag läser rapporten och försöker se vilken påverkan den kan få på utvecklingen, erinrar jag mig faktiskt hur det var en gång på 60-talet då det också fanns förslag som man ville genomföra. Jag vill säga att det här förslaget innebär ett gigantiskt experiment i planhushållning under bl.a. miljöpolitisk täckmantel.

Jag minns som sagt hur det var på 60-talet, när ekonomiska teoretiker och samhällsplanerare på allvar föreslog att det skulle startas skördetröskdivisioner, som skulle börja tröska i Skåne och sedan arbeta sig vidare norrut genom landet. Man hade fått för sig att jordbrukets kapitalinsatser på maskinsidan var för höga, och här fanns lösningen på det problemet. Teoretiskt sett var det en jättefin idé, men Vår Herre styr klimat och sådant, så teorin fungerar inte i praktiken. Men det fanns förespråkare för ett sådant system.

Om jag vill vara drastisk, kan jag säga att rapporten ger en framtidsbild av hur stora kreaturshjordar kommer att drivas fram och tillbaka över landskapet.

Förslaget, om det genomförs, innebär en övergång från nuvarande högprislinje, där konsumenten betalar över produktpriset, till en lågprislinje där statliga medel destinerar till olika regioner och olika företag och företagsgrupper.

Jag konstaterar att fördelningspolitiskt måste förslaget vara svårt att genomföra. Det finns nämligen inte två lantbruksföretag i det här landet som är lika. Administrationen och byråkratin måste bli enorma. Ett av skälen till förslagets genomförande skulle ju vara att man ville ha en avreglering av svenskt jordbruk. Jag säger: En eventuell avreglering kommer att ersättas av en politisk styrning, som är vida värre.

Vad betyder det här för näringen? Det betyder, som jag ser det, ett jordbruk där brukarna upplever sig som bidragsmottagare, och det kommer att bli ointressant. Den nya politiken slår hårdast mot de jordbrukare som har de bästa personliga förutsättningarna att genomföra den politik som man egentligen önskar.

Ett livskraftigt jordbruk fordrar verkligt kunniga utövare. Vilka kommer att lämna näringen? Det är detta som är det stora problemet. Jo, det är definitivt de brukare som är aktiva och konstruktiva. Det är brukare med utbildning och idéer. Det är de som vill äga, skapa och utveckla och försörja sig som företagare. Går dessa initiativrika människor till ett företag som finansieras genom arealbidrag eller brukarstöd? Engagerar sig dessa unga företagare i ett bidragsföretag? Definitivt är svaret nej.

Ministern har tidigare vid olika tillfällen sagt att jordbruket subventioneras med 14 miljarder. Det är en orimlig jämförelse. Det är när man jämför med internationella dumpingpriser.

I ESO-rapporten talas om att ersätta gränsskyddet med tullar, och regeringsförklaringen talar om minskad protektionism. Vi vill i moderata samlingspartiet slå vakt om gränsskyddet. Det skall sänkas i takt med jordbruksstödet i andra länder, och målet är ett internationellt avreglerat jordbruk.

Vi anser att effektiva jordbruksföretag är bästa skyddet mot konkurrens utifrån och konsumenternas enda garanti för ett lågt livsmedelspris. Jag vill hävda – och det har utvecklats tidigare i debatten här – att dessa företag är lika bra ur miljösynpunkt som ett lågintensivt jordbruk.

Vi anser också att staten bör fortsätta att ta sitt bidragsansvar för den överskottsproduktion som behövs för att upprätthålla en rimlig livsmedelsberedskap. I så fall är vi också beredda att verka för att ett fortsatt stöd till jordbruket i Norrland skall kompenseras av regionalpolitiska skäl.

I regeringsförklaringen sägs att livsmedelskvalitet och livsmedelskontroll skall skärpas. Det är bra. Den senaste tidens affärer inom livsmedelsindustrin är inte bra för vare sig näring eller industri. Men, herr minister, kommer vi att klara kontrollen av den ökade import av livsmedel som blir en följd av gränsskyddets avskaffande? Kan vi garantera konsumenterna produkter som är producerade enligt samma krav som ställs på den svenska produktionen?

Jag förutsätter att svenskt lantbruk skall konkurrera på lika villkor, och att svenska konsumenter skyddas för det vi klassar som olämpliga produktionsmetoder.

Det har gått en serie i TV som hette "Ja visst, herr minister!". Jag har roligt åt den för den är mycket mänsklig. Där har vi en minister som styrs av sin statssekreterare och sitt departement. Men jag vill varna jordbruksministern: Akta sig, Mats Hellström! Risken är stor att historien kan bli verklighet!

Frågeställningarna hopar sig. Den optimism som under senaste året verkat komma inom jordbrukarkåren är på väg att brytas av pessimism. Lantbrukarna har klarat animalieproduktionen. Nu återstår spannmålsproduktionen. Vi är beredda medverka till att finna något system som gör att marknadssignalerna kan tränga fram även till jordbrukarna.

Det vi nu vill och det näringen väntar på är besked om hur regeringen tänker driva de i regeringsförklaringen nämnda jordbruksfrågorna.

Jag vill avsluta med två frågor:

Tänker regeringen driva en ensidig svensk sänkning av gränsskyddet?

Tänker regeringen gå före våra konkurrentländer och utlämna svenskt jordbruk till en konkurrens med i världshandeln förekommande dumpingpriser?

Anf. 25 BENGT ROSÉN (fp):

Herr talman! Rapporten från expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO, inom finansdepartementet betitlad "Alternativ i jordbrukspolitiken", som Sven Eric Lorentzon här har hänvisat till, har väckt berättigt uppeende. När innehållet blev känt kopplades det samman med statsministerns uttalande i regeringsförklaringen om en omställning av jordbruksstödet till former som innebär minskad protektionism. Rapporten anger en total omställningstid på ca 5 år, och regeringsförklaringen tar sikte på innevarande valperiod. En totalomläggning av jordbrukspolitiken genomförd på så kort tid skulle utsätta de människor som den berör för utomordentligt stora påfrestningar, och reaktionen från lantbrukarled har därför blivit stark.

Jag önskar, herr talman, i inledningen av mitt anförande lägga fast att jordbruk är en långsiktig verksamhet av stor betydelse för hela vårt samhälle. Den tål inte några tvära kast. Lantbrukarna har anpassat sig efter den politik som har förts och har precis som andra människor ett behov av att känna trygghet i sin verksamhet. När man i massmedia kritiserat priser och kvalitet på livsmedel, kemikalieanvändningen i det moderna jordbruket och dess miljöpåverkan m.m., så har bönderna ofta fått känna sig utelämnade att ensamma stå till svars. Det är därför förstäeligt om bönderna uppfattar ESO-rapporten som ytterligare ett påhopp på dem som yrkesutövare.

Av massmedia uppfattades rapporten som ett kommande regeringsförslag, och eftersom folkpartiet i tidigare partimotioner påtalat behovet av en förändrad jordbrukspolitik förutsågs en snabb uppgörelse. Det föranledde folkpartiledaren Bengt Westerberg att i en artikel, som var införd i Svenska Dagbladet den 13 oktober i år, redovisa folkpartiets syn på jordbruket. Jag önskar citera följande avsnitt: "Vår grundinställning är att det är angeläget att värna om ett livskraftigt svenskt jordbruk, dels därför att det producerar livsmedel för vilka vi kan påverka kvalitet och produktionsmetoder, dels för att jordbruket tillför samhället en rad nyttigheter utöver att producera livsmedel. Det har stor betydelse bl.a. för vår beredskap, för miljövården och regionalpolitik, turism och friluftsliv."

Folkpartiet vill alltså ha kvar ett svenskt jordbruk som svarar för vårt behov av livsmedel. Och det är för att stärka vårt jordbruk och förbättra betingelserna för lantbrukarna som vi vill lägga om jordbrukspolitiken.

Vi har dock i alla sammanhang där vi fört detta på tal framhållit att en sådan omställning av jordbrukspolitiken måste förberedas av en parlamentarisk jordbruksutredning. Jordbruket är så viktigt för vårt land och påverkar så många samhällsområden att arbetet måste ske med helhetssyn och under medverkan av företrädare för jordbruket.

Vår nuvarande jordbrukspolitik med gränsskydd och administrativt fastställda priser och avsättningsgaranti på huvuddelen av produkterna leder bl.a. till överproduktion, som till samhällsekonomiska förluster avsätts på världsmarknaden. Det ger prispress för lantbruksnäringen, som är med och betalar exportförlusterna tillsammans med konsumenterna, som därmed får högre livsmedelspriser, och vidare miljöbelastning genom att systemet stimulerar till hög användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel.

Sverige deltar i GATT-överläggningar, som har till syfte att minska

subventioner och tullar på jordbruksprodukter. Intill dess vi nått internationella överenskommelser behöver vi ha kvar vårt gränsskydd. Vi tror, precis som moderaterna, att det är farligt att, som det föreslås i ESO-rapporten, ensidigt sänka vårt gränsskydd, ty därav kan omvärlden dra slutsatsen att vi skulle vara beredda att sälja ut vårt jordbruk för att uppnå fördelar för vår exportindustri.

För att komma till rätta med överskottsproblemen och avveckla huvuddelen av jordbruksregleringarna behöver vi marknadsanpassa jordbruket genom att ta bort avsättningsgarantin och släppa prisbildningen fri inom landet. Vi tror att det är möjligt om vi samtidigt inför en arealersättning.

Det främsta motivet till en arealersättning är att i särskild ordning betala för de nyttigheter som jordbruket tillför samhället utöver att producera livsmedel. Det kan vara svårt att värdera dem men vissa jämförelser kan ge vägledning.

Turismen är en ökande näring, och den drar nu in över 12 miljarder kronor per år i utländsk valuta. Det är tre gånger vår malmexport. Det är svårt att tänka sig turism i nuvarande eller ökande omfattning utan den landskapsvård som våra bönder gör. För år 1985 betalade staten och kommunerna tillsammans ut ganska exakt 2 miljarder kronor för att underhålla parker och grönytor i våra tätorter.

Om bönderna ersätts med 1 000 kr. per hektar och år – Lars Drake vid lantbruksuniversitetet har i en enkät visat att en majoritet av det svenska folket tycker att det är rimligt – blir kostnaden härför ca 3 miljarder kronor per år.

En arealersättning möjliggör en prissänkning på baslivsmedel, vilket stimulerar konsumtionen av dessa. Det skulle gynna produktionen av vegetabilier och mjölk/kött som vår kriskost bygger på. Dessa produktionsgrenar kompletterar varandra, och de kan bedrivas över hela landet. De är dessutom särskilt lämpade för familjeföretag och kombinationsjordbruk genom att stordriftsfördelarna är mindre än för annan produktion.

Eftersom landskapsvård kostar lika mycket över hela landet bör arealersättning utgå med samma belopp till de ca 2,9 miljoner hektar åkermark som nu brukas i vårt land. Arealersättning gynnar de regionalpolitiska strävandena och är positiv för miljön och naturvården. Sänkta spannmålspriser innebär t.ex. att det inte blir lika lönsamt att producera på marginalen genom ökad användning av handelsgödsel. Ersättningen kan inbegripa naturbetesmarker av stort intresse för flora och fauna.

Arealersättning ger vidare den naturenliga odlingen större möjlighet att hävda sig liksom olika alternativ till den för stora spannmålsodlingen. Den förbättrar förutsättningarna för den extensiva betesbaserade djurproduktionen i förhållande till den intensiva kraftfodersbaserade, s.k. djurfabriker.

I ESO-rapporten föreslås ett selektivt brukarstöd i stället för arealersättning. Det tycker vi i folkpartiet är ett sämre alternativ. Det innebär, som Sven Eric Lorentzon påpekade, ett rent bidrag som leder till stor byråkrati och till störningar i enskilda lantbrukares integritet.

Kärnkraftsavvecklingen och höjda energipriser och miljökrav bör leda till att stora arealer kommer att med lönsamhet kunna tas i anspråk för odling av energigrödor och energiskog, även om vissa forskare för närvarande är

skeptiska till energiskog. Inför dessa framtidsmöjligheter känns det särskilt angeläget att genom avreglering frigöra lantbrukarna som företagare. Då tar vi vara på den kreativitet och utvecklingskraft som enskilda lantbrukare bär på och vi stärker konkurrenskraften i svenskt jordbruk inför en ökande internationalisering.

Det är angeläget att regeringen snarast tillsätter en ny jordbruksutredning.

Anf. 26 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Debatten om det svenska jordbruket har under de senaste åren ofta varit alltför negativ. Den har handlat om besvärliga överskott, och den har ofta handlat om negativ miljöpåverkan. Man har påstått att de svenska livsmedlen är dåliga. När landskapet växer igen får jordbrukaren en känga. Nu senast är det rapporten från finansdepartementet som oroar. Men jag vill hävda att denna debatt är orättvis och i de allra flesta fall felaktig. Den kritik som framförs drabbar, enligt min uppfattning, fel adressat. Det är inte jordbrukaren som är skuld till att vi har fått använda för stora mängder gödsel och kemikalier. Nej, det är ett resultat av den förda jordbrukspolitiken som utstakats av socialdemokratin och som i sin tur har blivit ett resultat av de krav som ställts på effektivitet och billigare livsmedel.

Enligt centerpartiets uppfattning är det svenska jordbruket en stor tillgång för vårt land, och det skulle kunna bli en ännu större tillgång om de förslag vi lagt fram fick majoritet här i riksdagen.

Varför inte göra jordbruket till en offensiv satsning i miljöarbetet? Genom att byta ut olja och kol mot biobränslen skulle vi bespara miljön stora utsläpp av svavel, kväve och koldioxid. En stor del av kärnkraftsavvecklingen kan klaras med energi från jord- och skogsbruket. Det skulle kunna innebära en stor miljöinsats. Stadsmiljön skulle snabbt förbättras, om man i bussarna använde etanol i stället för diesel som drivmedel. Etanolen kan då tillverkas på jordbruksprodukter. Ja, listan skulle kunna göras mycket längre. Genom att skapa förutsättningar för sådan produktion inom jordbruket skulle man också ge jordbruket möjligheter att minska läckaget på näringsämnen från åkermarken. Men skall vi kunna gå en sådan utveckling till mötes måste vi ha en ny jordbrukspolitik. En sådan jordbrukspolitik har den socialdemokratiska regeringen dock hittills visat sig vara oförmögen att föra. Eller, är det så att man inte vill?

Jordbrukspolitiken måste vara långsiktig. Vi måste fatta långsiktiga beslut, eftersom det handlar om stora och långvariga investeringar. Det måste också finnas en konsekvens i besluten. Jordbrukspolitiken måste vara sådan att den skapar optimism och framtidstro hos människor som överväger att bli jordbrukare.

Svenskt jordbruk förvaltar omistliga värden. Vårt vackra kulturlandskap vittnar om generationers odlargärning. Landskapet vittnar också om det samspel som finns mellan människan och naturen. Felaktiga beslut fattade i dag får inte förstöra denna viktiga naturresurs. Mot denna bakgrund är det viktigt för oss att slå vakt om den svenska åkerjorden.

Den svenska åkerjorden behövs av många skäl. Från det svenska jordbruket får vi som konsumenter livsmedel av mycket god kvalitet. I den svenska produktionen använder man inte generellt medicinering för att få en

bättre tillväxt. Vi använder inte heller tillsatser av andra ämnen som kan ge restsubstanser i våra livsmedel. Det är enligt vår uppfattning viktigt och självklart att vi i Sverige ställer samma krav på de importerade livsmedlen som på dem som produceras inom landet. Allt annat är, enligt min mening, att lura konsumenterna. I tron att man köper rena livsmedel får man kanske i stället varor som är producerade med hjälp av mediciner eller t.o.m. med hjälp av hormoner i uppfödningen. Det blir allt vanligare ute i världen att man gör det. Det är också orättvist mot den svenska bonden, eftersom användandet av de främmande preparaten ger en billigare produktion. Att jämföra svenska livsmedel med livsmedel producerade med hjälp av mediciner och hormoner kan inte vara riktigt.

Vi har i Sverige ett mål att minska användningen av såväl handelsgödsel som bekämpningsmedel. När det gäller handelsgödsel är det för att läckaget till havet skall minska. Vi importerar exempelvis vete och råg från Tyskland, och där använder man minst tre gånger så mycket kväve per hektar som jordbrukaren gör i Sverige. Det läckage som blir följden av denna produktion rinner ut i samma hav som de svenska läckagen skulle ha runnit ut i. Någon miljövinst uppstår inte på det sättet, snarare tvärtom. Detsamma gäller bekämpningsmedlen. I importerade livsmedel är det regelmässigt mer restsubstanser än i våra egna livsmedel. Om vi nu tycker att det är fel eller skadligt att svenska konsumenter skall äta livsmedel som innehåller eller behandlats med kemikalier, är det inte heller någon vinst med att importera, utan det är en förlust.

Min slutsats är att vi skall fortsätta våra ansträngningar att minska användningen av såväl bekämpningsmedel som handelsgödsel i Sverige, men det är också viktigt att vi ställer samma krav på de livsmedel som importeras.

Svensk livsmedelsproduktion är också viktig ur beredskaps- och sårbarhetssynpunkt. Vi måste i alla situationer kunna försörja oss, även i ett krisläge. Skall vi kunna göra det måste vi ha kvar den åkerareal vi har i dag. Om detta finns det i och för sig olika åsikter. Men enligt vår uppfattning behövs detta, eftersom vi i en krissituation inte har samma tillgång till tillsatsmedel som vi har i dag. Då behövs minst den areal som vi i dag har.

Som jag tidigare har sagt är jordbruket viktigt ur miljösynpunkt, eftersom det odlas produkter som kan utnyttjas i vår energiförsörjning. Men det är också möjligt att genom odling av nya produkter minska de läckage som jordbruket självt står för. Utöver energiproduktionen handlar det då om odling av industriråvaror. Det är i dag möjligt att förse massaindustrin med fibrer från olika gräsarter. Vi kan också förse den petrokemiska eller biokemiska industrin med råvaror, men detta ligger kanske längre fram i tiden. På det sättet skulle vi få en naturlig odling, varigenom näringsämnen i marken tas om hand, så att de inte läcker ut till omgivningen. För att stimulera till en sådan produktion krävs nu i början troligen att det utgår arealbidrag, ett krav som centerpartiet ställt i flera år. Jag tror också att det är nödvändigt att man från samhällets sida försöker påverka industrin i denna riktning, eftersom den inte varit särskilt intresserad av just detta. Men det skulle vara ett bra sätt att utnyttja den svenska åkerjorden.

Öppna landskap vill vi ha, det är nog alla överens om. I detta sammanhang gör jordbrukaren en mycket viktig landskapsvårdande insats. Men detta

förutsätter att vi har jordbruk i hela vårt land. Det förutsätter framför allt att jordbruksdriften behålls i våra skogs- och mellanbygder. För att detta skall vara möjligt är det viktigt att djurproduktionen får stanna kvar där, eftersom det är det enda möjliga alternativet för fortsatt jordbruksdrift i dessa bygder.

Centerpartiet har också föreslagit ett kraftigt stöd till dem som håller betes- och hagmarker öppna utan att använda kemikalier. På det sättet bevarar vi på ett effektivt och bra sätt det öppna landskapet och flora som håller på att dö ut. Också detta är viktigt. Många människor i vårt samhälle, såväl konsumenter som producenter, önskar att den s.k. alternativa livsmedelsproduktionen skall öka. Efterfrågan på produkter som har producerats utan användning av kemikalier och handelsgödsel ökar. Det är viktigt att vi kan tillgodose den efterfrågan. Men det är inte så lätt för en jordbrukare att övergå från ett system till ett annat. Det krävs framför allt kunskaper. Dessa kan jordbrukarna naturligtvis få genom rådgivning från lantbruksnämnden och andra. Men att byta system innebär också ekonomiska påfrestningar för jordbrukaren. Vi har därför föreslagit att det skall ges ett bidrag till dem som övergår från konventionell odling till alternativ odling. Detta bidrag skulle efter hand kunna trappas ner och utgå under ca 5 år. För detta ändamål kan man använda de medel som har tagits ut på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Dessa medel används i dag inte i sin helhet till åtgärder som skall förbättra miljön, vilket var avsikten.

Regeringen har medverkat i kampanjen "Låt hela Sverige leva" eller "En levande landsbygd", som den också kallas. Men om regeringen menar något med denna kampanj måste den också satsa på och slå vakt om det svenska jordbruket. Jordbruket är ryggraden i näringslivet i de flesta landsbygdsområden och har då också stor betydelse för utvecklingen i många små orter på landsbygden. Fler människor, inte färre, måste få sin utkomst på landsbygden om detta mål skall kunna uppfyllas.

Regeringen är, som jag upplever det, passiv. Den gör inte särskilt mycket för jordbruket. En och annan för jordbruket negativ åtgärd hinner regeringen dock med, men den gör inget som kan ge jordbruket den framtidstro som är nödvändig, om vi i fortsättningen skall få ett levande och livskraftigt jordbruk.

Nu senast är det en rapport från finansdepartementet som oroar. Rapporten är gjord av Gunnar Wetterberg och är en teoretisk betraktelse över jordbruksregleringen och det skydd som det svenska jordbruket, i likhet med jordbruket i de flesta andra länder, har. Som sådan kan rapporten kanske vara intressant, men den saknar verklighetsanknytning. Man kan inte isolera debatten till att gälla billiga livsmedel och möjligheten att flytta över arbetskraft och kapital till andra näringar. Som framgår av vad jag har sagt förut måste landsbygdsutveckling och långsiktig miljö- och resurspolitik vara andra viktiga utgångspunkter i denna diskussion.

I rapporten antyder man att det ur samhällets synpunkt vore bra om en betydande del av de resurser som i dag nyttjas i jordbruket fördes över till andra näringar. Men det skulle vara ödesdigert för landsbygden. Det skulle också stå i direkt motsats till centerpartiets vilja att jordbruket skall producera energi- och industriråvaror.

Att jämföra de svenska livsmedelspriserna med världsmarknadspriserna

går inte. Dessa priser är inte produktionspriser utan ett resultat av en kraftig dumpning. En friare världshandel är naturligtvis bra, men vi i Sverige kan inte gå fortare fram än omvärlden. Den svenska livsmedelsproduktionen utgör bara ett par promille av världens livsmedelsproduktion. En ensidig svensk avreglering skulle inte få någon som helst inverkan på omvärlden, men den skulle kunna ödelägga det svenska jordbruket med förödande konsekvenser för den svenske konsumenten och för svensk landsbygd.

Jordbruksregleringen är krånglig. Om den kan förenklas är det bra. En debatt om detta vore nyttigt. Centerpartiet har tidigare föreslagit förändringar som skulle ha inneburit ökade möjligheter till stöd åt nya idéer inom jordbruket, men då var inte regeringen med på noterna. Jag hoppas att denna rapport är ett debattinlägg och inte ett förslag. Som debattinlägg kan den säkert vara nyttig, men som förslag är den förkastlig.

Sverige måste få en ny jordbrukspolitik, men den måste förankras i verkligheten och inte bygga på teoretiska idéer som har föga med ett praktiskt jordbruk att göra. Både näringen och konsumenterna måste få tillbaka förtroendet för livsmedels- och jordbrukspolitiken. Det måste bli möjligt för unga att starta jordbruk. Jordbruket måste ges möjligheter att dels minska sina egna läckage och sin påverkan på miljön, dels med nya produkter hjälpa till att förbättra miljön och underlätta energiomställningen.

Anf. 27 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Kanske är det inte riktigt passande att i den här församlingen ta upp något så vardagligt som den maktlöshet som jag och många med mig känner när vi står i affären och ser ut över raderna av plastinpackade bylten som skall föreställa mat, men som bara har avlägsna likheter med de fräscha och tilltalande livsmedel vi önskar. Jag bryr mig i så fall inte om det passande, därför att jag är här för att bevaka och hävda människors rätt till ett bra liv. Och maten vi äter är en grundläggande del i våra liv.

Människor känner maktlöshet därför att den mat vi erbjuds innehåller tillsatser som är skadliga, onödiga eller outforskade. Människor känner maktlöshet därför att maten är producerad på ett sätt som är oacceptabelt av etiska och miljömässiga skäl. Vi människor är maktlösa därför att vi saknar möjlighet att påverka detta. Det hjälper inte att varje förpackning har en innehållsdeklaration lång som en roman med datum och sifferkombinationer. Det hjälper inte när det ändå fuskas och kontrollen är sporadisk.

Vi måste få en ändring på detta. En jordbrukspolitik värd namnet skall inte bygga på vad storföretagen i näringen kräver utan på konsumenternas behov av bra livsmedel till rimliga kostnader.

Jag tror att många bönder håller med mig i min kritik. De vill producera bättre livsmedel. De vill låta djuren leva under goda villkor. De vill slippa den omfattande hanteringen av konstgödsel och bekämpningsmedel. Men den enskilde bonden är lika maktlös som konsumenten.

Genom den ensidiga inriktningen på producerad mängd och vissa traditionella grödor försvårar jordbrukspolitiken en övergång till ett kemikaliefritt varierat jordbruk i stället för att underlätta den. Det är först de senaste åren som jordbrukets miljöeffekter på allvar börjat diskuteras. Den långt gångna rationaliseringen och specialiseringen har brutit det tidigare kretsloppet i

jordbruket. När man skiljer på animalieproduktion och spannmålsproduktion leder det till problem på båda hållen. På den ena kanten blir gödseln ett avfallsproblem, på den andra kanten en bristvara som måste ersättas med en omfattande konstgödselhantering.

Ensidigheten i växtföljderna har öppnat för angrepp av sjukdomar, svampar och skadedjur, vilket i sin tur lett till ett omfattande bruk av kemiska bekämpningsmedel. Vi har fått ett kemikaliejordbruk. Och detta kemikaliejordbruk läcker. Det läcker närsalter, framför allt kväve, till sjöar och vattendrag och till haven. Jordbruket har spelat en stor roll vid havsföroreningarna, vilkas katastrofala konsekvenser vi upplevt under sommaren.

Naturen tål inte att misshandlas hur länge som helst. Flora och fauna utarmas där det ensidiga jordbruket får fortgå. Jordarnas bördighet minskar. De tunga maskinerna bidrar till ödeläggelsen genom att packa marken så hårt att inget kan växa där.

Landskapsbilden förändras. De öppna hagarna och ängsmarkerna försvinner. Vi måste åter göra dem till betesmarker.

Ett utslag av den mänskliga klåfingrigheten har varit en omfattande utdikning av våtmarker. Först nu börjar vi inse att vi därmed har bestulit naturen på en viktig möjlighet att rena utsläppen till vattnen.

Från andra håll i världen har vi smärtsamma erfarenheter av vad som händer när stora jordar läggs bara utan träd eller buskar till skydd. Regn och blåst sopar undan jorden. Men jorderosion finns även här i Sverige.

Låt oss inte heller glömma de etiska och moraliska aspekterna. Vi, som ibland i vår övermaga självgodhet kallar oss skapelsens krona, har ingen rätt att hantera andra levande varelser som om de existerade för vår skull och utan hänsyn till de livsvillkor olika djur behöver. Djurfabrikerna är en skam för oss alla! Och redan är genmanipulationen här. Med vilken rätt experimenterar vi fram arter av djur bara för att öka deras produktionsförmåga? Vi måste sätta gränser för detta.

Inte heller ur regionalpolitisk aspekt kan vi vara nöjda med jordbrukspolitiken. Visserligen finns det ett Norrlandsstöd, men av det totala jordbruksstödet går den överväldigande delen till de södra delarna av landet, och det var kanske inte meningen.

Hur har det då gått med de fördelningspolitiska ambitionerna? För det finns ju sådana också. Bönderna skall tillförsäkras en rimlig inkomst. Men jordbrukarna är ingen enhetlig grupp. Skillnaden mellan en storgodsägare och en småbonde i inkomst och arbetsvillkor är lika stor som mellan en Scaniaarbetare och en direktör. Vilka jordbrukare är det som behöver stödet? Enligt min mening är det inte de riktigt stora jordbruket som behöver stödet, men det är dit merparten går.

Nå, men självförsörjningen då? Vi har ju åtminstone lyckats upprätthålla en odlad areal som är tillräcklig, t.o.m. större än vad som behövs, för att klara vår beredskap, för den händelse vi skulle tvingas bryta kontakterna med omvärlden. Ja, men vad hjälper det när vårt jordbruk är så beroende av importerade insatsvaror: traktorer, handelsgödsel, kemikalier? Det behövs en lång omställningsperiod för att vårt jordbruk skall klara av en krissituation. Också på andra sätt är sårbarheten stor. Elavbrott kan få stora

konsekvenser liksom störningar i det enorma distributionsnät som vårt jordbruk kräver.

Bara i ett avseende har jordbrukspolitiken varit riktigt framgångsrik. Det gäller målsättningen att effektivisera och rationalisera. Jordbruket är nu så rationellt och effektivt att det producerar långt mer än vi behöver, men bara med hjälp av konstgjord andning både i form av ekonomiskt stöd och i form av konstgödsel och kemikalier. T.o.m. den uppnådda effektiviteten måste alltså ifrågasättas.

Mot bakgrund av de problem som jordbruket dras med blir det uppenbart att det behövs en radikal förändring av jordbrukspolitiken. Det går inte att lappa detta sönderfallande lapptäcke längre.

Vpk:s utgångspunkt är att diskussionen om jordbruket inte får reduceras till en diskussion om lönsamhet i inskränkt ekonomisk mening. Förmodligen är det ekonomiskt lönsamt att suga ut jordarna i tredje världen, att hugga ner regnskogar för köttproduktion. Och det är fruktansvärt lönsamt att låta detta ske under usla arbetsvillkor och med otillständigt låga löner och sedan transportera produkterna över hela världen.

Men vpk kommer aldrig att acceptera den sortens lönsamhet. Vi vill ha ett varierat jordbruk över hela landet med utgångspunkt i de förutsättningar vår natur ger, ett jordbruk baserat på hänsyn till miljön och respekt för livet, ett jordbruk som måste få en ny struktur, där de stora monopolen bryts ner, där närheten mellan producenten och konsumenten ökar, där det finns lokala slakterier och mejerier. Vi måste få tillbaka ett jordbruk som bygger på ett fungerande kretslopp, ett jordbruk med kombinerad djurhållning och spannmålsodling.

Vi är övertygade om att detta jordbruk även fortsättningsvis kommer att behöva ett starkt stöd från samhället både när det gäller importskydd och på andra sätt. Men formerna för detta stöd måste diskuteras. Jag hoppas att det är en diskussion som vi ännu bara sett början på och som kommer att bli intensiv och konstruktiv.

Anf. 28 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill först tacka Annika Åhnberg för ett utomordentligt fint tal.

Sverige är fantastiskt – det kan vi läsa oss till i turistbroschyrernas vackra värld.

Sverige är fantastiskt på många sätt. Sverige är centralstyrt på ett sätt som är svårt att föreställa sig utanför de statskapitalistiska länderna.

Vad vi skall ha på våra matbord bestäms av ett litet utsökt fåtal. Detaljhandeln är så centraliserad att det är tre stora företag som i praktiken bestämmer vad vi svenskar skall ha på våra matbord. Det är ICA, Dagab och KF, och det är en utbredd misstanke att det är män som har detta avgörande inflytande. Det är dessa organisationer som bestämmer vad som skall finnas i affärerna och därmed vad som kommer att stå på våra matbord.

I det tidigare ledet – produktionen – har vi också en helt fantastisk koncentration. Där styr bondekooperationen nästan oinskränkt, långt från allt vad som menades med kooperation från början.

Vi lever i ett ofattbart överflöd, och ändå är vår mat inte bra. Gång på gång

har man konstaterat att det finns gifter i den, gifter som kommer från odlingen och gifter som kommer från utsläpp från industrier.

Myndigheterna har givit upp inför denna flod av gifter, och de har satt upp gränsvärden för hur mycket gifter mat får lov att innehålla. Hur dessa gränser sätts är det ingen som vill redogöra för. Vi vet ingenting om hur man gör avvägningar mellan s.k. samhällsnytta och det individuella lidandet. Den enda rimliga regeln, att mat inte skall innehålla medvetet tillförda gifter, har man för länge sedan släppt.

Man har i sin iver att få i gång storskalig produktion fullkomligt glömt bort att mat förutom näring också har andra viktiga egenskaper som smak, färg, dofter och form. Det är inte så förtvivlat länge sedan som kyckling smakade fisk från fiskmjöl importerat från länder som med all säkerhet hade mått bra av att få behålla fisken som god näring åt sin befolkning. Importerade vaxade äpplen är en skam för smaklökarna.

Till denna förstörelse av maten kommer en förstörelse av natur och miljö. Det moderna jordbruket med sina omfattande kväveläckage förorsakar igenväxning av sjöar och förgiftning av haven, så att vi får förödande algbloomningar. Rester av jordbruksgifter hittas nu också i grundvatten och i dricksvatten.

Orsaken till att det är som det är är en snart 40-årig medveten politik från de framtidsförbrukande partierna. Det är en minst sagt absurd situation att man har fattat beslut i demokratisk ordning att successivt förgifta landets befolkning. Liknande beslut fattas utan prut ute i kommunerna, när man startar dioxinsprutande sopeldningsanläggningar och fortsätter att godta klorblekning av pappersmassa.

Maten är en viktig maktfråga i ett fritt land som Sverige. Medborgarna måste återfå makten över sin mat och sin vardag. Makten över maten och vardagen måste innebära att medborgarna faktiskt kan välja mat som är hälsosam och som har producerats på ett ekologiskt rimligt sätt.

Mödrar skall inte behöva oroa sig över vad de ger sina barn.

Denna valfrihet finns inte i dag, utom för en liten köpstark och utbildad grupp. Maten är därför en viktig klassfråga, eftersom utsatta grupper oftast inte har möjligheter eller råd att köpa mat med ett minimum av gifter. Sund mat är av den anledningen ett viktigt led i miljöpartiet de grönas fördelningspolitiska arbete.

Att få makten åter över vardagen och få möjlighet att välja mat innebär att vi måste föra en politik bort från förgiftningssamhället och dess förstörande storskalighet. Momsen på svensk basmat måste tas bort, som ett led i att medvetet gynna svenska odlare och som ett led i arbetet att avsluta kemikaliejordbruket. Ett annat steg är att höja avgifterna på konstgödsel och gifter så kraftigt att odlarna minskar sin användning rejält och att de medel som på detta sätt kommer till statskassan återförs till odlarna som en arealersättning.

På detta sätt gynnar vi inte längre kvantiteterna i odlandet utan själva odlandet. Det kan inte i längden vara helt självklart att odlarna skall ha garanterad avsättning för allt som de producerar.

Minskad storskalighet gynnas av att priset på drivmedel höjs kraftigt för att minska viljan att frakta långt med vägfordon. Människorna i glesbygden

måste kompenseras för de höjda transportkostnaderna. Arbetsgivaravgifterna skall enligt miljöpartiet de gröna sänkas utanför de ekonomiskt heta områdena för att gynna lokal produktion. Ett ytterligare sätt att åstadkomma detta är att ändra upphandlingsförfordningarna så att man i första hand köper lokalt inom den offentliga sektorn.

Vad vore en debatt om mat om inte EG-frågan kom upp. Som anpassningen till EG har skisserats efter riksdagens beslut den 4 maj 1988 är det i praktiken omöjligt att i Sverige utforma en självständig matpolitik som återger konsumenterna makten över maten och som ger oss ett miljövänligt, resursbevarande och uthålligt jordbruk.

Bestämmelserna i EG:s vitbok gör det omöjligt för oss i Sverige att ha egna bestämmelser om matkvalitet. Som vi ser det i miljöpartiet de gröna kommer vi att översköljas med mindervärdiga produkter, och det svenska jordbruket kommer att få det svårt att hävda sig i denna ojusta konkurrens. Vi kommer inte att kunna klara vår försörjning under krig och kriser.

Orsaken till denna syn är att EG-vitboken föreskriver att varje vara som är marknadsförd i ett visst land utan hinder skall få marknadsföras i alla EG-anpassade länder. Att inte kunna få sätta upp klara och entydiga kvalitetsnormer för importerad mat är en orimlighet.

Under 20 års arbete i svensk stålindustri, där jag bl. a. ansvarade för inköp av maskiner och insatsmaterial, var det en självklarhet att vi specificerade de produkter som vi köpte in. Det betraktades aldrig som ett handelshinder. Det var klart att man inte accepterade att få en eldningsolja när man hade beställt en valsolja. De leverantörer som inte klarade de uppsatta specifikationerna fick inte heller nöjet att leverera.

Så borde det också vara när det gäller matimport. Att inte acceptera denna för fri handel grundläggande princip är ett förtryck av medborgarna. Det är mer än märkligt att de verkligt marknadsliberala partierna vill vara med och införa den dåliga kvalitetsens diktatur.

Miljöpartiet de grönas ovilja mot det oöverlagda anpassningsbeslutet grundar sig på enkla och kloka överväganden till gagn för det svenska folket. Det gamla kravet på en folkomröstning i EG-anpassningsfrågan kvarstår.

Hur skall vi kunna få makt över vår vardag om besluten flyttas från Stockholm till Bryssel i stället för från Stockholm till Hjo eller Skara?

Vi måste få en mycket mer vardagsnära politik i Sverige, som också leder till en förnyelse av det svenska jordbruket och dess följdindustrier.

Medvetenheten om att det inte står rätt till med vår mat och med makten över vår vardag har ökat, och miljöpartiet de gröna samarbetar gärna med dem som vill ta tag i matfrågorna på ett sätt som gör att vi undviker att förgifta oss, våra barn och våra livsförutsättningar.

En grund för detta är också att en riktig matpolitik gynnar även de utsatta grupperna i samhället, de grupper som alltid råkar illa ut i ett alltmera miljöförstört samhälle. God miljö är inte bara god ekonomi utan i allra högsta grad en av våra allra viktigaste sociala frågor, sorgligen bortglömd av de framtidsförbrukande partierna.

Anf. 29 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! I regeringsförklaringen togs jordbrukets problem upp. Jordbruket är en utomordentligt viktig del av vårt näringsliv, och verkningarna av de problem som vi ser där i dag inskränker sig inte till jordbruket självt.

Det har förts en intensiv debatt om jordbruket under våren och sommaren och även här i den allmänpolitiska debatten. Efter att ha lyssnat till inläggen i dag tycker jag att man kan konstatera att det råder stor överensstämmelse om att den nuvarande jordbrukspolitiken inte särskilt väl uppfyller de uppsatta målen.

I själva verket motverkas flera av jordbrukets olika mål, inte minst miljömålet, av stödets ensidiga inriktning mot att stimulera obegränsade kvantiteter i produktionen. Likaså är stödet mycket skevt fördelat ur regionalpolitisk synpunkt mellan norr och söder och också mellan stora och små gårdar.

Kostnaderna för stödet är höga, utan att vare sig jordbrukarna är nöjda med sina inkomster eller konsumenterna är nöjda med de priser och ibland även den kvalitet som de möter i butikerna. Spannmålsöverskotten ökar kostnadsbelastningen och bidrar samtidigt, genom de intensiva produktionsmetoderna, till just miljöproblem.

Det finns alltså många samverkande skäl till varför vi nu måste söka finna bättre metoder för att på ett bättre sätt uppnå de olika mål som vi är ganska överens om. Det är ingen isolerad svensk insikt. Tvärtom är problemen inom jordbruket likartade i många länder. De rika ländernas jordbruksöverskott dumpas dessutom på världsmarknaden, så att bönder i fattiga länder får svårt att utveckla en inhemsk livsmedelsproduktion. Det problemet finns i många u-länder.

Att de jordbrukspolitiska konflikterna mellan de två huvudaktörerna på denna världsmarknad, USA och EG, har inflammerats till den grad att man riskerar att dessa konflikter också spiller över i allmänna handelspolitiska konflikter är också numera allom bekant.

Detta har också lett till den internationella omprövning av jordbrukspolitiken som nu pågår inom ramen för förhandlingarna inom handelsorganisationen GATT, där jordbruket nu spelar en central och viktig roll. De internationella GATT-förhandlingarna kommer i december i år att ha en kontrollstation, en s.k. Mid-term Review, inför slutfasen av förhandlingarna, som beräknas bli avslutade i slutet av 1990.

Ett förslag som nu diskuteras inom olika ländergrupper inför kontrollstationen är en frysning av det jordbruksstöd som utgår i traditionella former. Det är dock för tidigt att i dag bedöma om en överenskommelse om detta kommer att kunna nås i december.

Oberoende av hur de internationella förhandlingarna utvecklas är det – som jag tidigare sade och som också dagens debatt visar – viktigt att vi i Sverige går igenom vår jordbrukspolitiska medelsarsenal och breddar den för att åstadkomma en bättre måluppfyllelse. Även för oss är då 1990 ett viktigt årtal. Det är då som det statliga delansvaret för överskottsproduktionen enligt det nuvarande livsmedelspolitiska beslutet från år 1985 upphör, och till dess skall stödet utvärderas.

Enligt regeringens mening står Sverige i dag väl rustat för de nödvändiga

förändringar som kommer. Tidigare än många andra länder har vi påbörjat en omställning mot ett miljövänligare jordbruk i balans. Vi har kommit en bit på väg och bl.a. fått bort tidigare överskott på kött, fläsk och mjölk, samtidigt som det stora spannmålsöverskottet temporärt har kunnat minskas genom en rad insatser. Vi har utarbetat och riksdagen har antagit en ny långtgående djurskyddslag, och vi har i det särskilda programmet för jordbruket i norra Sverige funnit nya former för stöd, där sysselsättningen i bygderna och en levande landsbygd sätts i centrum, i stället för traditionell storleksrationalisering och miljöskadlig överskottsproduktion.

I det nu förestående arbetet med en översyn av jordbrukspolitiken gäller sålunda att finna stödformer som är förenliga med en minskad protektionism. Som svar till Sven Eric Lorentzon vill jag i detta sammanhang säga att det inte är fråga om någon ensidig svensk neddragning av gränsskyddet, utan de internationella GATT-förhandlingarna skall beaktas. Det gäller också en omprövning av snåriga interna marknadsregleringar, som bygger på principen ju större skörd, desto större stöd. Det gäller att finna medel som bättre än i dag bevarar en rik flora och fauna, många olika arter i naturen, som skyddar viktiga naturvärden – hagar och ängar – och som ger en bättre regional fördelning av samhällsstödet.

Detta är självfallet inget lätt arbete. Att samtidigt närma sig jordbrukspolitikens många olika mål förutsätter en bredare medelsarsenal än det ensidiga beroendet av ett dominerande medel, prisstödet, som vi har i dag och som bidrar till de många målkonflikter som jag har skildrat.

Det är mot denna bakgrund positivt att notera det önskemål som har framförts från olika håll under den senaste tiden om återupptagande av de jordbrukspolitiska samtalen. Jag avser att inom den närmaste framtiden bjuda in företrädare för samtliga riksdagspartier, för jordbruksnäringen och för konsumenterna för att fortsätta de samtal som inleddes i vintras och som enligt min mening har varit konstruktiva och givande. I samband därmed är det min avsikt att närmare gå igenom former och uppgifter för de utvärderingar och det utredningsarbete som förestår, i första hand inför det förslag om den framtida livsmedelspolitiken som regeringen bör förelägga riksdagen år 1990.

Anf. 30 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! För ungefär 20 minuter sedan tänkte jag begära ajournering av det här sammanträdet, så att jag skulle få tillfälle att ringa hem till min son och be honom lägga ned mitt jordbruk. Den framtid som man målade upp här vill jag inte medverka till – att vi i mitt företag skulle jobba på det viset. Om det är så mörkt som vissa talare här utmålade, så är det åtalbart – utan tvivel. Frågan är bara hur länge jordbrukarna går fria i det här sammanhanget.

Jag känner inte igen mig. Så illa är det inte. Sverige producerar bra livsmedel. Det intressanta är ju att många svenska medborgare åker till EG-länder för att köpa billigare och bättre produkter, och bättre kött – säger de. Det är många sådana uttalanden som jag känner igen i de här sammanhangen. Men vi producerar alltså bra livsmedel.

Jag noterar Mats Hellströms svar med tacksamhet. Jag brukar ofta kritisera Mats Hellström för att han inte lämnar klara besked. Men här

lämnade han två raka besked, och det är jag alltså tacksam för. Stödet skall utvärderas – det är vi ense om. Det blir ingen svensk ensidig neddragning i de kommande GATT-förhandlingarna. Samtal kommer att tas upp i dessa sammanhang.

Eftersom Mats Hellström är en av de främsta experterna i regeringen på utrikeshandel – jag ger honom den elogen – vill jag fråga: Hur ser ministern på EG-frågan och jordbruket i framtiden? I den delen fick jag inte svar. Jag vet att ministern har den kunskap och den kompetens som behövs för att svara. Jag skulle vara mycket tacksam om ministern något ville utveckla den sidan av saken.

Slutligen vill jag bara göra en liten kommentar. När man här talade om Norrlandsstödet tror jag att det förelåg en missuppfattning. Jordbruk i Norrland är garanterade en högre prisnivå än motsvarande lantbruk i Mellansverige. Jordbruken i Norrland tillförs ungefär 525 milj. kr. Det varierar, men detta är det belopp vi har anslagit. Man gör noggranna mätningar i jordbruksnämnden, och lönsamheten är lika dålig för Norrlands jordbruk som den är för mellersta och södra Sveriges jordbruk.

Anf. 31 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att den kritik som vi från miljöpartiets sida framför mot jordbrukspolitiken riktar sig mot själva politiken och inte mot den enskilde bonden, som lojalt har följt de politiska signalerna.

Det är roligt att höra att Mats Hellström håller med om att det inte står bra till med det svenska jordbruket och att något måste göras. Däremot är jag litet förvånad över att han inte kommer med några konkreta förslag. Man upplever hela tiden att det skall vara en massa utredningar.

I det svenska jordbruket sitter vi mitt inne i kemikaliesmeten. Ändå föreslås inga handfasta åtgärder för att komma till rätta med problemen. Men det är ju självklart att vi måste komma bort från förgiftningen av jord, mat, luft och vatten. Därför måste jag säga att regeringen är oerhört handlingsförlamad när den inte orkar lägga fram ens den minsta plan för åtgärder.

Självfallet skall vi ställa samma krav på all importerad mat som på den svenska maten, annars blir det helt förödande för det svenska jordbruket. Omställning 90, som man har talat om, är ju också kvalificerat vansinne – när man alltså vill "skoga igen" svensk åkermark. Det framgår klart av gamla utredningar, såsom 1983 års livsmedelskommitté, att vi måste bibehålla all svensk åkermark om vi skall kunna klara vår försörjning under dåliga tider.

Jag tycker att det är mycket bra att Annika Åhnberg har tagit upp dessa spörsmål, för de måste verkligen penetreras grundligt i den svenska debatten.

Miljöpartiet har föreslagit att det skall införas en arealersättning om 1 000 kr. per hektar och år i genomsnitt. Sedan vill vi också införa ett omställningsbidrag för dem som vill gå över till ett ekologiskt riktigt jordbruk, och vi har sagt att det skall uppgå till 3 000 kr. totalt under tre år. Vi tror att det kan vara en lämplig stimulans när det gäller att få till stånd en övergång till ett nytt, riktigt jordbruk.

Anf. 32 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Herr talman! Jag är också tacksam för jordbruksministerns besked att det inte blir några ensidiga svenska eftergifter när det gäller gränsskyddet. Jag tror att det är viktigt att vi från svenskt håll är pådrivande internationellt för att minska subventioner och tullar. Men det är mycket angeläget att det sker i samordnade former.

Den bild som jordbruksministern tecknade av vårt svenska jordbruk stämmer mycket väl överens med den bild vi har. Skillnaden är dock att vi menar att en omläggning måste förberedas av en jordbruksutredning. Jordbruksministern hänvisar nu som tidigare till att vi 1985 fattade ett jordbrukspolitiskt beslut som skulle gälla i fem år och att vi sedan skulle ha en utvärdering. Vi tycker att det är förlorad tid att vänta så länge på en ny jordbruksutredning. Redan beslutet 1985, som grundade sig på livsmedelskommitténs slutbetänkande, visade sig vara felaktigt. Man beräknade exempelvis att exportkostnaden för överskottsspannmålen 1985 skulle vara 400 milj. kr. Den verkliga kostnaden uppgick till ca 1,5 miljarder. Andra förutsättningar ändrades också snabbt: priserna på världsmarknaden, överproduktionen på världsmarknaden.

Jag framhöll i mitt inledningsanförande att jordbrukarna måste känna trygghet i sin verksamhet. Jag anser att det är uteslutet att vi skulle kunna företa så stora omläggningar i det svenska jordbruket som behövs för att få det både mer marknadsanpassat och mer miljövänligt utan en grundlig genomgång i en jordbruksutredning, där vi hade möjlighet att med företrädare för jordbruksnäringen i lugn och ro arbeta igenom och genomlysas olika förslag. Jag vill därför fråga jordbruksministern om han inte någon gång har övervägt att i det här läget tillsätta en ny jordbruksutredning.

Anf. 33 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Det var med en viss tillfredsställelse jag lyssnade på jordbruksministern här i dag. Att vi inte skall få en ensidig svensk avreglering av det stöd som jordbruket har av införselavgifter är ett bra besked till det svenska jordbruket. Det är också bra, tycker jag, att jordbruksministern säger att en ensidig strukturrationalisering inte i första hand är det som skall ge resultat och att man har gått ifrån den tanken. Det är en socialdemokratisk politik som man har övergett, och det är bra.

Jordbruksministern sade också att den nuvarande jordbrukspolitiken inte är bra. Det har vi sagt hela tiden. Den har aldrig varit bra vare sig för konsumenter eller för producenter. Det är nyttigt att man har kommit underfund med det, för då kanske det finns förutsättningar för ett resone-mang och en diskussion som kan leda till något bra.

Sven Eric Lorentzon var rädd för att jordbruksministern skulle gå i administratörernas ledband. Av allt att döma blir det inte så. Jordbruksministern sade att han skall ta upp en diskussion med oss här i riksdagen och lyssna på riksdagen. Det tycker jag är bra, fortsatt med det!

I denna nya jordbrukspolitik är det viktigt att jordbruket ges möjlighet att producera annat än livsmedel. Är jordbruksministern beredd att medverka till lösningar som ger denna möjlighet? Där tror jag att det krävs ett samhälleligt engagemang också efter 1990. Det vore värdefullt att få veta om

jordbruksministern har tankar i den riktningen.

Jordbrukets möjligheter att medverka till en bättre miljö är en tvåsidig problematik: det gäller dels att kunna framställa de nya produkterna, dels att kunna producera olika typer av grössorter i större utsträckning än i dag och även få avsättning för de produkterna. Systemet i Omställning 90, att man skall låta ogräset växa och sedan spruta bort det, är naturligtvis ingen bra idé. Det är fel från många synpunkter, med tanke på att det gäller både att utnyttja de resurser vi har och att inte sprida mer gift än vad som är nödvändigt.

Anf. 34 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tackar för beskedet att jordbruksministern vill återuppta jordbrukssamtalen med partier och representanter för näringen. Det ser vi fram emot och tror att det kommer att bli mycket givande och spännande.

Många deltagare i den här debatten har ju sagt att det svenska importskyddet är mycket viktigt, och jordbruksministern instämde ju. Men i ESO-rapporten, som har nämnts här, förs det fram andra tankar. Jag tycker att det hade varit intressant om jordbruksministern litet mer hade velat utveckla hur det svenska importskyddet skall se ut inte bara nu och den närmaste tiden utan också på litet längre sikt.

Anf. 35 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Först vill jag säga apropå Javisst, herr minister-syndromet att min statssekreterare sitter här intill. Jag tycker inte att han ser så farlig ut. Jag tror inte heller att de av kammarens ledamöter som har träffat honom uppfattar honom som så farlig som han hade kunnat uppfattas av Lennart Brunanders och Sven Eric Lorentzons framställning.

Herr talman! I den mån som tiden medger det vill jag svara på Sven Eric Lorentzons fråga om EG och det svenska jordbruket. Det är självfallet en stor och viktig fråga. Vi behandlade den ganska utförligt i regeringens proposition till riksdagen i maj. Det viktigaste är väl att konstatera, som regeringen och riksdagen har gjort, att jordbruket är det område där vi inte anser att vi kan gå lika långt i harmonisering som då det gäller industrin och andra områden. Skälet därtill är i första hand inte att vi skulle ha så olikartade typer av regleringar. I själva verket är det så när det gäller de variabla införselavgifter som vi har i Sverige att man har motsvarande avgifter i EG med ungefär samma uppläggning. Det är ingen tillfällighet – EG-företrädare kom till Sverige på 1950-talet och början på 1960-talet och faktiskt så gott som kopierade vårt system. Huvudskälet är ett annat, nämligen att EG:s regleringssystem finansieras i EG:s budget. EG:s budget styr penningflödena. Hos oss är det som bekant våra regleringsföreningar som gör detta. Man kan inte föreställa sig att delta fullt ut i EG:s jordbrukspolitik och därmed de penningflöden som så att säga genererar denna politik utan att vara med i EG:s budget. Det är självklart att ett land som icke är medlem av EG inte kan delta i EG:s budget. Riksdagen och regeringen var i maj överens om ungefär det resonemanget.

När det gäller olika bestämmelser så skiljer de sig naturligtvis på många områden. Man har emellertid i utredningar konstaterat att på många

livsmedelsområden är skillnaderna mellan svenska bestämmelser och EG:s bestämmelser inte så dramatiskt stora utan, sägs det, faktiskt ofta mindre än vad skillnaderna i dag är mellan olika EG-länders bestämmelser.

Låt mig i det sammanhanget säga till Carl Frick att EG ju också har regler som innebär att om det är hälsoskäl eller miljöskäl som ett land inom EG hävdar, så kan man gå längre än EG-normen. Jag kan visserligen inte svara på om detta kan betraktas av någon annan som ett dolt sätt att krypa bakom ett handelshinder, men den här möjligheten finns alltså för dem som i dag är medlemmar av EG. Sverige söker som bekant inte medlemskap i EG.

Ett område som säkert skulle bli problematiskt vid en långtgående harmonisering och där vi har mycket goda skäl att vara vaksamma är det fytosanitära området, som det heter på tekniskt språk, dvs. skadegörare av olika slag, som vi genom vårt klimat och genom vår belägenhet här uppe i norr på den här sidan av Östersjön har varit förskonade ifrån. Det är ett område som rymmer många problem om man skulle söka få till stånd en harmonisering. Där har Danmark som EG-medlem på en lång rad områden gemensamma intressen med de andra nordiska länderna. Danmark befinner sig ofta i motsvarande situation och har samma intresse som vi av att inte genom olika typer av nya bestämmelser till sig få skadegörare som man hittills varit skyddad ifrån. Sammantaget har regeringen och riksdagen konstaterat att vi icke på jordbruksområdet kan gå lika långt i våra strävanden att harmonisera som vi kan och vill göra när det gäller industrin, tjänster och annat.

Carl Frick sade att vi bara önskar utredningar och inte gör någonting i praktiken. Han nämnde kemikalieanvändningen i jordbruket som exempel. Det är emellertid så att riksdagen så sent som i juni på regeringens förslag har beslutat om en lång rad viktiga miljöåtgärder just för att begränsa användningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel samt det läckage från jordbruket ut i våra vatten som i dag är ett dominerande miljöproblem. Avsikten är ju att halvera läckaget av framför allt kväve men också av andra ämnen fram till sekelskiftet. Det målet och en lång rad konkreta åtgärder – inte alls bara utredande – fattade ju riksdagen beslut om så sent som i juni. Självfallet måste vi gå vidare med denna typ av frågor. Vi har t.ex. satt ut en kontrollstation 1991 för detta arbete.

Lennart Brunander tog också upp frågan om annan användning av vår mark än för matproduktion. Det är en viktig fråga. Vi satsar nu betydande belopp på forskning för att ge möjlighet att utveckla energigrödor, industrigrödor – alltså grödor som kan användas t.ex. som insatsvaror i den kemiska industrin – , medicinalväxter och en lag rad andra tillämpningar av nischgrödor. Självfallet är detta aspekter som vi måste ha i åtanke då vi diskuterar nya medel inom jordbruket och jordbrukspolitiken.

Bengt Rosén har frågat om formerna för en utredning. Jag upprepar att jag har för avsikt att inom den närmaste framtiden bjuda in representanter för riksdagspartierna, jordbruksnäringen och konsumenterna för att fortsätta de jordbrukspolitiska samtalen. Det är ett lämpligt forum för mig att närmare gå in på former och uppgifter, utvärdering som nu i viss mån finns med i bilden och som också behövs och det utredningsarbete som förestår i första hand, som sagt, för att i god tid inför 1990 års riksdag ha ett underlag så att både

riksdagspartierna, näringen, allmänheten och konsumenterna skall få tillfälle att bedöma förslag som regeringen bör förelägga riksdagen år 1990.

Anf. 36 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Skämtsamt sagt vill jag varna för parallellen med den engelska komediserien Javisst, herr minister. Den ministerns statssekreterare var också vänlig, lika vänlig och tillmötesgående som herr ministerns statssekreterare. Jag vill bara poängtera att risken är uppenbar.

Jag tackar för svaret. Ministern har varit öppen och svarat på mina frågor. Det gäller att finna en harmonisering med EG som kan gå så långt som möjligt utan att vi äventyrar de frågor som vi diskuterar i dag och de intressen som vi vill slå vakt om.

Jag vill säga till ministern att jag hade tänkt ta upp en annan sak som också nämns i ESO-rapporten, nämligen markvärdena som tycks vara det revolutionerande i svensk jordbrukspolitik. Kan man bara få ner markvärdena tycker man sig kunna lösa de flesta problemen. Jag skall inte argumentera vidare i denna fråga, eftersom repliktiden och antalet repliker inte ger utrymme för detta. Dessa frågor inrymmer ganska intressanta aspekter som också hade varit värda att diskutera. Om ESO-rapportens intentioner skulle uppfyllas skulle de få katastrofala följder för svenskt jordbruk och svensk landsbygd.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 37 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Jordbruksministern tog upp anpassningen till EG. Det är naturligtvis på det sättet att svenskt jordbruk i stor utsträckning är beroende av vad som händer i världen. Svenskt jordbruk har också goda möjligheter att konkurrera. Det svenska jordbruket har inte större stöd än jordbruket ute i Europa; stödet är väl ungefär lika stort, men samtidigt ställer vi andra krav på det svenska jordbruket än vad man gör på jordbruket ute i Europa. Det är viktigt att det svenska jordbruket för den skull har ett visst skydd, så att konkurrensen blir något så när likvärdig. Jag tror alltså att det finns vissa bekymmer vid anpassningen till EG, och det är viktigt att understryka vad jordbruksministern sade om att vi inte kan gå hur långt som helst. Vi har både miljöhänsyn och andra skäl för att göra undantag – inte minst att livsmedlen skall vara av god kvalitet.

Det är bra att jordbruksministern säger att det är viktigt att få fram nya produkter, men det är inte bara forskning som behövs för att åstadkomma detta. Vi måste också utveckla tekniken och skapa marknader för de nya produkterna, så att jordbruket får avsättning för dem. Det är först då vi får användning för de nya produkterna.

Rapporten från finansdepartementet talar om stöd till jordbruket och man sätter i det sammanhanget likhetstecken med de införselavgifter vi har avseende jordbruksprodukter som importeras till Sverige. Egentligen är inte hela summan av införselavgifterna ett stöd till jordbruket, utan det fungerar som ett stöd till jordbruket gentemot en lågprisimport av varor till

världsmarknadspris som inte har något gemensamt med produktionspriser och som inte skulle vara en verklighet om vi inte hade någon jordbruksproduktion i Sverige. Då fick vi naturligtvis betala de produktionskostnader som dessa länder har, och de är helt andra. Med detta sätt att se saken krymper det s.k. stödet och blir betydligt mindre.

Kampanjen att hela Sverige skall leva är viktig, men frågan är om jordbruksministern och regeringen menar allvar med den. Om det är så måste regeringen också slå vakt om jordbruket. Det vore bra om vi i dag kunde få detta bekräftat.

Den sista fråga Sven Eric Lorentzon tog upp handlade om en sänkning av markvärdena. I första hand är det inte jordbruksproduktionen som höjer markvärdena, utan det är intressen utanför jordbruket som konkurrerar om marken. Det är på det sättet som markvärdena höjs. Detta förhållande kommer vi inte ifrån med de åtgärder som här nämns. Det krävs helt andra åtgärder för detta.

Anf. 38 CARL FRICK (mp) replik:

Fru talman! Alla är uppenbarligen överens om att något måste ske med det svenska jordbruket med hänsyn till den enorma kemikalieanvändningen. Vi har länge vetat att det är dåligt ställt med jordbruket. Det är alltså inte så att vi har saknat kännedom om de förödande verkningar som kemikalierna sedan väldigt många år har på ekosystemen. Därför är det litet ledsamt, tycker jag, att höra Bengt Rosén säga att vi måste tillsätta en utredning och att vi skall arbeta i lugn och ro.

Miljöpartiet har den bestämda uppfattningen att det är ganska bråttom att komma i gång med ett konkret arbete. Precis som Bengt Rosén sade tidigare tar ju en omställning av det svenska jordbruket tid.

Anf. 39 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Replikrätten avser jordbruksministerns anförande.

Anf. 40 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Först vill jag säga följande till Lennart Brunander om stödet till det svenska jordbruket och anpassningen till EG.

OECD kommer i november att offentliggöra den studie av det svenska jordbruket som organisationen nu arbetar med. Utifrån den kan vi jämföra stödet till det svenska jordbruket med stödet till andra länders jordbruk. OECD gör ju s.k. länderstudier för de olika medlemsländerna, och i november kommer vi alltså att få ett diskussionsunderlag som gäller just vårt land. Vad vi hittills kan se är att Japan har det allra högsta jordbruksstödet, därefter kommer ingenting och ingenting och sedan kommer Norge och Finland. Efter det kommer Sverige, sedan EG, så USA och många av jordbruksexportörerna i Asien, Nordamerika, Canada osv. och sedan kommer Australien. Nya Zeeland är det land som har minst stöd. Sveriges stöd ligger något över EG:s, ganska nära men ändå något över. Vårt stöd är klart högre beträffande vissa animalieprodukter. Det kan diskuteras om spannmålsstödet ligger strax över eller på samma nivå som EG:s, det skiljer litet mellan olika år. Schweiz och Österrike har inte undersökts ännu, men

jag skulle tro att de ländernas stöd också ligger något över EG:s. Ungefär så ser väl stödet ut i de olika länderna.

Därmed är vi inne på de internationella frågorna. Annika Åhnberg frågade mig i förra repliken om den internationella utvecklingen. Jag vill säga till henne att det som nu skall ske i december, alltså vid GATT-förhandlingarnas kontrollstation, är ett försök att se om vi kan kombinera kortsiktiga åtaganden, som en del länder önskar, med långsiktiga åtaganden som andra förespråkar. På den punkten är det så att EG och också stora exportörer som Canada, Australien, en del u-länder och den typen av länder som ingår i den s.k. Cairns-gruppen önskar en frysning av det traditionella jordbruksstödet. Det produktrelaterade stöd som många länder, däribland även Sverige, har skall alltså frysas, medan andra typer av stöd skall tillåtas växa i stället, dvs. sådana stödformer som inte snedvrider handeln på samma sätt. Framför allt USA har sagt att man inte vill gå in i den diskussionen förrän man har fått åtaganden från andra länder att också diskutera den långsiktiga neddragningen av gränsskyddet.

Ungefär där har diskussionen stått ganska länge. Från en del länder säger man: först kortsiktsåtgärder, från andra länder säger man: först långsiktiga åtaganden. Huruvida man kommer att kunna finna någon form av kombination av kortsikts- och långsiktsåtaganden i kontrollstationen i december är, som jag sade i mitt första inlägg, en öppen fråga. Det tror jag inte går att bedöma i dag.

Annika Åhnberg tog upp en lång rad mycket viktiga konsumentkrav på livsmedlens kvalitet, men på en punkt måste jag rätta henne. Jag fick intrycket att Annika Åhnberg menade att vi i Sverige skulle tillåta genmanipulation på djur för att de skall tillväxa. Det tillåts alltså inte i Sverige, utan tvärtom har vi tagit upp den frågan speciellt i den djurskyddslag som riksdagen antog. Vi har samma uppfattning som Annika Åhnberg, att man icke skall tillåta genmanipulation på djur i tillväxtbefrämjande syfte i Sverige.

Förste vice talmannen anmälde att Annika Åhnberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 41 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Jag träffade under höstens valrörelse någonstans i Mellansverige i samband med ett torgmöte en byggnadsarbetare som kom fram till mig och sade att han inte förstod varför vi moderater talar så mycket om marginalskatten. Den var inget problem, menade han, det var lätt att jobba svart så att pengarna räckte till. Vi har läst i tidningarna och hört i andra media om ännu större skattetransaktioner, hur man satsar på kommanditbolag och utdelningsfonder, allt i syfte att minimera den skatt som skall träffa vissa inkomster eller vinster. Detsamma gällde ju byggnadsarbetaren – i det fallet i och för sig utanför lagen.

Det mest intressanta om man ser symptom som är negativa och gör ont, i det här fallet i samhälls ekonomin, är ju att studera vad orsaken är. Alldeles uppenbart är att orsaken är det höga skattetrycket i Sverige, och alldeles särskilt den höga beskattningen av inkomster, speciellt på marginalen.

Det är detta som gör att Sveriges riksdag har beslutat att bär- och svampplockning skall vara skattefri upp till ett visst belopp, för annars skulle inte de resurserna tas till vara i tillräcklig omfattning. Människor skulle tycka – och tyckte tidigare – att skatten tog för mycket. Det är detta som gör att riksdagen har diskuterat och av regeringen begärt förslag om skattefrihet upp till en viss gräns också för kottplockning, någonting som har betydelse för förnyelsen av våra skogar.

Det är det som gör att riksdagen har beslutat att utländska gästforskare bara skall betala skatt på 70 % av sina inkomster, för annars, bedömer man, skulle de utländska gästforskarna inte vara beredda att komma till vårt land, vilket skulle ha negativa följder för oss.

Vi ser hur de svenska tennisspelare som det går bra för flyttar till andra länder.

Vi ser det inte, men än mer kännbart för vårt land är kanske att skickliga tekniker, yrkesmän och -kvinor, flyttar utomlands därför att vi har för höga skatter i Sverige.

Skatteuttaget skadar alltså den svenska ekonomin kraftigt.

Räknat från 60-talet och framåt är det tiotusentals kronor som varje hushåll har förlorat i genomsnitt – pengar som skulle ha kunnat användas till många ändamål. Inte minst skulle de ha möjliggjort en resurssnålare produktion och bättre satsningar på miljövårdsåtgärder, för att ta några exempel.

Omvärlden har insett de problem höga skatter ställer till med. Trots att man i utgångsläget hade ännu lägre skatteuttag och ännu lägre marginalskatter än Sverige, har man redan inlett reformer som syftar till lägre skatt. I England beslöt man i våras att normalinkomsttagaren skulle ha en marginalskatt på 25 %; i Sverige är normalinkomsttagarens marginalskatt åtminstone det dubbla. Ingen skulle i England betala mer än 40 % av löneökningar och inkomstökningar i övrigt i skatt; i Sverige är det nästan dubbelt så mycket: 75 % vid genomsnittlig kommunalskatt. Jag skulle kunna ta upp andra länder, både i Europa, i Amerika och i andra världsdelar, där man har gått och reformerat skattesystemet i den riktningen.

I Sverige har regeringen aviserat en omläggning som skulle träda i kraft 1991. Vi kommer att för sent genomföra en skatteomläggning, och det är dessutom stor risk, med den nuvarande regeringen och den nuvarande riksdagssammansättningen, att det blir en otillräcklig och i vissa avseenden felaktig skatteomläggning.

Finansministern talade i går i kammaren om att skatten på arbete skulle sänkas och att marginalskatterna skulle sänkas. Det är naturligtvis bra att man äntligen har insett detta, att socialdemokratien inte är helt belastad, som den var i början av 70-talet när finansminister Sträng hävdade att marginalskatten inte var något problem. Så långt har man nu kommit att man inser att den är ett problem, men hur mycket skall man sänka marginalskatten? Inga besked – inte före valet, och uppenbarligen inte heller efter valet. Det gavs inga av finansministern i alla fall.

Men finansministern gav ett par andra besked, som är mycket allvarliga. Han sade att beskattningen av kapital skulle öka. Vad innebär det egentligen? Jo, allt annat givet, att om man ökar beskattningen av kapital så

minskar sparandet. Därmed minskar investeringar av olika slag. Det ger lägre tillväxt och färre arbetstillfällen, en lägre standard. En ökad beskattning av kapital ger dessa effekter, och det är vad den socialdemokratiska regeringen redan i dag aviserar! Det är mycket olyckligt, av naturliga skäl.

Det saknades också ett besked, som dock åtminstone inte jag hade väntat mig: beskedet om när man skall inleda den sänkning av Sveriges världshögsta skattetryck som man ibland talar om, när man är extra pressad. Det finns ingenting som tyder på att man vare sig kan eller vill sänka skattetrycket. Och om man inte gör det, blir det inte tillräckligt omfattande sänkningar av marginalskatten. De sänkningar som ändå kan komma att vidtas kommer att få betalas av framför allt låginkomsttagare, för det är ofrånkomligt att om man skall sänka skatten för någon inom ramen för ett oförändrat skattetryck leder detta till att någon annan får höjd skatt. Det blir då följden av socialdemokratisk politik.

Detta innebär också att politiker behåller sin makt att bestämma över medborgarnas inkomster. Medborgarnas valfrihet, rätten att själva disponera över sina inkomster, inskränks även i fortsättningen oerhört mycket. De offentliga monopolen stärks alltmer.

Den utbyggnad av sjukvården som efter hand kommer att bli nödvändig av många skäl – den tekniska utvecklingen, en större andel äldre osv. – kommer att ske inom ramen för det politikerstyrda offentliga sjukvårdsmonopolet, där människan utlämnas åt politiska beslut. Barnomsorgen kommer att byggas ut ensidigt genom de kollektiva daghem som byggs i de kommunala församlingarna.

Jag kunde ge flera exempel på hur monopolen kommer att öka i omfattning.

Detta leder naturligtvis – eftersom offentliga monopol finansieras genom skatter – till att skatteuttaget också kommer att öka i framtiden. Alltsedan 1982, när socialdemokraterna fick regeringsinnehavet, har vi sett vilken typ av skattehöjningar det rör sig om. Det är framför allt skatter som har den trubbiga ändan vänd neråt – innebärande att låg- och mellaninkomsttagare får betala den största delen. Det handlar om olika typer av energiskattehöjningar, som alldeles uppenbart innebär att några tvingas betala mycket för sin energikonsumtion.

Resultatet av den socialdemokratiska politiken blir alltså att riksdag, landsting och kommuner efter hand kommer att ta över alltmer av medborgarnas inkomster. Skattetrycket kommer att öka. Det som blir kvar efter skatt är för de allra flesta inte tillräckligt för att man skall kunna efterfråga någonting annat än de offentliga monopol som finansieras genom höga skatter, även om man skulle vilja utnyttja något annat alternativ som man själv valt. Ja, vissa kan kanske välja. Men vilka är då de? Jo, det är de som redan i utgångsläget har stora tillgångar och höga inkomster och som trots de höga skatterna får tillräckligt mycket kvar för att kunna välja enskilda alternativ. Det är de som kan välja privat sjukvård, som inte finansieras genom den offentliga verksamheten, offentliga försäkringar.

Tvärtemot vad civilministern sade i förmiddags leder alltså den socialdemokratiska regeringens politik – det är alldeles självklart att det förhåller sig så – till att det bara blir de välbeställda som kan välja mellan olika alternativ.

Det är en uppseendeväckande effekt av socialdemokratisk politik. Dessutom blir tillväxttakten i ekonomin lägre, och en lägre tillväxttakt är alltid sämst för dem som har det sämst ställt – låginkomsttagare, handikappade, sjuka osv.

Den skattepolitik som vi moderater förordar har två huvudsakliga målsättningar:

För det första gäller det en ökad valfrihet för medborgarna. Det är någonting som framför allt kommer att gynna de vanliga medborgare med normala inkomster som i dag inte har så stor valfrihet.

För det andra gäller det ett skattesystem och ett skatteuttag som leder till mindre snedvridning och därmed till en bättre tillväxttakt i ekonomin. Pensioner, sjukvård, miljövårdsåtgärder och mycket annat måste ju ändå betalas. Det är inte pengarna som betalar det, utan det är vad som har arbetats fram och som sedan mäts i pengar, tillväxt. Pengarna i sig själva är ett betalningsmedel. Men tillväxten innebär att man får mer resurser att använda i de här sammanhangen. Det krävs alltså en tillväxtfrämjande skattepolitik.

Mot den bakgrunden har vi vid flera tillfällen redovisat vår skattepolitik. Jag skall helt kort göra en sammanfattning i fem punkter:

1. Skattetrycket *måste* sänkas successivt. Genom att skattetrycket sänks kan man genomföra tillräckligt omfattande marginalsattesänkningar utan att någon annan behöver betala dem genom höjd skatt.

2. När det gäller det sänkta skattetrycket skall man framför allt inrikta sig på den mest skadliga skatteformen – inkomstskatten, skatten på arbete och sparande, som skall sänkas. På det sättet blir skatten på inkomstökningar och avkastning av sparande för normala inkomsttagare högst 35 % år 1991 och aldrig högre än 50 %.

3. För att undvika den smyghöjning av skatten som sker genom inflationens inverkan och som vi har sett *många* exempel på under senare tid och, framför allt, också i slutet av 60-talet och i början av 70-talet, skall ett automatiskt verkande inflationsskydd införas i den statliga skatteskalen.

4. Skattesystemet måste utformas med hänsyn till försörjningsbördan. Det är orimligt att två familjer betalar lika mycket i skatt – alltså oavsett om man har inget, två eller fem barn. Det är självklart att en större försörjningsbörda medför mindre skattekraft. Genom det förslag om ett grundavdrag för barn vid den kommunala beskattningen på 15 000 kr. per barn som vi moderater har lagt fram tas sådan hänsyn.

5. Det krävs en reformering av den beskattning som sker av de svenska företagen. För bolagen innebär det att skattesatsen i fråga om bolagsskatten kraftigt sänks och att skattebasen för just denna sektor breddas genom mindre avskrivningsmöjligheter och också genom att investeringsfondssystemet slopas. Samtidigt måste också villkoren på skatteområdet förbättras för de mindre företagen – handelsbolag, egenföretagare, jordbrukare osv. Dessa villkor får absolut inte försämrats. I stället krävs det i nuläget förbättringar. Allting annat vore oacceptabelt. Självklart skall vinstdelningsskatten slopas – den skatt som har finansierat ett socialiseringsinstrument, löntagarfonderna.

Fru talman! Genom den politik som jag har skisserat kommer valfriheten för människorna att öka samtidigt som välståndet bibehålls, utvecklas och ökar.

Anf. 42 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Att skattefrågorna skulle komma att spela en framträdande roll i årets valrörelse var nog en närmast allmän förutsägelse. Vi i folkpartiet är därför inte särskilt överraskade över det utrymme som skattefrågorna fick. Däremot är vi ytterligt förvånade över den bristfälliga analysen av de olika partiernas förslag.

Statsministern talade i går om att siffror och tabeller kan visa vilka som är vinnare resp. förlorare, men i varje fall gjorde inte de skattetabeller som redovisades i valrörelsen detta. För var någonstans i dessa tabeller kunde man utläsa den skada som de höga marginalskatterna förorsakat svensk ekonomi under en lång följd av år? Var fanns kostnaderna för alla strejker och konflikter på arbetsmarknaden? Var fanns kostnaderna för de onödiga prisökningarna? Var fanns förlusterna i fråga om konkurrenskraft för svensk industri och devalveringsförlusterna?

Sist men inte minst: Var återfanns de förlorare som Bengt Westerberg tog fram i gårdagens debatt – alla de som fastnat i operationsköerna, därför att nuvarande marginalskatter avhåller människor från att göra viktiga insatser inom sjukvården? Hur visar man mänskligt lidande i skattetabeller?

Nej, det är sannerligen inte lätt att visa de totala effekterna av skattesystemet i tabellform. Skatteområdet är ett område där det är lätt att lägga ut dimridåer. I årets valrörelse gick det åt så mycket rökgasammunition att inte ens de statistiska effekterna i omlägningsögonblicket kom fram på ett korrekt sätt.

Fru talman! Det är ett ganska välkänt faktum att sjukvården lider av en allvarlig personalbrist. Det talade man om alldeles nyss här i kammaren. Runt om i vårt land försöker nu sjukvårdsansvariga bl.a. genom ändrad schemaläggning och flextider att förmå sjukhuspersonalen att arbeta mera. Några timmar mer i veckan och att få folk att gå från halvtid till heltid är vad man vill åstadkomma.

Men man har sannerligen inte, som Bengt Westerberg påpekade i gårdagens debatt, skattesystemet på sin sida. Jag skall belysa de ekonomiska konsekvenserna av att gå från halvtid till heltid för den sjuksköterska eller den läkare som Bengt Westerberg talade om.

Låt oss börja med sjuksköterskan, och låt oss räkna med en årsarbetstid om 1 700 timmar. Låt oss, för att det skall vara enkelt att följa med i exemplet, räkna med en månadslön på 10 000 kr. För att inte göra avdragsexercis av exemplet antar vi att sjuksköterskan inte har några underskottsavdrag. Grundavdrag 10 000 kr., schablonavdrag 3 000 kr. och 1988 års skatteskala är vad som gäller. Frågan är alltså: Vad blir nettoförtjänsten för en halvtidstjänst om 850 timmar och vad blir förtjänsten för de ytterligare 850 timmar som en övergång till heltid betyder?

Halvtid ger uppenbarligen en årsinkomst av 60 000 kr. Kvar efter skatt blir 43 450 kr. Timlönen efter skatt blir då drygt 51 kr. – en ganska hygglig lön, skulle jag vilja säga.

Hur blir det nu om sjuksköterskan i vårt exempel går upp till heltid? Vad blir den ekonomiska ersättningen för ytterligare 850 timmars arbete? Jo, skatten ökar så kraftigt att timlönen efter skatt sjunker till drygt 39 kr. för denna extra halvårsinsats. Nog känns det skönt, fru talman, att bli

uppskattad på jobbet, men denna sorts uppskattning är väl ändå litet väl häftig, när den ökade arbetsinsatsen betalas med 12 kr. mindre i timlön efter skatt.

Ändå är det inte slut med detta – det vet alla i denna kammare. Vid övergång från halvtid till heltid minskar eller försvinner bostadsbidraget, och dagisavgiften ökar för den som har barn.

Vad är det då som exemplet visar? Jo, det är just effekterna av marginals-katten, hur grundavdraget och progressiva, stegvis ökade, skattesatser får denna drastiska verkan vid inkomstlägen där miljontals högst vanliga löntagare befinner sig.

För den händelse att någon tror att miljöpartiets skatteförslag innebär en ljusning, kan jag försäkra att det inte är så, utan precis tvärtom. Miljöpartiets skatteskala betyder en lönesänkning med drygt 18 kr. i timmen för den extra halvårsinsatsen, dvs. en sänkning med drygt en tredjedel av lönen efter skatt. Böter på arbete är den formulering som ligger närmast till. Snart hamnar väl skattetabellerna i brottsbalken.

Hur ser det då ut för läkaren som går från halvtid till heltid? Bengt Westerberg brukar tala om risken för att denne i stället för att operera stannar hemma och reparerar. Ligger det något i dessa farhågor? Ja, döm själva! Med samma uppdelning som i exemplet med sjuksköterskan får läkaren se sin lön efter skatt sänkt till mindre än hälften för det extra halvåret. Inte är det väl att förundra sig över, om tanken kommer krypande hos läkaren att han skall försöka hitta något som kan löna sig bättre. För honom kan det t.o.m. vara roligare, friare och mer omväxlande att repara eller vad han nu väljer att syssla med. För patienterna kan det vara ödesdigert.

Fru talman! Jag talade inledningsvis om dimbildningen på skatteområdet i årets valrörelse. Som något annat än en ren dimbildning och taktisk manöver kan jag inte se finansministerns tilläggsdirektiv till kommittén för indirekta skatter gällande sänkt moms på maten. Det var ett försök att avföra en besvärlig fråga från dagordningen. Många människor lurades av denna smarta manöver att tro att socialdemokraterna hade ändrat uppfattning. Själv har jag träffat många människor, främst äldre, som hoppades att maten nu skulle bli billigare och att någon annan skulle få betala.

Hur skulle det vara om ni socialdemokrater här och nu gav besked om hur det förslag ser ut som ni vill införa och därför utreda? Det kan faktiskt vara dags att också vpk, miljöpartiet och centerpartiet börjar spela med öppna kort. Fram med era hemliga interna beräkningar! På vilken mat skall momsen sänkas? På vad skall momsen höjas? Vad kommer en barnfamilj om två vuxna och två barn att tjäna på era förslag? Några beräkningar måste ni väl ha gjort kring ett förslag som ni så envist framför år efter år. Inte kan det väl bara vara det att förslaget är populärt och vinner röster som gör att ni driver frågan?

Det är ett känt faktum att maten är mycket dyr i Sverige i jämförelse med andra länder. Folkpartiet har därför föreslagit åtgärder på jordbrukspolitikkens område som kan medverka till att priserna sjunker. Vi har föreslagit sänkta skyddstullar med samma syfte. När det gäller stöd till barnfamiljerna har vi föreslagit direkta åtgärder, som en höjning av barnbidragen, i stället för att krångla till mervärdeskattesystemet, som ändå inte ger någon lindring.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Socialdemokraterna talar i direktiven om högre moms på varaktiga kapitalvaror, och även andra partier är inne på detta. S.k. sällanköpsvaror skall beläggas med högre moms. Jag måste säga att jag är överraskad över att dessa förslag har lagts fram just inför årets valrörelse, som i hög grad har handlat om energin och miljön. De två kanske största varugrupperna är ju bilar och vitvaror. De senare, dvs. spisar, kylskåp, diskmaskiner, tvättmaskiner och andra hushållsapparater, har tillmätts en stor betydelse då det gäller att spara energi för att underlätta en snabbare kärnkraftsavveckling. Då borde väl priset på dessa varor sänkas, för att inköp skall stimuleras och underlättas. Hur kan övergången till energisnålare apparater bli snabbare om de görs dyrare? Det skulle vara bra om någon ville förklara detta.

Vad bilarna beträffar gäller det att påskynda övergången till en ny, avgasrenad bilpark. Gör man detta genom att höja priset på bilar? Hittills har ju inköp av katalysatorförsedda bilar subventionerats genom den s.k. avgasrabatten. Hur går detta, att människor skall tvingas behålla sina gamla bilar längre, ihop med arbetet för en renare miljö?

Fru talman! Mycket siffror och litet ideologi – det var i går många talaressammanfattning av valrörelsen 1988. Jag håller gärna med. När jag funderade över vad jag skulle ta upp här i dag kom jag att tänka på ett sådant försök att föra in ideologi i valrörelsen som jag tror kan vara ganska betecknande för fattigdomen. Jag tänker på Ingvar Carlssons försök att tillskriva socialdemokratin äran av de svenska tennisframgångarna. Jag trodde faktiskt att det hela var ett skämt, men så småningom fick jag klart för mig att statsministern menade allvar.

Så här står det i Dagens Nyheter den 15 augusti 1988 i ett referat från ett valmöte i Växjö: "Det finns nämligen en socialdemokratisk ideologisk dimension bakom de svenska tennisframgångarna, enligt Carlsson. Breddidrott och elit hör ihop. Kommer de borgerliga och tafsar på den svenska välfärden som gjort tennisframgångarna möjliga så lovar socialdemokraterna att sätta emot stenhårt, säger Carlsson."

Jag har fortfarande i dag svårt att hålla mig allvarlig inför denna ideologiska profilering. Men om jag för ett ögonblick skulle försöka ta Ingvar Carlsson på orden, vill jag fråga hur sambandet mellan tennisframgångar och social välfärd då ser ut.

Sverige hade duktiga tennisspelare före Björn Borg. Det var Kalle Schröder, Sven Davidson, Janne Lundqvist och många fler. Marcus Wallenberg var duktig och tillhörde svenska eliten. I sanningens namn var det väl ändå med Björn Borg som de riktigt stora framgångarna kom. Han har gått till tennishistorien för sina fem Wimbledonsegrar i svit. De kom under åren 1976–1980.

Säga vad man vill, men nog ställer det här socialdemokraternas tal om social nedrustning under den borgerliga regeringsperioden i ett nytt ljus.

Jag har som sagt inte kunnat ta det här riktigt på allvar. Jag trodde att det var Svenska tennisförbundets enorma satsning på ungdomstennisen, med bl.a. Kalle Anka Cup, som hade burit frukt. Så får man höra att det är socialdemokraterna som ligger bakom. Jag får väl passa på att tacka socialdepartementet och Gertrud Sigurdson för Stefan Edbergs Wimbledonseger.

För att ta mig tillbaka till skatterna, fru talman, har jag till sist ett förslag. Jag föreslår att regeringen tillsätter en arbetsgrupp med skattekunigt folk – det är vad det handlar om – som får i uppdrag att skapa ett skattesystem som gör att svenska tennisstjärnor inte skall behöva emigrera bara för att de råkar gå till final i en Grand Prix-turnering. Nog skall en svensk tennisstjärna, danad genom ett förtjänstfullt arbete i socialdepartementet, kunna bo kvar i Sverige.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om sammansättningen
av försvarets personal-
vårdsnämnd*

9 § På förslag av förste vice talmannen beslöt kammaren kl. 14.29 att avbryta den allmänpolitiska debatten (forts. s. 107) och ajournera förhandlingarna till kl. 14.30, då dagens frågestund skulle börja.

10 § Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30 under ledning av förste vice talmannen.

11 § Svar på fråga 1988/89:100 om sammansättningen av försvarets personalvårdsnämnd

Anf. 43 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Lennart Brunander har frågat om jag är beredd att medverka till att försvarets personalvårdsnämnd får behålla nuvarande principer för nämndens sammansättning.

Riksdagens beslut år 1987 om nya riktlinjer för ledningen av den statliga förvaltningen har föranlett en allmän översyn av instruktionerna för de statliga myndigheterna. Reformen berör också försvarets personalvårdsnämnd, och regeringen har därför i september i år utfärdat en ny instruktion för nämnden.

Vad gäller nämndens nya sammansättning har utgångspunkterna varit de allmänna intentionerna i verksledningsreformen och behovet av att nämnden skall ha en för sina uppgifter ändamålsenlig sammansättning.

Med hänsyn till behovet av allsidighet har regeringen beslutat att nämnden skall bestå av fler ledamöter än nämnder och verksstyrelser i allmänhet, nämligen tolv. Regeringen har däremot inte funnit skäl att frångå huvudregeln, som ju säger att ersättare inte skall förordnas.

Anf. 44 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Jag tackar försvarsministern för svaret. Som framgår av min fråga tycker jag att försvarets personalvårdsnämnd redan i dag har en ändamålsenlig sammansättning. Jag hade naturligtvis tyckt att det varit bra om försvarsministern också tyckt så. Av svaret framgår ändå att försvarsministern i viss mån går mina synpunkter till mötes och utökar antalet ledamöter i nämnden med två, från tio till tolv. Jag tycker i och för sig inte att man kan föra samma resonemang när det gäller en sådan här nämnd som när det gäller verksledningsfunktioner, styrelser som skall sköta en verksamhet. Detta är i större utsträckning ett kontaktorgan, där det är viktigt att de

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om beredskap m.m.
vid reaktorolycka*

myndigheter och organisationer vi har i detta sammanhang och de politiska partierna kan vara företrädare.

Jag förstår att det inte är mycket att göra åt detta. Jag får vara tacksam för att försvarsministern ändå har kantrat över åt den sida där jag tycker att han skulle vara.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på frågorna 1988/89:102 och 103 om beredskap m.m. vid reaktorolycka

Anf. 45 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Birger Schlaug har frågat mig om jag delar uppfattningen att en svensk olycka med radioaktiva utsläpp som följd kan inträffa i alla svenska kärnkraftsreaktorer och, om svaret på frågan är ja, varför inte övningar med befolkningen runt kärnkraftverken sker.

Birger Schlaug har vidare frågat finansministern om hur han planerar att finansiera utrymning av städer och uppbyggandet av nya städer med kanske hundratusentalet bostäder efter en svensk kärnkraftsolycka.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att jag skall svara även på frågan som ställts till finansministern.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

De svenska kärnkraftverken började år 1980 att genomföra ett omfattande program syftande till att öka de utsläpps begränsande åtgärderna. Dessa åtgärder – bl.a. installerandet av FILTRA-systemet – skall vara slutförda senast den 31 december 1988. Härigenom minskar de redan mycket små riskerna för ett utsläpp.

Den parlamentariskt sammansatta utredningen (FÖ 1987:01) om kärnkraftsberedskapen – som skall ge förslag om omfattningen och utformningen av beredskapsorganisationen för kärnkraftsolyckor – konstaterar i sin rapport den 8 juni 1988 Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor – Ledning och samordning, att de utsläpps begränsande åtgärderna vid de svenska kärnkraftverken har minskat riskerna för utsläpp av radioaktiva ämnen. Utredningen anför vidare att även om både beräkningar och erfarenheter visar att sannolikheten för en omfattande reaktorolycka är mycket liten – och sannolikheten enligt gjorda beräkningar för att filteranläggningen då inte skall fungera också är mycket ringa – går det enligt utredningens mening inte att helt bortse från risken. Mot den bakgrunden anser utredningen att det även i fortsättningen behövs en omfattande planering för åtgärder vid utsläpp av radioaktiva ämnen från de svenska kärnkraftverken.

Utan att föregripa utredningens vidare arbete vill jag framhålla att jag delar uppfattningen om behovet av en fortsatt omfattande beredskapsplanering.

Sedan tidigare skall länsstyrelserna i län med kärnkraftverk ha en plan för räddningstjänsten vid utsläpp av radioaktiva ämnen. I och med räddningstjänstlagens ikraftträdande den 1 januari 1987 gäller denna skyldighet samtliga länsstyrelser.

Länsstyrelserna i län med kärnkraftverk har en omfattande planering för de åtgärder som behöver vidtas i händelse av en olycka i kärnkraftverket. Planerna behandlar bl.a. frågor om alarmering av befolkningen runt verket och om utrymning.

Myndigheterna bedriver en omfattande utbildningsverksamhet och genomför varje år ett flertal större övningar, stabsövningar och funktionsövningar.

Som Birger Schlaug väl känner till måste beredskapsövningar med befolkningen grundas på frivillighet. Sådana övningar vållar den enskilde avsevärda praktiska och ekonomiska problem. Bl.a. mot den bakgrunden har man inom kärnkraftsberedskapen koncentrerat åtgärderna på själva planläggningen.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att utredningen (FÖ 1987:01) om kärnkraftsberedskapen bl.a. skall belysa behovet av utbildnings- och övningsverksamhet. Jag har ingen anledning att nu – innan utredningen har lagt fram sitt slutbetänkande – förorda någon ändring av den nuvarande inriktningen.

Frågor om ansvarighet för skador som uppstår till följd av en olycka i ett kärnkraftverk regleras i atomansvarighetslagen (1968:45). Huvudregeln är att skada skall ersättas av anläggningens innehavare. Innehavaren har s.k. strikt ansvar, dvs. han är ansvarig även om det inte kan påvisas att han har orsakat skadan. Innehavarens ansvar är för varje olycka begränsat till 500 milj. kr., 800 milj. kr. fr.o.m. den 1 januari 1989. Kan en ersättningsberättigad inte få ut ersättning från innehavaren lämnas ersättning av staten. Det högsta sammanlagda belopp som kan utbetalas är för närvarande 3 miljarder kronor.

Skulle, mot förmodan, en olycka som i Tjernobyl inträffa i Sverige – vilket Birger Schlaug tydligen ändå befarar – kan jag försäkra honom om att regeringen i det läget snabbt kommer att föreslå riksdagen att ställa de medel till förfogande som behövs.

Anf. 46 BIRGER SCHLAUG (mp):

Fru talman! Jag får tacka för svaret. Jag konstaterar att finansministern inte vill svara på frågan om hur regeringen tänker klara finansieringen av en kärnkraftsolycka. Det förstår jag. Det svaret är litet svårt att ge, eftersom det helt enkelt är svårt att finansiera sådana följder.

Det finns några grundläggande fakta i denna fråga som bör tas upp. Staden Tjernobyl ligger – eller snarare låg, eftersom den håller på att rivas – 20 km från reaktorn. Staden Köpenhamn ligger ungefär 20 km från reaktorn i Barsebäck. Statens energiråd har slagit fast att en olycka med lika stora utsläpp som eller större än de i Tjernobyl kan inträffa i alla svenska reaktorer, även om de har filteranläggningar. – Föranleder inte detta en viss tankemöda i regeringskansliet? Om det händer, vad gör ni?

Tjernobyl kostade ryssarna över 100 miljarder kronor. Dessutom skall man riva en stad. Nya städer byggs upp med tiotusentals bostäder. Vad skulle det kosta i Sverige? Inte nöjer sig svenska familjer med att bo på ca 40 m², som ryssarna får sig tilldelade. Vad kostar det att sanera Malmö eller att bygga ett nytt Malmö? 500 miljarder, 700 miljarder eller 1 000 miljarder?

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om beredskap m.m.
vid reaktorolycka*

Var kommer pengarna ifrån? Från barnomsorgen, sjukvården eller pensionerna?

Några övningar med befolkningen i riskzonerna planeras uppenbarligen inte. Jag är ganska besviken. Däremot är nog kärnkraftsetablissemanget väldigt nöjt över dessa besked. Evelyn Sokolowski, av många kallad kärnkraftsmaffians egen betongmormor, har i ett brev till Sveriges civilförsvarsförbund skrivit att befolkningsövningar är onödiga, eftersom de oroar folk. Det är kanske litet oro vi behöver!

Jag skulle ändå vilja ställa en direkt fråga till regeringen, även om jag inte tror att jag får något klart svar: Gillar ni att spela rysk roulett fram till år 2010?

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1988/89:113 om huvudleverantör av ubåtar till marinen

Anf. 47 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om jag är beredd att medverka till att Kockums Marin AB i Malmö inom överskådlig framtid fortfarande kommer att vara huvudleverantör av ubåtar till den svenska marinen.

Låt mig erinra om att i propositionen om totalförsvarets fortsatta utveckling (1986/87:95) anfördes bl.a. att ubåtsförband bör ges prioritet i den fortsatta utvecklingen av krigsorganisationen.

Den inriktning som då redovisades gäller fortfarande för utveckling, konstruktion och produktion av nya ubåtar under 1990-talet och i början av 2000-talet.

Kockums Marin AB är och har under lång tid varit huvudleverantör av ubåtar till svenska försvaret.

Jag finner ingen anledning att för överskådlig framtid föreslå något som ändrar detta förhållande.

Anf. 48 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Det är en oskriven lag i den här församlingen att man skall tacka för svaret och sedan säga att man inte är nöjd med det. I detta fall måste jag säga att jag är mycket nöjd med det svar som statsrådet gav.

Orsaken till min fråga är att det har förts vissa diskussioner om att ändra ubåtsstillverkningen i Sverige, men jag är tacksam för det klara svar som statsrådet gav. Men jag vill samtidigt ha svar på en liten följdfråga, som faktiskt är ganska väsentlig. Trots allt har inte den svenska marinen resurser att beställa mer än ett visst antal ubåtar. Kockums Marin är ett stort företag med stor kapacitet, ett företag med produkter som andra länder är mycket intresserade av. Jag skulle vilja ställa följande fråga till statsrådet:

Är statsrådet beredd att medverka till att Kockums Marin i Malmö även framöver kommer att ha möjlighet att exportera sina ubåtar och sitt ubåtskunnande till andra länder?

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 49 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Knut Wachtmeister har – mot bakgrund av att riksdagen i våras avskaffade åldersgränsen för valbarhet till nämndeman i domstol – frågat mig om jag avser att föreslå ett slopande av åldersgränsen för ledamot i taxeringsnämnd.

Val av ledamöter och suppleanter i taxeringsnämnd förrättas normalt av kommunfullmäktige för en period av tre taxeringsår. För närvarande gäller att varje myndig svensk medborgare, som inte har fyllt 70 år, är valbar till ledamot eller suppleant i taxeringsnämnd.

I höst förrättas val för taxeringsåren 1989–1991. För dessa val avser jag inte att föreslå att åldersgränsen slopas. Frågan har emellertid kommit upp också i ett annat sammanhang.

Skatteförenklingskommittén har nämligen i sitt nyligen avlämnade slutbetänkande bl.a. föreslagit att taxeringsbesluten i framtiden skall fattas av skattemyndigheterna och inte som hittills av taxeringsnämnderna. I varje skattemyndighet skall finnas en lekmannadominerad skattenämnd. För dessa lekmän har kommittén inte föreslagit någon åldersgräns. De nya reglerna föreslås gälla fr.o.m. 1991 års taxering. Betänkandet är nu ute på remiss och när remissinstanserna har sagt sitt skall jag ta ställning till de förslag som kommittén har lagt fram.

Anf. 50 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Jag skall be att få tacka finansministern för svaret. Redan i början av 1980-talet slog konstitutionsutskottet fast att det måste vara väsentligt att ingen övre åldersgräns skulle förekomma för offentliga uppdrag. Det var alltså i högsta grad på tiden när riksdagen i våras enhälligt avskaffade 70-årsgränsen för valbarhet till nämndeman i domstol. Valperiodens längd förkortades samtidigt från sex till tre år. Därigenom anpassades tiden till den som gäller för nämndeman enligt taxeringslagen.

70-årsgränsen för valbarhet som ledamot i taxeringsnämnd finns däremot, som bekant, fortfarande kvar. Jag hade hoppats på ett något mer positivt svar. Hade riksdagen i våras lagt fram ett förslag om slopande av gränsen för valbarhet som ledamot i taxeringsnämnd samtidigt med slopandet av gränsen för nämndeman i domstol skulle det ha varit ett incitament till att det inte skall finnas någon sådan åldersgräns i skattenämnd – den skattenämnd som vi enligt finansministerns redogörelse så småningom skall ha.

Ytterligare ett skäl att slopa 70-årsgränsen är att antalet nämndemän i tingsrätt bara är tre medan antalet i taxeringsnämnd för närvarande är fem-åtta. Det gör det lättare att få en åldersskiktning i en taxeringsnämnd.

Jag tackar för svaret och väntar mig inte någon ytterligare replik från finansministern, eftersom ärendet nu skall ha sin gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om slopande av
åldersgräns för ledamot
i taxeringsnämnd*

Anf. 51 Industriminister IVAR NORDBERG:

Fru talman! Ulla Orring och Mats Lindberg har frågat mig om placeringen av en tjänst vid Sveriges geologiska undersökning (SGU) som ansvarig för borrhärnearkivet i Malå i Västerbottens län.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Statsmakterna har beslutat att inrätta ett centralt nationellt borrhärnearkiv i Malå i Västerbottens län. Vid valet av lokaliseringsort har hänsyn tagits till att en väsentlig del av prospekteringen bedrivs i denna del av landet. Vidare har regionalpolitiska hänsyn vägts in liksom även omständigheten att det finns lämpliga förrådslokaler i Malå.

Riksdagen har anvisat medel dels för uppbyggnaden av arkivet, dels till driften under budgetåret 1988/89. På grundval av riksdagens beslut har regeringen i regleringsbrev avseende innevarande budgetår föreskrivit att av de anvisade medlen 1,75 milj. kr. skall användas för driften av borrhärnearkivet i Malå. I detta belopp ingår bl.a. medel för en handläggare.

Enligt vad jag erfarit rekryterar SGU nu med placering i Uppsala en ansvarig geolog för uppbyggnad och drift av borrhärnearkivet i Malå.

I ett första skede av uppbyggnaden av det centrala borrhärnearkivet ingår att ta hand om och även gallra i de arkiv som i dag finns i Vintrie, Håksberg, Vallentuna och Lövsta. Samtliga dessa orter ligger i Syd- och Mellansverige. Förråden i Vintrie och Håksberg skall avvecklas.

När denna genomgång har slutförts finns det enligt min mening skäl att den aktuella tjänsten placeras i Malå. Det är min avsikt att föreslå regeringen att i regleringsbrev eller annat beslut klargöra att tjänsten som ansvarig för det centrala borrhärnearkivet efter det första skedet av uppbyggnaden skall placeras i Malå.

Anf. 52 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Jag tackar för svaret, men jag måste säga att det var minst sagt uppseendeväckande.

Förslaget om att det skulle inrättas ett centralt borrhärnearkiv i Malå framfördes i den regionalpolitiska propositionen, och avsikten var att stärka förutsättningarna i inlandet och framför allt i den centrala gruvorten Malå. Nu säger statsrådet att i ett första skede av uppbyggnaden skall borrhärnearkivet och den ledande tjänsten placeras i Uppsala. Jag måste fråga industriministern: Innebär en aktiv regionalpolitik för norra Norrlands inland att den ledande tjänsten inom borrhärnearkivet skall placeras i Uppsala? Var det Uppsala-regionen som skulle stärkas eller var det norra Norrlands inland?

I regeringens proposition om särskilda insatser för Bergslagen och norra Norrlands inland och i industridepartementets förslag sägs inte ett knyst om att visserligen skall man bygga upp arkivet, men den ledande tjänsten får vi inte i Malå, utan den går till Uppsala. Är det här hederligt? Vilka blir konsekvenserna? Hur länge kommer tjänsten att vara placerad i Uppsala?

Kan det kallas en investering för Malås framtid att placera geologtjänsten i Uppsala?

Jag anser att detta är minst sagt upprörande, och jag tycker att industriministern måste förklara vad han menar med att man skall stärka norra Norrlands inland.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om lokalisering av ett
centralt borrhärne-
arkiv inom SGU*

Anf. 53 MATS LINDBERG (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret, som jag i motsats till Ulla Orring är nöjd med.

Jag tror det är viktigt att man ser över frågan om placeringen av den aktuella tjänsten. Industriministern säger också att han i regleringsbrev eller annat beslut skall klargöra att den för borrhärnearkivet ansvarige skall placeras i Malå. Det är viktigt att industriministern ser till att beskedet härvidlag ges så tidigt som möjligt, så att man när man rekryterar har klart för sig att tjänsten skall placeras i Malå.

Anf. 54 Industriminister IVAR NORDBERG:

Fru talman! Jag tror att Ulla Orring hade förberett sitt inlägg med utgångspunkt i att svaret skulle bli ett helt annat än det som jag har lämnat.

Om Ulla Orring hade lyssnat på svaret skulle hon ha konstaterat att jag har för avsikt att i regleringsbrev eller annat beslut klargöra att tjänsten som ansvarig för det centrala borrhärnearkivet efter det första skedet av uppbyggnaden skall placeras i Malå. Det beskedet trodde jag att Ulla Orring skulle hälsa med tillfredsställelse, precis som Mats Lindberg gjorde.

Hur lång tid det tar att bedriva det föreberedande arbetet är i dag svårt att säga, men det är fråga om en övergångsperiod. Det är min mening att när arbetet har slutförts skall tjänsten placeras i Malå.

Anf. 55 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Industriministern och jag talar om två olika saker. Jag talar om att bygga upp ett borrhärnearkiv i Malå och industriministern talar om att avveckla en del av den verksamhet som finns i Lövsta, Vintrie och Håksberg. Det är två olika saker.

Jag vet att det finns en kompetent geolog som mycket väl skulle kunna söka tjänsten som chef för borrhärnearkivet. Jag understryker att det är en mycket stor besvikelse att vid tillkomsten av det centrala borrhärnearkivet krånglar regeringen och börjar med att tillse att tjänsten som ansvarig placeras i Uppsala.

Jag och många med mig tycker att detta är felaktigt, och det blir säkerligen en stor besvikelse för malåborna att få det här beskedet.

Anf. 56 Industriminister IVAR NORDBERG:

Fru talman! Jag blir återigen överraskad av Ulla Orrings inlägg.

Det är klart att ett borrhärnearkiv skall upprättas i Malå. Regeringen har också sett till att ekonomiska resurser har ställts till förfogande för att detta borrhärnearkiv skall kunna inrättas. Vad Ulla Orring har frågat mig om är varför tjänsten som ansvarig för borrhärnearkivet skall vara placerad i Uppsala. På den punkten har jag gett besked, att under en övergångstid

kommer tjänsten att vara placerad i Uppsala, men när vissa arbeten är avklarade skall tjänsten vara placerad i Malå.

Anf. 57 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Jag vidhåller min uppfattning. Den styrks av vad som sägs i den proposition där förslaget om medelsanvisning till borrkärnearkivet framförs. Det nämns inte ett ord om avvecklingskostnader eller om att den ledande tjänsten inte skulle tillkomma Malå i första hand.

Jag tror att man i Malå är väl förberedd att ta hand om denna verksamhet. Kommer innehavaren av den ledande tjänsten, geologen, att vara sysselsatt med att i första hand avveckla en verksamhet, innan utveckling av en ny verksamhet kommer till stånd, är det en besvikelse för dem som har väntat på det här initiativet.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1988/89:116 om bibehållen svensk nationell stålindustri

Anf. 58 Industriminister IVAR NORDBERG:

Fru talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig om regeringen är beredd att i stället för utförsäljning av svensk stålindustri utomlands öka insatserna för en svensk nationell stålindustri.

Utgångspunkten för Lars-Ove Hagbergs fråga är SSAB Svenskt Stål AB:s försäljning av viss verksamhet till det av svenska och finska intressenter samägda Ovako Steel AB. Frågan om förvärvstillstånd för Ovako Steel bereds för närvarande inom regeringskansliet. Jag är därför i dag inte beredd att diskutera detta tillståndsärende.

Anf. 59 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Jag tackar för svaret på frågan.

På regeringens uppdrag har Björn Wahlström och styrelsen för SSAB gjort upp en plan, en kärnaffär, att det s.k. tunnplåtsbolaget så snabbt som möjligt skall in på börsen, vilket medför stora risker för svensk stålindustri framöver. I projektet var valsverket i Luleå och valsverket i Domnarvets tidigare stödjande verksamheter, som det hette. Nu skall dessa verksamheter övertas av Ovako Steel, som får vissa fördelar, något som bl.a. kan gå ut över järnverket i Hofors.

Facket har sagt att man vill ha garantier för att produktion och jobb finns kvar i Sverige, om Ovako Steel tar hand om verksamheterna.

Industriministern vill inte tala om det aktuella ärendet. När man varit med några år i riksdagen vet man att en fråga kanske inte får exakt beröra det aktuella ärendet, utan frågan måste ha en principiell betydelse. Vill regeringen gå in för att försöka behålla en svensk nationell stålindustri?

När man ser vad Björn Wahlström, tillsatt av regeringen, håller på med inom svensk stålindustri blir man nästan mörkrädd. Vad som nu händer med koksverket i Luleå kan vara förödande för både tunnplåtssatsningen och

metallurgisatsningen där. Det är en hasardverksamhet utan like med en svensk basnäring, och det är oroande.

Har regeringen tänkt sig att det skall finnas någon svensk stålindustri kvar i framtiden, eller skall man låta styrelsen sälja ut enhet efter enhet i SSAB och sedan inte ha någonting kvar, om det skulle gå åt pipan med koksverket och det övriga som finns. Det vore intressant att få ett svar av principiell natur från industridepartementet.

Anf. 60 Industriminister IVAR NORDBERG:

Fru talman! Jag vill till Lars-Ove Hagberg säga att frågans formulering faktiskt rymmer detta tillståndsärende, och jag hoppas att Lars-Ove Hagberg har respekt för att jag icke vill ge mig in i en diskussion när detta ärende är föremål för beredning i departementet.

Samtidigt vill jag säga att det självfallet är angeläget att vi har en svensk nationell stålindustri. Av Lars-Ove Hagbergs inlägg kan man möjligen dra den slutsatsen att det från statens sida icke har gjorts någonting för att upprätthålla en stark stålindustri. Men staten har ändå i flera avseenden tagit initiativ till att medverka till att vi skall ha en svensk stålindustri. Ett exempel på detta är faktiskt bildandet av SSAB, Svenskt Stål AB, som har inneburit att vi har ett handelsstålföretag med internationell konkurrenskraft. Ett annat exempel är Avesta AB, där staten 1984 medverkade vid bildandet av ett starkt svenskt företag inom den rostfria sektorn.

Låt mig dessutom påminna Lars-Ove Hagberg om att staten vid sidan av dessa aktiva och direkta finansiella satsningar i stålbranschen också har påtagit sig rollen att lindra regionala och arbetsmarknadsmässiga effekter av den smärtsamma men också nödvändiga anpassningen av landets stålindustri.

Svensk stålindustri visar för närvarande goda resultat och står väl rustad inför framtiden. En bibehållen konkurrenskraft är givetvis den bästa garantin för att få behålla sysselsättningen på stålorterna. Regeringens ekonomiska politik syftar just till att bl.a. svensk industri skall kunna behålla, bevara och utveckla sin konkurrenskraft.

Anf. 61 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Det var litet mer intressant. Vad gäller bildandet av SSAB är Ivar Nordberg och jag helt överens. Men sedan kom ytterligare en händelse 1987, när det bestämdes att en absolut strikt lönsamhet skulle gälla. Det är den kärnaffär som är Björn Wahlströms och SSAB-styrelsens ledstjärna som är så förödande. Det är med utgångspunkt i den man nu skall sälja de s.k. stödjande verksamheterna inom SSAB. Det är redan ett hasardspel vad gäller koksverket, alltså energiförsörjningen i Luleå, som är miljöstörande. SSAB:s styrelse borde, om den inte har fattat ett beslut redan i dag, gå in för ett energikombinat och se till att verkligen satsa på en basresurs vad gäller energi och bredda basen för stålindustrin. Risken är att man kan slå ut hela verksamheten och göra sig av med allt. Det oroar mig i allra högsta grad, och ansvarig för detta, fru talman, är faktiskt regeringen som lagt fram förslaget i kammaren.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om bibehållen svensk
nationell stålindustri*

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på frågorna 1988/89:1 och 110 om Emåprojektet

Anf. 62 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Ingrid Hasselström Nyvall har frågat jordbruksministern om han avser att ompröva 1978 års beslut om statsbidrag till rensning och invallning av Emån. Frågan har överlämnats till mig.

Anna Horn af Rantzien har frågat mig om jag vill verka för att alla grävningar förknippade med Emåprojektet omedelbart stoppas.

Jag avser att besvara dessa frågor i ett sammanhang.

Länsstyrelsen i Kalmar län har med stöd av miljöskyddslagen ingripit mot arbeten under den s.k. etapp 1, dvs. sträckan Åsebo-Högsby, samt meddelat vissa föreskrifter för dessa. Länsstyrelsens beslut är överklagat till regeringen, och ärendet bereds för närvarande inom miljö- och energidepartementet. Förrättningarna avseende arbeten under den s.k. etapp 2 eller Fliserydsplattan prövas för närvarande i vattendomstolen i Växjö. Arbetena är av den arten att de kräver regeringens godkännande för att få sättas i gång. Jag vill påminna om att jag är förhindrad att uttala mig i frågor som rör enskilda ärenden som är eller kan komma under regeringens prövning.

Kritik av det slag som riktats mot bl.a. Emåprojektet grundas på den nya synen på bl.a. våtmarker, markavvattningsföretag och åtgärder avseende översvämningsskydd, som kan leda till att gamla riksdags- och myndighetsbeslut kan behöva omprövas. Jag avser att ta initiativ till en översyn med det syftet. I den mån gällande ordning inte medger omprövning av enskilda ärenden i tillräcklig omfattning kommer jag att ta nödvändiga initiativ. Det är angeläget att man har möjlighet att ompröva tidigare fattade beslut i dessa frågor så att besluten bättre motsvarar rådande värderingar och kunskapsläge inom naturvården. Jag vill som ett exempel nämna den nya synen på Hornborgasjöns restaurering.

Anf. 63 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Tack för svaret, statsrådet Dahl.

Emåfrågan är inte lätt, och jag har all förståelse för att statsrådet i dag lämnar frågan öppen för nya överväganden, ett besked som många hälsar med glädje, så även jag. Det var heller inte min avsikt att avkräva något slutgiltigt besked i dag utan mer att rikta uppmärksamheten på rensningen och invallningen av Emån inför kommande beslut. Särskilt nästa etapp som planerats, där också kraftverket i Fliseryd ingår, måste prövas grundligt. Folkpartiet motsätter sig helt denna utbyggnad och vill ha skydd för Emån enligt NRL. Vi har framfört detta i motion, som dock avslogs senast i våras.

Det viktiga framöver är, som statsrådet också framhåller, att nya avväganden mellan alla dem som har intressen i Emån kommer till stånd. Emåns status som riksobjekt för naturvård och friluftsliv måste accepteras mer. Emån är ett av landets artrikaste sötvatten. Att lax, öring och ål kan vandra upp under lektiden betyder mycket för fisket även i Östersjön. De lummiga stränderna har varit viktiga för malen och som fågellokaler – något som gräsbevuxna vallar knappast kan bli. Upplysningsvis kan jag tala om att det för närvarande inte pågår några grävningar. De är stoppade för fisklekens skull.

Sedan 1975 har naturvårdsverket vetat om att det är förhöjd PCB-halt i Emån men inte rapporterat detta till länsstyrelsen i Kalmar. I dag är rutinerna bättre, men jag vill ändå fråga statsrådet Dahl om hon är beredd att arbeta för att information om när något oroväckande händer – om man t.ex. får onormala mätvärden – når ut lokalt.

Anf. 64 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Låt mig först säga att när det förra året förekom en hel del skrivelser i tidningarna reste jag i Småland och skaffade mig mycket noggrann information om just PCB-frågan i Emån. Jag har också diskuterat saken med naturvårdsverket. Det är självfallet viktigt inte bara att informera utan också att skaffa sig kunskap om orsakerna.

Dessutom vill jag påminna om att Emåprojektet, liksom för övrigt Hornborgasjön, är bundna av riksdagsbeslut och att man alltså måste pröva om dem om man med ledning av en ny syn på naturvårdens intressen vill ändra bedömningarna.

Jag använde det här frågesvaret för att tala om för riksdagen att jag bedömer det som viktigt att en gång till gå igenom hur man skall se på en rad ärenden som har kommit under min bedömning liksom på frågor av typ läckage från jordbruksmark som har varit föremål för utdikning eller eventuella samband mellan dammsäkerhet och utdikningsföretag i skogsbruket. Till det skall läggas det allmänna uttalande som regeringen har gjort i samband med miljöpropositionen i våras och regeringsförklaringen nu i höst, nämligen att miljökraven i fortsättningen skall väga tyngre vid avvägningen gentemot andra intressen. Jag hoppas då att vi vid den kommande prövningen också här i riksdagen skall kunna komma överens om lämpliga regler för hur frågor av den arten i framtiden skall hanteras.

Anf. 65 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Jag vet inte riktigt om jag missförstod statsrådet. Jag tyckte att det av frågesvaret klart framgick att nya överväganden skulle göras här, men nu säger statsrådet att man är bunden av riksdagsbeslut. Kan jag få klarhet i detta – är inte avsikten med de nya övervägandena att pröva om man skall ändra tidigare riksdagsbeslut?

Anf. 66 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag kanske uttryckte mig oklart. Det finns naturligtvis inget riksdagsbeslut som hindrar regeringen att ta de initiativ som jag har avisat här i dag, och dem kommer vi också att ta. Vilka omprövningar av tidigare riksdags- och myndighetsbeslut det kommer att leda till vore det dumt att i dag ha en förutfattad mening om. Men jag säger ju alldeles klart i mitt svar att jag kommer att ta de initiativ som behövs för att få till stånd en ändring också av sådana beslut.

Anf. 67 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Jag tackar för det lugnande beskedet. Det viktiga är ju just att vi tänker om och väger de olika delarna mot varandra på ett annat sätt än vad som gjordes i 1978 års beslut. Det var ett enhälligt riksdagsbeslut. Jag har läst

handlingarna, och där märks det hur väldigt litet man på den tiden tänkte på miljön, och det är dock bara tio år sedan.

Men jag vill ställa ännu en följdfråga. Ett ingrepp som det i Emån borde inte få utföras efter beslut enbart av förrättningsman utan behandlas enligt vattenlagen. Jag vill fråga statsrådet Dahl om statsrådet är beredd att vid omprövningen också ta upp den frågan, så att sådana beslut inte läggs på för låg nivå – jag vill helst inte använda det uttrycket, men det är kanske ändå det som är det riktiga i det här sammanhanget.

Anf. 68 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Låt mig, utan att uttala mig på ett sådant sätt att jag inte kan vara föredragande i det här ärendet i regeringen, säga att det är just frågan om en prövning enligt vattenlagen som nu bereds inom regeringskansliet.

Anf. 69 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Jag tackar för det svaret.

Jag fick tyvärr inte svar på min första fråga, som jag därför gärna vill återkomma till. Är statsrådet beredd att också se till att information när något oroväckande händer verkligen snabbt når ut till den lokala myndigheten?

Anf. 70 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Regeringens ledamöter skall inte behöva göra det arbete som myndigheter har ansvar för att bedriva. Men det är klart att man vid behov ändå kan göra saker utan att utöva ministerstyre i otillbörlig mening.

Anf. 71 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Jag menar naturligtvis inte att statsrådet själv skulle föra ut informationen utan att hon skulle se till att naturvårdsverket har möjligheter att göra det och att naturvårdsenheterna på länsstyrelserna också får resurser att ta emot och snabbt behandla sådana frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1988/89:74 om miljöhänsyn vid utbyggnaden av minikraftverk

Anf. 72 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Margareta Winberg har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder så att miljöhänsynen på ett bättre sätt än tidigare vägs in i bedömningen av utbyggnaden av minikraftverk.

Det är riktigt att det under senare tid visat sig att utbyggnaden av mindre vattenkraftverk orsakar konflikter mellan flera motstående intressen. Det gäller särskilt utbyggnader som berör orörda vattendrag.

Regeringen har uppmärksammat frågan om miljöintressenas ställning vid utbyggnad av små vattenkraftverk. För att få en samlad bild över utbyggnadsläget har regeringen i beslut den 28 april i år gett tio länsstyrelser i uppdrag att

till regeringen senast den 1 september redovisa aktuella mindre vattenkraftverk. Övriga länsstyrelser i landet har också fått tillfälle att lämna uppgifter. Avsikten är att regeringen skall få in underlag för att överväga om åtgärder är nödvändiga för att få till stånd en klarare praxis i enlighet med naturvårdens intresse. Länsstyrelserna har nu redovisat uppdraget. Materialet bearbetas för närvarande inom regeringskansliet. Det är min avsikt att föreslå regeringen att senare under innevarande riksmöte ta upp frågan i en proposition.

Då Margareta Winberg, som framställt frågan, anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav förste vice talmannen att Eivor Husing i stället fick delta i överläggningen.

Anf. 73 EIVOR HUSING (s):

Fru talman! Jag tackar för svaret.

Att bygga minikraftverk kan låta oskyldigt, nästan miljövänligt, men eftersom de enskilda fallhöjderna är mycket små – beroende på att alla stora tillåtna fall och forsar redan är utbyggda – måste vattnet i de små bäckarna ledas i konstgjorda kanaler och tuber bredvid den ursprungliga fåran. Annars kan man inte åstadkomma någon fallhöjd. Det medför att bäckfåran töms på sitt vatten och ligger kvar helt död. Det åstadkommer djupa sår i naturen, och fisket påverkas negativt.

En utbyggnad av de små bäckarna har alltså stor inverkan på det rörliga friluftslivet. Det är främst i Norrland som det pågår en intensiv verksamhet för att få bygga ut de små bäckarna. Många olika remissinstanser, som kommuner, samebyar och kammarkollegiet, har avstyrkt utbyggnader. Trots det har vattenöverdomstolen vid överklaganden ändrat underrättens dom och givit sitt tillstånd till utbyggnad. Man struntar i de lokala och regionala synpunkterna. Därför måste miljöhänsynen på ett bättre sätt än tidigare vägas in i bedömningen vid utbyggnad av minikraftverk. Med intresse ser vi fram emot den här utlovade propositionen.

Anf. 74 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Det var just problem av det slag som Eivor Husing här redovisat som ledde till att regeringen begärde in material. När vi införde stödet för utbyggnad av minikraftverk som ett inhemskt, miljövänligt alternativ, uttalade vi samtidigt i propositionen att utbyggnaden bör ske på ett sådant sätt att man inte kommer i konflikt med miljöintressena. Det är självfallet en princip som vi håller fast vid och som också skall vara vägledande för arbetet med propositionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 75 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Lars Norberg har frågat mig om jag är beredd att verka för att hemliga avtal om export av kärnkraftsavfall blir offentliga.

Jag förmodar att Lars Norberg avser de tre s.k. Cogémaavtalen, vilka träffades mellan Svensk kärnbränsleförsörjning AB (SKBF), nuvarande Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB), samt Compagnie Générale des Matières Nucléaires (Cogéma) i slutet av 1970-talet som en konsekvens av den år 1977 utfärdade s.k. villkorlagen (1977:140).

Jag vill också i sammanhanget påminna om att avtalen tecknades under den borgerliga regeringens tid och att den socialdemokratiska oppositionen motsatte sig att dessa ingicks.

Framställning till regeringen om att dessa avtal skall offentliggöras har gjorts vid ett flertal tillfällen, senast i juli 1984. I regeringens beslut, daterat den 23 augusti 1984, sägs bl. a. att avtalen med det franska företaget omfattas av sekretess enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100), vilken avser uppgifter som rör Sveriges förbindelser med annan stat, samt 2 § och bilagan punkt 29 i sekretessförordningen (1980:657), som avser enskilda affärsintressen.

Jag ser i dag inte att några ändrade förhållanden skulle föreligga som föranleder regeringen att ompröva sitt ställningstagande i sekretessfrågan.

Mitt svar till Lars Norberg är därför nej.

Anf. 76 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Jag tackar för svaret, även om svaret inte berörde den fråga jag har ställt. Min fråga gällde det MOX-avtal som träffades 1985.

Det är klart att de gamla avtalen med Cogéma från 70-talet har ett visst samband med MOX-avfallet. Svensk kärnkraftsindustri har – jag utgår ifrån regeringens goda minne – träffat avtal om import av 25 ton MOX-avfall, som i portioner kommer till Sverige. En portion kom bara för någon vecka sedan. Det var det jag frågade om, icke om de gamla avtalen med Cogéma.

Det är klart att företag och myndigheter skall ha rätt till hemligheter. Men det är inget bra system när hemligstämpeln används alltför ofta. Den är ett maktens instrument, och i detta hus skall vi vaka över att makten utövas under ansvar och med restriktivitet. Gränserna för hemligstämpeln behöver bevakas och kritiseras.

Det avtal som jag har frågat om passar sällsynt illa att hemlighållas. För det första skyddar det inte några arbetsresultat som det är legitimt att hemlighålla. För det andra: om avtalet skyddar statshemligheter – och dess värre vill de flesta stater att handeln med plutonium skall vara hemlig – är det den sortens statshemligheter som ett fredsälskande land som Sverige borde dra fram i dagsljuset. Det kan man kräva, om vi vill göra anspråk på att vårt land skall vara en viktig fredsmäklare i världen.

För det tredje är det legitimt att företag sluter avtal om förhållanden för vilka de avtalsslutande parterna kan ta fulla ansvaret. Men när privata företag, eller halvstatliga som Svensk Kärnbränslehantering, sluter avtal som

binder tredje man och kommande generationer vid ett ansvar som dessa inte fått någon kännedom om, är det enligt min uppfattning moraliskt oacceptabelt.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om avskaffande av det
s.k. 5:3-bidraget enligt
skogsvårdslagen*

Anf. 77 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Låt mig först säga till Lars Norberg att jag delar uppfattningen att vi bör ha största möjliga öppenhet i sådana här frågor.

Det som gör att vi accepterar hemligstämpeln om ett annat land begär det är att vi inte vill bli avstängda för framtiden från den information från det landets regering som vi behöver för att kunna bedriva ett aktivt ickespridningsarbete.

Jag hoppas att Lars Norberg förstår vad jag menar. Det är komplicerat det här. Vi måste ha tillgång till fullständig information. Om ett annat lands regering bara är beredd att lämna information under förutsättning att den förblir hemlig, får vi lov att acceptera det för att aktivt kunna påverka utvecklingen.

Sedan har vi och jag personligen vid ett flertal tillfällen inom IAEA krävt en internationell reglering som innebär att all verksamhet blir föremål för internationell kontroll i alla länder, så att de nuvarande undantagen upphävs, och att man över huvud taget går mycket längre i den här typen av kontrollsystem än vad man gör för närvarande. Det är den väg som vi just nu kan använda oss av som det mest verksamma medlet att få en bättre kontroll över handeln med kärnkraftsavfall.

Anf. 78 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Frågan är om ansvaret inför kommande generationer skall väga över eller om det är möjligheterna till förhandlingar med andra stater som är det väsentligaste. Jag är rädd för att jag har en annan uppfattning än Birgitta Dahl på den punkten.

Anf. 79 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Det är just ansvaret för kommande generationer som gör att vi vill upprätthålla kontaktyvägarna till andra regeringar, så att vi kan arbeta för att sådana här frågor sköts på ett ansvarsfullt sätt också i andra länder och så att vi kan försäkra oss om att alla aktiviteter som Sverige är delaktigt i är rena.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på fråga 1988/89:60 om avskaffande av det s.k. 5:3-bidraget enligt skogsvårdslagen

Anf. 80 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Lars Ernestam har frågat jordbruksministern om regeringen avser att ta initiativ till ett avskaffande av 5:3-bidraget i dess nuvarande form.

Frågan har överlämnats till mig.

Det s.k. 5:3-bidraget infördes år 1979 i samband med antagandet av den nya skogsvårdslagen. Syftet med bidraget var att få ny skog anlagd där

skogen är så gles eller till stor del består av för marken olämpligt trädslag att dess tillväxt är avsevärt lägre än den tillväxt som är möjlig. Hösten 1981 beslöt riksdagen om ett 15-årigt program, där 200 milj. kr. skulle utgå per år.

På initiativ av den socialdemokratiska regeringen räknades i 1985 års budgetbeslut 5:3-bidraget ned bl.a. för att bättre anpassas till naturvårdens intressen. För närvarande utgår 111 milj. kr. per år. Förutom en nedskärning av anslaget har användningen av bidraget förändrats och blivit alltmer naturvårdsinriktad. Det är ingen tvekan om att det ur naturvårdssynpunkt fanns anledning att ifrågasätta de ursprungliga bidragsreglerna och tillämpningen av dessa.

Reglerna för bidragsgivning är i dag omgärdade med en mängd bestämmelser som syftar till att skydda särskilda natur- och kulturvärden.

Förra året infördes möjligheten att använda anslaget för bidrag till lövskogsplantering. Fr.o.m. innevarande budgetår kan bidrag också lämnas för aktiva insatser som främjar natur- och kulturvårdande åtgärder.

Programmet med 5:3-bidrag har i dag sålunda en annan inriktning än den som ursprungligen gällde. I realiteten har bidraget under de socialdemokratiska regeringarna blivit alltmer naturvårdsinriktat.

Anf. 81 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag tackar miljöministern för svaret. Jag har ställt frågan mot bakgrund av att socialdemokraterna i en enkät från Svenska naturskyddsföreningen har sagt att de vill avskaffa 5:3-bidraget.

Enkäten är mycket intressant. Föreningen ställer 16 angelägna miljöfrågor. Partiernas svar är olika.

Centern, folkpartiet och moderaterna har funnit frågor som man måste svara nej på. Men, fru talman, det finns ett parti som inte har svarat nej på någon fråga, trots att partiet har gått emot samtliga frågeställningar i riksdagsarbetet. Det är socialdemokraterna.

Från folkpartiet har vi nu ställt frågor på fyra områden där socialdemokraterna har svarat ja i Naturskyddsföreningens enkät. Det har då visat sig att på tre av dem står socialdemokraterna kvar vid sina tidigare ställningstaganden.

I dag gäller det 5:3-bidraget. Det är alltså fråga om ett bidrag för avvecklande av lågproducerande skogsbestånd, och det har visat sig att bidraget många gånger fått förödande konsekvenser, bl.a. för naturvårdens intressen.

Statsrådet hänvisar i sitt svar i dag till de förändringar som har genomförts under åren. Men folkpartiet, centern och moderaterna har velat avskaffa det här bidraget. Det har blivit kvar tack vare stödet från vpk.

Jag har enkäten framför mig. I fråga nr 6 vill Naturskyddsföreningen veta om de politiska partierna vill avskaffa det s.k. 5:3-bidraget som stöder avverkning av äldre s.k. skräpskog. Det har socialdemokraterna svarat ja på. Det svar jag har fått i dag är att man tänker fortsätta med den handläggning man har haft tidigare. Innebär inte det att det gavs ett falskt besked i valrörelsen, miljöministern?

Anf. 82 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Får jag först påminna Lars Ernestam om att det var den borgerliga regeringen som införde detta bidrag med en sådan inriktning att

det med rätta blivit kritiserat när det gäller naturvårdsintressen. Vi socialdemokrater har steg för steg gjort om detta stöd till ett stöd som i första hand och mer och mer används för rent natur- och kulturvårdande insatser.

Det är ont om resurser för sådana ändamål. Efter den konstruktiva förändring som pågår i rätt riktning när det gäller användningen av detta bidrag vill jag inte föreslå att naturvården berövas drygt 100 milj. kr. Tycker Lars Ernestam att det vore bra?

Anf. 83 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Det är en märklig diskussion detta. Vi är inte vana vid att socialdemokraterna säger sig vilja skydda saker som gjordes på den borgerliga tiden. Normalt brukar de säga att vi ställde till många problem.

Vi säger: Finns det beslut som fattades då och som behöver ändras, så ställer vi upp på det. Det här är ett sådant exempel.

Statsrådet säger att dessa pengar går till naturvården. Det är alldeles galet. I stället har detta bidrag medfört att mängder av värdefulla hagmarker och skyddsvärda områden blivit planterade med granskog och undandragits naturvårdsintressen. Även i dag finns det stor osäkerhet. Därför bör detta bidrag i sin nuvarande form försvinna.

Jag återkommer ännu en gång till min fråga. Statsrådet säger att bidraget skall vara kvar, men i frågeformuläret, som svar på fråga nr 6, sade socialdemokraterna att det skulle avskaffas. Stämmer det? Kan man ge sådana besked ena dagen och säga någonting annat andra dagen?

Anf. 84 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag måste tyvärr göra Lars Ernestam besviken. Jag lovordar inte det ni gjorde under den borgerliga regeringens tid i fråga om detta bidrag. Den bidragsformen har vi i sak avskaffat genom att förändra inriktningen.

Jag är medveten om att allt ännu inte i minsta detalj är precis som vi skulle önska. Därför pågår fortfarande en successiv förändring. Men den helt dominerande inriktningen är i dag annorlunda och i linje med naturvårdens intressen. På detta sätt har vi så att säga bakvägen på ett mycket fint sätt ökat resurserna för naturvården, i stället för att som på den borgerliga tiden verka till skada för naturvården.

Anf. 85 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Det märkliga är att naturvårdens företrädare inte förefaller dela statsrådets uppfattning att detta anslag ställs till naturvårdens förfogande. De har precis motsatt uppfattning. De säger att detta anslag motverkar naturvården.

Detta är ett hypotetiskt försök att komma ifrån den viktiga fråga som Svenska naturskyddsföreningen ställde till Birgitta Dahl i valrörelsen. Jag tycker det är riktigt att miljöorganisationer kan ställa denna typ av frågor. De kan också ha rätt att begära att få svar som sedan kan hålla i åtminstone någon vecka eller några veckor efter valet.

Men socialdemokraterna står kvar vid precis samma ståndpunkt som tidigare.

Jag håller med om att anslagets användning har förändrats, men frågan utgick ifrån det sätt på vilket ärendet hanteras i dag. Är det inte så?

Anf. 86 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Litet senare i höst kommer jag att träffa representanter för Svenska naturskyddsföreningen för att med den diskutera en rad frågor av gemensamt intresse. Jag kan försäkra Lars Ernestam att vi mycket noggrant kommer att gå igenom de frågor som diskuterats de två senaste veckorna.

Jag tror att vi alla skulle må bra av att gå litet mer på djupet i dessa frågor och verkligen gå igenom hur vi bäst främjar naturvårdsintressena och hur vi bär oss åt i den praktiska hanteringen.

Jag ser med stor förväntan fram mot den diskussionen, och jag tror att den kommer att bli mer konstruktiv än det meningsutbyte vi hittills haft i dag. Jag välkomnar dock Lars Ernestam till en konstruktiv diskussion kring dessa frågor.

Drygt 100 milj. kr. för naturvårdsintressen är väl inget att förakta, Lars Ernestam.

Anf. 87 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Om statsrådet nu har för avsikt att förändra detta bidrag så att det skall utgå till naturvården, har jag naturligtvis ingen erinran. Men så har jag inte bedömt frågesvaret. Hänvisningen sker till de förändringar som gjorts under resans gång. Det är detta utgångsläge vi hade i valrörelsen.

Jag har ställt fyra frågor i denna debatt. Visst är det svårt att besvara enkäter, och visst blir de ofta mycket grunda, och visst finns det behov att gå djupare in i frågorna. Jag är inte särskilt nöjd med denna typ av enkäter som organisationer utsänder. Men när de nu ställer dessa frågor får man göra så gott man kan och ge så rimliga svar som man kan ge. Detta har socialdemokraterna låtit bli att göra. Man har valt den lättaste vägen – att glida undan och ge falska besked.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på fråga 1988/89:71 om hanteringen av utbränt kärnbränsle

Anf. 88 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Gudrun Schyman har frågat mig om regeringen slutgiltigt beslutat vad som skall hända med det svenska använda kärnbränslet som finns i England.

Mitt svar är nej.

Anf. 89 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag får väl tacka för svaret. Det är kort och koncist, det måste jag säga. Det är bra att inte förlänga tiden här i kammaren i onödan.

Jag skulle kunna svara lika kort och koncist genom att fråga: Varför?

Men jag vill ändå ge litet bakgrund. Jag tycker vissa saker är oroande. Det gäller t.ex. uppgiften i massmedia om att svensk kärnbränslehantering vill

använda ett eventuellt upparbetat plutonium till MOX-bränsle i Sverige. Detta är, såvitt jag förstår, enligt regeringens tidigare beslut inte tillåtet.

För drygt en vecka sedan kom uppgifter om en olycka i Sellafield i samband med läckage. Det har varit många sådana olyckstillbud. Folk har inspekterat anläggningen och sett att den över huvud taget inte är driftsduglig.

Jag undrar naturligtvis varför regeringen inte kan besluta vad som skall hända med detta avfall. Varför kan inte regeringen t.ex. besluta att ta hem det? Vad är det i det avtal som finns som gör att detta är omöjligt? Det skulle jag vilja veta, Birgitta Dahl.

Anf. 90 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Det låg ingen oartighet i det korta svaret, och jag räknade med att få frågan varför. Skälet är mycket enkelt. Regeringen vill hålla möjligheten öppen att om det behövs ta hem avfallet, om det till slut visar sig att det inte kan hanteras på ett bra sätt i Sellafield.

Detta är ett mycket gammalt avtal från den tid verksamheten reglerades av helt andra lagar än dem vi har i dag. Men det är ju giltigt.

Men jag vill göra ytterligare några anmärkningar.

För det första har vi under mina sex år som energiminister vid flera tillfällen mycket noggrant gått igenom förhållandena vid Sellafield, eftersom vi har varit oroad. Vi har gjort det noggrant och vi har haft representanter för svenska säkerhetsmyndigheter på platsen för att gå igenom verksamheten.

Vi har för det andra ett avtal med England som naturligtvis förbinder England att uppträda på det sätt som krävs med hänsyn till icke-spridningsfrågorna och säkerhetsfrågorna. Sellafield står under IAEA:s kontroll.

Det helt avgörande är dock, att även om det material som skulle erhållas vid en eventuell upparbetning tillhör det enskilda företaget OKG, får man inte förfara med det på något sätt utan regeringens tillstånd. Regeringen har alltså, oavsett vad man väljer att göra, full kontroll över just den delen.

Anf. 91 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Det låter betryggande när Birgitta Dahl säger att regeringen har full kontroll. Jag kan fortfarande inte förstå vad det är som hindrar regeringen att säga att Sellafieldanläggningen inte kan anses kunna ta hand om avfall på ett betryggande sätt när dessa uppgifter kommer om olyckor, olyckstillbud och utsläpp. Birgitta Dahl talade förut om ansvar för kommande generationer. Det bor faktiskt människor runt omkring Sellafield, och det har redan varit olyckstillbud där. Det handlar både om vuxna, barn och kommande generationer. Jag anser att regeringen måste ta det ansvaret, och jag kan inte förstå vad det finns för försvar för att inte ingripa redan nu.

Anf. 92 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Det är, som sagt, fråga om ett gammalt avtal som i formell mening innebär att regeringen inte längre kan befatta sig med det. Reellt kan vi naturligtvis ta vilka initiativ vi vill. Vi har valt att behålla denna möjlighet att kunna ta egna initiativ, men det skulle bli en mycket kostsam affär för de svenska skattebetalarna att avstå från den. Men självfallet skall vi agera om

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om hanteringen av ut-
bränt kärnbränsle*

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om säkerheten vid sjö-
transport av utbränt
kärnbränsle*

det visar sig att förhållandena i Sellafield inte blir sådana att man kan låta någon svensk intressent bearbeta sitt material där.

Vi följer verksamheten mycket noggrant. När jag var i London i juni diskuterade jag dessa frågor mycket noggrant med min brittiska kollega. Jag framhöll för honom hur vi i Sverige ser på dessa frågor. Jag blev lovad av honom, liksom av tidigare energiministrar, full insyn. Jag tycker inte att detta är en enkel fråga. Jag hoppas ändå att Gudrun Schyman tror mig när jag säger att vi inte kommer att släppa övervakningen av vad som händer i Sellafield.

Anf. 93 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag vet att vi har litet olika åsikter om var ansvaret ligger och när man skall ingripa. För oss som är ivriga kärnkraftsmotståndare och tycker att avfallsfrågorna är oerhört problematiska och ställer oss inför ett oerhört ansvar för både nu levande människor och kommande generationer kan jag konstatera, att vår uppgift får bli att lägga fram ytterligare bevis för Birgitta Dahl om att situationen är oroväckande redan nu. Det krävs åtgärder redan nu.

Anf. 94 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag skulle i så fall vilja vidga perspektivet. De flesta länder har inte tagit det ansvar vi tycker att man bör ta för avfallshanteringen. Sverige verkar därför i alla tänkbara internationella sammanhang, bilateralt och i internationella organisationer, för att man skall göra det. Det symposium som anordnades för första gången någonsin på försommaren i Stockholm är ett exempel på försök att driva på och påverka. Vi gick igenom tillsammans med representanter för ett antal länder hur man bör hantera radioaktivt och annat mycket miljöfarligt avfall. Den process som det innebär att påverka världens regeringar för att ta större ansvar i dessa frågor tänker vi fortsätta att ägna mycket stort intresse.

Anf. 95 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag tycker att det är bra att miljöministern ämnar göra så. Jag kan försäkra att vi kommer att vara mycket ivriga påhejare i kammaren.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1988/89:72 om säkerheten vid sjötransport av utbränt kärnbränsle

Anf. 96 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Viola Claesson har med anledning av den senaste transporten av utbränt s.k. MOX-bränsle frågat mig vad regeringen har gjort för att säkerheten skall vara maximal med tanke på den typ av last som fartyget Sigyn har och att det finns risk för höststormar i de farvatten det måste passera.

Den transport Viola Claesson refererar till är just av den typ för vilken Sigyn konstruerats och utrustats.

I anslutning till att regeringen biföll en ansökan från SKB, dåvarande Svensk kärnbränsleförsörjning AB (SKBF), om tillstånd att uppföra och driva ett mellanlager för använt kärnbränsle i Oskarshamn föreskrevs bl.a. att SKB skulle redovisa en plan över de fartygstransporter som skulle ske med det använda kärnbränslet. Planen skulle tillställas sjöfartsverket för godkännande efter det att strålskyddsinstitutets yttrande inhämtats.

Sjöfartsverket godkände transportplanen den 12 maj 1982. I verkets beslut anges bl.a. att särskild vikt lagts vid Sigyns förmåga att oavsett olyckshändelser och andra tänkbara störningar vidmakthålla t.ex. flytbarhet, framdrivningsförmåga, styrförmåga och möjligheterna att ombord bemästra uppkommen brand och andra olyckshändelser.

Förutom den sjösäkerhetsmässiga granskningen av Sigyn som transportmedel har även de individuella transporternas säkerhet granskats och godkänts av statens kärnkraftinspektion och statens strålskyddsinstitut.

Myndigheterna övervakar dessutom kontinuerligt de transporter av kärnämne, använt kärnbränsle och kärnavfall som sker inom landet samt till och från landet bl.a. med syftet att tillse att de säkerhetsbestämmelser som gäller för denna typ av gods efterlevs.

Anf. 97 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Jag vill tacka Birgitta Dahl för svaret. Samtidigt måste jag beklaga att Birgitta Dahl inte ställde upp och svarade på denna fråga förra veckan när den var mer aktuell. Jag undrar om Birgitta Dahl kunde sova lugnt den fredag och lördag som Sigyn var ute på sin färd. Det var då atomsofartyget Sigyn i mycket hårt väder tog sig till Oskarshamn. Det verkar som om detta MOX-bränsle till vilket pris som helst skulle till Sverige.

För två veckor sedan sjönk, enligt tidningsuppgifter, ett brittiskt fartyg med radioaktivt material ombord i Irländska sjön. Höststämman är mer regel än undantag i Nordeuropa så här års. Men trots det hade de som var ansvariga för Sigyns farliga transport av MOX-bränsle att låta Sigyn segla för en och en halv vecka sedan. Jag talade då, Birgitta Dahl, till de ansvariga på både SSI och SKB. De talade om det hårda vädret som en av flera känsliga faktorer.

Jag skulle vilja förtydliga min fråga till miljöministern. Hade det inte varit på sin plats med extra extraordinära åtgärder, som t.ex. att förbjuda transporten? Var det någon ansvarig som övervägde att helt stoppa Sigyns farliga färd i detta hårda väder?

Anf. 98 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Kammarens ledamöter brukar ibland kritisera mig för att jag inte är tillräckligt aktiv i det internationella arbetet. Skälet till att jag inte kunde vara med vid frågestunden förra veckan var ett sådant internationellt uppdrag. Jag hoppas att Viola Claesson accepterar det.

Självfallet ingår det i de bedömningar som säkerhetsmyndigheterna skall göra för att tillåta transporter att också ta hänsyn till vädret.

Anf. 99 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Jag vet att Birgitta Dahl var i Strasbourg, men jag vet också att Birgitta Dahl stod här i kammaren och svarade på ett antal frågor om naturvård och frågor som var intressanta men kanske inte riktigt så akuta och aktuella just då.

Transporterna från Västtyskland sker nu med landtransport till Emden där Sigyn tar vid. Detta sker sedan delstaten Schleswig-Holstein i våras fick en socialdemokratisk regering. Där tillåter socialdemokraterna inte längre transit av atomsopor genom landområdet.

När jag ställde frågan återstod tre behållare med utbränt MOX-bränsle att frakta från Karl i Sydtykland via Emden. Vi vet att forskningsreaktorn Karl skulle ha rivits för länge sedan, och vi vet att varje dags försening kostar pengar. Är det förseningen och penningfrågan, Birgitta Dahl, som har drivit den svenska regeringen att trotsa de oberäkneliga höststormarna?

Anf. 100 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Det känns nästan genant, Viola Claesson. Jag hann inte besvara alla frågor förra torsdagen på grund av att det inte gick att kombinera med det internationella uppdraget. Det var kammarskansliet, inte jag, som bestämde vilka frågor som skulle besvaras. Så enkelt är det.

Inga skäl får ta över säkerhetsskäl när det gäller att bedöma hur dessa transporter skall ske och om de skall äga rum.

Anf. 101 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Birgitta Dahl får naturligtvis inte missuppfatta mig. Jag är tacksam för att över huvud taget få svar. Men alla som var intresserade av det svar som Birgitta Dahl skulle ge ansåg naturligtvis att det mest aktuella och mest intressanta tillfället var förra veckan.

Jag skulle ändå vilja ställa en fråga till Birgitta Dahl. Om nu myndigheterna, som var ganska öppenhjärtiga mot mig vid det telefonsamtal som jag hade med dem strax före det tillfälle då jag trodde att jag skulle få svar av Birgitta Dahl, faktiskt visade oro inför de höststormar och det hårda väder som rådde, hade då inte det säkraste varit att avvakta höststormarna? Varför var det så fruktansvärt bråttom att låta Sigyn få göra denna transport? Myndigheterna, som Birgitta Dahl själv har hänvisat till, visade ju en ganska tydlig oro inför mig.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Svar på fråga 1988/89:75 om åtgärder mot försurning av brunnar

Anf. 102 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Lena Öhrsvik har frågat mig vad jag anser om värdet av gjorda insatser beträffande försurade brunnar.

Rent dricksvatten är avgörande för vår hälsa och vår livskvalitet. De försurande luftföroreningarna innebär ett hot mot det grundvatten där många av oss hämtar sitt vatten. Därför är kravet på rent dricksvatten nära

sammanlänkat med arbetet mot försurande utsläpp. Regeringen lägger stor vikt vid dricksvattnets kvalitet. Frågan har därför tagits upp i miljövårdsberedningen, där naturresursen vatten kommer att ges en samlad behandling.

Åtgärder mot försurade brunnar behandlas i den miljöpolitiska proposition som regeringen lämnade i våras. Där framhävs att vi behöver ytterligare kunskap om grundvattenförsurning och möjliga motåtgärder. Naturvårdsverket bedriver redan på regeringens uppdrag försök inom området. Ett speciellt försöksprogram med statsbidrag till åtgärder mot surt brunnsvatten genomfördes 1985–1988. Frågan om fortsatta statsbidrag bör behandlas i samband med att hela den försöksverksamhet naturvårdsverket bedriver utvärderas. Så fort tillräckligt underlag finns kommer regeringen att ta ställning till fortsatta åtgärder för att förbättra dricksvattenkvaliteten.

Då Lena Öhrsvik, som framställt frågan, anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet medgav förste vice talmannen att Inge Carlsson i stället fick delta i överläggningen.

Anf. 103 INGE CARLSSON (s):

Fru talman! Jag ber först att få tacka miljö- och energiministern för svaret.

Jag kan konstatera att regeringen lägger stor vikt vid rening av vårt dricksvatten. Genom att regeringen klart kopplat frågan till åtgärder mot luftföroreningar blir statens ansvar stort, eftersom olika delar av landet är olika hårt belastade av denna typ av föroreningar. Det statliga stödet till den försöksverksamhet som nämnts i svaret har varit mycket uppskattat och värdefullt i kommunerna. Ambitiösa planer över åtgärder har tagits fram, och man har skaffat sig kunnigt folk och utarbetat rutiner och metoder.

Det är viktigt att denna verksamhet inte avbryts. Förväntningarna är stora, och behovet är väl kartlagt. De utvärderingar miljö- och energiministern hänvisar till är naturligtvis viktiga att avvakta, i synnerhet när det gäller den stora frågan om markkalkning. När det gäller effekterna av sådana åtgärder dröjer det dock väldigt länge, upp till fem år, innan mätbara resultat kan uppvisas. Därför kan det bli nödvändigt att ändå bryta ut frågan om de enskilda brunnarna.

Alla kommuner har inte ekonomiska resurser att själva fortsätta det påbörjade arbetet. Dessutom är belastningen av just luftföroreningar störst inom vissa områden. Staten har därför ett särskilt ansvar för att verksamheten kan fortsätta i oförminskad omfattning, så att bra dricksvatten blir verklighet i hela Sverige. Jag utgår från att statsrådet Birgitta Dahl fortsätter att ta de initiativ som kommer att krävas i denna fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

24 § Ändring av den preliminära tidsplanen

Anf. 104 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Med ändring av gällande tidsplan

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om miljöproblemen
inom Torneälvens eko-
system*

a) anordnas i morgon kl. 09.00 ett plenum för avslutning av den allmänpolitiska debatten,

b) inställs det sammanträde som utsatts till måndagen den 24 oktober.

Jag får också meddela att anslag nu har satts upp om att dagens sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

25 § Svar på fråga 1988/89:79 om miljöproblemen inom Torneälvens ekosystem

Anf. 105 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Annika Åhnberg har frågat mig vad jag avser göra för att förhindra Outokumpus planerade avfallsdeponi och för att komma till rätta med företagets luftutsläpp.

Outokumpus verksamhet har stor betydelse för miljön i Torneälven och i de svenska gränstrakterna. Jag ser med stort allvar på situationen och anser att det är nödvändigt med stränga krav på verksamheten. Jag kommer att noga följa utvecklingen av den miljöprövning som nu sker.

Utsläpp till Torneälven och andra verksamheter som kan förorena älven prövas av finsk-svenska gränsälvskommisionen. Så t.ex. har kommissionen i maj i år meddelat beslut om villkor samt ytterligare utredningar avseende utsläpp från Outokumpus verksamhet. Frågan om den planerade avfallsdeponin har ännu inte behandlats av kommissionen.

Jag anser att avfallsdeponin är en fråga som skall behandlas av gränsälvskommisionen, så att Sverige får tillfälle att avge synpunkter på tillåtligheten av verksamheten och föreslå nödvändiga skyddsåtgärder om verksamheten kommer till stånd. Naturvårdsverket har i en skrivelse till gränsälvskommisionen yrkat att frågan behandlas av kommissionen.

Frågan om utsläpp till luften från Outokumpus verksamhet skall behandlas av de finska miljömyndigheterna enligt finsk miljöskyddslagstiftning. Enligt den nordiska miljöskyddskonventionen har ett grannland som påverkas av utsläppen samma rätt att föra talan i ärendet som de berörda i det egna landet. För Sverige förs denna talan genom naturvårdsverket. Frågan om luftutsläppen från Outokumpu är för närvarande under behandling, och naturvårdsverket har ställt krav på långtgående rening av utsläppen.

Jag vill slutligen påminna om att de svenska och finska miljöministrarna inom ramen för den nordiska åtgärdsplanen mot havsföroreningar har beslutat om en arbetsgrupp med uppgift att närmare utreda och föreslå lämpliga åtgärder för att minska föroreningsbelastningen på Bottniska viken.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 106 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar miljöministern för svaret på min fråga.

I 20 år har det finska företaget Outokumpu förpestat den känsliga skärgården högst upp i Bottenviken. Längre fick man göra det tämligen

ostört. Först när svenska myndigheter fann höga halter med krom i mossar på den svenska sidan av gränsen slogs det larm. Trots att verket ligger i Finland spyrt det ut mer krom över Sverige än hela den samlade övriga utsläppsmängden. Outokumpu betraktas som Nordens största miljöförorenare, en föga hedervärd placering. Förutom krom släpper företaget ut enorma mängder svaveldioxid, nickel, molybden och bly.

Genom åren har företaget visat stor nonchalans inför människors djupa oro och inför kraven från svenska myndigheter. Nu har företaget till råga på allt begärt och fått finska myndigheters tillstånd att deponera avfallsslam på ön Kuusiluoto, som ligger vid Torneälvens mynning. Marken på ön består av dränerande sand, så risken för utsläpp till vattnet är stor. Avfallsslammet innehåller stora mängder tungmetaller zink och krom.

I Sverige har valet visat att medvetenheten om miljön är stor. Därför känns det extra bittert att man på sina håll har kommit en så liten bit på väg för att rädda miljön. Därför menar jag att vi inte kan acceptera att detta företag får fortsätta att agera som det hittills har gjort. Det krävs ett starkare agerande från svensk sida.

Miljöministern säger i svaret att hon kommer att följa utvecklingen noga. Men det är inte tillräckligt. Jag anser att det behövs ett mer aktivt ingripande från miljöministern i detta ärende.

Anf. 107 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag kanske skulle beskriva den praktiska verkligheten, hur det går till att noga följa verksamheten. Trots allt måste jag följa de lagar som finns både i Finland och i Sverige samt de internationella avtal som reglerar hur vi umgås med varandra. Enkelt uttryckt kan jag säga att vid varje tillfälle, och det är åtskilliga gånger om året, som jag träffar min finska kollega diskuteras dessa frågor på ett, kan jag försäkra, aktivt sätt. Vi följer dessa frågor också på annat sätt, i bl.a. den arbetsgrupp som jag nyss beskrev.

Jag håller mig noga underrättad om hur gränsälvskommissionen och naturvårdsverket agerar i frågan. Vi har i och för sig givna instrument för att driva den svenska ståndpunkten. Vi kan inte göra mer utan att bryta mot lagar och internationella avtal, även om vi skulle önska det.

Anf. 108 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Det är naturligtvis bra att vi har instrument för att följa vad olika myndigheter gör. Men jag kan faktiskt inte föreställa mig, även om jag är oerfaren i den här församlingen, att det skulle vara så att lagar och förordningar hindrar vårt lands miljöminister att aktivt och utåttriktat redovisa sin åsikt i dessa frågor.

Anf. 109 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Den åsikten har jag faktiskt uttryckt i svaret: att mycket stränga krav måste ställas. När det sedan gäller att få myndigheterna i Finland att fatta de beslut som vi anser bör fattas i fråga om utsläppen i luften är det naturvårdsverket som uppträder som Sveriges advokat i förhandlingarna, i den formella prövningen, liksom gränsälvskommissionen fattar besluten om utsläppen till vattnen. Jag uttalade mycket klart i mitt svar att jag anser att

*Om åtgärder mot
direktverkande elupp-
värmning i bostadshus*

gränsälvskommissionen också bör fatta beslut om avfallsdeponering, vilket man inte anser i Finland.

Anf. 110 ANNIKA ÅIINBERG (vpk):

Herr talman! Jag är mycket glad för att miljöministern uttryckte den uppfattningen i svaret. Tyvärr stannar mycket av vad som sägs i den här typen av diskussioner inom husets väggar. Det skulle vara ännu bättre om miljöministern uttryckte sin åsikt mera utåttriktat.

Överläggningen var härmed avslutad.

26 § Svar på fråga 1988/89:88 om åtgärder mot direktverkande eluppvärmning i bostadshus

Anf. 111 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Lars Norberg har frågat mig hur regeringen kommer att förhindra att direktverkande el installeras i framtiden när nu bostadsbyggandet ånyo tar fart.

Lars Norberg påstår också att utbyggnaden av direktverkande elvärme fortsatt i stor skala under 1980-talet. Jag vill därför inledningsvis informera Lars Norberg om att andelen nyproducerade småhus med direktverkande elvärme sjunkit från 60 till 70 % under slutet av 1970-talet till endast 15–20 % under de senaste åren.

År 1981 beslutade riksdagen att införa speciella krav på energisnål utformning för småhus som utförs för uppvärmning med direktverkande el. Sedan dessa s.k. ELAK-krav trädde i kraft den 1 januari 1984 har regeringen noga följt utvecklingen. Om andelen direktel i nyttillkommande bebyggelse återigen skulle visa en ökning måste användningen av direktverkande elvärme kunna begränsas ytterligare.

Det förslag till nybyggnadsföreskrifter som kommer att träda i kraft den 1 januari 1989 innehåller skärpta krav på energihushållning. Härigenom kommer ELAK-kravens särskilda uppgift att motverka användningen av direktverkande elvärme i småhus att upphöra. Regeringen kommer därför, i enlighet med de riktlinjer som antogs av riksdagen i våras, att återkomma till riksdagen med förslag om att den nuvarande generella dispensen för uppvärmning med direktverkande el i särskilt uppvärmningssnåla en- och tvåbostadshus avskaffas. Regeringen har uppdragit åt plan- och bostadsverket att bl.a. överväga i vilka speciella situationer som uppvärmning med direktverkande el alltjämt kan vara motiverad. Plan- och bostadsverket väntas inom kort överlämna sina förslag till regeringen.

Syftet med den pågående översynen är således att restriktionerna mot direktel skall skärpas och att användningen av direktverkande elvärme endast skall vara möjlig i vissa speciella fall.

Anf. 112 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag tackar Birgitta Dahl för svaret, som den här gången var betydligt mer positivt än svaret på min förra fråga. Det är glädjande att man

nu vill vidta den åtgärden att helt avskaffa det generella tillstånd till direktverkande el som till min och många förvåning har funnits under åtta år sedan folkomröstningen ägde rum. Det är verkligen på tiden, men bättre sent än aldrig.

Även om användningen av direktverkande el har gått ned under den här perioden, har på dessa åtta år en betydande mängd hus byggts med direktverkande el. Det har legat i kärnkraftsindustrins intresse, eftersom det är hushållen som svarat för den stora ökningen av elkonsument och inte, som många föreställer sig, industrin.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Om åtgärder för att förhindra spridning i naturen av plastringar till ölburkar

27 § Svar på fråga 1988/89:97 om åtgärder för att förhindra spridning i naturen av plastringar till ölburkar

Anf. 113 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Erkki Tammenoksa har frågat mig om jag är beredd att vidta några åtgärder för att stoppa spridningen av plastringar från öl- och läskedrycksburkar i naturen.

Det är varje persons skyldighet att inte skräpa ner på allmänna platser eller i naturen. En bestämmelse av denna innebörd finns också i naturvårdslagen.

Sedan i början på 1970-talet har nedskräpningen i miljön kraftigt minskat genom olika åtgärder. Dessa åtgärder har bestått i ökad upplysning och propaganda samt förbättrad renhållning. Jag kommer även i fortsättningen att fästa stor vikt vid sådana aktiviteter. Inte minst viktigt är att stödja informations- och upplysningsarbetet bland barn och ungdomar. Regeringen har därför avsatt pengar för stöd till ideella barn- och ungdomsorganisationer och skolan.

Då företrädare för regeringskansliet inom kort träffar representanter för bryggerinäringen, lovar jag även att vi skall ta upp frågan om plastringarnas nödvändighet.

Anf. 114 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Min fråga kan verka bagatellartad i jämförelse med andra här i kammaren diskuterade miljöfrågor. Men jag anser att frågan om plastringen som binder ihop två ölburkar är viktig. Jag kan visa upp en sådan ring om någon är tveksam om hur den ser ut.

För öldrickande folk är denna ring bekant men för andra kanske mindre bekant. Faktum är ändå att dessa plastringar finns överallt i vår omgivning, också i naturen. Dessa ringar är farliga för djur. Fåglar har mig veterligt fastnat i sådana ringar. Nu när återvinning av aluminiumburkar har, såvitt jag förstår, gått bra har vi fått ett nytt miljöförstörande föremål i vår omgivning. Man kunde kanske tillverka denna ring av annat material, förslagsvis papper, om den nu är absolut behövlig. Den frågan skulle man kunna ställa till bryggerierna. Eftersom Birgitta Dahl nu har sagt att frågan skall tas upp med branschens representanter, får jag nöja mig med svaret.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om klorutsläppen i
Vättern från Aspa bruk*

Anf. 115 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Självfallet skall vi föra den diskussionen med branschens företrädare, som vi gör även i andra sammanhang. Jag lovar att frågan tas upp.

Jag har en sak till som jag skulle vilja säga till Erkki Tammenoksa. Egentligen är det för bedrövt att vi skall behöva diskutera sådant här i riksdagen. Det är ingen liten fråga, men det är synd att vi skall behöva diskutera den, för det är ju tecken på att vuxna människor – det är framför allt vuxna – inte klarar en så enkel sak som att hålla rent omkring sig, vilket ju borde vara varje människas skyldighet.

Det är vetenskapligt belagt att de värsta syndarna är stora, starka, friska män i sina bästa år, i 20–40-årsåldern, de som bäst skulle orka med att städa efter sig.

Därför tycker jag att vi två skall lova varandra att säga åt våra bastukompisar och andra att sköta sig bättre i fortsättningen.

Anf. 116 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag instämmer med miljöministern. Vad jag är förvånad över är att jag inte ser några burkar tillsammans med plastringarna. Det är ett bevis på att plastringarna blir kvar. Burkarna samlar några andra upp, antagligen smågrabbar som vill tjäna pengar.

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § Svar på fråga 1988/89:106 om klorutsläppen i Vättern från Aspa bruk

Anf. 117 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Anna Wohlin-Andersson har frågat mig om regeringen är beredd att vidta åtgärder så att Aspa bruk inför ett i huvudsak slutet system för sin produktion av pappersmassa, så att klorutsläppen upphör.

Regeringen ser med stort allvar på föroreningen av kusthaven och de stora insjöarna, och fortsatta kraftfulla åtgärder kommer att vidtas för att förbättra situationen.

Enligt riksdagens miljöpolitiska beslut i våras är målet för utsläpp av klorerat organiskt material från landets massafabriker att dessa utsläpp skall elimineras. Naturvårdsverket har därefter av regeringen fått i uppdrag att utarbeta ett förslag till en ny åtgärdsplan mot havsföroreningar. I uppdraget ingår bl.a. att senast den 30 mars 1990 redovisa ett förslag till en avvecklingsplan för klorerat organiskt material från massaindustrin.

Regeringen har i ett beslut i augusti i år fastslagit vilka villkor som skall gälla för Aspa bruk under de närmaste åren. Beslutet innebär att Aspa bruk är den första massafabrik i landet som har ålagts att komma ned till så låga utsläpp av organiskt bunden klor som högst 0,5 kg per ton blekt massa fram till mitten av 1990-talet. Även de utsläpp som tilläts dessförinnan innebär en mycket betydande minskning av utsläppen av organiskt bunden klor jämfört med tidigare.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att regeringen i sin regeringsförklaring förklarat att miljöavgifter på bl.a. klororganiska föreningar skall införas 1989.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om klorutsläppen i
Vättern från Aspa bruk*

Anf. 118 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Regeringens beslut om Aspa bruks utsläppsnormer innebär onödigt stora utsläpp till Vättern. Vättern är en unik sjö och en dricksvattentäkt för 200 000 människor. Eftersom Vättern är en insjö måste extra stora ansträngningar göras för att avveckla klorutsläppen där.

Den 8 augusti var statsministern på valturné och lovade att regeringen skulle ompröva koncessionsnämndens tidigare beslut. Det gjorde man också. Nu blev beslutet att Aspa bruk får släppa ut 3 kg TOCL fr.o.m. den 1 juli 1989 och 1,5 kg fr.o.m. 1992. Därefter skall regeringen pröva hur man kan komma ned till 0,5 kg.

I dag säger direktör Fastén på Aspa bruk att utsläppen av organiskt bunden klor redan är nere i 1,5 kg, dit man skulle komma 1992, enligt regeringens beslut. Direktör Fastén kallar regeringens beslut generöst men ganska skandalöst – jag vill själv inte använda så starka ord, men jag citerar honom direkt.

Nu säger Birgitta Dahl att Aspa bruk är ålagt att komma ned till 0,5 kg till mitten av 1990-talet. Jag vill fråga om det som gäller är detta eller det jag fått höra om att de skall utreda de tekniska och ekonomiska möjligheterna att komma ned till den utsläppsnivån. Det är ju en ganska väsentlig skillnad. Jag hoppas naturligtvis att det är miljö- och energiministern som har rätt.

Dessutom vill jag fråga om det som sägs om 1990-talet innebär att vi skall slippa dessa klorutsläpp efter 1995.

Anf. 119 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Aspa bruk är ett praktexempel på den utveckling som jag beskrev i den miljöpolitiska debatten i går. Företagen kan nämligen mycket mer än vad de till en början erkänner.

Jag har fört dessa diskussioner med Aspa bruk i drygt två år, och de har i sina diskussioner med mig och regeringen liksom med myndigheterna ständigt hävdats att det är omöjligt för dem att ens komma ned till 3 kg. Nu, sedan vi har lagt fast ett hårdare beslut än vad koncessionsnämnden hade fattat – under ursinniga uttalanden från företagets sida så sent som veckan efter beslutet – visar det sig att man kan mera. Det var precis avsikten. För Aspa bruk har vi, med hänsyn till Vätterns särskilda skyddsvärde, lagt fast att de före alla andra skall komma ned till vad som är praktiskt taget noll.

Jag kan lova Anna Wohlin-Andersson att vi i den fortsatta prövningen kommer att utnyttja varje möjlighet att så fort som möjligt komma ned i Aspa till det som är målet för alla svenska anläggningar, nämligen nollutsläpp. Vi kommer alltså att pressa tidsschemat och utnyttja varje möjlighet att nå detta mål.

Anf. 120 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Man ställer en fråga för att få ett svar. Jag har fått svar, och jag är faktiskt både tacksam och glad för svaret.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om högre avgifter på
konstgödselkväve
m.m.*

Jag tycker att det finns anledning att påpeka att det finns möjligheter att få bort skadliga ämnen ur produktionen, precis som miljö- och energiministern säger. Och det finns goda avsättningsmöjligheter för oblekta pappersprodukter, vilket bruket nu börjar lära sig.

En annan aspekt som jag tycker det finns anledning för regeringen och för oss riksdagsledamöter att lyfta fram i debatten är denna: Genom att satsa på miljövänlig teknik och miljövänliga produkter kan Sverige muta in helt nya exportmarknader. Det tycker jag att man gång på gång skall lyfta fram i de här diskussionerna med industrin.

Överläggningen var härmed avslutad.

29 § Svar på fråga 1988/89:54 om högre avgifter på konstgödselkväve m.m.

Anf. 121 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Åsa Domeij har frågat mig om regeringen är beredd att lägga så höga avgifter på konstgödselkväve och kemiska bekämpningsmedel att användningen minskas kraftigt – och i så fall om regeringen är beredd att återföra de pengar man får in på avgifterna till bönderna.

I dagsläget belastas handelsgödsel och bekämpningsmedel med såväl en prisregleringsavgift som en miljöavgift, totalt ca 30 % av priset. De införda avgifterna torde ha bidragit till den minskning av förbrukningen som nu kan konstateras.

Den s.k. intensitetsutredningen konstaterade i sitt betänkande att det för att relativt snabbt åstadkomma större minskningar av handelsgödselanvändningen skulle krävas kraftiga prishöjningar. När det gäller överskottsproblemet konstaterade utredningen vidare att större delen av överskottet skulle kvarstå även vid mycket kraftigt höjda avgifter på handelsgödsel. Så kraftiga höjningar som det blir fråga om skulle allvarligt äventyra driften vid ett stort antal företag. Om dessa avgifter återfördes till jordbruket i form av bidrag skulle det endast skapa en ohanterlig rundgång av stora belopp utan att ha någon större effekt på kemikalieanvändningen.

Avgifterna är således ett medel för att få ner intensiteten, men de är inte tillräckliga utan måste kompletteras med andra medel.

Miljöavgifterna har fördubblats nu i sommar, både på handelsgödsel och på bekämpningsmedel, för att markera att en minskad användning är nödvändig. Dessutom har andra åtgärder beslutats för att minska jordbrukets negativa miljöpåverkan. Miljöavgifterna finansierar en del av dessa, bl.a. bidrag för att bygga om gödselvårdsanläggningar och forsknings- och utvecklingsprojekt som syftar till åtgärder som kan minska kemikalieanvändningen i jordbruket.

När det gäller växtnärläcksaget från åkermark har regeringen klart angivit målsättningen i den proposition om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket som riksdagen antog tidigt i somras. Läcket skall halveras före år 2000. En komponent i det åtgärdsprogram som har utarbetats är en 20-procentig minskning av handelsgödsel förbrukningen fram till sekelskif-

tet, med ett delmål om en 10-procentig minskning till år 1992. I propositionen anges också att miljöavgiften kan komma att höjas om detta delmål inte ser ut att uppnås. Lantbruksstyrelsen kommer att få i uppdrag att övervaka förbrukningen.

Beträffande bekämpningsmedelsanvändningen pågår ett arbete enligt ett särskilt handlingsprogram. Även här har regeringen uttalat en klar målsättning, nämligen att halvera användningen till år 1990. Detta är dock bara ett delmål. Myndigheterna har den 1 september i år fått i uppdrag att utreda möjligheterna att ytterligare minska användningen av bekämpningsmedel.

Då Åsa Domeij, som framställt frågan, anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav tredje vice talmannen att Carl Frick i stället fick delta i överläggningen.

Anf. 122 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Hellström för svaret.

Statsrådet säger här att man har lagt fram ett åtgärdsprogram för att minska förbrukningen av handelsgödsel med 20 % fram till sekelskiftet. Vi tycker i miljöpartiet att det är en mycket låg målsättning, eftersom vi vet att den höga konstgödselanvändningen bidrar starkt till sjöarnas och havens dåliga tillstånd.

Det krav som vi har framfört är ju att man skall höja avgifterna med 300 % av priset för att därigenom framtvinga en mycket kraftig sänkning av användningen. Den sänkningen skulle bli mellan 25 och 30 % enligt vad man har uppskattat inom lantbruksuniversitet och hushållningssällskap. Vi tycker att det är en mycket rejäl början. Och vi kan inte se att det skall innebära en ohanterlig rundgång att återföra dessa pengar i form av arealbidrag till odlarna. Vi är ju i det här landet mycket duktiga på administration, och jag tycker att vi skall utnyttja det kunnandet på det här området till miljöns fromma.

Anf. 123 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Åsa Domeijs fråga gäller – vilket Carl Frick just nu var inne på – om man skall ta till en chockhöjning av avgifterna för att därmed åstadkomma en minskning av förbrukningen. Vi har verkligen gått igenom den frågan. Men om man ansluter sig till miljöpartiets förslag, leder den 300-procentiga prishöjningen till att 6 miljarder kronor skall omfördelas. Räknar man som OECD, är det totala jordbruksstödet i Sverige 13–14 miljarder kronor. 6 miljarder är alltså en mycket stor summa. Om man tar 6 miljarder från bönderna, är det klart att detta direkt leder till att ett antal gårdar över huvud taget inte klarar sig – det är alldeles givet. Då säger miljöpartiet: Låt oss återföra pengarna till bönderna! Men när det gäller så stora pengar, måste vi ställa frågan: Skall de slussas tillbaka till andra jordbrukare än dem som använder handelsgödsel? Då kvarstår ju ett antal snabba konkurser plus en ganska nyckfull omfördelning. Vilka är det som får dessa 6 miljarder, om det inte är de som har använt handelsgödsel?

Om man å andra sidan säger att vi inte skall åstadkomma dessa dramatiska försämringar för de bönder som får betala de 6 miljarderna, utan vi skall

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om högre avgifter på
konstgödselkväve
m.m.*

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om trålfisket i Botten-
havet*

återföra pengarna till i stort sett samma bönder – ja, då är det ju verkligen en rundgång och inte en bra metod. Då tar vi alltså 6 miljarder kronor från ett antal bönder och återför dessa pengar till samma personer. Varför gör vi i så fall detta? Det kommer då inte att minska förbrukningen särskilt mycket, eftersom de får tillbaka pengarna.

Den här diskussionen har ju verkligen förts. Vi har sagt att det inte är rimligt att gå fram på den vägen. Man får använda höjningar. Vi har fördubblat avgiften för att därmed få pengar för att finansiera miljöreformer. Vi får också gå fram på andra vägar och uppnå en halvering av läckaget, bl.a. med förslag om hur vi skall arbeta i marken – och inte bara med det vi *tillför* marken.

Anf. 124 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Vi har tydligen litet olika beräkningsprinciper. Inom miljöpartiet har vi kommit fram till att det kommer att röra sig om ungefär 3 miljarder kronor totalt. Om man kan minska användningen av dessa kemikalier med 25–30 %, så innebär det också, enligt vår syn, att bönderna inte behöver inköpa den mycket dyra konstgödseln. I stället får de i genomsnitt 1 000 kr. per hektar och år som kompensation. De kan alltså då börja lägga om sitt jordbruk till andra driftformer som innebär att man slipper använda framför allt konstgödsel.

Överläggningen var härmed avslutad.

30 § Svar på fråga 1988/89:115 om trålfisket i Bottenhavet

Anf. 125 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jan Jennehag har frågat mig när det kommer ett regeringsförslag om förbud mot trålfiske samt om vilka andra åtgärder som jag planerar för att säkra fiskets framtid i Bottenhavet.

Enligt gällande fiskepolitik skall fisktillgångarna utnyttjas på sådant sätt att de långsiktigt kan medverka till livsmedelsförsörjningen. Inom de gränser som ges av en ansvarsfull hushållning med fisktillgångarna bör fisket bedrivas så effektivt som möjligt och fångsterna bestämmas av möjligheterna till en lönsam och stabil avsättning.

Inom ramen för 1973 års Gdanskkonvention sker varje år förhandlingar om fisket i Östersjön. Syftet med förhandlingarna är att fastställa fiskets totala omfattning och formerna för det så att det inte blir större än vad som är lämpligt med hänsyn till långsiktig hushållning med fiskbestånden. I år har man för första gången nått överenskommelse om högsta tillåtna uttag av torsk. Den överenskommelsen liksom överenskommelsen om den f.d. "vita zonen" öster om Gotland ger starkt förbättrade möjligheter att vårda torskbeståndet i Östersjön.

Trålfiske är förbehållet yrkesfiskare eller andra för vilkas försörjning fisket är av väsentlig betydelse. Trålfisket kan begränsas om det behövs av fiskevårdsskäl. Det är fiskeristyrelsens uppgift att besluta om sådana begränsningar.

Fiskeristyrelsen, som alltså är den myndighet som har ansvaret för fiskevården i landet, analyserar för närvarande de erfarenheter som har samlats om trålfisket efter torsk i Bottenhavet. När denna analys är klar kommer styrelsen att ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas. Detta kan ske i början av nästa år.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Om trålfisket i Bottenhavet

Anf. 126 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret.

Torsken utefter Norrlandskusten är slut. Det går inte att bedriva något egentligt torskfiske som har någon ekonomisk betydelse.

Jordbruksministern säger i sitt svar att det är fiskeristyrelsen som har ansvaret för fiskevården och som skall kunna säga vilka åtgärder som bör vidtas. Det tråkiga är ju då att fiskeristyrelsens kompetens i den här saken starkt ifrågasätts av de yrkesverksamma. Medelpads och Ångermanlands kustfiskarförbund och fiskerinämnden i Härnösand har under flera år varnat för det läge vi befinner oss i nu. Vi får då hoppas att fiskeristyrelsen tar vara på erfarenheterna från dem som är yrkesverksamma. Vi får också hoppas att det inte har blivit för sent, utan att det skall gå att bygga upp ett torskbestånd igen utefter Norrlandskusten.

Anf. 127 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Analyserna kommer som sagt att bli färdiga om några månader. Men de första analyser som man har gjort, och som ju också har diskuterats tidigare, är mycket intressanta. De visar att förra årets torskfångst – den mycket stora fångsten i Bottenhavet, som vållade konflikterna kring trålfisket – främst bestod av 6–8 år gammal torsk. Den torsken var alltså dubbel så gammal som torsk från södra Östersjön. Det är ung torsk som vandrar in söderifrån, men det är få fiskar som vandrar ut igen. Det betyder att den så att säga naturliga dödligheten hos torsken i just Bottenhavet sannolikt har varit ganska stor genom åren – eftersom man inte har fiskat det som har varit möjligt att fiska. Därför har man fått en äldre torskstam i Bottenhavet.

Nu kan torsken inte fortplanta sig i Bottenhavet, eftersom torskäggen inte överlever i de ganska låga salthalter som finns där. Torskmängden i området är därför beroende av invandring från södra Östersjön och utgör då en del av torskbeståndet i hela Östersjön öster om Bornholm.

För att få förbättrade förutsättningar på lång sikt i Bottenhavet måste man därför ha en fiskeplanering som skall bygga på internationella överenskomelser, som skyddar återväxten av ung torsk i den egentliga Östersjön. Det hjälper ju då till att gynna en invandring av ung torsk upp i Bottenhavet. Det är alldeles klart att de avtal som jag talade om i mitt första svar, Gdanskkonventionen, den högsta nivån på fisket plus överenskommelsen om vita zonen, är viktiga just för det som Jan Jennehag och jag är överens om är det väsentligaste.

Dessutom har fiskeristyrelsen hos Nordiska ministerrådet ansökt om pengar till ett nordiskt fiskeprojekt för att under en treårsperiod planera ut torskryngel i Bottenhavet. Det är ett projekt som avses att drivas tillsammans med finska biologer; Finland har självfallet gemensamma problem och

intressen med Sverige på det här området. Det är ett projekt som man nu bereder i Nordiska ministerrådet, och det är ytterligare ett förslag att komma till rätta med de långsiktiga beståndsproblemen och de långsiktiga överlevnadsmöjligheterna för fisket i Bottenhavet.

Anf. 128 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Synpunkten att gammal och döende torsk har utgjort huvuddelen i de goda fångster som man fått under senare år kan inte stå i motsats till det förhållandet att man genom ett mycket intensivt trålfiske helt enkelt har sugit helt rent på torsk utefter Norrlandskusten. Det är bara att hoppas – jag vill upprepa det – att det som jordbruksministern nu har sagt om de åtgärder som planeras verkligen kommer att ge resultat och att vi kan bygga upp ett torskbestånd igen. Jag hoppas också att detta kan ske genom att ta till vara de yrkesverksammas erfarenheter och att de planerade åtgärderna kommer att vidtas i samklang med deras verksamhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

31 § Meddelande om svar på interpellation 1988/89:11

Anf. 129 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag hade för avsikt att besvara interpellationen av Gunnar Björk angående föräldrapenning vid medverkan i föräldrakooperativt daghem den 24 oktober, men eftersom interpellanten är förhindrad att ta emot svaret då kan interpellationen inte besvaras inom den föreskrivna tiden av fyra veckor. Jag har kommit överens med Gunnar Björk om att besvara interpellationen den 8 november.

**32 § Svar på fråga 1988/89:120 om kommunal barnomsorg för dagbarn-
vårdares barn**

Anf. 130 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Roland Larsson har frågat mig om yrkesgruppen dagbarnvårdare på samma sätt som alla andra förvärvsarbetande har rätt till kommunal barnomsorg för sina barn.

Mitt svar till Roland Larsson blir detsamma som jag gav på en liknande fråga från Daniel Tarschys i april i år.

Riksdagens beslut om en förskola för alla barn senast år 1991 innebär en rätt för alla barn att delta i en organiserad pedagogisk gruppverksamhet i öppen förskola, deltidsförskola eller daghem. Denna rättighet omfattar självfallet även dagbarnvårdarnas egna barn. Beslutet innebär vidare att de barn som på grund av föräldrarnas förvärvsarbete eller studier har behov av vård och omsorg under längre tid skall ha rätt till plats i daghem eller familjedaghem.

Att dagbarnvårdare förvärvsarbetar är en självklarhet, såvitt gäller vård av andras barn. Frågan är i stället om dagbarnvårdaren skall anses utföra

förvärvsarbete när han eller hon tar hand om de egna barnen. Frågan är också om de egna barnen på grund av detta förvärvsarbete har behov av sådan längre tids vård och omsorg som andra förvärvsarbetande föräldrars barn har. Enligt min uppfattning är svaret nej med hänsyn till de speciella förutsättningar som gäller för dagbarnvårdarens arbete i det egna hemmet.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Om kommunal barnomsorg för dagbarnvårdarens barn

Anf. 131 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Det är svårt att så här direkt av det svar jag fick kunna bilda sig någon klar uppfattning om vad som egentligen gäller. Statsrådet säger å ena sidan att dagbarnvårdare är förvärvsarbetande och i den meningen berättigade till kommunal barnomsorg. Å andra sidan säger statsrådet att dessa dagbarnvårdare utför detta förvärvsarbete i det egna hemmet och att det därför kan ifrågasättas om deras barn är i behov av kommunal barnomsorg. Detta är mycket märkligt. Antingen är man förvärvsarbetande, eller också är man det inte. Är man förvärvsarbetande – och det är man alltså i det här fallet – bör man självfallet ha rätt till barnomsorg. Det är inte säkert att den barnomsorgen skall skötas i det egna hemmet. Man kan mycket väl tänka sig, som man har gjort på vissa håll, att sådan barnomsorg sköts av annan, dvs. i ett daghem eller i ett annat familjedaghem. Det skulle i och för sig vara ganska märkligt, om man måste byta barn mellan familjedaghemmen för att det skall anses ligga inom gällande bestämmelsers ramar.

Ingen ifrågasätter andra yrkesgruppers rätt att ha det ordnat på det här sättet. Så är det t.ex. för den personal som jobbar inom barnomsorgen i övrigt. Ingen ifrågasätter den personalens rätt att få ha de egna barnen inskrivna på det daghem där man själv är verksam. De barnens rätt att åtnjuta barnomsorg ifrågasätts inte. Ingen ifrågasätter lärarnas rätt att ha sina egna barn som elever i den egna klassen.

Jag tycker, herr talman, att de besked som hittills har lämnats på den här punkten kräver mycket mera tankemöda än hittills. Jag tycker därför att regeringen och statsrådet borde ta sig tid att fundera över hur det här i praktiken kommer att fungera ute i våra kommuner.

Anf. 132 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Familjedaghem har vi haft i Sverige sedan slutet av 1960-talet som en etablerad form inom barnomsorgen. Det är en form som hela tiden har byggts på att ta hand om andras barn, ge tillsyn till andras barn i det egna hemmet. Det är så att säga grunden för det vi betecknar som denna viktiga del av barnomsorgen. Det är först på senare år när olika konstruktioner för att ge vårdnadsbidrag har blivit aktuella som frågan om att ge ersättning för vården av de egna barnen har kommit upp som något nytt i förhållande till denna vårdform.

Jag menar att det centrala i hela frågeställningen är att vi i propositionen, när vi tillskriver alla barn till förvärvsarbetande rätt till omsorg, utgår ifrån det tillägg som också finns, nämligen "under den tid behov av omsorg föreligger". Utgångspunkten är ju att dagbarnvårdaren har sina egna barn i det egna hemmet.

Jag vill också gärna säga att jag tycker att det är en märklig konstruktion

som Linköping, den kommun som Roland Larsson kommer ifrån, tillämpar. Det egna barnet går så att säga ut ur hemmet, ställs upp i den kommunala barnomsorgskön och hämtas därefter hem igen. Då är barnet plötsligt på ett annat sätt föremål för förvärvsarbete.

Enligt min mening är vården och underhållet av det egna barnet fortfarande en uppgift för föräldrarna. Frågan om vårdnadsbidrag bör vi därför diskutera som en principiell fråga som skall gälla alla föräldrar. Den har vi ju haft uppe i valet och fått ett mycket tydligt svar på enligt min uppfattning.

Anf. 133 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Det som Bengt Lindqvist säger innebär ju i praktiken att dagbarnvårdarna räknas som både förvärvsarbetande och icke förvärvsarbetande. Det är märkligt att man kan anse att den tid som åtgår för att vårda andras barn i det egna hemmet också är hemarbete. Jag kan inte acceptera ett sådant synsätt.

Dessutom pågår stora förändringar ute i kommunerna som innebär att dagbarnvårdarna som personalresurs alltmer räknas in i den övriga personalresursen och också tjänstgör på daghemmen. Personalen skiftar arbetsplats, och det finns inte längre några vattentäta skott mellan den ena och den andra personalgruppen, vilket ytterligare visar att vi måste ha en öppnare attityd till det synsätt som jag företräder, nämligen att dagbarnvårdarna skall ha rätt till barnomsorg för sina egna barn.

Anf. 134 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det är ju faktiskt på det sättet att det finns åtskilliga andra grupper i samhället som i så fall utför förvärvsarbete i det egna hemmet. Dem har vi inte diskuterat från dessa utgångspunkter helt enkelt av det skälet att de väljer mellan att antingen själva utöva tillsynen av de egna barnen i det egna hemmet utan ersättning eller att, om situationen så kräver, använda sig av barnomsorg på annat håll. Det resonemang som Roland Larsson för håller alltså inte riktigt.

Dagbarnvårdare är förvärvsarbetande i den meningen att de tar hand om andras barn, men de är samtidigt föräldrar till sina egna barn och har samma skyldigheter gentemot dem som alla andra föräldrar har mot sina barn.

Anf. 135 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Det finns ingen begränsning när det gäller andra yrkesgruppers rätt till barnomsorg om de förvärvsarbetar i hemmet. Min hustru t.ex. har under flera år sålt annonser från en arbetsplats i hemmet, och vi har haft rätt till barnomsorg under den tiden. Så fungerar det i andra sammanhang också. Det är bara för dagbarnvårdarna som det inte fungerar så.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 136 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Sigge Godin har frågat mig om jag är beredd att medverka till att en mycket lång handläggningstid skall kunna leda till att en asylsökande får stanna i Sverige av humanitära skäl.

Jag har inför kammaren den 6 oktober utförligt besvarat en liknande fråga ställd av bl.a. Sigge Godins partikamrat Hugo Bergdahl.

Jag vill dock än en gång påpeka att kraftfulla åtgärder redan har vidtagits och planeras för att väsentligt förkorta handläggningstiderna.

Långa handläggningstider medför i vissa fall att starka humanitära skäl uppkommer. Dessa beaktas självfallet. Regeringen tar särskild hänsyn till barnens situation. Som en allmän regel gäller att om ett barn fått fast anknytning till landet genom att ha gått tre terminer i svensk grundskola utgör detta ensamt ett tillräckligt skäl för att hela familjen skall få stanna i Sverige. Denna praxis gäller vid beslut beträffande överklagande om utvisning. I vissa fall uppkommer därefter fråga om hinder av verkställighet. Jag anser det inte rimligt att tillämpa ovan nämnda praxis i denna typ av ärenden.

Anf. 137 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka invandrarministern för svaret.

Handläggningen av flyktingärenden tar i dag så lång tid att flyktingarna går ned sig psykiskt. Eftersom regeringen vidhåller att de inte skall få arbeta under väntetiden blir pressen att år efter år vänta på besked ovärdig det svenska rättssamhället.

Invandrarverkets omorganisation och löften om fler handläggare kan naturligtvis kapa köerna. För närvarande lär utredningar sitta och fundera över olika åtgärder, och jag undrar: Vad väntar vi på?

Köerna är ju redan kända. Flyktingarnas försämrade hälsa är också känd. Det finns en klar opinion mot dagens system. Vi behöver inga nya utredningar. Däremot behöver vi insatser i form av både fler handläggare och ändrade handlägningsformer, men det räcker inte. Vi måste göra något drastiskt åt köerna. Att bevilja de sämst behandlade flyktingarna, de som väntat längst, asyl av humanitära skäl skulle upplevas som en befrielse, inte bara av oss politiker utan kanske framför allt av den personal vid invandrarverket som med vanmakt åser dessa gamla ärenden.

Invandrarministern talar om att långa väntetider kan betraktas som humanitära skäl, men jag har aldrig upplevt att så har varit fallet annat än för barn. Det finns också äldre som mår mycket dåligt av den långa väntan.

Jag skulle vilja att invandrarministern beskriver vilka åtgärder som planeras, eftersom jag inte har tagit del av det svar som Hugo Bergdahl fick för någon vecka sedan. Hur lång väntetid, statsrådet, anser regeringen är acceptabel?

Anf. 138 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Jag tycker nog att det är att i någon mån missbruka frågestunderna om man vecka efter vecka ställer ungefär samma fråga och

sedan helt framtalar om att man inte har brytt sig om att ta reda på vilket svar som gavs på frågan som ställdes för två veckor sedan. Det svaret finns att inhämta i riksdagstrycket.

Vi arbetar energiskt på att förkorta handläggningstiderna genom mer personal, ny organisation och en ny utlänningslagstiftning. Detta finns omnämnt i regeringsdeklarationen. Förslag kommer, och vissa åtgärder har redan satts in och börjar ge effekt.

Frågan gällde huruvida humanitära skäl beaktas, och mitt svar var att humanitära skäl beaktas. Ibland har dessa humanitära skäl sin grund i långa handläggningstider och därmed i långa väntetider. Då beaktas detta. De humanitära skälen kan ha sin grund i andra faktorer. Jag kan nämna att av de 16 500 personer som fick uppehållstillstånd 1987 fick ca 20 % sina uppehållstillstånd huvudsakligen av humanitära skäl. I många av dessa fall var orsaken långa handläggningstider.

Anf. 139 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag blir litet förvånad över statsrådets åsikt att jag skulle missbruka frågeinstitutet. Man skall väl vara ärlig i Sveriges riksdag, och om jag inte kände till att denna fråga varit uppe till diskussion tidigare, kände jag naturligtvis inte heller till svaret. Detta borde även ett statsråd kunna acceptera.

Hur skulle det vara om jag kunde få svar på frågorna? Hur lång väntetid anser regeringen är acceptabel? Det var en av mina frågor. Det är faktiskt viktigt att både jag och andra som lyssnar får svar på den frågan.

Om vi skall kapa köerna måste drastiska åtgärder vidtas, och jag anser att de åtgärder som statsrådet talar om inte kommer att räcka till. I det läget måste vi vidta någon drastisk åtgärd. Det finns faktiskt personal på invandrarverket som också har framfört synpunkten att vi skulle kunna kapa topparna och låta de människor som väntat längst få stanna av humanitära skäl. Låt oss avsluta de ärendena så att vi kan handlägga de andra som också är viktiga!

Anf. 140 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Först vill jag säga, vilket jag påpekat tidigare, att flertalet asylsökande får sina beslut inom kortare tid än ett år. Det är viktigt att komma ihåg detta.

Tyvär är handläggningstiderna längre i många fall och alltför långa. Mitt mål, som jag också gett offentlighet åt, är att resp. instans skall kunna handlägga ett ärende inom loppet av två månader.

Sigge Godin säger redan nu att åtgärderna inte räcker. Det är en alldeles för pessimistisk attityd inför detta problem. Vi måste gemensamt arbeta energiskt på att lösa problemet.

Grundfrågan var om humanitära skäl beaktas, och jag har svarat ja på den frågan. Långa väntetider utgör i sig inte alltid ett humanitärt skäl, men i de fall starka humanitära skäl har uppkommit, bl.a. på grund av långa handläggningstider, beaktas de.

Anf. 141 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! När statsrådet talar om två månader vid varje handläggnings-tillfälle låter det som en dröm. Jag tycker faktiskt det är orealistiskt att uttrycka sig så i den här situationen.

Vi skall inte förlänga debatten, men jag vill fråga: Med de åtgärder som statsrådet skisserar och som delvis är insatta, när kommer vi ner till rimliga väntetider? Rimlig väntetid anser jag är ett år totalt. Det är vad man möjligen kan klara om man inte får arbeta under väntetiden, och det får man ju inte enligt regeringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om den regionalpoli-
tiska utredningen*

34 § Meddelande om svar på interpellation 1988/89:1

Anf. 142 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! På grund av arbetsbelastning avser jag att lämna svar på Lena Öhrsviks interpellation till industriministern om vissa regionalpolitiska frågor först den 8 november.

35 § Svar på fråga 1988/89:101 om den regionalpolitiska utredningen

Anf. 143 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Anna Wohlin-Andersson har frågat industriministern om han ämnar ge den regionalpolitiska utredningen tilläggsdirektiv i fråga om driftstöd till skärgårdstransporter.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Regeringen tillsatte den 19 november 1987 en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att utreda regionalpolitikens inriktning m.m. I direktiven till utredningen anförts bl.a. att även om glesbygdspolitiken i sin nuvarande utformning i huvudsak synes fungera bra bör kommittén överväga om det finns anledning att föreslå några förändringar. Bl.a. bör sektorspoliti-
kens betydelse i glesbygden och åtgärder som underlättar kombinationssys-
selsättning uppmärksammas av kommittén. Kommittén bör enligt sina
direktiv också särskilt värdera effekterna av de statliga insatserna i skärgårds-
områdena och samråda i dessa frågor med glesbygd delegationen.

Riksdagen har i skrivelse den 27 maj 1988 anmält sina beslut med
anledning av regeringens proposition om regionalpolitiken.

Besluten innebär bl.a. att riksdagen givit regeringen till känna vad
utskottet anfört om insatser i skärgården. Betydelsen av att den regionalpoli-
tiska utredningen ägnar särskild uppmärksamhet åt utvecklingen i skärgårds-
områdena framhålls, liksom att behovet av ytterligare myndighetssamord-
ning provas i detta sammanhang.

Beträffande Anna Wohlin-Anderssons m. fl. motion om transportstöd i
skärgården anförde utskottet att det mot bakgrund av det tidigare refererade
beslutet utgick från att även driftstödet till skärgårdstransporter skulle
behandlas i detta sammanhang.

Regeringen beslutade den 1 september 1988 att överlämna den aktuella delen av arbetsmarknadsutskottets betänkande och kopia av riksdagens skrivelse till kommittén om regionalpolitikens inriktning m.m.

Därmed har regeringen vidtagit de åtgärder som riksdagen givit regeringen till känna.

Enligt vad jag erfarit har kommittén tillsatt en särskild samarbetsgrupp mellan bl.a. kommittén och glesbygdsdelegationen med uppgift att behandla glesbygds- och skärgårdsfrågor. Jag utgår från att kommittén och den av kommittén särskilt tillsatta samarbetsgruppen kommer att ta upp de av utskottet behandlade frågorna.

Anf. 144 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag tackar för svaret, men jag vill påpeka att det första stycket bara är halva sanningen. Jag har ställt två frågor: dels när det skall komma tilläggsdirektiv om driftstödet till transporter, dels och framför allt när det skall komma tilläggsdirektiv angående vad riksdagen uttalade om vikten av att ha särskild uppmärksamhet på utvecklingen i skärgårdsområdena och pröva behovet av ytterligare myndighetssamordning.

När jag innan jag ställde frågan tog kontakt med departementet svarades det att det inte behövdes några tilläggsdirektiv och alltså inte skulle komma några. I svaret står det att regeringen den 1 september 1988 beslutade att överlämna vissa handlingar. När de verkligen överlämnades vet inte jag, och det framgår inte av svaret. Den del av svaret där jag delar arbetsmarknadsministerns uppfattning är den som gäller att kommittén skall göra det som riksdagen har sagt åt den att den skall göra. Vi motionärer har kämpat länge och hårt för att komma så här långt, och nu måste det till snabba och konkreta åtgärder. Sverige har mycket att ta igen när det gäller att skapa levande skärgårdar. Vi kan lära mycket av Finland, dit jag rekommenderar en studieresa för regionalpolitiska utredningen, eller för denna kommitté.

Sverige måste skapa levande skärgårdsbygder för miljöns, sjöfartens, jordbrukets och de bofastas och turisternas skull. Men skärgårdarna är också Sveriges yttersta utposter mot eventuella fientliga handlingar. De senaste åren har visat hur oerhört väl vi behöver kunniga skärgårdsbors ögon och öron. Det hänger nu på regeringen att i handling visa hur hela skärgården skall leva.

Jag hoppas till slut, herr talman, att arbetsmarknadsministern med detta svar menar att den extra kommittén inom kommittén för regionalpolitiken verkligen skall titta på *båda* de frågor som jag har behandlat i min fråga.

Anf. 145 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Som framgår av senare delen av mitt svar har regeringen översänt till utredningen det som arbetsmarknadsutskottet har anfört med anledning av motionerna. Jag kan citera ur utdraget från protokollet vid regeringssammanträdet: "Besluten innebär bl.a. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande insatser i skärgården, varvid framhållits betydelsen av att den regionalpolitiska utredningen ägnar särskild uppmärksamhet åt utvecklingen i skärgårdsområdena samt att behovet av ytterligare myndighetssamordning får prövas i detta

sammanhang. Regeringen beslutar att efter överlämnandet till kommittén om regionalpolitikens inriktning m.m. i aktuell del samt kopia av riksdagens skrivelse i ärendet lägga skrivelsen i berörd del till handlingarna." Vi har alltså översänt båda dessa till kommittén.

Slutligen vill jag säga att det som har framförts i frågeställningen från Anna Wohlin-Andersson heller inte är riktigt korrekt, eftersom arbetsmarknadsutskottet för sin egen del vad gällde transportstödet ansåg att den motionen var besvarad.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

*Om rekrytering av
arbetskraft bland
flyktingar*

Anf. 146 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet ansåg – eller tog för givet, kanske man skall säga – att den regionalpolitiska utredningen, som skulle ta sig an skärgårdsfrågan särskilt, också skulle titta på driftsstödet. Jag tycker att det är ganska självklart att så sker.

Varken regeringen eller riksdagen kan ta på sitt ansvar att längre förhålla de här frågorna. Som vi säger hemma i Östergötland: "Medan vi prater så dör skärgården."

Anf. 147 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Bara detta att kommittén har tillsatt en särskild samarbetsgrupp mellan kommittén och glesbygdsdelegationen med uppgift att särskilt behandla glesbygds- och skärgårdsfrågor tycker jag visar på att man tar dessa frågor på djupt allvar.

Överläggningen var härmed avslutad.

36 § Svar på fråga 1988/89:119 om rekrytering av arbetskraft bland flyktingar

Anf. 148 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Gullan Lindblad har i sin fråga till mig visat på exempel på hur man ute i länen genom aktiva åtgärder på flyktingförläggningarna lyckats inlemma flyktingar i det svenska samhällslivet och därigenom bidragit till att minska den arbetskraftsbrist som råder framför allt inom vården och industrin.

Gullan Lindblad har därefter frågat mig om jag avser att uppdraga åt arbetsmarknadsverket eller länsarbetsnämnderna att mer planerligt arbeta på detta sätt för att avhjälpa viss personalbrist, t.ex. inom vården och industrin.

Jag skall svara mycket kort på detta. Regeringen har uppmärksammat den, i synnerhet inom vissa områden, begynnande arbetskraftsbristen, och i regeringskansliet förbereds sedan en tid tillbaka åtgärder för att avhjälpa denna brist. Jag kommer inom kort att föreslå regeringen att förelägga riksdagen förslag i denna fråga.

Jag vill också erinra om att riksdagen så sent som i våras anslog särskilda medel till en försöksverksamhet med syfte att förstärka flyktingars och invandrares möjligheter att finna arbete (prop. 1987/88:150, bil. 5).

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Om konsumentupplysning om när kosmetiska och hygieniska preparat har testats på djur

Anf. 149 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret, som jag uppfattar positivt. Jag tolkar svaret så, att de åtgärder som regeringen ämnar föreslå också kommer att innefatta ett kontinuerligt arbete med att fånga upp den arbetskraft som finns på våra flyktingförläggningar. Jag har diskuterat denna fråga tidigare med såväl invandrarministern som utbildningsministern, och jag är glad över att jag nu har kunnat finna att det händer mycket positiva saker – inte minst i mitt eget län, som jag angett i min fråga.

Jag är nämligen helt förvissad om att det bästa vi kan göra för att motverka främlingsfientlighet och rasism just är att fånga upp flyktingarnas yrkeskunskaper, deras utbildning och deras erfarenheter på ett positivt sätt och att inlemma dem i det svenska samhällslivet. Först och främst – det är alltså det viktigaste – är det en humanitär åtgärd för flyktingarnas del. Men det är också en ekonomisk fråga. På många håll inom industrin vill man ju i dag t.o.m. importera arbetskraft. Men då tycker jag att det är bättre att försöka att ta till vara den arbetskraft som redan finns här. På den punkten är vi således helt överens.

Kanske skulle arbetsmarknadsministern också kunna se över väntarnas situation. Vi har ju diskuterat de långa väntetiderna. Men även om det nu går att korta av väntetiderna, pressas många också fortsättningsvis av de långa väntetiderna. Kan man inte tänka sig att väntarna åtminstone får beredskapsarbete under väntetiden?

Överläggningen var härmed avslutad.

37 § Svar på fråga 1988/89:65 om konsumentupplysning om när kosmetiska och hygieniska preparat har testats på djur

Anf. 150 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Martin Olsson har frågat mig om regeringen avser – och i så fall när – att framlägga förslag till märkning av kosmetiska och hygieniska preparat med uppgift om huruvida de har testats på djur.

Jag delar Martin Olssons uppfattning att användning av djur bör begränsas i största möjliga utsträckning när det gäller testning av sådana preparat.

Målet är att kosmetikatester på djur skall avskaffas. Det är min uppfattning att man bör kunna påskynda utvecklingen av alternativa testmetoder genom krav på märkning av sådana preparat, om de testats på djur. Jag kommer därför snarast att ge konsumentverket i uppdrag att utreda hur regler om sådan produktinformation kan utformas.

Anf. 151 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wallström för det svar som hon har lämnat på min fråga i sin egenskap av ansvarig för konsumentfrågor inom regeringen.

Genom olika åtgärder måste vi arbeta för att begränsa och även för att så småningom helt få slut på de plågsamma djurförsöken. Opinionen mot sådana här djurförsök har glädjande nog blivit starkare med åren. Särskilt

stark har opinionen blivit mot att djur utsätts för bl.a. plågsamma hud- och ögonirritationstester för att man skall kunna pröva kosmetiska preparat.

Det breda motståndet mot sådana här försök fordrar egentligen att människor när de köper kosmetiska och hygieniska preparat får klar information om huruvida djur utsatts för lidande bara för att det aktuella preparatet skulle kunna tas fram. Många skulle säkert avstå från att köpa djurtestade preparat, om det fanns en sådan innehållsdeklaration.

Av den anledningen krävde jag 1984 i en riksdagsmotion en sådan märkning av preparaten. Det var motgång första året, men jag återkom i frågan. Riksdagen gjorde ett enhälligt uttalande 1985. Då hoppades jag och andra att det skulle komma förslag i den här riktningen i den proposition om djurskyddslagen som lades fram i våras. Men där redovisades i stället att regeringen inte avsåg att lägga fram något förslag. Därför fanns det anledning att återkomma med en motion. Riksdagen gjorde ett nytt enhälligt uttalande om att regeringen borde arbeta fram förslag i nämnda riktning.

Jag är alltså glad över det svar som Margot Wallström har lämnat. Jag är också glad över att hon delar min uppfattning och över att hon instämmer i målsättningen att få ett slut på kosmetikatester på djur.

Nu är det snart fem månader sedan riksdagen fattade nämnda beslut. Närmare bestämt var det den 26 maj. Under den tid som gått sedan dess har uppenbarligen ingenting gjorts. Men jag är, som sagt, glad över att man nu kommer att vidta åtgärder. Jag hoppas således att Margot Wallström skall visa mer energi i frågan än hennes företrädare kanske har visat.

Överläggningen var härmed avslutad.

38 § Svar på fråga 1988/89:107 om åtgärder mot viss våldsspekulation

Anf. 152 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Viola Claesson har frågat statsrådet Bengt Göransson vad regeringen tänker göra för att hjälpa de föräldrar och organisationer som nu försöker stoppa spekulation i våldsprodukter.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag ser mycket allvarligt på spekulation i våld, i synnerhet då den riktar sig till barn och ungdomar. De produkter som Viola Claesson nu tänker på är ett slags samlarbilder med våldsmotiv, som är inneslutna i tuggummiförpackningar.

Frågan om ingripande mot marknadsföring i ett enskilt fall prövas enligt marknadsföringslagen. Prövningen ankommer på konsumentverket/KO och i sista hand på marknadsdomstolen. Jag vet att konsumentverket/KO för närvarande prövar om ingripande mot det förfarande som frågan gäller kan ske med stöd av marknadsföringslagen.

Jag har också fått reda på att reaktionen på de aktuella samlarbilderna från barnomsorgspersonal, lärare, föräldrar m.fl. har varit stark, och en sådan reaktion är enligt min mening berättigad. På många håll i landet har aktionsgrupper bildats, och i t.ex. Boden har man genom ett intensivt

informationsarbete under de senaste två veckorna förmått affärer och kiosker att sluta sälja produkten.

Jag vill också hänvisa till att barnmiljörådet aviserat insatser i detta sammanhang.

Slutligen vill jag uttrycka mitt starka stöd till de olika grupper av ungdomar, föräldrar och andra vuxna som runt om i landet bekämpar spekulativ våld.

Anf. 153 VIOLA CLAEISSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar Margot Wallström för svaret. Som jag ser svaret är det en mycket viktig markering, som föräldrar, organisationer, barnpsykologer och andra kan ha nytta av när det gäller det fortsatta arbetet i kampanjen för att stoppa sådana här bilder. Jag är således mycket tacksam för svaret.

Jag ser nämligen ett mönster i den grymma hanteringen av barn som pågår på många håll i världen. Det sker en ständig avtrubbning, så att gränsen mellan mänskligt och omänskligt hela tiden flyttas allt närmare en avgrund. I bakgrunden finns det både egoism och profithunger – en amerikaniserad kultur och ideologi, där barn har blivit lönsamma objekt och offer.

Samlarbilder är ju inget nytt. Samlarbilder marknadsför sig själva – och det är det som är en del av kommersen. Men när video- och bildspekulanter nu har kommit på att barnen kan förmås att själva sprida ondskefulla nidsbilder av barn, har de gått för långt. Utbudet riktar sig direkt till yngre skolbarn. Men bilderna cirkulerar också bland förskolebarn.

På en bild kan man se en liten figur som med knubbiga barnarmar drar av sin egen huvudsvål och avslöjar en spräckt skalle och gapande tomma ögonhålor. Detta är värre än video, säger man från Unga örnar, som också deltar i den kampanj som nu pågår.

Förutom att man har reagerat här i riksdagen har också barnombudsmannen reagerat. Konsumentombudsmannen är inblandad, liksom konsumentverket, barnmiljörådet och skolpsykologer. Massmedia och, som sagt, Unga örnar har medverkat. I Borlänge och Ludvika pågår kampanjen och där har man lyckats bra.

Jag vill här från talarstolen uppmana till bojkott mot samtliga tobaks- och godisaffärer i vårt land som saluför den här farliga smörjan.

Till sist vill jag fråga Margot Wallström: Vilka möjligheter finns det att bl.a. via konsumentombudsmannen verkligen göra något lagvägen?

Anf. 154 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Frågan kan alltså prövas mot marknadsföringslagen. Samtidigt skall svårigheten att bevisa hur farliga dessa bilder verkligen är inte underskattas. Jag tror att det är det sammantagna utbudet av våldsskildringar för barn och ungdomar som är det farliga. Prövningen mot marknadsföringslagen skall göras, men jag är alltså realistisk och förutser att det kan bli svårt. Jag vet att t.ex. barnmiljörådet tänker hjälpa till genom att ta fram utlåtanden från barnpsykologer och andra som arbetar med barn och ungdomar, för att eventuellt vara ett stöd vid en prövning i ett mål i marknadsdomstolen. Det är vägar som man kan gå.

Jag har i dag sett dessa bilder. Teckningarna är av den typ som förekommer

i Mad, och bilderna är våldsinspirerade och mycket smaklösa. Det man kan göra som konsument och som vuxen är att ta sitt ansvar och låta bli att köpa sådan här smörja. Jag säger också i svaret att jag uttrycker mitt starka stöd till dem som arbetar mot den här typen av spekulation i våld.

Anf. 155 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Det är också min uppfattning att det är svårt att med hjälp av lagstiftningen åstadkomma någonting på detta område. Även jag har talat med dem som handskas med lagen.

Jag hör att Margot Wallström och jag är helt överens, men jag vill återigen betona hur otroligt viktigt det är att enskilda organisationer, föräldrar och alla som redan är inblandade verkligen ser till att opinionen blir ännu starkare. Det känns fint när man kan agera på olika nivåer i samhället, både inom och utom parlamentet, och att man kan lyckas genom t.ex. bojkottaktioner.

Jag har i dag fått reda på att näringsidkarna, dvs. affärerna själva, är oroliga över att de kan bli av med de inkomster som de hittills har haft genom att sälja tuggummin med dessa vidriga bilder. De är oroliga över den bojkott som tydligen har lyckats bra på många håll i landet. Det gäller därför att uppmuntra så många som möjligt att inte känna vanmakt utan att agera. Det tas hela tiden nya steg, och då måste vi vara på alerten.

Överläggningen var härmed avslutad.

39 § Allmänpolitisk debatt (forts. från s. 63)

Anf. 156 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag går upp i talarstolen i dag, därför att jag har en mycket viktig och speciell fråga att ta upp. Jag tänker inte ägna tid just här åt skatteproblematiken som sådan, då den debatten kommer senare i höst i samband med propositionen om 1989 års skatteskalor. Jag vill emellertid ta tillfället i akt och varna för att marginalskautesänkningen i ett kommande förslag isoleras från andra skatteförslag, som rör t.ex. kommunalskatterna och differentierad mervärdeskatt med sänkt matmoms. Om endast vissa skattebetalare får en marginalskautesänkning men inte andra uppstår genast krav på kompensation, och då kan vissa dynamiska effekter försvinna som man vill uppnå med sänkta skatter. Alla inkomsttagare befinner sig som regel ute på arbetsmarknaden.

Centerpartiet anser fortfarande att ett förslag om sänkta marginalskautes även för 1989 måste ha en fördelningspolitisk profil och kombineras med åtminstone ett höjt grundavdrag eller en skattereduktion.

Jag lyssnade på Kjell Johansson, och jag vill säga till honom att centerpartiet inte har några hemligheter när det gäller matmomsen, och speciellt inte för dem som befinner sig i utredningen, eftersom den har fått direktiv att titta på denna fråga.

Så till den viktiga frågan i dag.

Jag och min familj bor inte i Stockholm, men det innebär inte att jag är

ovetande om bostadsproblemen här i storstaden. Bostadsbristen har tvingat upp priserna på bostadsmarknaden till omöjliga nivåer, och vanliga människor som av en eller annan anledning behöver byta bostad riskerar att behöva socialbidrag.

I det här landet har vi skatteregler som innebär uppskov med realisationsvinst endast om man byter schablontaxerad annan fastighet mot schablontaxerad annan fastighet, dvs. villaboende mot villaboende, annars inte. I en storstad som Stockholm får detta orimliga effekter. Hur många bor inte i en bostadsrätt här i Stockholm? Det är ju inte bara villapriserna som går upp när inflationen har tagit fart.

Jag skall ta några exempel för att belysa det orimliga och för att visa att det i första hand handlar om vanliga människor, ibland låginkomsttagare, och inte om dessa få som ägnar sig åt spekulativa fastighetsaffärer.

En gammal dam bor på fjärde våningen utan hiss. Hennes ben orkar inte med detta. Hon kan i princip inte gå ut utan hjälp i alla dessa trappor. Hon vill byta till en lägenhet i markplanet. Hon gör det, och vad händer? Jo, hon blir tvungen att begära socialbidrag för att kunna klara av att betala realisationsvinsten på sin sålda bostadsrätt. Hennes folkpension räcker inte till den också. Folkpensionen behöver hon för att överleva.

En man vill flytta närmare sin arbetsplats, då han inte vill sitta tre till fyra timmar varje dag i bilkö. Kollektivtrafiken fungerar inte i alla riktningar, som bekant. Han byter sin bostadsrätt till ett boende ute i den förort där arbetsplatsen ligger. Vad händer? Jo, han tvingas betala så stor realisationsvinst att hela hans ekonomi bryter samman och han själv måste få psykisk vård.

Familjer splittras och behöver byta boende i en villa eller en stor lägenhet mot boende i mindre bostadsrätter.

Jag tror att det skulle ta ganska lång tid att räkna upp alla uppkomna exempel.

Centerpartiet har här i riksdagen föreslagit att reglerna skall ändras, så att samma regler gäller alla bostadsbyten. Vi kan ju inte låsa in folk i ett specifikt boende vid en viss tidpunkt. Regeringen talar alltid om behovet av rörlighet. Det är mycket förvånande att regeringen inte redan när denna situation uppstod – detta har pågått åtminstone i ett par års tid – gick in för att ändra reglerna. Det hade kunnat ske helt utan att man inväntade inkomstskatteutredningens förslag.

Det tar ett par år till innan vi kan tala om ett ändrat skattesystem. Under den tiden kommer många att byta bostad. Jag vill därför ge regeringen ett gott råd: Lägg fram ett förslag om ändrade regler för uppskov med realisationsvinst redan i höst, så att uppskavsreglerna gäller alla typer av bostadsbyten! Det skulle visa på en försenad, men dock, handlingskraft.

Anf. 157 LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Herr talman! I riksdagen talar man, och sjunger inte sånger. Om man sjöng skulle man kunna ta en av Internationalens glömda verser och nynna: Vi under skatter digna ner. Men då trodde kanske någon att jag representerade något annat än vpk, därför att den versen har blivit något av ett signum inte för vänstern, utan för dess motsats.

Men jag representerar vpk, och i denna debattrunda kring skattefrågan skall jag redovisa något om vår syn på skattepolitiken.

Den glömda versen i Internationalen borde också med kraft sjungas, inte av högern utan av just vänstern. Dagens skatter slår nämligen i praktiken inte särdeles hårt mot de stora finansiella aktörerna.

Bland företagen belastas mindre företag hårdare än de stora koncernerna. Små kunskapsintensiva eller finansiellt inriktade företag klarar sig undan lindrigare än traditionellt varuproducerande företag.

På fastighetsmarknaden har ett flertal fastighetsbaroner spelat monopol, med skattesystemets goda minne, så väl att en handfull miljoner omvandlats till miljardförmögenheter. I Veckans Affärer redovisades nyligen hur man blir miljardär på tio år. Där kunde 23 fastighetshandlare redovisa en förmögenhet på 23 miljarder med ett marknadsvärde på 33 miljarder. En av dem redovisar hur man kan satsa 5 milj. kr. kontant 1975 och nu sälja samma fastighet för 300 milj. kr. Annars är det tysta och starka män, och en av dem förklarar detta med att "det är ju onödigt att skriva politikerna på näsan hur lätt det är att tjäna pengar" – och detta trots vårt "hårda" skattesystem.

Skatteplanering, ibland i lagens utmarker, har gjort att höginkomsttagare ibland kan betala mindre i effektiv skatt än löntagare i normala inkomstlägen. Vi känner metoderna: kommanditbolag – man frestas nästan säga banditbolag i vissa fall – utdelningsfonder, väletablerade banker och kreditinstitut säljer renodlade skatteplaneringsobjekt.

I dagens Sverige handlar t.o.m. statliga företag som Svenska Varv-Celsius med förlustbolag. Så t.ex. såldes Uddevallavarvet för 1 krona till Volvo, som å sin sida kunde tillgodoräkna sig skatteavdrag uppemot miljarden. Och den karusellen fortsätter efter högt föredöme. Kommunpolitiker i min region Trestad-Fyrstad på västkusten, diskuterar på fullt allvar att anlägga flygplatser ihop med privata bolag som skatteplaneringsobjekt – köpa för 1 krona. Staten skulle förlora skatteintäkter på 300 milj. kr. Så långt går man. Samtidigt som man i riksdagen förhandlar om 25 öre i skattehöjning på bensin för att få in en extra miljard förlorar staten miljarder på att statliga företag skatteplanerar ihop med privata börsbolag. I dagens skattekarusell förlorar samhället på både gungorna och karusellerna. Så visst finns det alla skäl att diskutera skattefrågan – från vänster.

Skattefrågan har alltid stått i centrum och kommer alltid att göra det för den politiska debatten. Redan i böckernas bok kan man läsa att "kejsar Augustus lät utfärda ett påbud att hela världen skulle låta skattskrivna sig", och vi vet ju att det faktiskt kom ett ganska glatt budskap ur den skattskrivningen. Även om det är sant att Sverige har ett högt skattetryck så kommer det också ett glatt budskap från vår skattskrivning, från skrivningarna i skatteutskottet, som gör att vårt land får in de medel som behövs för att bekosta och även försvara vår välfärd.

Visst är skatterna höga, men välfärdsnätet är också starkt. Och den som vill minska på det ena minskar också oftast på det andra.

Men det finns också en annan sanning, och det är att välfärdsnätet också har sina hål och att dessa hål tenderar att bli större. Det vet vi alla, vi som besöker sjukhusen och har sett överbeläggningar och hört om köer. Jag vill därför varna alla dem som vill leka tidig jultomte och lovar alla och envar en

rejäl skattesänkning till nyåret 1989. Visst är det roligt både att få och ge rejäla klappar, men vi får aldrig glömma att räkningen alltid måste betalas av någon.

I valet minskade de partier som talade om marginalsattesänkningar. I synnerhet tappade de partier som allra yvigast talade om att ge den största sänkningen till dem som tjänade allra mest och rent av höjningar för de sämst ställda. Dessa partier har förvisso fortfarande majoritet i kammaren. Men nog borde valresultatet vara en påminnelse till dem om deras dödlighet.

I regeringsdeklarationen märks dock inga sådana insikter. I den talas om kommande skattereformer. Och det kan väl vara passabelt, ja rent av vällovt, om man kan göra något åt de problem som jag tog upp inledningsvis. I dagens läge vet vi dock inte om alla dessa utredningar kan finna den "mytomspunna lösningen på knuten", eller om det blir berget som födde en mus. Just nu påminner det mig mest om I väntan på Godot i Beckeits absurda pjäs.

Det förefaller mig egendomligt att regeringsdeklarationen redovisar marginalsattesänkningar på 3 % samtidigt som den säger föga eller inget om fördelningspolitiken. Den praktiska konsekvensen av ett sådant beslut blir

- att en löntagare som tjänar ca 105 000 kr. om året, t.ex. på ett sjukhus eller en fabrik, får en sänkning på 1 350 kr.,
- att en löntagare som tjänar ca 150 000 kr. om året, t.ex. en lärare, som jag själv är, får en sänkning på 2 700 kr.,
- att en löntagare som tjänar ca 225 000 kr. om året, t.ex. en riksdagsman som jag just nu är, får en sänkning på ca 4 950 kr. och
- att en löntagare, t.ex. en VD, som tjänar ca 540 000 kr. – det brukar de göra, minst – får en skattesänkning på 14 400 kr.

I denna kvartett får den bäst betalde en sänkning på ca 14 500 kr., medan den lägst betalde får en sänkning på ca 1 300 kr. Det blir tio gånger mer till den som tjänar bäst. Det borgar inte för arbetsfred utan rymmer snarast en lönedynamik som lätt kan leda till kvartetten som sprängdes, och det är inte bra för samhällsbalansen.

Om jag hade fortsatt som lärare hade jag fått en sänkning på ca 3 000 kr. Nu, som bättre betald riksdagsman, föreslår man att jag skall få en sänkning på nästan 5 000 kr. Det är som predikanten sade: Åt den som har skall varda givet. Men med det budskapet har jag svårt att fara till min hemstad.

För mig som lärare är detta mer än ett pedagogiskt problem. Det är ett problem som rör frågor om rimlighet och rättvisa. När vi nu är i väntan på Godot och de skattepolitiska utredningarnas betänkanden, så finns det ingen anledning att hasta och göra reformer som är stötande ur fördelnings- och rättviseaspekter.

Jag vet fuller väl att marginalsattesänkningarnas förespråkare säger att de fördelningspolitiska aspekterna är oavsedda bieffekter när man söker nå andra resultat, t.ex. mål som ökad tillväxt och bromsad inflation. Detta är viktiga ting, men det finns andra vägar att nå samma mål, vägar som bättre svarar mot arbetarrörelsens klassiska krav om skatt efter bärkraft. Enligt mig är fördelningspolitik inte en av många faktorer utan kanske den mest

grundläggande politiska frågan. För att tala med filosofen Francis Bacon: "Det är med pengar som med gödsel, utan värde om de inte sprids."

Frågan om tillväxten är också viktig, men det finns inget rakt samband mellan låga marginalskatter och ekonomisk tillväxt. Jag vet att vissa forskare hävdar detta, men vad som är sanning vid universitetet i Jena är lögn i Heidelberg, och nationalekonomin är snarast just som dess internationella namn säger en fråga om politisk ekonomi.

Jag vill bara erinra om att 1987 års nobelpristagare i ekonomi, Robert Solow, förkastar tanken att ekonomisk tillväxt främst skapas genom ökat sparande och kapitalinvesteringar. Han menar att man får tillväxt genom tekniska framsteg och att dessa genereras ur forskning och utbildning. Jag som lekman kan inte svära på att han har rätt, men jag tror inte heller att andra lekmän bör svära på att han har fel.

Nå, över till dagens verklighet.

Vad skulle kunna göras denna höst och kommande vår för att tillgodose såväl krav på inflationsbroms som rättvis fördelning? Ja, enligt vpk borde följande sättas i förgrunden:

- Inför en generell skattereduktion för inkomståret 1989.
- Minska orättvisorna i den kommunala beskattningen.
- Pressa ned matpriserna genom att påbörja avvecklingen av matmomsen.

Jag skall göra några kommentarer beträffande de tre punkterna.

För det första: Genom en generell skatterabatt blir det möjligt att uppnå delvis samma effekter på avtalsområdet som man vill uppnå med marginalskattesänkningen. Det finns dock en viktig skillnad och det är att den rabatten kan konstrueras så att den blir fördelningspolitiskt positiv eller i varje fall neutral.

Vpk föreslog en skattereduktion på maximalt 2 000 kr. till vårriksdagen 1988. Vi vann inte gehör då. Det är vår förhoppning att vinna bättre anklang denna gång. Då föreslog vi en brytpunkt runt 15 000 kr. i månaden.

I går påpekade såväl Carlsson som Feldt att det minsann fanns arbetare som inte täcktes in i vpk:s alternativ, men då glömde man att ta hänsyn till matmomseffekten.

Om bakgrunden till regeringens förslag om snabba marginalskattesänkningar är att vpk:s reduktion inte gick nog högt upp, ja, då tror jag mig kunna lova att vi i vpk är villiga att resonera med alla om hur rabatten skall anläggas. Det kan vi nog diskutera.

För det andra: Människan lever möjligen på marginalen men inte på marginalskatten. För de flesta skattskyldiga är kommunalskatten en vida större utgiftspost än statsskatten. Skillnaderna i kommunal utdebitering skapar i praktiken mycket stora skillnader i konsumtionsmöjligheter. I en genomgång i Dagens Industri visades att en normal familj med normal inkomst fick 19 758 kr. mer över i en lågskattekommun, en billig kommun, som Lidingö än i den dyraste kommunen, som var Härnösand. De problem som redovisas kring marginalskatterna bleknar rejält vid en sådan jämförelse.

Vi i vpk menar att det skulle vara klokt att låta bli att snabbt sänka marginalskatterna för 1989 och att bruka de medel som de frigör till mer

svängrum för kommunsektorn. Då kan kommunerna undvika skattehöjningar och samtidigt upprätthålla en godtagbar standard i sina åtaganden. För i avtalskravens värld leder också höga och framför allt höjda kommunalskatter till krav på lönehöjningar. Med mer svängrum för kommunerna begränsas det behovet samtidigt som stödet kan riktas till dem som bäst behöver det.

Till sist och för det tredje: Nu är det väl äntligen dags att göra något åt matmosen? Alla är överens om att matkostnaderna är för höga, men liksom när det gäller vädret talar alla om det utan att göra något åt det. Lägre matpriser gynnar de grupper som har betalat mest för den tredje vägen och som hittills fått ut minst av det. Det skall väl inte behöva gå så långt att först EG-harmoniseringen tvingar riksdagsmajoriteten att tänka om. I så fall får man ta till den slitna frasen Inget ont som inte har något gott med sig.

Jag har inga illusioner om att vi i dagens debatt skall kunna påverka varandra till nya ståndpunkter i skattefrågan. Men kanske kan denna debatt vara inledningen till en dialog mellan regeringen och den del av oppositionen som vill se skattepolitiken som ett fördelningspolitiskt instrument.

Kan vi skapa en sådan dialog tror jag att vi under kommande tre år kan finna hyggliga lösningar i skattefrågan. Men valet är inte mitt eller vpk:s; valet är regeringens och den socialdemokratiska riksdagsgruppens.

Beskeden för 1989 har förvisso inte varit så positiva, men såväl Kjell-Olof Feldt som SAP och regeringen har ändrat sig förr, och det slutliga provet kommer senare under valperioden när utredningsmajoriteterna skall formuleras och propositionerna formuleras.

Jag skall inte ge grötmtyndiga råd från kammarens talarstol i dag; jag tror dock att råden från golven är enstämmiga – det må sedan röra sig om sjukhus-, verkstads- eller affärsgolv. Vi behöver ett skattesystem efter bärkraft. Herr talman! Vi behöver ett system som gör att vi kan dela det goda i landet.

Anf. 158 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det lär väl bli så att Lars Bäckström och jag och många andra får föra en del debatter om skatter under kommande mandatperiod; det kan bli intressant.

Jag har två frågor att ställa.

Är det rimligt att en industriarbetare som tjänar 100 000 egentligen jobbar ihop 138 000 – det är värdet av det totala arbetet inkl. löneskatt – och att av de 138 000 går 38 000 till löneskatter, 30 000 till inkomstskatt, 10 000 till moms på konsumtionen och minst 5 000 – antagligen mer, men jag anger det i runda tal – till diverse punktskatter? Det innebär att Lars Bäckström, jag själv och landstings- och kommunpolitiker förfogar över sammantaget 83 000 av den arbetarens lön – han själv får efter skatt disponera 55 000 av sin inkomst. Är det en rimlig fördelningspolitik, en rimlig avvägning mellan vad politikerna skall bestämma över och vad den enskilde medborgaren själv skall bestämma över?

Den andra frågan gäller Lars Bäckströms förnekande av att marginals-katten påverkar ekonomiskt beteende. En industriarbetare med en genomsnittlig marginals-katt på 50 %, med bostadsbidrag som avtrappas med 20 % när

inkomsten stiger och med bostad i en kommun där daghemsavgiften ökar med 15 % när inkomsten stiger har en total margineffekt på 85 %. Är det någonting som stimulerar hans eller hennes vilja att arbeta mer, att ta extraknäck? Kan den höga margineffekten möjligen göra att det är intressantare att ta "svarta" jobb, om vederbörande nu har den möjligheten?

Anf. 159 LARS BÄCKSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag tror att jag och den moderate ledamoten är överens om en sak, och det är att inkomsterna för Sveriges industri inte skall fördelas bara till dem som äger den industrin eller till dem som verkar i den – industrin och exporten skall ju vara med och finansiera hela landets goda. Det är nog en riktig tanke; det är därför vi har en exportindustri.

Jag kan anföra ett handfast exempel på hur marginalsatserna slår. Jag tjänar som lärare 12 000 kr. i månaden. Jag får av min arbetsgivare ut litet drygt 8 000 kr. Det är gott och väl mer än hälften kvar, tycker jag.

På Volvo i Uddevalla får dagens industriarbetare 52 kr. i timmen. Deras stora problem är att de har för litet i lön, inte att skatten är för hög.

Anf. 160 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det här är två sidor av samma sak. Skall vi klara oss i konkurrensen är det, som Lars Bäckström tog upp, ett problem att kunna sälja svenska varor utan alltför dryga kostnader. Då har ju bruttolönen stor betydelse. Vad vi kan påverka inhemskt när det gäller kostnadsutveckling och annat är just skatten.

Lars Bäckström talade om att han som lärare hade en lön på 12 000 kr. i månaden. Arbetsersättningen för det jobb som har utförts är ju egentligen 16 500 – man skall ju ta hänsyn till de löneskatter som är den enskildes men som arbetsgivaren betalar in. Av de 16 500 får Lars Bäckström behålla 8 000 och sedan betala världens högsta moms, om vi ser på enhetlig skattesats, och punktskatter av olika slag – vpk vill ju också höja punktskatter. Det innebär återigen att Lars Bäckström i rollen som politiker bestämmer över en större del av inkomsten än Lars Bäckström som privatperson gör. Jag frågade om det är rimligt. Jag frågade också: Tror inte Lars Bäckström att margineffekter på 85 % påverkar arbetsviljan?

Anf. 161 LARS BÄCKSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det finns också en annan skillnad. Vi har talat om en skattereduktion på 2 000 kr., men på andra sidan försöker man konstruera något slags skattepolitikens perpetuum mobile – maskinen som genererar sin egen energi. Den har ingen konstruerat inom mekaniken, och jag tror inte att moderaterna klarar av det inom politiken.

Anf. 162 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag i går kände en stor gemenskap med de gamla blocken – både det blå och det röda. Det gällde en fråga som både Kjell-Olof Feldt och paret Lars Tobisson och Anne Wibbe tog upp. De hade så oerhört rätt allesammans.

När Kjell-Olof Feldt hävdade att moderaterna och folkpartiet lät precis

som vanligt och att han hade hört alltihop förut kände jag en stor gemenskap med den socialdemokratiska finansministern.

Och när Tobisson och Wibble kontrade med att Feldt minsann också lät som vanligt förstod jag precis vad de menade och kände djup sympati för den åsikten från det blå blocket.

Det är tydligen så att ingenting har hänt. Valrörelsen har uppenbarligen inte lärt vare sig Feldt, Wibble eller Tobisson – eller Johansson och Lundgren i dag – just någonting. Den gröna framgången har inte ruskat om dem. "Synvidgan" har ännu inte rört dem.

Trots att de alla varit inblandade i en ekonomisk debatt har de inte sagt ett enda ord om ekonomi. Ordet ekonomi betyder nämligen "läran om huset". Och huset är i detta fall vår jord. Ekonomi är alltså läran om hushållning med jordens knappa resurser.

I stället har det som vanligt blivit en konventionell, falsk ekonomisk debatt, en debatt om symboler, en debatt om symboler som börjat leva ett eget liv, alltså en debatt om pengar och hur pengar kan föröka sig, hur pengar kan få barn. Det är i och för sig också intressant, men det har mycket litet med ekonomi att göra.

Jag hoppas att vi någon gång skall få en ekonomisk debatt – en riktig ekonomisk debatt – också i det här huset. Som hjälpmedel att förstå ekonomi kanske vi behöver nya räkenskaper; BNP-begreppet och den dogmatiska tilltron till s.k. ekonomisk tillväxt är exempel på hur den traditionella ekonomiska s.k. vetenskapen förvränger vår verklighetsuppfattning.

För att förstå de verkliga relationerna i hushållning i produktion och i konsumtion krävs ett nytt sätt att beskriva ekonomi: nya metoder med ekologisk och social redovisning. Helt enkelt en redovisning av verkligheten i stället för att man stirrar sig blind på redovisning av symbolerna.

Ekonomi och ekologi är två sidor av samma mynt. Men mer än så: grunden för ekonomin är det ekologiska systemet. Förutsättningen för all ekonomisk verksamhet är faktiskt följande: Sex molekyler av koldioxid som förenar sig med sex molekyler vatten under upptagande av energi från ljus till en molekyl druvsocker och sex molekyler syre. Helt enkelt fotosyntesen. Det är inte alls pojkarna på börsen som är grunden till vår ekonomi. Inte ens Kjell-Olof Feldt eller Kjell Johansson eller Erik Penser eller P.G. Gyllenhammar, utan något mycket, mycket djupare och något mycket, mycket mer fantastiskt än så.

Ett samhälle som vill leva i välstånd och välfärd måste byggas innanför de ekologiska ramarna – innanför de ramar som naturen sätter. Bygger vi samhället utanför dessa ramar slår vi steg för steg sönder livsförutsättningar och därmed möjligheterna för långsiktigt välstånd och välfärd.

Herr talman! Många beslut som tagits i detta parlament hotar välstånd och välfärd. På grund av kortsiktigt tänkande och kortsiktiga gruppintressen slås skogar, sjöar, hav och människor ut – och därmed den grund på vilken liv och välstånd byggs. Miljöförstöringen vi upplever, den dioxinförgiftade modersmjölken, de tiotusentals okontrollerade kemikalierna, det radioaktiva vanvett vi byggt in oss i – allt är ett resultat av politiska beslut, inte minst ekonomiska och skattepolitiska beslut.

Jakten på ekonomisk och materiell tillväxt har skett och sker fortfarande

på bekostnad av haven, sjöarna, skogarna och luften vi andas. Förr offrade vi lamm och grisar för att blidka gudarna – i dag offerar vi framtiden för att blidka våra egna begär efter materiell tillväxt och ökad varuomsättning och för att blidka de nya gudarna, nämligen tillväxtekonomerna.

Särimner återuppstod trots att han slaktades varje dag. Framtiden återuppstår inte om den görs omöjlig.

Herr talman! Ibland känns det som om någon eller något anonymt vill skriva ett avtal med mig som människa, ett avtal i vilket jag förbinder mig att denne någon eller något skall få skada mina barn, ge mina barn allergier eller cancer. Som ersättning för det skall jag få en metallicbil, kritvitt papper att skriva mina tankar på eller mer pengar att konsumera mer för. Miljöpartiet de gröna ställer aldrig upp på det avtalet, och det är därför jag är miljöpartist.

Den konventionella ekonomin är ekologiskt felstyrande. Skogen i Polen dör på grund av planekonomin. Skogen i Västtyskland dör på grund av marknadsekonomin. Skogen i Sverige dör på grund av blandekonomin. Och detta beror på att man alltför ofta utgår från fyra falska förutsättningar, när man tar politiska beslut:

1. att jordens naturresurser är obegränsade,
2. att jordens lagrade energi är obegränsad,
3. att naturens tålighet är obegränsad,
4. att människors anpassningsförmåga är obegränsad.

Vi måste alltså lära oss att bygga samhället innanför de ekologiska ramarna. För att nå dit behöver vi använda såväl konventionella s.k. marknadsekonomiska styrmedel som regleringar och förbud.

Exempel på marknadsekonomiska styrmedel är införande av utsläppsskatter från första gram och upp till gränsvärdena och rejält höjda energiskatter, som kopplas till sänkta skatter och avgifter på arbete. Det gynnar ett försiktigt hanterande av naturresurser.

Exempel på regleringar är stopp för ökad flygtrafik och införande av biltullar och bilfria zoner. Det är nödvändigt om vi skall klara överlevnadsfrågorna och målen som riksdagen har satt upp för att minska kväveoxiderna.

Exempel på förbud är ett stopp för klorblekt papper på den svenska marknaden under 1989. Klor hör nämligen inte hemma i ett civiliserat samhälle.

Herr talman! Vi måste börja diskutera tillväxtens innehåll. För det är naturligtvis inte så att nolltillväxt i sig är ett mål, eller att all tillväxt är av ondo. Inom en rad områden behöver vi tillväxt: inom kulturen, inom skolan, inom vården men också inom industrisektorn, t.ex. för att ta fram alternativ energi och ett modernt biologiskt jordbruk.

Men tillväxt mätt i bruttonationalprodukt, BNP, är ett mycket märkligt begrepp, eftersom det endast utgör mått på omsättningen av betalda varor och tjänster. Ett företag – och det bör ju Kjell Johansson känna till – med aldrig så stor omsättning kan gå i konkurs. Det gäller också ett land. Och det gäller också vår planet. I BNP-måttet görs ingen skillnad på närande och tärande verksamhet, ingen skillnad på uppbyggande eller nedbrytande verksamhet. Att förbruka ändliga naturresurser räknas som lika positivt som att bruka förnybara resurser.

Jakten på blind ekonomisk tillväxt är fullständigt befängd. Och jag är

övertygad om att man på 2000-talet kommer att skratta åt det kvacksalveri som finansministrar av olika kulörer världen över ägnar sig åt: jakt på blind ekonomisk tillväxt.

Det är sorgligt, fruktansvärt sorgligt, att så många män – för det är ju mest män – företrädande så många organisationer under så många högtidliga sammankomster och under så mycket gravallvar under så många år har kunnat resonera så länge om något så i grunden flummigt som ekonomisk tillväxt mätt i BNP.

Jag uppmanar Kjell-Olof Feldt och regeringen att i nästa finansplan diskutera tillväxtens innehåll och inte bara dess omfång. Och jag uppmanar naturligtvis regeringen att skilja på närande och tärande tillväxt.

Fördelningspolitiken i vårt land börjar bli alltmer orättvis. I valrörelsen lovade inte bara moderater och folkpartister utan också socialdemokrater kraftigt sänkta marginalsatser för människor med stora eller rent av mycket stora inkomster.

Enligt Westerbergsliberala teser skall sänkta skatter för höginkomsttagare leda till att höginkomsttagaren arbetar mer i lönearbetet. Ty övertid ger mer pengar i fickan och därmed ökade möjligheter att konsumera mer. Och detta är, i Westerbergsliberalernas värld, höjden av lycka. Lönearbete mer, så ökar tillväxten! Och då – när tillväxten ökar – skall smulorna också ramla ner till låginkomsttagarna. Denna tes omfattas numera också av socialdemokraterna.

Men resonemanget bygger på en förnedrande och materialistisk människosyn. Den bygger på att människor ser ökad konsumtion som det viktigaste i livet.

Och kanske är det så att Bengt Westerberg, Kjell Johansson, Anne Wibbe och många andra reagerar så: med sänkt skatt så jobbar de mer i lönearbetet, så de får råd att köpa det de inte har tid med att göra själva. Sålunda får Bengt och Kjell råd att lämna bort sina barn på dagis också på lördagar. De kan köpa mer färdiglagad industrimat. De kan betala någon som hälsar på deras gamla föräldrar, för själva har de inte tid längre när de lönearbetar så mycket. De kan lämna bort bilen för tändstiftsbyte, och de kan byta kylskåp när det blir nya modéfärger.

Och visst. Visst ökar tillväxten. Fler får jobb i matindustrin, inom barnomsorgen, inom åldringsvården och inom Electrolux kylskåpsdivision. Tillväxten ökar och om det vill sig väl, men bara då, kan smulor t.o.m. trilla ner till låginkomsttagarna.

Själv skulle jag reagera tvärtom. Fick jag sänkt skatt, för det handlar inte bara om sänkt marginalsatt, skulle jag minska min lönearbetstid och fortfarande ha kvar samma konsumtionsstandard. Sedan skulle jag ta mitt barn ur dagis och starta ett föräldrakooperativ och själv engagera mig i barnomsorgen. Jag skulle köpa mindre industritillverkad mat, baka brödet själv och känna doften av nybakat bröd hemma på måndagsmorgnarna. Jag skulle ta över vården av mina föräldrar på torsdagsmorgonen. Jag skulle få tid över att reparera bilen själv. Och sen skulle jag strunta i modéfärgerna på kylskåpet.

Men vad händer om folk reagerar som jag gör, hellre väljer fri tid än ökad konsumtion? Jo, tillväxten minskar. Men livskvaliteten kanske ökar. En

solidarisk fördelningspolitik, menar miljöpartiet, innebär att man sänker skatten först för dem som har det sämst. Vi vill därför införa ett höjt grundavdrag, en s.k. skattefri zon. Och vi ställer inte upp på marginalsattesänkningar för höginkomsttagare inför nästa budgetår. Fördelningspolitiskt är det också viktigt att ta bort moms på basmat. Det gynnar låginkomsttagaren, inte bara barnfamiljerna utan också folkpensionärerna och de ca 2 miljonerna deltidsarbetande kvinnor. Friåret skall naturligtvis vara kvar. Också det har med fördelningspolitik att göra.

Herr talman! Människor finns – förmodligen – ingen annanstans än på jorden. Vårt solsystem är ett bland 200 miljarder solsystem i galaxen Vintergatan. Det finns hundra miljarder galaxer. Men människan finns bara på jorden. Och på varje människa går det 20 galaxer.

Vi är alltså ganska små. Och helt beroende av något så fånigt men ändå fantastiskt som fotosyntesen, som utgör grunden för all ekonomi och allt liv. I dessa sammanhang känns ibland den politiska debatten i allmänhet – och den ekonomiska debatten i synnerhet – fjuttig, mycket högmodig och tämligen ointelligent.

Herr talman! Vi människor är egentligen ganska små. Vi har inte rätt att förbruka ändliga naturresurser i den takt vi gör i dag. Världen har inte råd med 5 miljarder svenskar. Vår livsstil är omöjlig i en global skala. Ändå säger de framtidsförbrukande partierna att vi skall ha mer av just denna livsstil! Därför behövs det en grön revolution. Vi måste skydda den lilla länk som vår tid och vår generation utgör i den långa kedja som livet utgör. Det borde också de framtidsförbrukande partierna inse.

Anf. 163 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Jag har lyssnat på Birger Schlaug, och jag må säga: han talar som om miljöpartiet uppfunnit ordet, dvs. det rätta ordet. Men världen har ju funnits längre än så.

Energiskatter, råvaruskatter, miljöavgifter som ekonomiska styrmedel t.ex. finns redan som förslag från centerpartiet här i riksdagen.

Vi har föreslagit en förnyelseplan som gäller en ny energianvändning och energiproduktion.

Vi har också länge i vårt parti talat om att bruka i stället för att förbruka.

Det är inga nya ord, det viktiga är ju att på något sätt få en majoritet för detta. Jag tycker inte att miljöpartiet så till den milda grad skall sära ut sig. Ni är vanliga människor ni också, och jag tror att vi nog inte lever så olika.

T.o.m. jag bakar mitt bröd själv, trots att jag befinner mig i ett sådant modernt samhälle som vi har.

Sedan kan vi tala om marknadsekonomi. Jag undrar om Birger Schlaug vet vad som menas med marknadsekonomi. Låt oss gå tillbaka till gamle käre Adam Smith. Det är nämligen på det viset att marknadsekonomi förutsätter decentralisering, annars har vi inte någon fungerande marknad, och då kan vi inte använda det begreppet som Birger Schlaug gjorde här.

Även från centerpartiet har vi drivit denna decentraliseringsfråga under mycket lång tid. Den är en del av vår ideologiska inriktning. Vi har gjort det bl.a. för att skapa en marknadsekonomi som ger en riktig användning av

resurser och den rätta sortens konkurrens, vilket vi nu inte har bl.a. på energiområdet och bostadsmarknaden.

Det handlar inte om att ta fram en politik som styr individen i varje skeende. Det handlar om att ta fram en politik som ser till att t.ex. ett bröd som man köper är energisnålt bakat och innehåller en hög livsmedelskvalitet. Sedan tycker jag inte att man behöver styra mer.

Vi måste utgå ifrån de förutsättningar som finns i dag. Då måste vi föra en politik som inte slår sönder för mycket av det samhälle vi har. Vi måste åstadkomma en förändring med krafter som verkar i dag, t.ex. med ekonomiska styrmedel.

Ni är alltså inte ensamma om att vara banbrytande på detta område.

Anf. 164 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Birger Schlaug sade själv – och det är alldeles korrekt – att det faktum att man går över till fritid och arbetar mindre innebär att tillväxten minskar. Jag håller med om att BNP-begreppet har sina brister. Det är alldeles uppenbart. Att mäta sjukvårdskonsumtion som en plusfaktor, exempelvis, kan diskuteras. Men man behöver inte använda tillväxtbasen BNP. Man kan definiera resurstillväxten på något annat sätt.

Det är ändå så, att om Birger Schlaug ökar sin livskvalitet genom att minska sina arbetsinsatser för att klara sig själv bättre, så blir det mindre resurser för pensionärerna, för de sjuka som inte får tillgång till nya behandlingsmetoder; det blir mindre möjligheter att stödja den som vill arbeta och behöver barnomsorg, för att ta några exempel.

Livskvalitet bestäms inte bara av materiell standard. Det inser de flesta människor, och vi talar egentligen alldeles för litet om det. Det gäller fritt val. Det gäller en allmänt positiv andlig miljö. Det gäller en god livsmiljö i andra avseenden, naturmiljö och mycket annat.

Men det är ändå så att pensioner, sjukvård, barnomsorg, miljösatningar på ett eller annat sätt måste betalas, genom sparande och arbete. Även fritt val kostar. Om man vill välja att vara hemma och ta hand om barn kostar det bortfall av en lön, oavsett om man definierar lönen som arbetsinsats i tid, pengar eller produktion av vare sig det ena eller det andra.

Det är detta som är bekymmersamt för Birger Schlaug. Den politik han och hans parti förespråkar urholkar grunden för det välstånd som faktiskt ger möjlighet att klara inte minst miljöproblemen.

Enligt den gröna luntan vill ni höja skattetrycket nästa år med 17,2 miljarder. Det innebär att de svenska hushållen i genomsnitt skall få höjd skatt med 5 000 kr. Bl.a. rör det sig om en kraftig höjning av marginalskatten för deltidsarbetande.

Detta leder till att arbete och sparande motverkas, just grunden för välståndet. Det leder alltså till mycket mindre möjligheter att klara det ni framför allt är intresserade av, nämligen miljöförstöringen.

Jag tycker att ni borde revidera er politik och försöka inse att sänkt skatt som gynnar tillväxt i den positiva meningen är något som också möjliggör miljöförbättrande åtgärder genom teknisk utveckling.

Anf. 165 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Birger Schlaug sade att Kjell Johansson och ett antal andra personer – som jag inte hann anteckna namnet på, jag kände mig inte riktigt hemma i det gänget – vi var inte grunden till vår ekonomi.

Låt mig säga till Birger Schlaug att jag aldrig har inbillat mig att jag skulle vara det.

Jag hade tänkt börja detta inlägg med att berömma miljöpartiet för konsekvens, men jag kan tyvärr inte göra det.

Jag hade tänkt säga att miljöpartiet är konsekvent, man vill tvinga bort människor ifrån lönearbete, och man föreslår ett skattesystem som närmast måste betecknas som böter på arbete och som jag tycker är på gränsen till att införas i brottsbalken.

Nu kan jag inte berömma miljöpartiet för detta, eftersom Birger Schlaug sade att man skulle byta ut skatter på arbete, som skulle sänkas, mot utsläppsskatter.

I går kväll satt jag och tittade igenom de handlingar och alster som miljöpartiet har presenterat. Jag måste säga att jag blev nära nog paralyserad.

Miljöpartiet säger att vi skall ta ner vår arbetstid till 30 timmar. Den enskilde skall ha rätt att arbeta 20 timmar, och man föreslår ett skattesystem som direkt bestraffar heltidsarbete.

Följden kan inte bli annat än att vi får en sänkning i den s.k. formella ekonomin på ca 25 % sett på litet sikt.

I gröna luntan-alternativbudgeten har man räknat upp alla avgifter som vi i dag har på miljön till mycket höga belopp, men man räknar med att vi skall fortsätta med samma volymer, vi skall släppa ut lika mycket skit för att budgeten skall gå ihop. Vi måste också ha lika hög energiförbrukning för att det skall gå ihop.

Men en konsekvens av att 25 % av den formella ekonomin omvandlas till en informell blir ett enormt bortfall i inkomstskatt, socialavgifter och mervärdesskatt.

När miljöpartiet kvittar momsens på maten mot höjd moms på vissa andra lyxvaror eller vad det kan vara, glömmer man samtidigt redovisa ett tiotal miljarder som förloras genom att stora delar av den formella ekonomin försvinner.

Jag kunde lämna mina barn på dagis även på lördagar, sade Birger Schlaug. Jag tror det blir besvärligt. Jag har tre barn i snabb följd. Den äldsta är 30, och den yngsta är 25. Jag tror det skulle bli kinkigt.

Anf. 166 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Låt mig börja med centern. Ja visst, det är många som vill införa utsläppsskatter i dag. Det är väl bra. Det kanske t.o.m. finns en majoritet i denna församling för detta.

Höjda energiskatter och sänkta arbetsgivaravgifter är viktigt, och det vet jag att centern också ivrar för. Det skall de ha en eloge för, även om vi vill gå längre. Men det gäller att också strunta i intressegrupperna och att lägga ordentligt höjda avgifter också på konstkväve och bekämpningsmedel. Det handlar inte om att ta hänsyn till vissa speciella intressegrupper, utan att driva en ideologiskt rak politik.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Marknadsekonomi är bra, säger centerrepresentanterna. Ja, det är väl riktigt under förutsättning att man inte glömmer bort att det på marknaden fattas en viktig intressent och att det finns en marknad. Samtidigt accepterar centern medlemskap i EG. Vad leder EG till? Jo, att de multinationella företagen glufsar i sig ännu mer av näringslivet. Makten kommer att flyttas till några få styrelserum. Då får vi en blå planekonomi som är långt, långt borta från en fungerande marknadsekonomi.

Bo Lundgren talade mycket om skattetrycket som skulle öka med 17 miljarder kronor enligt miljöpartiets förslag.

Ja, rent formellt är det så. Vi ökar t.ex. med 8 miljarder kronor därför att vi lägger på en utsläppsskatt. Men dessa pengar går omedelbart tillbaka i form av subventioner och stöd till ny teknik för företagen. Det är alltså en hård styrning till en bättre och miljövänligare teknik.

Skattetrycket ökar helt riktigt med ytterligare 3 miljarder, därför att vi lägger skatt och avgifter på konstväve och bekämpningsmedel. Men pengarna går tillbaka i form av ett arealbidrag till lantbrukarna.

Visst är det sant att skattetrycket ökar, formellt, men det gäller att hålla reda på vart pengarna går.

Att ställa om ett samhälle i grön riktning är nämligen inte så lätt. Det krävs styrmedel.

Kjell Johansson var i sitt första inlägg inne på ett ganska saftigt angrepp på miljöpartiet. Han frågade: Vad kostar moms på basmat? Vi har sagt att det kostar 8 miljarder, som vi tar in på moms på andra varor så att vi får igen pengarna.

Han sade vidare att det är bra med tillväxt så att folk får råd att köpa nya bilar, nya prylar och kylskåp, för de drar mindre energi. Men säger man på det sättet är man litet snäv i sitt tänkande. Har han någon aning om hur mycket energi och miljöförstöring det kostar att tillverka en bil? Det handlar inte bara om Torslandaverken, utan också om alla underleverantörer. Det är inte alls säkert att det är miljövänligt att snabbt byta ut en bilpark eller en kylskåpspark. Så enkelt är det inte.

Sedan tror jag det var Bo Lundgren som i sitt inledningsanförande talade om detta med svamp- och bärplockare som skulle få skattefrihet. Men det är inte människor med marginalsatser på 75 % eller 64 % som går ut och lever på att plocka svamp och bär. De kanske gör det för sitt eget höga nöjes skull. De som kan tjäna på detta är ungdomar, och de tjänar på om vi inför en skattefri zon på 31 000 kr.

40 § Kammaren beslöt kl. 18.04 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

41 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

Anf. 167 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Birger Schlaug påstod att vi i centerpartiet gynnade en viss grupp. Han sade inte vilken, men jag förstod vilken grupp han menade, nämligen jordbrukarna. Jag vill hävda bestämt att vi i centerpartiet inte gynnar någon särskild grupp. Däremot gynnar vi med våra förslag miljövänlig teknik och små företag och de grupper av människor som kan behöva samhällets hjälp. Samhället behöver faktiskt alla!

Men jag vill klart deklarerat att vi anser att Sverige behöver ett eget jordbruk. I dag är det faktiskt bara jordbruket som näring som har miljöavgifter. Vi har ställt oss bakom dessa avgifter och också höjningarna av dem, som beslutades i våras. Om vi följer miljöpartiets förslag och höjer miljöavgifterna för jordbruket med 6 miljarder kronor kommer man att ta ut dubbelt så mycket från jordbrukarna som de i dag har i nettotinkomster. Då kommer man att slå ut jordbruket. Vi kan höja avgifterna väldigt mycket om vi inte vill ha något jordbruk kvar. Men en bra jordbrukspolitik går, anser jag, ut på att vi skall ha kvar ett livskraftigt jordbruk – men miljövänligt.

Sedan vill jag säga, att handelsgödsel inte är något gift. Det kan man inte kalla det för!

Jag vill ta upp en fråga till, nämligen medlemskap i EG. Centerpartiet har klart deklarerat att vi inte anser att Sverige kan bli medlem i EG. På den här punkten är det precis som tidigare: Birger Schlaug läser och hör det han vill läsa och höra och ingenting annat – eller också läser han för litet. Vi har klart deklarerat denna vår uppfattning både här i riksdagen och i artiklar. Däremot tycker vi att det är mycket viktigt att se till att småföretag här i landet, som gör produkter som innebär att andra länder kan använda sig av miljövänlig teknik, har tillstånd att sälja de produkterna, att de har transporttillstånd och att de har möjlighet att träffa handelsavtal inom Europa.

Att åstadkomma samordning inom Europa och påverka varandra i en bra miljövänlig riktning kan väl inte vara någonting som en människa som ser till världens bästa kan tycka är fel på något sätt – utan det är faktiskt nödvändigt. Vi lever inte i en isolerad värld och vi vill inte göra det heller. Vill vi gynna miljövänlig teknik och medverka till att den införs någon annanstans i världen, då måste vi faktiskt ha handelsavtal – jag hoppas således att vi slipper åtminstone det påhoppet i framtiden!

Anf. 168 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Birger Schlaug medgav att skattetrycket nästa år skulle höjas med 17 miljarder kronor om miljöpartiet skulle få igenom sin politik. Visserligen skall det användas till ökade utgifter. So what! Men faktum kvarstår, hushållen får skatteskärpning med i genomsnitt 5 000 per hushåll med den politik som miljöpartiet förespråkar. Det leder till att arbete och sparande motverkas. Det har vi redan diskuterat. Det är också syftet. Birger Schlaug sade ju att man eftersträvar mindre lönearbete. Människor skulle kunna gå ned till hälften eller tre fjärdedelar i arbetstid.

Se på konsekvenserna av en sådan politik. De svenska landstingen, som

man kan säga mycket om, är för sina inkomster beroende av framför allt landstingsskatt, som utgår främst på lönearbete. De är beroende av sjukförsäkringsavgifter, som utgår direkt på lönearbete. Det innebär, att om man skulle få en sänkning av den genomsnittliga arbetstiden med 25 % – och miljöpartiet och Birger Schlaug vill gå längre – kommer de svenska landstingen att berövas ungefär en fjärdedel av sina inkomster.

Nu vill jag fråga Birger Schlaug: Vilka områden inom sjukvården är det som skall dras ned för att man skall klara sig med de till 75 % reducerade inkomsterna? Vilka patienter är det som skall drabbas? Det är nämligen effekten av att minska lönearbetet!

Dessutom: om kvantiteten av arbetet skall minska, hur skall man kunna lösa bristen på personal inom vård och barnomsorg?

Anf. 169 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Bo Lundgren tog upp det som jag frågade om tidigare, nämligen hur man kan få in lika mycket pengar om den formella ekonomin minskar med 25 %. Jag fick ingen fråga på den punkten, så jag instämmer gärna i det han sade.

Birger Schlaug säger att jag angrep miljöpartiet hårt för matmomsen. Nej, det tycker jag inte att jag gjorde. Detta får inte Birger Schlaug ta som något hårt angrepp. Jag efterlyste en redovisning av miljöpartiets förslag: På vad skulle momsen sänkas och på vad skulle den höjas, och vad blir de ekonomiska konsekvenserna för en tvåbarnsfamilj? Det var de frågorna jag ställde.

Miljöpartiet har gett besked på ett par punkter och exempelvis sagt att på nötkött som är obearbetat – jag antar att det får vara styckat – skall det vara sänkt moms men inte på fläskkött. Det innebär att man får sänkt moms på oxfilé och annat helt nötkött, medan man för fläskkorv, falukorv, blodkorv, blodpudding och annat som är fläskprodukter eller bearbetade produkter inte får någon sänkning av momsen. Jag tycker att Birger Schlaug skall förklara för oss hur detta kan hjälpa barnfamiljer och låginkomsttagare.

Förstod jag Birger Schlaug rätt skall man inte förnya bilparken och inte heller köksmaskinerna därför att det drar energi och förbrukar råvaror. Jag hoppas – om det nu blir så – att vi kan få över så mycket att vi kan förstärka brandkåren och ambulansen, så att vi kan klara av olycksfall och bränder som inträffar i en framtid med anledning av miljöpartiets förslag, om de genomförs. Det är självklart att man måste investera sig ur dessa problem om man inte skall förbjuda bilkörning helt!

Jag vill också fråga: Skall vi ha ett generellt investeringsförbud för miljövårdsåtgärder? Alla investeringar drar ju resurser, och investeringarna på miljöområdet kan vara ganska omfattande!

Anf. 170 BIRGER SCHLAUG (mp) replik :

Herr talman! Jag vill säga till Kjell Johansson att jag inte ställer upp på denna debattnivå. Var och en kan läsa i protokollet vad jag sade och sedan vad Kjell Johansson påstod att jag sade.

Till Görel Thurdin vill jag säga: Jag tycker att det är mycket som är bra i centerns skattepolitik. Principerna har sina fördelar. Men ni glömmer detta

med konstkväve och bekämpningsmedel. Ni accepterar 10 %, som är den aktuella siffran, men för att man skall kunna styra över till ett miljövänligt jordbruk handlar det om att lägga på 200–300 %, och det blir inte 6 miljarder kronor, som Görel Thurdin säger, utan 3 miljarder kronor.

Den 4 maj ställde ni er i Sveriges riksdag bakom harmonisering till EG. Det innebär anpassning utan inflytande. Det är nästan värre än medlemskap!

Görel Thurdin målar också upp en märklig bild av miljöpartiets handelspolitik och säger att vi vill isolera Sverige. Inte alls! Vi vill självfallet ha kvar frihandelsavtalet med EG. Men ett stort fel med EG är att man skall sätta upp taggtråd, bildligt talat, mot u-världen, och det ställer vi aldrig upp på.

Jag vill för Bo Lundgren först och främst klargöra sjukvården. Var det inte moderaterna i Värmlands landsting som ställde sig bakom sex timmars arbetsdag i sjukvården för att få bättre arbetsmiljö och för att få fler människor att arbeta? Jag bara frågar. Jag tror att det var så.

Vi i miljöpartiet de gröna vill sänka skatter och avgifter på arbete med totalt 23 miljarder kronor, 18 miljarder i arbetsgivaravgifter och 5 miljarder i inkomstskatter som skall gynna låginkomsttagarna. Bo Lundgren, vi vill sänka arbetsgivaravgifterna i glesbygden med 25 %, och vi vill sänka skatterna med 25 % inom vårdsektorn. Det är för att vi tar hänsyn till just det Bo Lundgren har talat om.

Kjell Johansson var i vanlig ordning inne på basmaten. Jag hinner inte i detalj gå in på ämnet, men jag skall ta upp en sak som Kjell Johansson kan tänka på i natt när han kommer hem. Tycker Kjell Johansson att sälarna skall leva? Skall havet överleva? I sådana fall skall Kjell Johansson koppla det till miljöpartiets sätt att se på basmat. Om haven skall leva och sälarna skall leva, bör vi minska fläskproduktionen och i stället ha nötkreatur. Kjell Johansson kan tänka på varför, men det finns en rak och ekologisk linje i detta.

Kjell Johansson och Bo Lundgren talar bara om marginalskafter. Det är ett förföriskt begrepp som är till för att förvilla. Låt oss i stället tala om inkomstskatten. Kjell Johansson och Bo Lundgren vill sänka inkomstskatten med 15 000 kr. för dem som tjänar en halv miljon kronor. Folkpartiet vill höja skatten för två miljoner deltidsarbetande kvinnor. Vad är det för fördelningspolitik? Både moderaterna och folkpartiet talar om att man skall kunna leva på sin lön. Men det är ju ändå struntprat när partierna samtidigt vill sänka skatten för höginkomsttagarna. Skall man leva på sin lön skall vi sänka skatten för låginkomsttagarna?

Talmannen anmälde att Görel Thurdin, Bo Lundgren och Kjell Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 171 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Den här debatten påminner litet om de frågetävlingar som fanns i svensk TV förr i tiden. Programledaren delade ibland ut extra betänketid. Jag fick det efter Bo Lundgrens och Kjell Johanssons inledningsanföranden. Låt mig uppriktigt säga: Jag behövde faktiskt ingen extra betänketid. Frågorna och uppläggningsen av anförandena var precis som jag hade väntat mig. Herrarna var, med förlov sagt, förutsebara i alla avseenden.

Därefter slumpade det sig så att det blev middagspaus och jag fick extra betänketid efter Görel Thurdins. Lars Bäckströms och Birger Schlaugs anföranden. Men även i den delen gäller samma sak, även om Lars Bäckström i vissa avscenden överraskade mig.

Jag återgår till TV-programmet och jämförelser. Nu behövs det bara att det när jag har svarat på frågorna dyker upp en domare som på finlandssvenska säger: "Domaren säger att svaren är rätt." Men någon sådan domare har vi kanske inte här.

Skämt åsido, herr talman. Jag har tänkt att ta upp tre block i detta anförande. Min avsikt är att diskutera "Varför skatter?" Jag skall också diskutera skatteplanering, skatteflykt, skattefusk och vad vi socialdemokrater vill åstadkomma med skattesystemet på kort och litet längre sikt.

Varför skatter? Frågan är kanske litet banal, litet barnslig, men trots det, eller kanske just därför, behöver den ställas.

Det finns en del människor, oftast politiker, som närmast frossar i ordet skattetryck. Låt mig erkänna att när jag förberedde detta anförande tänkte jag på bl.a. Bo Lundgren, som använde detta ord jag vet inte hur många gånger. Det var skattetryck, skattetryck, och skattetryck igen. Jag tycker att det finns skäl att ersätta eller i varje fall komplettera med ordet utgiftstryck. Var det någon som hörde Bo Lundgren använda det ordet en enda gång? Ni hörde alldeles rätt – inte en enda gång använde Bo Lundgren ordet utgiftstryck. Detta budgetår kommer utgiftstryck och skattetryck att väga ganska jämnt. Det har fordrats sex år av socialdemokratiskt regeringsansvar för att komma till detta jämviktsläge. Som bekant var det annorlunda under de borgerliga åren. Då var utgiftstrycket efter sex borgerliga år 10 procentenheter högre än vad det är nu, och det fattades nästan 90 miljarder kronor i "Moder Sveas" portmonnä. Jag refererar till en riksdagsman från samma valkrets som den jag kommer ifrån, Södra Älvsborg, dvs. Gunnar Sträng.

Varför skatter?, löd frågan. Svaret är naturligtvis att vi i vårt land har bestämt oss för att vi vill ha ett välfärdssamhälle. Jag tror att om man inte är alldeles ideologiskt förblindad så erkänner man att vi faktiskt har ett välfärdssamhälle. Visst finns det brister. Visst finns det sådant som inte är så bra, och visst finns det sådant som är vrångt och orättvist. Men i huvudsak är Sverige ett välfärdssamhälle. Om inte förr, så märker man det när man själv är utomlands eller på reaktionerna hos besökande från andra länder.

Jag skall strax återkomma till frågan om vårt välfärdssamhälle, men först några ord om den allmänna inställningen till skatter i vårt land. Det finns de som helt framt påstår att skatterna håller på att förkväva människornas frihet och den enskilda äganderätten. Bo Lundgren tillhör dem som i varje fall brukar tangera den gränsen. Detta är naturligtvis milt sagt en överdrift, för att inte säga struntprat. Visst finns det i Sverige, liksom i nästan alla andra länder, ett missnöje med skatterna. Det hör liksom till. Man skall skälla på finansministern, sedan spelar det ingen roll om han heter Gunnar Sträng eller Kjell-Olof Feldt. Men ändå, i vårt land finns det en bred uppslutning kring ett skatteuttag som ligger högt. För resten, är det inte så att finansministern, vare sig han heter Sträng eller Feldt, hos de allra flesta svenskar är respekterad och, i varje fall på sikt, brukar bli något av en politisk idol i detta ords bästa bemärkelse?

Kommer ni ihåg TV-programmet Good Morning America som sändes från Sverige en vecka i våras? Vad är det man minns? Ja, jag kommer ihåg att det var mycket vackert väder hela veckan. Jag kommer ihåg meteorologen som från olika vackra platser i Sverige läste upp sin väderprognos för USA:s olika delar med en sådan hastighet att han nästan snubblade över orden för att hänga med i svängarna. Men framför allt kom jag ihåg intervjun med en svensk familj, det var en kvinna och en man, som fick frågan av programledaren om det som kallades det enormt höga svenska skattetrycket. Det jag allra bäst kommer ihåg är att mannen bl.a. sade: Visst betalar vi höga skatter i Sverige. Men, jag har en bror som har MS. När han kan få en bra vård och leva ett människovärdigt liv betalar jag gärna en förhållandevis hög skatt. På något sätt märkte man att detta gick till hjärtat hos programledaren. I Sverige tar vi också på detta sätt ansvar för varandra. Sverige är fantastiskt, var reaktionen.

Men det är inte så konstigt att man reagerar så om man kommer från USA. Där finns ingen fungerande barnomsorg för det stora flertalet människor. Det finns inget fungerande föräldraskydd. Att få barn innebär ofta att kvinnan förlorar sitt arbete. Det finns ingen ekonomisk grundtrygghet för barnen vid exempelvis skilsmässa. Det finns ingen fungerande äldreomsorg. Man vet knappast vad offentligt finansierad hemtjänst och färdtjänst är. Så här kan man rada upp område efter område. Jag tror det är därför som många amerikaner, inkl. programledarna i TV-programmet, blir så förvånade, imponerade och faktiskt glada när de möter det svenska välfärdssamhället. Visst betalar ni höga skatter, säger de, men ni får ju något för skatterna.

Välfärd i USA får endast de resursstarka. I Sverige är välfärd en medborgarrätt. Amerikanerna betalar skyhöga avgifter för utbildning, vård och omsorg. I Sverige har vi låga eller inga avgifter. Både USA och Sverige hade ungefär samma utgångsläge när det moderna samhället skulle byggas. Våra länder valde olika vägar. I USA lade man ansvaret på den enskilde individen. Budskapet var och är att: "Du kan om du vill." Men vilken chans har barnen i de svarta områdena där kanske hälften av föräldrarna är drogmissbrukare? Vilken chans har de barn vilkas fäder är försvunna? Vilken chans har de långvarigt sjuka eller arbetslösa?

I Sverige valde vi en annan väg. Här sade vi: Vi skall ta ett gemensamt ansvar för varandra, ett gemensamt ansvar för att alla skall få en rimlig chans i livet. Det innebär en allmän sjukvård, omsorg, utbildning och ekonomisk grundtrygghet. Det hjälper också dem som har det svårt att göra det bästa möjliga av sina liv. Vi har i vårt land satt medmänsklighet, humanitet och solidaritet främst. Där, precis där, har vi förklaringen till våra förhållandevis höga skatter.

För att klara detta som jag nu har talat om har vi, ibland i ganska stor enighet, ibland efter hårda strider och i oenighet, bestämt hur vi skall betala våra utgifter. Vi har byggt upp ett skattesystem där principen har varit att vi skall betala efter bärkraft. Dess värre har denna princip alltmer urholkats. I vissa fall beror det på grundläggande förändringar, i vissa fall, dess värre allt fler, beror det på att en del medborgare drar sig undan och gör allt för att inte ta sin del av ansvaret.

Numera kallas nästan alla åtgärder som är till för att sänka skatten för

skatteplanering. Förr, för omkring tio år sedan, var skatteplanering nästan synonymt med att förskjuta inkomsterna och därmed skattebetalandet i tid. Det handlade ofta om exempelvis pensionsförsäkringar. Numera döljer sig bakom det ganska neutrala ordet skatteplanering sådant som vi förr kallade för vad det var och är – skatteflykt eller skattefusk. Jag tror aldrig att vi kan få ett skattesystem utan kryphål.

Till lagar och förordningar måste läggas något som vi kan kalla etik, i brist på bättre kanske. Tyvärr tänjer en del människor och institutioner gränserna långt utöver det som jag tycker är etiskt och moraliskt acceptabelt. Dessa människor gör detta ofta med hjälp av skickliga och mer eller mindre skrupelfria experter. De människor som gör det lever ofta på en standard och under levnadsförhållanden som det stora flertalet människor i Sverige inte ens drömmer om att komma i närheten av. Detta måste fördömas.

Det står helt klart att en del människor har blivit vad jag skulle vilja kalla fartblinda. De gör vad de kan för att "lura" Kjell-Olof Feldt, som de säger. Bo Lundgren snuddade vid detta i sitt anförande. Vad hade han att säga? Ja, han sade det som moderater alltid säger: Sänk skattetrycket. Inte ens Bo Lundgren själv tror på att det löser problemen med skatteundandragande. Det visar, och det vet Bo Lundgren, alia internationella jämförelser.

Sedan socialdemokraterna fick tillbaka regeringsansvaret 1982 har regeringen lagt fram 22 förslag som har haft till syfte att försvåra eller omöjliggöra olika former av skattefusk och skatteflykt. I samtliga dessa fall har moderata samlingspartiet här i riksdagen röstat mot dessa förslag. Man kan i dessa fotbollens dagar säga att det står 22-0 mellan socialdemokraterna och moderaterna. För fullständighetens skull skall jag säga att folkpartiet och centern i något mer än hälften av fallen stött regeringens förslag. Den naturliga frågan till moderaternas företrädare är: Varför röstar ni alltid mot förslag som syftar till, att i varje fall i någon mån, stävja sådana här yttringar? Det skall bli spännande att senare i höst se hur ni i de borgerliga partierna kommer att ställa er när vi skall ta ställning till regeringens förslag beträffande kommanditbolag.

Förr frågade man litet skämtsamt: Vad gör de på banken efter kl. 3? Nu vet vi det. På allt fler banker startar man kommanditbolag och upprättar utdelningsfonder som bara har ett syfte, nämligen att sänka skatten för människor som redan har det ganska bra. I den heliga konkurrensens namn konstruerar man den ena vidlyftiga och tvivelaktiga metoden efter den andra för att hjälpa en utvald grupp av sina kunder att undgå en rättvis beskattning. Vi lovar att vi skall fortsätta att sy igen de maskor i skattenätet som är för grova, men detta kommer dess värre troligen aldrig att räcka till. Vi måste kräva av bankerna och andra ansedda institutioner att de inte medvetet bidrar till sådana åtgärder som bara syftar till skatteundandragande. Det behövs ett visst mått av självansering. Det behövs moral och etik. Man måste faktiskt respektera lagarnas anda.

Innan jag avslutar mitt anförande vill jag göra en kommentar till Birger Schlaugs anförande. Han sade att friåret skall finnas kvar av fördelningspolitiska skäl. Det vore bra om Birger Schlaug för mig kunde förklara det fördelningspolitiskt riktiga i följande. Min gode vän som är ATP-pensionär har 120 000 kr. i pension per år. Om han blir sjuk och hamnar på sjukhus skall

han inte betala något. Å andra sidan skall en mig närstående person som arbetar på ett konfektionsföretag i Borås och tjänar 84 000 kr. per år betala 55 kr. per dag om hon hamnar på sjukhus. Min korta och enkla fråga är: Vad är det som är fördelningspolitiskt riktigt i detta?

Sedan vill jag kommentera det som Kjell Johansson sade om tennisspelarna. Det som Ingvar Carlsson sade måste ha varit mycket roligt, eftersom Kjell Johansson stod i denna talarstol och log, och han t.o.m. skrattade, och jag tror att det behövs en hel del för att få honom till det.

Jag vill också påminna Kjell Johansson om att Björn Borg vann Wimbledon första gången på sommaren 1976, tror jag, då de borgerliga partierna inte hade regeringsmakten, och för att vinna Wimbledon måste man dessutom träna ett antal år.

Så till det sista avsnittet, herr talman. Regeringen kommer att lägga fram ett förslag om sänkning av marginalsatterna för 1989. Detta skall ses om ett led i en mer långsiktig skattereform som skall genomföras när de utredningar som nu arbetar är klara. Socialdemokraternas avsikt är att ta ett helhetsgrepp. Vi kan inte fortsätta att lappa och laga på det nuvarande systemet. Det finns vissa grundläggande problem som vi skall rätta till. Det handlar bl.a. om skatteundandragande. Jag påminner om det jag sade om kommanditbolag och utdelningsfonder.

Vi måste skapa regler som innebär att skatten på arbetet sänks och skatten på kapitalvinster höjs. Våra riktmärken för de förändringar som skall göras är:

- att systemet skall bli enklare,
- att systemet skall bli rättvisare,
- att de fördelningspolitiska inslagen skall slå igenom bättre,
- att skatterna mer effektivt skall fördelas efter bärkraft,
- att det skall finnas färre undantag och särregler,
- att möjligheterna till skatteplanering, skattefusk och skatteflykt skall försvåras,
- att det skall löna sig bättre att arbeta och spara och
- att det skall löna sig sämre att låna, trixa, dribbla och göra avdrag.

Herr talman! Detta var vårt budskap till svenska folket i valrörelsen. Nu i höst skall vi lägga fram förslagen här i riksdagen.

Anf. 172 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Jag ser verkligen fram emot att socialdemokraterna för en gångs skull sätter på pränt det som de i valrörelsen och på partikongresser går ut och talar om. För hitintills har vi inte upplevt att de har gjort det. Det skall bli en mycket intressant höst med skatteförslag m.m. som skall läggas fram för att åstadkomma en rättvisare fördelning.

Jag vill bara säga att det var stor tur att vi under de där sex borgerliga åren, som vi får höra talas om stup i kvarten, förde en rättvis fördelningspolitik som inte slog mot låginkomsttagare och mot de arbetslösa under den kraftiga lågkonjunktur som rådde. Vi har fått ett erkännande även från personer i Arne Kjörsbergs egna kretsar för att sysselsättningspolitiken då var ganska

enastående även om arbetslösheten var relativt hög, men jämfört med omvärlden mycket låg.

Under de sex åren från 1982 till 1988 har klyftorna faktiskt ökat. Det är detta som ingen talar om. Ni talar om skattefifflarna som ägnar sig åt spekulationer och om storföretagen. Men dessa har ju hela tiden gynnats av er politik. Ert tal är ju bara retorik så länge ni inte kan visa på något annat. Ni har inte heller efterlevt lagarnas anda. Ni efterlever inte ens grundlagens anda när ni hittar på engångsskatter och retroaktiv beskattning. Ni får alltså se till att den efterlevnaden blir bättre.

Sedan till den offentliga sektorn. Man kan säga att Sveriges välfärd vilar på en tidsinställd bomb. Ni har misskött den offentliga sektorn, skulle jag vilja påstå. Så var inte fallet under de sex borgerliga åren. Det är omvittnat i fackliga tidningar från dem som är anställda inom den offentliga sektorn. Men det är kanske där ni tänker åstadkomma en förändring, och i så fall ser vi fram emot det. Jag tycker inte ni skall förhäva er speciellt mycket. I det här valet har det svenska folket röstat på en högkonjunktur, inte på socialdemokraterna.

Sedan vill jag ta upp frågan om banketiken, för det är någonting som vi måste diskutera. Jag tror att bankerna nu börjar förstå att också de själva måste börja diskutera etikfrågan, för bankerna kan inte få vara ett instrument för att uppmuntra till skatteundandragande på ett sätt som strider mot bl.a. den generalklausul som ni har genomfört. Behovet av en generalklausul visar att vi har en lagstiftning som tillåter sådant som man sedan måste förbjuda i en annan lag. Det kan inte vara vettigt. Jag hoppas att vi kommer att kunna ändra på det med de tre skatteutredningarna, så att det blir litet mindre användning för en sådan generalklausul.

Anf. 173 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Välfärd är inte detsamma som offentlig verksamhet. Den är så mycket annat, och den offentliga sektorns problem kan lösas på många olika sätt, inte bara genom offentlig produktion och offentlig finansiering.

Hur ser egentligen det socialdemokratiska samhälle ut som Arne Kjörsberg och andra vill skapa? Jo, man prioriterar kollektiva lösningar och offentliga monopol, vilket leder till höga skatter. Det är ofrånkomligt, eftersom dessa finansieras genom skatter. Detta innebär att medborgarna blir utlämnade åt politiker och politiska beslut. Visst kan man lösa en hel del problem gemensamt, men vad händer när det inte fungerar längre? Vad tycker de människor som inte får den sjukvård de efterfrågar, som ser att människor dör i köer till operation? När man bara satsar på offentliga monopol och inte ger människorna valfrihet där de själva kan påverka sin egen situation, då har man ingen egentlig välfärd. Det är rätt viktigt att komma ihåg detta. Det märkliga är dessutom att det finns några som har valfrihet. Vilka har det i socialdemokratis Sverige? Jo, de som har tillräckligt mycket pengar för att även efter skatt kunna välja andra alternativ än dem som socialdemokraterna är beredda att tillåta.

Vi moderater och de andra borgerliga partierna vill föra en politik som ger valfrihet. Vi vill inte att de statliga pengarna, 10 miljarder till barnomsorgen, skall gå till kommunpolitiker rakt upp och ner. Vi vill att ungefär hälften skall

gå direkt till föräldrarna, som själva kan bestämma. Vi vill ha försäkringslösningar inom sjukvården som ger alla rätt till god sjukvård och rätt att välja själva. Vi vill ha en allmän arbetslöshetsförsäkring, inte bara gynna dem som klarar sig bra på arbetsmarknaden. Höga skatter motverkar välståndsutvecklingen.

En detalj, Arne Kjörnsberg: 22 förslag har ni lagt fram för att motverka skatteplanering. Ändå fungerar det inte! Det är precis samma sak som att man plötsligt får värk och tar 22 olika smärtstillande tabletter. Men den ena värken efter den andra kommer ändå tillbaka. Orsaken är naturligtvis att man inte har blivit av med den grundläggande orsaken. Det grundläggande är att vi har marginalskatter på uppemot 75–80 %. Det stimulerar – om jag får använda ett litet konstigt uttryck – människor till den skatteplanering som är oönskad av oss alla. Era 22 förslag fungerade inte. Varför skulle vi ha ställt oss bakom dem? Det som fungerar är att man gör någonting åt orsaken, dvs. sänker det svenska skattetrycket. Det är detta man skall göra.

Jag skall sluta med att fråga Arne Kjörnsberg två saker. Den första frågan är viktigast, så prioritera den: Varför är det i det samhälle socialdemokraterna vill skapa bara de välbeställda som skall ha en chans att välja? Varför skall man ha ett skattesystem som motverkar välståndsutvecklingen?

Anf. 174 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Bo Lundgren talade om välfärdssamhälle. Visst är Sverige fint på många sätt och vis. Och skatterna får vi ut väldigt mycket av, det skall vi också kunna erkänna. Men bevare oss för krämarliberalerna, för sådant är inte bra. Visst kan man ha flera privata småskaliga alternativ på lokal nivå, tycker vi. Och visst kan man ha kooperativa lösningar i stället för bara offentliga. Visst kan man satsa på familjekooperativ, men det är ni inte så pigga på ute i kommunerna.

Nog bör socialdemokraterna tänka över frågan om människans frihet och hennes makt över sitt eget liv. Den frågan är väldigt viktig. Varför skall man t.ex. inte ha rätt att bli kommunal dagbarnvårdare åt eget barn om man vill det? Varför skall man inte ha en skolpeng som följer eleven så att barnen och föräldrarna själva får välja vilken skola barnen skall gå i osv.? Det finns mycket som socialdemokraterna tyvärr har fastnat i.

Sedan till det här med välfärdssamhället. Visst har vi mycket prylar och en stor varuomsättning. Det är väl bl.a. sådant som socialdemokraterna av anno 1988 menar med välfärd. Men det görs också ett självmordsförsök i Sverige var tjugonde minut. Det är inte välfärd. Vi släpper ifrån oss mera radioaktivt avfall per person från kärnkraften än något annat folk. Vi släpper ifrån oss mer per capita mer tungmetaller än de flesta andra folk. Vi släpper ifrån oss mer lösningsmedel till luften och vatten per person än nästan alla andra folk. Vi släpper ifrån oss mer kväveoxider per capita än de allra flesta folk. Än värre egentligen är att vi gör slut på våra ändliga naturresurser som det har tagit miljoner och miljarder år att bygga upp. Vi i Sverige gör slut på sådana naturresurser i större omfattning än de flesta andra, för att inte säga alla andra, folk. Det är inte välstånd långsiktigt, utan det är livsfarligt. Vår livsstil och vår varuomsättning är fullständigt omöjliga i global skala. Skall vi få välstånd på sådana villkor, då vill inte jag vara med.

Anf. 175 LARS BÄCKSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Till ledamoten Kjörnsberg vill jag säga att det enda han egentligen saknade var möjligtvis en domare. Jag skall inte villfara honom på den punkten – jag vill inte bli domare. Möjligtvis kan jag säga att en del av de principiella synpunkter han framförde låter intressanta. Men jag skall inte ställa några retoriska frågor till ledamoten Kjörnsberg. Jag skall försöka smälta de synpunkter han hade, utnyttja min betänketid och ge ett ord på vägen till ledamoten Kjörnsberg, ett ord om vänskap. Det är viktigt i politiken. Jag tänker på den gamla sagan av Tove Jansson om vänskap: Vem skall trösta Knyttet? Politiken har också med vänskap att göra. Var söker socialdemokraterna sina vänner i det korta perspektivet? Det korta perspektivet handlar inte om principer utan om marginalsattesänkningar på 3 %, 14 000–15 000 kr. till dem som tjänar en halv miljon. Och vilka skall man ha till vänner att genomföra det med?

Moderaterna tycker att de som tjänar mest skall få mest. Men de kräver, det har vi hört, även skattesänkningar för dem som har litet eller nästan inget deltidsarbete.

Folkpartiet vill sänka marginalsatserna. Men herr Westerberg har sagt att broarna är rivna. Folkpartiet vill dessutom finansiera sina reformer, vilket i och för sig är hedervärt.

Centern är intresserad av marginalsattesänkningar, men vidhåller sin fördelningspolitik. Jag har i dag inte hört något från dem om detta i det korta perspektivet.

Miljöpartiet vill sätta in sina skattesänkningar där socialdemokraterna vill börja sina. Ni vet att vi inom vpk inte är nöjda med 3 %. I det här fallet vill vi inte alls göra som ni, utan vi vill få till stånd en skattereduktion och en skattepolitik som tar fasta på de breda lagren även i det korta perspektivet och inte bara i principfrågan.

Jag skall inte ställa några retoriska frågor om vem man skall söka samarbete med. Vi får väl se. Utnyttja betänketiden, socialdemokrater, och tänk efter var ni skall söka era vänner.

Mitt råd är: Lev inte i det blå, utan vänd er till oss i vpk! Vem skall ni vända er till i annat fall? Det kanske blir så att ni får sätta ert hopp till Hemulen, och det är inte bra för den kanske inte ens finns. Därför säger jag: Utnyttja betänketiden tills propositionen läggs fram.

Anf. 176 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Arne Kjörnsberg tyckte att jag var förutsebar. Jag måste säga att jag är litet imponerad.

Jag visade för det första i mitt anförande hur mycket som blir över efter den andra halvårsinsatsen för människor i ganska vanliga inkomstlägen, även för dem som tjänar litet mer. För det andra uppmanade jag er socialdemokrater att tala om hur ni vill ha det med matmomsen. Varför gav ni tilläggsdirektiv till KIS om ni inte ville ha sänkt matmoms? Ni ville ju inte ha det från början. Det var förbjudet för kommittén att utreda den här frågan enligt de första direktiven.

Då tycker jag att ni borde presentera det förslag som ni helt plötsligt har kommit på. Annars kvarstår misstankarna att detta bara var valtaktik.

För det tredje kommenterade jag Ingvar Carlssons ganska fantastiska påstående. Vid flera tillfällen under valrörelsen drog han valsen om den socialdemokratiska ideologiska dimensionen bakom de svenska tennisframgångarna. Han lovade att han verkligen skulle sätta emot stenhårt om de borgerliga tafsade på den svenska välfärden, som gjort tennisframgångarna möjliga.

Det var väl inte konstigt då om jag påpekade att Björn Borg vann Wimbledon under åren 1976–1980. Arne Kjörnsberg drar på smilbandet, och gärna det.

Jag skulle kunna gå vidare och fråga om det ligger en socialdemokratisk ideologisk dimension också bakom vissa insatser i andra idrottsevenemang som nyligen har timat.

Jag tycker att Arne Kjörnsberg skall använda sig av talangen att förutse vad ledamöterna kommer att säga – den kan vara värdefull.

Anf. 177 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Ja, Kjell Johansson, jag är i varje fall vald för tre år, och under den tiden kommer jag väl att lära mig en del, så att jag ännu bättre kan förutse vad Kjell Johansson kommer att säga.

Det jag tyckte var roligt var att Kjell Johansson tyckte att Ingvar Carlsson var rolig. Men jag visste det sedan tidigare, för vi är gamla skolkamrater. Det var roligt att också Kjell Johansson har upptäckt det.

Till Lars Bäckström: Jag tycker det är spännande att höra speciellt de litterära citat som Lars Bäckström med väldig entusiasm sprider omkring sig. De lyfter debatten på något sätt. Men vi får väl resonera – vi resonerar med alla. Vi kommer att lägga våra förslag, och sedan får vi se var stödet finns.

Till Birger Schlaug: När jag var kommunalman i Borås sysslade jag med barnomsorg. Jag bidrog till att det första kooperativa daghemmet i Borås fick möjligheter att starta.

Bo Lundgren säger att människorna är utlämnade åt politikerna. Nu väntar jag bara på att Bo Lundgren i sitt sista inlägg kommer att säga: I Sverige finns 38 % frihet. Det är nämligen nästa steg i Bo Lundgrens sätt att argumentera.

Bo Lundgren säger att statsbidragen till barnomsorgen går till kommunpolitikerna. Nej, de pengarna är till för att vi skall kunna ordna daghems- och fritidshemsplatser och för den delen också familjedaghemsplatser. Till detta går statsbidraget till barnomsorgen.

Beträffande detta med 22–0: Jag skall bara ge ett enda exempel. Vi har dubbelbeskattningsavtal med andra länder. De är uppbyggda så att man inte skall behöva betala skatt i mer än ett land. Det var tidigare så att man kunde ha en inkomst utomlands och ha kostnader här i Sverige som man ville dra av för intäkternas förvärvande beträffande den inkomst som man skulle betala skatt för utomlands. Det tyckte vi var fel, och därför lade vi fram ett förslag om att denna möjlighet skulle slopas. Moderaterna röstade emot. Vad är det för finess och rättvisa i det?

Jag vill påminna Görel Thurdin om att under de sex borgerliga åren förlorade en vanlig löntagare i Sverige ungefär en månadslön. Under de

senaste sex åren har konsumtionsmöjligheterna för samma löntagare ökat med 15 %. Det är bara att räkna plus och minus, och det är inte särskilt svårt.

Anf. 178 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag säger att människor i socialdemokraternas Sverige blir utlämnade åt politiker och politiska beslut därför att det är så. Om vanliga människor bara erbjuds ett enda alternativ när det gäller exempelvis sjukvård – ett offentligt monopol, som åtminstone i realiteten är ett monopol – då är de människorna utlämnade till att detta enda som de kan välja fungerar. Fungerar det inte – vad skall de göra? De har inga andra alternativ, och de har inte råd att köpa det icke-subventionerade privata alternativet. De enda som har råd att göra det i socialdemokraternas Sverige är de som redan är välbeställda, de som har råd.

Jag frågade Arne Kjörnsberg: Varför driver ni en politik som gör att vanliga människor blir utlämnade på det här viset? Var och en kan se exempel på det i sjukvård, barnomsorg och på andra håll. Det är den välbeställda som har chans att välja, därför att han eller hon har tillräckligt mycket pengar för att kunna gå till Sophiahemmet och köpa sig en operation, exempelvis.

Beträffande ekonomin och skatterna skulle man kunna säga att friheten och valfriheten för en industriarbetare i Sverige är 37 eller 38 %. Det har jag sagt i kammaren för ett par tre år sedan – dessutom ett par gånger. Detta beror på att med det skattesystem som ni har skapat betalar industriarbetaren 62–63 % av sin totala arbetsinkomst i olika former av skatt. Det är därför som han eller hon inte har råd att efterfråga något annat än de politikerstyrda monopol som ni erbjuder och som är det enda ni vill erbjuda.

Det vi vill göra är att se till att de statsbidrag som går till barnomsorgen inte bara används av politiker utan också kan gå till föräldrar, så att de själva kan använda pengarna för att välja barnomsorg i framtiden.

Sedan återstår resonemanget om de 22 åtgärder mot skatteplanering som socialdemokraterna har drivit igenom. Ändå har vi en stor volym av skatteplanering. Det är alltså ett totalt misslyckande.

I stället vill vi moderater gå till botten med det onda och se till att undanröja orsakerna till att så många engagerar sig i skatteplanering och i rent skattefusk också, för den delen. Det gäller att dra ner skatterna.

Avslutningsvis: Svara på min fråga! Varför skall bara de välbeställda ha valfrihet?

Anf. 179 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och ställa några frågor till Arne Kjörnsberg.

Inser Arne Kjörnsberg att om den livsstil och varuomsättning som vi har i den här delen av världen och i Sverige översätts i global skala, skulle det leda till ekologisk kollaps inom några få månader? Om inte – läs på!

Om Arne Kjörnsberg vet att det är på detta sätt måste jag fråga: Varför vill han ha ännu mer av just denna livsstil och öka varuomsättningen ännu mer?

En kort fråga till: Varför har ni svikit över huvud taget allt när det gäller fördelningspolitiken?

Anf. 180 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Att jämföra de sex borgerliga åren med de sex socialdemokratiska åren är egentligen ganska barockt, eftersom förutsättningarna var så oerhört skilda, med tanke på lågkonjunktur kontra högkonjunktur, höga oljepriser kontra låga oljepriser osv. Något jag fick lära mig i nationalekonomi var att om man skall göra jämförelser måste man se till att de åtminstone är relevanta.

Vi vet inte hur socialdemokratisk politik av i dag ser ut under lågkonjunktur. Ser den ut som den gör nu, under högkonjunktur, fasar jag för när lågkonjunkturen kommer, för då kommer klyftorna att öka än mer. Vi lyckades åtminstone se till att vi inte ökade klyftorna under sex lågkonjunkturår. Det var en prestation bara det.

Beträffande det kommande skatteförslaget för 1989 vill jag bara säga: Om ni sänker marginalsatterna för dem som kommer över 70 000 kr., som ni kallar heltidsarbetande, och inte gör någonting för dem som har mindre än 70 000 om året, då stämmer inte de ord som Arne Kjörnsberg uttalar med handlingen, för då är det inte fråga om ett rättvist skatteförslag.

Jag skall sluta med en fråga: Kommer ni att säga att den som arbetar halvtid och tjänar 100 000 kr. skall betala mer skatt än den som arbetar heltid och tjänar 100 000 kr.? Det är ju så ni för resonemanget!

Anf. 181 LARS BÄCKSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det är ju gott och väl att tala med alla – det skall man alltid göra, det tycker jag är riktigt. Men jag säger bara: Tala inte med moderaterna när det gäller marginalsatter, för det innebär en dynamik som kan ställa till kaos på verkstadsgolven om man handlar så! Det finns ju samtalspartner här i kammaren – Görel Thurdin, Birger Schlaug och Lars Bäckström. Vi i vpk är villiga att tala, men det måste finnas ett rejält fördelningspolitiskt alternativ i resonemangen.

Sedan vill jag ta upp en annan sak, som jag inte hann med förut. Arne Kjörnsberg talade förtjänstfullt om skatteplaneringen på den privata sidan och kallade den rent av för andra saker. Jag vill då bara erinra om att det är ett faktum att den offentliga sidan – statliga företag och kommuner – driver skatteplanering med full kraft i Västsverige. Göteborgs kommun och andra kommuner i Västsverige funderar på att bygga flygplatser med skatteplanering. Statliga Celsius säljer varv i skatteplaneringssyfte – Uddevallavarvet, Götaverken – och man styckar upp nya försäljningsobjekt. Detta måste något utskott – det blir väl näringsutskottet – se på och sätta stopp för. Annars rasar moralen totalt samman i skattehänseende.

Anf. 182 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Det roliga, Arne Kjörnsberg, med Ingvar Carlssons agerande var att han var gravallvarlig när han i årets valrörelse drog sin vals om den socialdemokratiska ideologiska dimensionen bakom tennisframgångarna.

Nu skall jag fatta mig mycket kort, men jag vill å andra sidan ha ett svar från Arne Kjörnsberg. Hur ser det förslag om sänkt matmoms ut som ni vill ha och som ni nu ville utreda? Om jag inte får något svar på den frågan, så återstår det bara en enda slutsats, nämligen att det här endast var avsett för att föra väljarna bakom ljuset i årets valrörelse.

Anf. 183 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Jag ber talmannen och kammaren om ursäkt för att jag går fram till talarstolen för mina repliker, men det beror på att jag har så många lappar att jag måste lägga dem någonstans.

Jag skall börja bakifrån, med Kjell Johansson. Hur ser det förslag om förändring av matmomsen ut som ni vill utreda? frågar Kjell Johansson. Men Kjell Johansson är ju en så gammal utredningsräv att han vet att det är när man inte har en alldeles bestämd uppfattning som man låter utreda frågan – och det är det Kjell-Olof Feldt har gett utredningen om indirekt beskattning möjlighet att göra.

Är sedan Kjell Johansson alldeles säker på att det var en vals Ingvar Carlsson drog? Det kanske var en schottis – vad vet jag?

Får jag nu fråga Bo Lundgren: Hur opererar man en blindtarm alternativt? Det kan såvitt jag förstår bara göras på ett sätt. Frågan är: Skall någon tjäna på den infekterade blindtarmen?

Bo Lundgren säger – jag förutsåg det, för jag har läst vad han har sagt tidigare och också hört honom – att den svenske löntagaren bara har 38 % frihet. Då vill jag ställa en kort fråga till Bo Lundgren. År 1910 var skattetrycket 10 %, och pengarna gick till försvaret, rättskipningen och vad det kunde vara. Hade den svenske löntagaren då 90 % frihet – och nu bara 38 %? Det är ju den logiska följden av Bo Lundgrens sätt att resonera.

Bo Lundgrens sätt att gå till botten med detta som gäller skatteplanering och mitt efterlysande av mer etik och moral, det är att sänka skatterna. I Italien har man ett lägre skattetryck. Men, Bo Lundgren, där skattefifflas det faktiskt av bara den – om uttrycker nu tillåts.

Jag måste erkänna att jag inte förstod Görel Thurdins fråga om den person som tjänar 100 000 kr. Vare sig man tjänar 100 000 kr. på heltid eller på deltid är ju skatten likadan. Förlåt – men jag erkänner alltså att jag inte förstod frågan.

Till Birger Schlaug vill jag säga att mitt svar är ja.

Till Lars Bäckström: Skatteplanering, oavsett var den sker, fördömer jag och det parti jag representerar.

Talmannen anmälde att Bo Lundgren, Görel Thurdin, Birger Schlaug, Kjell Johansson och Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 184 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag vill gärna börja mitt anförande med några ord om mina forna kolleger i finansutskottet, som jag nu har lämnat, och då främst om de kolleger som lämnat inte bara finansutskottet utan även riksdagen. Och eftersom vår nya talman har efterlyst litet livligare inlägg i kammaren – det kan ju vara krävande att sitta allvarlig i tre timmar i ett sträck – har jag valt att i versform framföra dessa ord.

På Nova Semblas höga fjäll,
i Ceylons brända dalar,
varhelst en *Åsling* bor
är han min vän, min bror.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Så låtit har från industrin
vid tanken på det kassaskrin
som *Åsling* hade på "Akuten"
när företagen gick på "luten"

och bönade och bad om pengar,
som *Åsling* gav i stora slängar.
Men verkade som Döbelns medicin,
ja, nästan som amfetamin!

Nu *Åsling* lämnat oss och politiken:
– Han är ej längre rätt nyfiken,
enligt en intervju vid -87 års slut,
på allt vad riksdag'n haft att bjuda ut.

Han hade lärt sig riksdagens repliker
och därför tröttnat helt på politiker,
som aldrig kan förnya sig
på denna livets korta stig.

Om dagens politik han säger:
– Den skötes av ett dystert släkte,
vars kunskap uti ekonomi ej räcker
att ens skapa egna intäkter.

De aldrig satt en egen slant
men gärna tagit andras uti pant.
De hamnat har i petrifiering
och ej i decentralisering.

I EG-frågan är han optimist
blott jordbruket ej rörs – helt visst!
Nog vore det rätt trist
om det på livsmedel blev brist!

Han därför odla skall sin gård
och ägna den sin ömma vård.
Och även fortsätta med bankaffärer
att äga rum i högre sfärer.

Hans-Eric A-son uti Haninge'n
hade ej blekaste aningen
att riksdagsarbetet börjar ifrån noll.
Det hjälper ej att starta groll!

I kommunala frågor var han tung,
hemmavid – ja, något av en kung.
Men uti riksdagens lokaler
han aldrig talat med versaler!

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Även han nu lämnat oss,
trivts ej bra i riksdä'ns tross,
föredrog att slå ett slag
för ett fastighetsbolag.

Där i topp som direktör
ingen honom längre stör.
Därför, när han välja finge,
blev det – Haninge!

Bo Södersten, Bo Södersten
han ej lämnat maktens hus
men maktlöshetens fäste,
dock ej som förste, bäste.

Om riksdagen han haver sagt:
– Den saknar allt som heter makt!
Den är blott en central
för clearing – ej för val.

Ibland han haver protesterat
och i vår kammare orerat
om vilken galen politik de för
som våra bostäder uppför.

Ej heller skrädde han de orden
som hördes över borden
och till en ansvarig minister
som tyckte han var väl sinister

när han ej ville se allt gott
som både rik och fattig fått
och såg blott vad i Stockholm hände
när efterfrågan hastigt vände.

Och även förde fram kritik
emot en sådan politik
som bygger daghem utan prut
men ej på köer når ett slut.

En förskola han ville ha!
Det skulle allt va' bra
om barnen finge något lära
och inte ständigt bara svära

sin trohet till förmynderi
– en form av drömmeri.
– Vak upp nu barn, från socialism
och lyss på all min realism!

Jag är ju ekonom av facket
och känner alltför väl till snacket:
Att även om vi ser till fakta,
så gäller att marschera sakta!

Ordföranden, han haft *sin* stil
åkte nästan egen fil
och trivdes med jargongen,
dock ej uti salongen.

Olika faller ödets lotter;
en är känd som fallen dotter
till en världsbäst ekonom.
Om henne var vi mån'.

Liksom vi var om vårt kansli
som på oss alla hållit pli
att vi i tid oss rätt har reserverat.
Då allting flöt som det planerat.

Jag önskar därför att det gäng
som spelar upp till ny refräng
i sin behandling av motioner,
liksom av propositioner

skall städse minnas vad vi gjort,
när vi passerat har den port
som smalnar likt en synåls öga,
men aldrig fallit har till föga

för en finansministers hårda språk
och ändå undvikit allt bråk.
Så är vi också moderater,
och utan divalater!

Jag övergår nu, herr talman, till att säga några ord om skatten eftersom jag av mitt parti placerats i skatteutskottet.

Vad jag då särskilt vill framhålla är att jag inte förstår kritiken av den sänkning av marginalskatterna som moderaterna föreslagit, att den skulle vara liktydig med ett orättvist ingrepp.

Här får man sålunda i debatten ständigt höra att det är orättvist att sänka skatten mer för dem som har de högsta inkomsterna och minst för dem som har de lägsta inkomsterna. Denna kritik förbiser nämligen att vad vi föreslår innebär att vi sänker skatten *mest* för dem som har *högst* skatt och *minst* för dem som har *lägst* skatt. Och det är väl rättvist!

Man kan ju, som bekant, ha hög inkomst men låg skatt, och för dem ömmar väl ingen. Däremot för dem som betalar en orimligt hög skatt, och det behöver man inte ha särskilt höga inkomster för att göra, då vi har världens högsta skattetryck.

Men vad menar man egentligen med rättvis skatt? Svaret är vanligtvis: Det är skatt efter bärkraft, dvs. efter förmåga att betala skatt. Men observera att vi känner inte alla enskildas förmåga att betala skatt! Hur skall vi då kunna veta om skatten slår rättvist?

Och vad värre är: Ingen enskild vet vad han eller hon under det gångna året har betalat i skatt. Det förutsätter nämligen att man noggrant bokför alla enskilda utgifter och att man därefter räknar ut den del som gått till moms och

den del som gått till alla olika punktskatter. Och det tror inte jag att någon har tid att göra.

Momsen beräknas för budgetåret 1988/89 ge 82,3 miljarder kronor, och alla olika punktskatter, inkl. stämpelskatt och skatt på värdepapper, 155,5 miljarder; dvs. sammanlagt 237,7 miljarder kronor.

Till detta kommer skatt på egendom om sammanlagt 17,3 miljarder, allt medan den statliga inkomstskatten uppgår till blott 63 miljarder.

Av denna statliga inkomstskatt går hela 48 miljarder tillbaka till kommunerna för deras verksamhet. Staten tar sålunda för egen del i inkomstskatt in blott 15 miljarder kronor. För finansieringen av de statliga kostnaderna och den statliga verksamheten bidrar följaktligen den statliga inkomstskatten med blott 4,2 %.

Den totala kommunala beskattningen, inkl. landstingsskatten, uppgick år 1987 till 137 miljarder. För en löntagare med 120 000 kr. i årsinkomst – det torde vara ett genomsnitt för en heltidsarbetande årsarbetare – går därmed 75 % av inkomstskatten till den egna kommunen. Alltså är det den kommunala beskattningen som är huvudproblemet. Därför är det naturligtvis mycket oroande att vi nu ser hur den ena kommunen efter den andra anser sig tvingad att höja den för medborgaren tunga skatten.

Beträffande beskattningen har jag tre önskemål: Den måste *sänkas* för *alla*, den måste göras *tydlig* för *alla* och den måste *förenklas*.

Nu har vi en form av *smygbeskattning* dels till följd av inflationen, dels till följd av alla indirekta skatter. Detta leder till en fortsatt smysocialisering. För oppositionen är det en mycket viktig uppgift att bryta denna utveckling.

Slutligen, herr talman, vill jag uttrycka min förvåning över den debatt om det s.k. röstskolket som brutit ut. Här betraktas tydligen röstandet som en skyldighet och inte som en rättighet. Att inte rösta kan emellertid vara liktydigt med en lika medveten handling som någonsin att rösta.

Nu har man alltså gjort stort väsen av att valdeltagandet sjunkit med 3,9 procentenheter jämfört med 1985 års val. Ändå ligger vi mycket högt – internationellt sett. Men ingen har, mig veterligt, påpekat att precis lika stor andel av väljarkåren kan rösta på ett parti utan att få något som helst utbyte av det, utan att påverka valutgången mer än de s.k. röstskolkarna.

Vi har alltså ett valsystem som gör det meningslöst för 3,9 %, dvs. för ca 200 000 röstande att rösta på ett parti som inte når upp till 4 %.

Konsekvenserna av detta har man tidigt insett på den socialistiska sidan, och för att rädda vpk till riksdagen, när så tycks påkallat enligt föregående opinionsundersökningar, förekommer något som populärt kallas Kamrat 4 %. Statsministern var faktiskt inne på den omständigheten i en av sina repliker i gårdagens debatt. Detta betyder, som bekant, att när risk föreligger att vpk ej når gränsen 4 %, röstar ett antal socialdemokrater – ca 70 000 enligt valforskarna – på vpk. Detta har uppenbarligen förekommit i årets val. I Göteborg, t.ex., fick vpk en halv procentenhet fler röster i riksdagsvalet än i kommunalvalet. Det vill säga: Vpk fick 10 % fler röster i riksdagsvalet än i kommunalvalet.

Om de icke-socialistiska partierna vill vinna 1991 års val, måste de tydligen införa en liknande princip, lämpligen kallad Broder 4 %. Ty flertalet insiktsfulla bedömare är eniga om att kds kommer att öka sin väljarandel i

nästa val. Och skulle kds nå 3,5 eller 3,9 %, – ja, herr talman, då är loppet sannolikt kört för de icke-socialistiska partierna.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Anf. 185 GÖSTA LYGÅ (mp):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag efter den här vackra parentesens av poesi och andra saker måste återgå skattefrågan. Men en sak vill jag faktiskt kommentera, trots att den ligger utanför ämnet, och det är Hugo Hegelands mycket fina attack på 4-procentsspärren, som jag mycket gärna skulle instämma med honom i vid något annat tillfälle. Just nu är det emellertid skattedebatt, och jag skall ta upp två viktiga problem, även om bägge redan har varit uppe till debatt och jag därför kan avstå från en del av argumenten. Jag måste å andra sidan förstärka andra delar.

Det är i två viktiga avseenden som den ekonomiska politiken, speciellt skattepolitiken, har kommit ordentligt snett. Vi i miljöpartiet de gröna som nya kommer in i ett system kanske lättare kan se vad som är fel än vad man kan om man länge befunnit sig i systemet och försöker betrakta det inifrån systemet självt. Det är svårare men också mindre intressant att se vem som orsakat felet.

Den verkligt viktiga frågan är vad man skall göra åt problemen. Den är svårare, och inte heller miljöpartiet de gröna har några patentlösningar. Däremot har vi en hel del att säga om hur och var problemens lösning skall sökas, och det vill jag nu säga någonting om. Först alltså: Vilka är problemen?

Det första är den ekonomiska tillväxtens avigsidor. Birger Schlaug har redan givit en ganska utförlig beskrivning av vad som är fel med BNP-begreppet. Han har fått medhåll av Bo Lundgren i några avseenden. Jag vill inte gå djupare in i den diskussionen, men jag vill nämna fyra viktiga negativa konsekvenser av det BNP-begreppet. Det är tillväxten som man tänker sig är nödvändig i BNP. Fyra viktiga negativa konsekvenser finns det, och jag nämner dem inte i prioritetsordning, det är svårt för de är alla så väsentliga.

Resursutnyttjandet ökar trots att det snarare borde minska så att man i någon mån skulle kunna uppnå någon sorts balans mellan naturens produktion och människans konsumtion. Vidare är nedsmutsningen av naturen en direkt effekt av att ekonomiska synpunkter med kort perspektiv får vara avgörande.

Det gäller också människor. De slås ut av en snabb tillväxt. Detta sker eftersom rationalisering och strukturomvandling ändrar villkoren för människor på kortare tid än människan kräver för sin omställning. Toffler har talat om future chock. Den snabba förändringen gör att människor inte klarar av sin situation.

Den internationella synpunkten är att klyftan mellan rika och fattiga länder i världen ökar. Detta skapar brist på förståelse mellan världens olika regioner, alltså en naturlig brist på förståelse. Detta ger på sikt en ytterst allvarlig hotbild både för i-länder och för u-länder. Detta var alltså det första bruttonationalprodukten och dess tillväxt är ett falskt mätetal som vi inte borde följa.

Det andra stora problemet har Arne Kjörsberg varit inne på, och det är skattesystemets demoraliserande effekt. Människor upplever skatten som

någonting som man tvingas betala av sina hårt förvärvade pengar till en myndighet, en anonym uppsamlare av tillgångar, ett stort hål i vilket skattemedlen tycks försvinna. I stället borde skatten kunna upplevas som en del av ens insatser för ett samhälle som ger så mycket service av olika slag.

Inom miljöpartiet de gröna är vi medvetna om att de förhållanden som jag har skisserat utgör allvarliga fel som måste åtgärdas genom en radikal kursändring. Stora grupper i vårt samhälle delar denna kunskap om problemens natur. Vi menar att det finns några huvudlinjer efter vilka lösningar bör sökas. T.ex. bör man till att börja med ändra beskattningens profil. Vi bör se mera på de styrande egenskaperna än på vad som har gjorts. De ändliga resurserna måste skyddas genom skatter och avgifter. Det är väldigt viktigt, inte för att man skall kunna köpa sig rätten att smutsa ned miljön, utan för att man skall ha både ekonomisk och ideologisk motivation att hålla rent i vår gemensamma miljö.

Det är alltså här som Görel Thurdins problem med konstgödsel kommer in. Vi vill öka avgifterna med 300 %. Det är alltså avgifter, inte skatter, och de medlen skall återföras till jordbruket. Det är alltså inte fråga om att stjälja från en del i samhället och ge till en annan, det är fråga om att styra.

Vi vill också ändra skatten på konsumtion i förhållande till den på arbete. Vi vill ha minskad skatt på arbete, och detta kommer till uttryck i vår syn på arbetsgivaravgifterna som vi vill skall sänkas. Detta får speciellt en differentierande effekt. I glesbygd skall alltså effekten vara större än i ekonomiskt heta områden.

Vidare, som Birger Schlaug var inne på för en liten stund sedan, så gäller det också vården. Vi vill ha en sänkt arbetsgivaravgift avseende dem som är anställda i vården, så att dess arbetskraftsproblem skall kunna lösas.

En annan väg som vi tänker att vi skulle kunna gå är att den informella sektorn ges ett högre anseende. Vad vi menar på den punkten är kanske ganska klart: det är alla dessa insatser som är så omöjliga att värdera i pengar och som just därför får så låg status. Det är föräldrars omvårdnad av sina barn, scoutledarens frivilliga engagemang, omhändertagande av gamla, sjuka, släktingar, vänner och medmänniskor, allt detta är så oerhört viktigt. Det är obetalt, ovärderat, obeskattat och det har låg status. Det gäller arbete som många gånger är mer positivt för mänskligheten än de former av produktion som alltså är betalda, värderade, beskattade och har hög status om de bidrar till BNP, och efter konjunkturinstitutets sätt att räkna är detta någonting positivt för oss.

Jag hörde för ett litet tag sedan att både Bo Lundgren och Kjell Johansson var oroade över de utgifter som krävs t.ex. inom vårdyrket. De undrade hur vi skall kunna betala dem som arbetar där om det inte finns tillräckligt skatteunderlag. Men det kan ju hända att i miljöpartiets Sverige behovet av vård är lägre, det kan ju hända att inte bara den informella sektorns egenskap att människor tittar till varandra utan att också hela det livssystem som vi rekommenderar ger mindre stress och kanske färre sjukdomar. Det är vår klara målsättning.

Sedan kommer vi till det tredje och det är att det behövs en ny syn på skattesystemet som sådant. Detta har några stycken här varit inne på redan. Skatten är en del av det ansvar som en människa har för samhället, en del av

det samarbete som måste finnas mellan samhället och individerna. När den allmänna inställningen har urartat så fullständigt att det t.o.m. finns sammanslutningar vilkas enda syfte är att stödja skattebetalare i deras förmenta kamp mot samhället, och när de som har råd till det anställer advokater vilkas uppgift är att undandra staten skatteinkomster, när advokater ägnar sin kunskap och sin fantasi till dessa föga produktiva sysselsättningar då är det förståeligt att även vanliga inkomstagare som inte alls har så stora möjligheter försöker så långt det går – ibland med oärliga medel – att minska sin skatt. Detta är mycket beklämmande från mänsklig synpunkt, eftersom det ofta gäller människor vilkas heder i andra avseenden är god. Genom sina handlingar i skattefrågor förlorar dessa personer i etisk status inför sig själva och inför andra.

För att undvika missförstånd vill jag påpeka att vi naturligtvis inte vill att skattebetalare inte skall ha rättsligt skydd om myndigheterna begår misstag. Det är en annan sak. Vad jag vänder mig emot är att juridisk hjälp systematiskt utnyttjas för att undvika en reell skattskyldighet.

Jag föreställer mig att en förbättrad skattemoral i första hand kan åstadkommas genom upplysning. Jag är övertygad om att personlig påverkan är mycket viktig för att skapa ett mera etiskt beteende, dock måste samtidigt satsningar göras för att beivra skattefusk och för att avglorifiera sökandet av kryphål i skattelagarna. Givetvis skall, som Lars Bäckström påpekade, inte staten själv och kommunerna engagera sig i den typen av skatteplanering som bara hjälper till att minska den lagliga skatten.

Herr talman! Jag har hittills uttryckt mig i ganska allmänna ordalag, men det måste vara så att man i den här debatten skall kunna tala om principer snarare än om detaljer. Jag vill räkna upp några av de åtgärder som de nämnda övervägandena leder till. Det första är en minskning av den formella arbetstiden. Vi strävar alltså efter sex timmars arbetsdag för alla, men dessutom skall varje anställd ha laglig rätt att gå ned till fyra timmars arbetsdag eller att göra motsvarande arbetstidsförkortning på annat sätt. Detta kan möjligtvis gå på naturligt sätt i något fall t.ex. de människor – de är många – som har lönegradsplacerade arbeten. Man flyttas upp i högre löneklass en gång om året under åtta eller tio år beroende på skalan. Arbetstagarna skulle kanske i stället ha möjlighet att få en automatisk minskning av sin arbetstid: samma lön, men minskning av arbetstiden. Det där skulle kunna innebära valfrihet mellan högre inkomst och mer fritid för den anställde. För arbetsgivaren skulle en automatisk kostnadsökning bortfalla. Troligen skulle detta vara ett mindre inflationsdrivande system. Kanske skulle den kortare arbetstiden kompenseras av en bättre effektivitet hos den erfarna arbetskraften. Detta är bara en liten idé.

Bättre uppskattning av informellt arbete har jag redan diskuterat. Bättre förståelse av samarbetet mellan individer och samhället är mycket viktigt. Det är förmodligen en fråga om information, om man kan tänka sig att ett medvetet upplysningsprogram kan genomföras genom massmedia, skolor, politiska partier och andra organisationer. Det är inte ens säkert att ett sådant program kostar mer pengar än det inbringar, om man skall titta på det ur ekonomisk synpunkt. Det är säkert mycket värdefullare ur personlig synpunkt.

Vi har också helt andra skatteskalor. Det där hade tydligen i varje fall Kjell

Johansson läst på, men hans presentation av vår skatteskala för sjuksköterskan var mycket vinklad.

Vi har alltså ett grundavdrag på 31 000 kr. och efter det 50 % i skatt. I hans räkneexempel, som jag har kollat upp nu, skall jag fylla i några siffror. Det heltidsarbetande vårdbiträdet, han eller hon, har 60 000 kr. i årsinkomst. Med de antaganden som görs får vederbörande 17 000 kr. i skatt nu och behåller 43 000 kr. Med våra skatteskalor blir det 9 500 kr. i skatt, man får 50 500 kr. över. Nå, heltidsarbetaren får en inkomst av 120 000 kr., en skatt av 44 000 kr. och en behållen inkomst av 76 000 kr. Det blir praktiskt taget detsamma med vårt förslag till skatteplan som med den som nu existerar.

Poängen är att genom att jämföra med en verklig låginkomsttagares situation utnyttjar Kjell Johansson våra skatteprofiler, som gynnar de sämst ställda, för att anklaga oss för att ha alltför höga skatter för mellaninkomstlägena. Det är en besvikelse att i sin första riksdagsdebatt möta den här typen av vinklade räkneexempel. Numera accepterar man väl inte sådant ens i annonser för gamla bilar.

Ytterligare ett märkligt inlägg har jag hört. Vi har fått lära oss att man måste försöka balansera sina förslag så att höjningar och sänkningar går ihop. Så får jag från Bo Lundgren höra en lista på fem skattereformer. Tre av dem innebär skattesänkningar, två troligen bara omfördelning. Jag hörde inte någonting om hur det skall balanseras. Är det någonting jag har missuppfattat när det gäller tekniken för skattereformer, eller är det så man gör?

Jag tackar för ordet, herr talman.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 186 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I vårt land har den politiska inriktningen i högre grad än i andra jämförbara västeuropeiska länder varit att tillförsäkra medborgarna en övergripande grundtrygghet genom kollektiva lösningar. Vi har fått, som det brukar heta, ett "starkt samhälle", där den enskilde individen är svag i förhållande till stat och kommun.

Sjukvården erbjuder åtskilliga exempel på vad den bristande valfriheten i de kollektiva lösningarna kan leda till. Vi har på många håll årslånga köer för t.ex. starr- eller höftledsoperationer, som Bo Lundgren alldeles nyss har påpekat i ett replikskifte. Samma sjukvårdstjänster kan ofta erbjudas mer eller mindre omedelbart på ett privat sjukhus eller utomlands. Detta är emellertid en möjlighet som i allmänhet faller utanför ramen för det kollektiva trygghetssystemet, och den obligatoriska sjukförsäkringen har hittills inte ställt upp för att täcka kostnaderna.

Det här betyder att svensk sjukvård halkar efter. Det är inte bara svårt sjuka som drabbas. De flesta svenskar har inte tillgång till egen läkare, vilket är det normala i Europa. Vi svenskar kan inte fritt välja sjukhus eller sjukhem.

Det är särskilt viktigt för alla dem som ligger på långvården att kunna välja. Trygghet ligger i att kunna säga nej tack och välja ett bättre alternativ om man inte får den vård och omsorg som man behöver. Tyvärr är det många

inom långvården som är missnöjda, vilket bl.a. Landstingsförbundets undersökning visar.

Det förekommer försök att skylla sjukvårdskrisen på personalen. Men krisen är *inte* personalens fel. Sköterskor, läkare, biträden m.fl. har ett slitsamt arbete med långa arbetstider, ofta på helger och nätter. Ersättningen för arbetet är ofta ganska blygsam. Inkomsten efter skatt är för många sjukvårdsanställda väsentligt lägre än i många andra länder.

Om jag har uppfattat socialdemokraternas aviserade skatteförslag på rätt sätt, skulle en heltidsarbetande sjuksköterska behöva kräva ca 500 kr. mer i månaden i lön bara för att kompensera prisstegringarna och en landstings-skattehöjning på en krona. Men kompensationskravet blir 1 000 kr. för den som arbetar deltid, dvs. under 60 % av tiden, enligt samma socialdemokratiska förslag.

Det är inte etiskt försvarbart att det allmänna först tar ut en mycket hög skatt av medborgarna, bl.a. med motiveringen att ge en god och trygg sjukvård, och sedan inte förmår ge patienten vård när den behövs. Det är helt enkelt skandal att vi i Sverige inte kan ge människor en tillräcklig sjukvård, när vi samtidigt tar ut så mycket i skatt.

Mångårig erfarenhet har visat att de europeiska sjukvårdsförsäkringarna ger den bästa sjukvården. De garanterar alla rätten att få tillräcklig sjukvård i tid. Patienten har dessutom valfrihet. Man har normalt en egen läkare, som man själv valt och känner förtroende för. Man kan välja sjukhus eller sjukhem.

För personalen är detta en stimulans. Det leder ofta till mycket mindre sjukvårdsenheter än i Sverige. De svenska landstingen med sina i genomsnitt 15 000 anställda är organiserade efter storföretagsprinciper, trots att vård, som är så människonära, ofta organiseras bättre i småföretag och i de små enheterna.

En decentraliserad sjukvård innebär också att sköterskor och annan vårdpersonal får en väsentligt bättre möjlighet att påverka vården. Tillfredsställelsen i arbetet blir helt enkelt större.

Vi kan i Sverige inte i längden acceptera en lägre sjukvårdsstandard än vad som är vanligt ute i Europa. Vi svenskar kommer inte länge till att acceptera att stå med mössan i hand och bugande tvingas ta emot den vård som socialdemokratiska sjukvårdspolitikerna tycker vi skall ha. I stället kommer vi att självklart begära den vård som vi behöver.

En förstklassig sjukvård kräver inte höga skatter. Schweiz som har det lägsta skattetrycket i Europa, drygt hälften av det svenska, har sannolikt Europas bästa sjukvård. Där tjänar sjuksköterskan 14 000 kr. per månad efter skatt. I Sverige får hon mindre än hälften.

Valfrihet är viktigt. Därför har vi räddat ålderdomshemmen åt framtiden, trots ett hårdnackat socialdemokratiskt motstånd under många år. Nu får ålderdomshemmen fr.o.m. nästa år rättvisa statsbidrag. Tidigare har socialdemokraterna tvingats gå med på statsbidrag till ombyggnad, den 1 juli 1987, och nybyggnad, den 1 juli i år. På mindre än 20 år, sedan 1970, har 15 000 platser lagts ned. Nu är bara ca 45 000 kvar. Mer än nio platser om dagen skulle nu bort enligt planerna. Men också planer kan ändras.

Hemsjukvård och hemtjänst måste stärkas. Fram till sekelskiftet beräknas

ett minst fördubblat behov av hemvårdsbiträden, nämligen 70 000–100 000 fler än nu. Också sjukvården behöver mer personal. Det är viktigt att klara denna utmaning, men det är oansvarigt att, som socialdemokraterna gör i stället för att spara och prioritera, kasta ofinansierade vallöften omkring sig och hänvisa till den ekonomiska tillväxten, som aldrig kan räcka till när man bara höjer och "breddar" skatterna. – Och hur skall det då gå med ATP?

Gamla människor skall ha samma rätt till en god sjukvård som yngre. Men alla får inte det. Det var mycket därför vi moderater i våras begärde en riksdagsdebatt om vårdkrisen. Gamla människor skall omfattas av sjukförsäkringen också när det gäller sjukhusvård.

Gamla människor skall lika litet som yngre behöva stå i vårdkö t.ex. för att bli opererade för starr, slitna höftleder eller dåligt hjärta. Därför skall *alla* omfattas av en *vårdgaranti*:

Den som inte får vård i rimlig tid – enligt en objektiv medicinsk bedömning, inte en sjukvårdspolitisk – skall ha möjlighet att välja ett annat landsting, privat vård eller vård utomlands utan merkostnader för egen del. Man skall inte tvingas ta sina sparade slantar eller låna för att t.ex. få en ny höftled inopererad eller för någon annan viktig vårdinsats. Så är det nu i socialdemokraternas Sverige.

På sikt bör den allmänna, obligatoriska sjukförsäkringen bekosta en mycket större del av vården än som nu är fallet och landstingen en mindre del. Då minskas sjukvårdspolitikernas makt över patienternas val, och patienterna får i stället goda möjligheter att välja doktor, sjukgymnast och sjukhem/sjukhus. Vårdalternativen skall inte längre diskrimineras. Man skall fritt få välja mellan offentlig och enskild vård utan att det kostar ett öre extra. Pensionärerna skall fullt ut ingå i denna allmänna, obligatoriska sjukvårdsförsäkring – som vi för tydlighetens skull vill kalla den.

Sju av tio anser att vårdnadsbidrag är bättre för barnfamiljerna än en fortsatt utbyggnad av den kommunala barnomsorgen. Att kön till kommunal barnomsorg omfattar 60 000 förskolebarn är inte så konstigt när det inte finns realistiska alternativ.

Efterfrågan är styrd av ett orättvist fördelat statligt stöd till barnomsorgen. Det gynnar den dyraste omsorgen, daghemmen. En kommunal daghemsplats innebär en statlig och kommunal subvention på ca 60 000 kr. Den som inte får dagisplats får inte ett öre.

I den allmänna debatten hör man ofta talas om de statsbidrag som utgår till barnomsorgen. Något som sällan redovisas är de barnomsorgsavgifter som alla löntagare, via arbetsgivaravgifter, betalar in. Vid en jämförelse mellan de statsbidrag som olika kommuner erhåller och inbetalda barnomsorgsavgifter ser man att det bevisligen är landsortens skattebetalare som subventionerar storstadskommunernas barnomsorg.

Många goda idéer kan falla på grund av statsbidragsreglerna, t.ex. företagsdrivet dagis och vanligt privat dagis utan alternativ pedagogik samt i några fall på grund av kommunallagen, t.ex. kommunalt vårdnadsbidrag. Dessa hinder och orättvisor måste undanröjas!

Den borgerliga familjepolitiken ger barnfamiljerna ekonomiska förutsättningar att välja hur de vill forma sin tillvaro. Särskilt när barnen är små är detta viktigt.

Först när mångfald och valfrihet får råda kommer de som vill ha in sina barn på dagis att slippa köerna. De som vill vara hemma hos sina barn kommer att få råd tack vare vårdnadsbidrag och skattelättnader.

Anf. 187 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! 80-talets Sverige är på många sätt ett ofärdssamhälle. Ofärd, det är när en mängd människor inte har någonstans att bo. Efter många års balans på bostadsmarknaden har vi åter glidit in i en djup bostadsbrist. Den regering som för sex år sedan lovade att sätta fart på bostadsbyggandet gick inte i land med den uppgiften. I stället satte den i gång med att slå ihop små lägenheter till större, så att det blev ännu svårare för ungdomar och andra att finna en bostad. I Stockholm är hyresmarknaden nu helt igenkorkad. Bostadsrätter betingar fantasipriser. I samma riktning går utvecklingen på många andra håll i landet. Bostadskrisen drabbar inte bara ungdomen utan också många äldre.

På sjukhusen ligger i dag en mängd patienter som skulle kunna skrivas ut, om kommunerna hade resurser att ta hand om dem hemma, i servicehus eller på ålderdomshem. En mängd missbrukare har förlorat sina möjligheter att ha en egen bostad. I våra storstäder finns det ännu många bostadslösa, och nu bereder sig dessa på en kall vinter. I långvården fortsätter trängseln. Över 50 000 patienter saknar möjligheten att ha ett eget rum.

Ofärd är det också när hemtjänst och annan social service upphör att fungera. Tiotusentals gamla och handikappade kan i dag inte få den hjälp som de behöver, därför att det inte finns personal. Även här spelar bostadsbristen en stor roll. Hur skall man kunna flytta för att ta lediga jobb inom vården när det inte finns någonstans att bo? Och hur skall småbarnsföräldrar kunna jobba när det inte finns barnomsorg? För tre år sedan bestämde riksdagen att alla som efterfrågar barnomsorg skall få en plats senast 1991. Men mycket tyder nu på att regeringen inte klarar den uppgiften heller. Ännu saknas det 53 000 platser.

Bostadsbristen och barnomsorgsköerna påverkar också sjukvården, där vi i dag ser hur hela avdelningar stängs på grund av personalbrist. När det gäller hjärtsjukvård, ortopedi, ögonsjukvård och många andra specialiteter är köerna fortfarande långa. Människor tvingas vänta i månader och år på operationer och behandling.

Herr talman! Ett sorgligt kapitel i den svenska ofärden är missbruket av alkohol och narkotika. Här fanns länge vissa svaga tecken på en ljusning. Narkotikabruket föreföll stagnera, och konsumtionen av alkohol sjönk faktiskt med över 20 %. Men nu är bilden en annan. Vi har ett tungt narkotikamissbruk, som inte heller är begränsat till storstäderna, och en alkoholförbrukning som åter ökar. Dessutom har det sociala klimatet hårdnat. 60-talets tunga alkoholister hade i allmänhet bostad och ett fotfäste på arbetsmarknaden. Men i dag är det allt fler som blir bostadslösa och helt utslagna från arbetslivet. De ingår i den stora dolda arbetslöshet som präglar 80-talets Sverige.

Tittar man bara på statistiken, finner man att arbetslösheten är låg i Sverige. Ni socialdemokrater talade mycket om den saken i valrörelsen. Men det är inte bara så, att hundratusentals människor är utestängda från

arbetsmarknaden, utan det är också så, att dessa människor inte ens får komma med i statistiken. Vad är det som har hänt under 80-talet? Ja, först och främst har det skett en kraftig ökning av antalet förtidspensionärer. Av dessa pensioneras allt fler av vad som kallas arbetsmarknadsmässiga skäl. AMS slår larm om den utvecklingen i sin senaste petita.

Vi har också asylsökande som inte får arbeta, trots att de mycket väl skulle kunna göra insatser – inte minst inom vården. Härigenom skulle de fördomar som finns mot invandrare kunna motverkas. Varför bromsar regeringen?

Vi har många handikappade som förmenas möjligheten att arbeta. År efter år har vi föreslagit att möjligheterna skall vidgas både i Samhällsföretag och med hjälp av lönebidrag på den öppna arbetsmarknaden. Men här möter vi också motstånd från regeringen.

En fjärde grupp är de många människor som skadas i arbetslivet och som inte får en ordentlig rehabilitering. Här utspelas många tragedier. Det gäller t.ex. ryggskador som inte behandlas i tid och som därför leder till livslång invaliditet, något som hade kunnat undvikas, om det inte hade rått allmänt kaos på detta område med en arbetsskadeförsäkring som exploderar, med försäkringskassor som är överlastade med arbete och med en sjukvård som inte får resurser därför att samordningen med sjukförsäkringssystemet inte fungerar. Över alltsammans tronar regeringen, som de senaste fyra åren inte har gjort annat än avvaktat en kraftigt försenad utredning.

Varför är det kaos på försäkringskassorna? Varför tar det i genomsnitt elva månader att få ett arbetsskadeärende prövat och ofta flera månader att få ut sjukersättning?

En viktig förklaring är fjolårets krångliga och ogenomtänkta sjukpenning-reform. Vi sade redan då att det var klenat räknat och ännu sämre konstruerat. Tyvärr har dessa varningar bekräftats av utvecklingen. Sjuktalet fortsätter att stiga, och vissa månader i våras gjordes det 20 % fler sjukanmälningar än samma månad föregående år.

Ett annat utslag av ofärden i 80-talets Sverige är det starka beroendet av socialbidrag. Antalet mottagare är nu uppe i över 500 000 personer. Regeringen ägnade sig länge åt att analysera denna ökning och söka efter förklaringar, men denna analysfas tycks nu ha övergått i en fas där man passivt betraktar utvecklingen utan att vidta några åtgärder. Passivitet är kanske det mest kännetecknande draget i regeringens socialpolitik.

Under de borgerliga regeringsåren förde vi faktiskt en aktiv socialpolitik. Klyftorna minskade i samhället. De sämst ställda fick det bättre. Pensionärerna fick bättre standard, även under de år då lönerna stagnerade. Det satsades inte bara vackra ord utan även pengar på handikappolitiken. Barnomsorgen byggdes ut långt kraftigare än vad som har skett både före och efter.

Ser man på de sociala utgifternas andel av BNP finner man att de steg oavbrutet under de borgerliga regeringsåren. Sedan 1982 har de sjunkit. När OECD:s experter granskade socialdemokraternas mandatperiod 1982–1985 fann de att de sociala utgifterna som andel av BNP hade minskat från 31 % till 27,5 %.

Nu är det egentligen inte summan av denna passiva socialpolitik som är mest besvärande, utan det plågsamma är de många enskildheterna. Får jag

avslutningsvis ta upp några områden där regeringens långsamhet, vankelmod och ibland handlingsförlamning har tragiska effekter. Det gäller först kampen mot HIV bland injicerande missbrukare och sedan rättspsykiatrin.

HIV-epidemin fortsätter att spridas bland och genom narkomaner som delar förorenade sprutor. Den första försvarslinjen mot detta är självfallet att bekämpa narkotikamissbruket. Men experter världen över är också överens om att denna smittspridning genom förorenade verktyg måste bekämpas genom att rena verktyg finns att tillgå, t.ex. genom utbytesprogram av den typ som i flera år har bedrivits i Lund.

Här säger regeringen nej till varje utvidgning, trots att Världshälsoorganisationen, Läkaresällskapet, Läkare mot aids och den ena vetenskapliga rapporten efter den andra visar att regeringen har hamnat på fel ståndpunkt. Även vid den stora aidskonferensen här i Stockholm i juni var det helt klart var expertisen i världen står i denna fråga, men den svenska regeringen står tyvärr på en annan ståndpunkt.

En rättspsykiatrisk undersökning skall enligt lagen vara färdig senast sex veckor efter domstolens beslut. Denna lag kan inte följas, därför att regeringen inte ger tillräckliga resurser åt rättspsykiatrin. Detta har påtalats i flera år av alla som känner till förhållandena på området, av justitieutskottet, socialutskottet, justitieombudsmannen – flera gånger –, socialstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen. Men regeringen framhårdar i att steg för steg skära ner resurserna till rättspsykiatrin.

När jag protesterar mot detta, herr talman, vet jag att jag talar inte bara för folkpartiet utan också för ett enigt socialutskott, i varje fall i den förra riksdagen. Vi har tidigare sagt detta till regeringen, och vi är både förvånade och upprörda över att ingenting händer.

Allra sist, herr talman, vill jag säga några ord om handikappolitiken. I valrörelsen föreslog folkpartiet att stödet till föräldrar med handikappade barn skulle ökas. Vi fick då av Bengt Lindqvist höra att han var både upprörd och bestört över att folkpartiet ville sätta grupp mot grupp, att vi ville ta pengar från andra grupper, i detta fall hela skattebetalarkollektivet, för att satsa på föräldrar med handikappade barn.

Efter valet har Bengt Lindqvist gett direktiv till den nya handikapputredningen, s.k. nolldirektiv, som innebär att utredningen har i uppgift att hitta besparingar på handikappområdet som kan finansiera nya satsningar på handikappområdet. Vad är detta, Bengt Lindqvist, annat än att ställa grupp mot grupp?

Anf. 188 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Velfärdssamhället avbildas som en trygg famn för hela svenska folket. Nu har bilden fått sprickor. Klyftorna i samhället har ökat de senaste sex åren.

Allt flera människor drabbas av centraliseringens baksidor. Barnomsorgen i våra storstäder får inte personal. Äldreomsorgen i hela landet är på katastrofkurs, då personalen inte orkar med sitt arbete och därför slutar. De problemen är påtagliga såväl i centralorter, där man inte kan nyrekrytera på grund av bostadsbrist, som i glesbygd, där man inte får personal då flyttvågen fört de unga bort från kommunen.

Barn far illa. De utsätts för påverkan av den kommersialisering som inte ens väjer för att utnyttja dem i pornografiska tidskrifter eller som ger dem möjligheter att i tidiga år ägna sig åt spel och dobbel.

Allt detta sker, medan politiker diskuterar vilka besparingar som närmast bör göras när det gäller alternativa vårdformer eller fritidssysselsättningar som aktiverar hela familjen.

Alkohol- och drogproblemen ökar bland ungdomar och äldre tonåringar. Allt flera kvinnor blir i dag alkoholister. Handlingsförslamningen när det gäller att åstadkomma ett alkoholpolitiskt program för att minska alkoholkonsumtionen med 25 % fram till år 2000 är påtaglig. Beslutet fattades 1985, och regeringen gav uppdraget till socialstyrelsen för en kort tid sedan.

I stället ägnar sig socialdepartementet åt att diskutera om inte utgångsåret för att beräkna en minskande konsumtion bör förläggas till år 1980, då man får statistik som visar på ett bättre resultat än om man räknar utgångsåret från 1984.

Familjepolitiken har från regeringens sida präglats av en övertro på kollektiva lösningar, där den enskilda familjens valfrihet har fått träda tillbaka för centralstyrning och ofrihet.

Inte minst förslaget om vårdnadsbidraget, som centern tillsammans med folkpartiet och moderaterna presenterade i december 1987, gav klart besked. Det var en lösning som tilltalade barnfamiljerna. Genom vårdnadsbidraget fördelas resurserna på ett rättvisare sätt mellan regionerna; glesbygds- och landsbygdsbarn får äntligen en likvärdig värdering. Barn blir lika mycket värda med det förslaget, oavsett om de bor i Stockholms innerstad eller i Ydre kommun.

Nu har regeringen lovat att som motvikt förlänga föräldraförsäkringen, och detta skall ske utan att det behöver kosta någonting. Denna fördelning av pengar innebär fortsatta orättvisor, som ytterligare ökar klyftorna, genom att de som har arbete och goda inkomster samt kommunal barnomsorg får de största ersättningarna. För de hemarbetande föräldrarna i Malå ger det inte många kronor extra. Deras vårdarbete värderas varken i lön eller i erkännande.

Marginaleffekterna blir även stora för de föräldrar som vanligtvis utför ett hemarbete utan ersättning, när föräldraförsäkringens förlängning genomförs.

En utbyggd föräldraförsäkring är inte ett solidariskt förslag som gynnar de sämst ställda. Det är i stället vårdnadsbidraget som ger den rättvisa som barnfamiljerna är mest betjänta av. Det förslaget innebär att vi anser att barnen upp till skolåldern är värda att vårdas på det sätt som familjerna själva väljer.

Bristen på personal i barnomsorgen innebär att många kommuner inte kan erbjuda en kvalitativ, godtagbar omsorgsform. Det är inte så konstigt att så har blivit fallet, då regeringen tidigt drog in ett stort antal utbildningsplatser för förskollärare och barnsköterskor. Det var tydligt att det ena departementet inte visste vad det andra gjorde, för samtidigt beslutades om full behovstäckning av barnomsorgsplatser år 1991. Nu kommer detta att vålla stora problem, trots att man numera från regeringens sida accepterar privata omsorgsformer som föräldrakooperativ. Varför då inte också utnyttja

svenska kyrkans alla förskolor och ge dessa ett statsbidrag likvärdigt med det som den borgerliga kommunen får?

Bristen på personal orsakar stor otrygghet för de barnfamiljer som är hänvisade till kommunal barnomsorg. Alltför ofta får föräldrarna besked att dagis är stängt, att det saknas personal. Många dagis kan över huvud taget ej öppnas då personal saknas. Detta är en viktig spricka i välfärden.

Köerna till barnomsorgen innebär att alltför många barnfamiljer lever med provisoriska lösningar för att klara tillsynen. Med dyra pengar köps lösningar som samhället accepterar. De svarta dagmammorna accepteras, medan privata initiativ förbjuds eller motarbetas. Detta är ologiskt. Det måste vara barnens bästa som styr utbyggnaden av barnomsorgen. Regeringen tycks ha glömt bort att det inte är föräldrarna man i första hand skall ta hänsyn till, utan att det är barnen det gäller.

Ge barnomsorgspersonalen bättre arbetsförhållanden. fortbildningsmöjligheter och ett arbetsinnehåll som inte nöter ut deras ork. Gör det för barnens skull.

Herr talman! Den stora gruppen av sämst ställda pensionärer får dyrt betala den inkomstökning som ATP-pensionärerna erhåller i och med att basbeloppet förändras för att kompensera devalveringseffekten. Genom att ta bort friåret i sjukvården orsakas stora kostnader för de pensionärer som har oturen att bli beroende av sjukvården på institution. Genom ett kostnadsfritt år behöver en pensionär ej betala för 365 dagars vård. Det innebär med 40 kronors avgift 14 600 kr. Denna summa kan bli den sparade slant som ger möjlighet för många att behålla sin bostad och med den möjligheten ha en sporre som gör det meningsfullt att klara en rehabilitering.

Undantagandepensionärerna saknar fortfarande helt eller delvis pensions-tillskott. För dessa gäller inte talet om solidaritet. De är dessutom den grupp som verkligen har den sämsta ekonomin. Detta är också en spricka i välfärden. De får dock inte del av välfärden, utan den går till största delen till dem som har hög ATP. Mönstret känns igen. När tänker regeringen ta sitt ansvar för dessa svaga grupper?

Tillfälliga lösningar för att klara personalsituationen innebär att de äldre aldrig vet vem de skall få vård av. Man accepterar att personal anställs med förhoppningsvis en kort introduktionskurs men många gånger helt utan introduktion. Människovård värderas inte högt. Vi kan från centerns sida inte acceptera att detta får fortsätta. Det måste ställas ordentliga krav på den personal som anställs. Kontinuitet och trygga anställningsformer med en arbetsmiljö som inte sliter ut personalen måste eftersträvas.

Bristen på institutionsplatser skulle ha varit ännu värre om vi inte lyckats hejda nedläggningen av ålderdomshemmen. Centerpartiet har länge krävt att ålderdomshemmen skall bibehållas. Att det var nödvändigt visar inte minst den brist på institutionsplatser som i dag är påtaglig.

Det är köer till alla vårdplatser. Valfrihet i vårdutbudet existerar inte i dag i vårt land. Statsministerns fagra löften från gårdagens debatt om stor valfrihet äger inte giltighet. I dag tvingas människor vårdas i sitt hem mot sin vilja. I dag vårdas alltför många på akutklinikerna, då det saknas rehabiliteringsresurser eller alternativa vårdformer. I dag har många äldre det svårt. Nu är det inte brist på pengar i första hand, nu är det brist på trygghet och personal. I

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

dag är det ensamheten och otryggheten som möter oss från alltför många äldre människor som är i behov av vård och omsorg. Detta är också en spricka i välfärden.

Aviseringen i äldreomsorgspropositionen om ett ändrat huvudmannaskap, som inte följts av något besked, skapar också svåra situationer ute i kommunerna. Bristen på ekonomiska medel innebär också att ansvaret för vården ofta skjuts mellan de olika huvudmännen. Vi fordrar snabbt besked om hur framtiden skall se ut när det gäller huvudmannaskapsfrågan.

Herr talman! Försäkringskassornas personal utför ett arbete som hela tiden växer, medan kassornas resurser ständigt minskar. Under ett stort antal år har inga ändringar skett beträffande personal, medan riksdagen hela tiden fattar beslut som innebär ökade arbetsuppgifter.

Timsjukpenningreformen innebar ett sådant beslut. Vi från centern kritiserade starkt förslaget, då vi insåg att det var byråkratiskt och svårt att administrera. Det visade sig att vi fick rätt. Att reformen sedan visade sig bli åtskilliga miljarder dyrare än beräknat bevisar bara att regeringen inte visste vad reformen skulle leda till. Folkbokföringen och arbetsskadorna, adoptionskostnaderna och friåret i sjukvården och många andra nya uppdrag kommer att innebära att det behöver anställas åtskilliga personer på försäkringskassorna, om det skall bli möjligt att bedriva en godtagbar service. Bristen på kontroll och uppföljning av sjukskrivningsfall bidrar till ökade kostnader för försäkringen.

Besparingarna på personalsidan ger stora merkostnader på försäkringssidan. Nu diskuteras fortsatta nedläggningar av lokalkontor. Den centraliseringen kan vi från centerns sida inte acceptera. Det finns många skäl att behålla ett väl utbyggt lokalkontorsnät. Tror man på en levande landsbygd måste man också från regeringens sida se till att det blir möjligt med en god service även på de mindre orterna.

Herr talman! För att skapa en trygg tillvaro måste grundtryggheten garanteras. Så är inte fallet i dag. Under de sex senaste regeringsåren har klyftorna ökat, och de sämst ställdas situation har inte bedömts som mest viktig att komma till rätta med. Centern kommer att driva dessa rättvisekrav. Vi är det parti som står för den mest rättvisa fördelningspolitiken.

Anf. 189 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Jag är ett problem. Ja, inte bara jag, utan vi är tydligen en hel generation som består av oanpassade, slöa och våldsbenägna snattare, klottare och ligister. Det låter kanske som om jag nu tar i litet väl häftigt. Men det är faktiskt den bild som vi ungdomar ser av oss själva då vi speglar oss i samhället omkring oss.

Att vara ung i dag, det är att veta hur det känns att vara ett problem. Det är att uppleva att det inte finns någon plats för oss i samhället och att inte tas på allvar. När man pratar om "ungdomsproblemen" handlar det till stor del om samhällets problem med ungdomar, och bara i mycket liten utsträckning om ungdomars problem i samhället.

Jag vill läsa en kort dikt av en tjej som heter Susanne Holmberg. Dikten heter Jag, en puckel.

Har ni tänkt på.
Varför kallar dom oss puckeln.
Ungdomspuckeln.
Är det något man helst vill operera bort?
Så varför inte kalla oss tumören
eller binnikemasken på en gång?
Det vore ärligare.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Dikten uttrycker just den här känslan av att vara något onödigt, överflödigt och bekymmersamt. Den känslan har inte uppstått alldeles av sig själv och det är, tycker jag, en känsla som faktiskt är berättigad och som speglar den verklighet som ungdomar lever i och den attityd som vi möts av.

Ungdomen är ingen enhetlig grupp. Tvärtom är klasskillnaderna bland ungdomar ofta tydligare än i samhället i övrigt. Den grupp ungdomar som kommer från välbeställda hem drabbas nästan aldrig av "ungdomsproblemen" och anses heller inte vara ett problem i samhället. De behöver inte oroa sig över att bli bostadslösa, arbetslösa eller bli frustrerade över att aldrig bli tagna på allvar. De kan ägna sig åt att konsumera allt det som reklamen bjuder ut till oss unga. Det finns ett stort utbud att konsumera om man är ung och rik.

Ja, några ungdomar har en given plats i samhället och upplever inte någon ungdomsfientlighet. Men den grupp ungdomar som har fått sin sociala situation försämrad och som dagligen upplever att de är ett problem, den gruppen är mycket stor, och det finns flera anledningar till att oroa sig över det, och än fler anledningar till att göra något åt det.

Ute i Europa är ungdomarnas situation mycket värre än i Sverige. I flera västeuropeiska länder talar man i dag om ungdomen som en marginaliserad grupp, en grupp som står utanför samhället, som formar sina egna lagar och som lever under torftiga och otrygga förhållanden. Det är ungdomar som försörjer sig i lagens utkanter och som är "fast bosatta" i ockuperade rivningskåkar.

Den situationen har vi ännu inte i Sverige, men också här är ungdomens sociala situation alarmerande. Det är ungefär dubbelt så vanligt att ungdomar i åldern 18–29 år tvingas lita till socialbidrag för sin försörjning jämfört med befolkningen i sin helhet, och det finns ca 100 000 ungdomar under 25 år som i dag saknar bostad. Dessa ungdomar lever i en sfär som egentligen inte finns, de har sin dagliga tillvaro i en verklighet som på många sätt står utanför samhället.

Vi som är unga i dag lever hårt trängda mellan vad som uppfattas som två stora, kvävande kolosser. Den ena kolossen är de kommersiella krafterna och vinstintressena, som försöker att tjäna pengar på oss på alla upptänkliga sätt och som riktar all sin reklam mot oss. Det är vi som skall köpa oss ett värde, vi skall köpa en identitet och en plats i samhället.

Den andra kolossen är vad som skulle kunna kallas statens kontrollintresse, som behandlar ungdomar som ett problem och ett hot, och som utsätter oss för små uppiggande kampanjer om hur vi bör leva, men som svarar med att slå dövörat till eller demonstrera polismakt, då ungdomar försöker göra sin röst hörd och sin verklighet synlig.

Klämda mellan två kolosser ropar ungdomar på respekt och värdighet.

I syfte att förbättra ungdomars sociala situation har regeringen hänvisat ungdomar till speciella samlösningar. Därmed permanentar man uppfattningen att ungdomar är ett problem, och inte en tillgång, i samhället, och känslan av utanförskap förstärks. I dag är det nästan omöjligt att bli behandlad som en fullvärdig, myndig medborgare om man är under 25 år.

Vpk kan inte acceptera att ungdomars utsatta sociala situation skall lösas med förnedrande samlösningar. Ungdomar skall självfallet inte leva under sämre förhållanden än andra människor på grund av sin ålder.

Jag frågar mig: Vem är det som skall vårda den växande gruppen av äldre? Vem är det som skall arbeta i industrierna? Vem är det som skall ta hand om det radioaktiva avfallet och de döende haven? Vem är det som är framtiden?

Vi hör ibland att det skulle vara vi unga som är framtiden. I så fall måste jag utfärda en varning, för det bådär inte särskilt gott när den s.k. framtiden håller på att marginaliseras.

Ungdomars sociala situation och livsvillkor måste förbättras, dels därför att många ungdomar i dag lever under mycket torftiga och osäkra förhållanden, dels för att vi inte skall få en hel generation som vänder samhället ryggen.

Anf. 190 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Jag tänkte också tala litet om sjukvård.

Vad behövs för att klara den hälso- och sjukvårdskris som är under uppsegling? Eller skall man kanske fråga sig: Är det över huvud taget en kris på gång?

På Landstingsförbundets kongress i somras sade Landstingsförbundets ordförande Gunnar Hofring, socialdemokrat, i sitt inledningsanförande att han inte delade uppfattningen att hälso- och sjukvården är i kris. Det kinesiska tecknet för kris består av de två tecknen för fara och möjlighet. Så ser socialdemokraterna på problemet enligt Gunnar Hofring.

Men om nu inte sjukvården är inne i en kris ännu, riskerar vi att hamna där. Vi måste agera nu för att om möjligt undvika krisen. På 2000-talet – där är vi snart – blir vi allt fler äldre. Vi håller redan på att bli det. Samtidigt blir vi allt färre yngre, som kan ta hand om den växande skaran åldringar. I dag går 44 miljarder kronor till äldreomsorgen, och då har man ändå inte räknat med obetald anhörigvård, som i dag uppskattas till ungefär 14 miljarder. Det är inte bara livets längd som räknas. Det är faktiskt livets innehåll också.

Redan i dag fattas det arbetsvilliga till vård och omsorg. Det finns många orsaker till detta. En är att vårdyrkena är svåra att kombinera med hem och familj. Man vill inte arbeta varannan helg. Därför måste vi tillåta de anställda att arbeta högst var tredje helg.

Vi måste också se till att arbete inom vård och omsorg får högre status. Vad är mer angeläget än god och mänsklig omvårdnad och omtanke? Då skall också de som arbetar inom dessa yrken märka av det, både i börser och i form av uppskattning, utbildning och inflytande. Arbetsgivaren får en sänkning av arbetsgivaravgiften med en fjärdedel för de vårdanställda, om miljöpartiet får igenom sina krav. Arbetsgivaren kommer t.o.m. att finna det ekonomiskt lönsamt att på detta sätt behålla kunnig personal och slippa alltför täta

personalbyten. Tänk vad det betyder för patienten, för barnet och för den gamla, i form av ökad trygghet, att få omges av kända ansikten.

Men då måste vi ta hand om de anställda. De måste få rätt till kortare arbetstid och mer flexibel tjänstgöring. Vi vill införa 30-timmarsvecka med laglig rätt till 20-timmarstjänst. Skall detta fungera ekonomiskt måste de 31 000 första kronorna tjänade på lönearbete bli skattefria. Vi vill att momsen på basmaten skall bort. Det skall finnas rätt att bli hemma hos barnet de två första åren – jämnt fördelade på vardera föräldern.

Skall vi få människor att stanna inom vården måste vi ge dem ekonomiska fördelar och uppskattning. Å andra sidan vill vi ha en rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 år. Det är därför som vi måste ha fler som arbetar inom vården. Om miljöpartiets förslag att låta ungdomar tjänstgöra under sitt värnpliktsår inom sjukvården och omsorgen, som handräckning och vad som i övrigt är möjligt går igenom, minskas den sociala sårbarheten. Att ha insikter om sjukvård och omsorg måste vara värdefullt för alla människor. Även i dag tar man in personal i vården och omsorgen som inte alltid är utbildad. Tror Bengt Westerberg att all nyanställd personal inom vård och omsorg är färdigutbildad, tror han fel. Det är inte så i dag.

Individen i centrum är mottot för hälso- och sjukvården i miljöpartiets Sverige. Vården är en viktig del av svensk välfärdspolitik. En kvalificerad vård har alltid varit högt prioriterad, både av allmänhet och politiker. Den har dock under senare år kännetecknats av ökad centralisering, administration och byråkratisering. Detta har fått kostnaderna för vården att öka sexfaldigt under 1960- och 1970-talen. Och vad värre är – vården har trots detta inte kunnat mätta behoven. En stor del av de enorma resurser som ställts till sjukvårdens förfogande har gått åt till att hålla jämna steg med miljöförstörelsens följder. Tyngdpunkten inom hälso- och sjukvården måste därför förskjutas från traditionell medicinsk behandling till förändring av livsstil och miljö.

Vi måste gå till roten med det onda. Den enskilde måste ta ansvar för sig själv och kunna påverka samhället, så att trycket på sjukvården minskar och samhället klarar av vården och omsorgen. Det är bättre att förhindra att sjukdom uppstår än att bota symtomen. Många sjukdomar skulle vi kunna slippa om vi levde på ett annat sätt.

Man skulle t.ex. kunna minska antalet lungcancerfall genom att propagera mot rökning, minska luftföroreningarna, minska biltrafiken, framför allt i centrum på större orter, förbjuda nedsmutsande fabriker i stadskärnorna, övergå till trådbuss eller spårvagn i kollektivtrafiken, som skall göras mycket mer attraktiv, satsa på elbilar, vätgasbilar etc., ha fler och tätare lokaltåg, använda tåg i stället för lastbilar på längre transportsträckor. Vi bör inte ha någon fast Öresundsförbindelse, någon Scan Link eller liknande, någon sopförbränning eller några kolkraftverk. Det som jag nu har räknat upp skulle faktiskt kunna minska antalet lungcancerfall.

Vi kan minska antalet hjärtinfarkter genom att minska stressen. Om människor får möjlighet att lönearbete mindre kommer sjukfrånvaron att minska. Då minskar också drogberoendet – alkohol, beroendet av narkotika, tobak och vissa nervlugnande mediciner. Drogberoendet i sig för med sig många sjukdomar.

Vi behöver också satsa på fritidssektorn. Både hjärta och hjärna behöver motion. Vi behöver också se till att våra aggressioner får utlopp på ett sunt sätt, så att vi inte behöver droga ned oss, inte stressa ihjäl oss. Så kan vi minska antalet hjärtinfarkter.

Vi kan minska antalet ledsador och magsjukdomar genom att inte vara överviktiga utan äta rätt. Det vi kallar giftfri mat skall självfallet serveras i skolor, på servicecentra och sjukhus. Maten skall tillverkas på hemmaplan, inga onödiga transporter. "Exportera" recepten, inte maten! Utöka torghandeln och småbutikerna! Kräv bättre djurhållning! Minska kemikaliejordbruket! Mat skall inte innehålla en massa konstigheter. Maten skall vara färsk, och när den blir gammal skall den bli förstörd. Vi behöver inte bli balsamerade redan under livstiden. Satsa på barnen. Satsa på skolhälsovården. Värna om skolsköterskorna, mattanterna, skolvärdinnorna. Dra inte in på barnavårdscentralerna. Vi vill att våra barn skall bli en frisk generation.

Minska allergierna genom att bygga hus som man kan leva i och vara frisk i. Inga mögelhus, radonhus, farliga träimpregneringsmedel. Inga flytspackelgolv, inga spånskivor som avger formaldehyd, inga heltäckningsmattor som innehåller en massa dammkvalster – som för resten det här huset verkligen är fullt med. Inga plastmaterial som avger livsfarlig rök även vid en liten eldsvåda, inga färger som ger hjärnskador, ingen freonanvändning som förstör ozonskiktet och ger oss hudcancer.

Vi kan faktiskt göra mycket för att hålla oss friskare. Det stärker självkänslan och självförtroendet att klara sig själv, att inte behöva gå till doktorn för alla småkrämpor.

Vi föreslår därför att sjukperioden utan läkarintyg förlängs från sju till elva dagar. Då hinner man själv bota en vanlig förkylning och måste inte gå till doktorn på åttonde dagen och bli sjukskriven och eventuellt få penicillin.

Men när vi ändå behöver sjukvård skall vi ha god sjukvård. Då skall alternativ vård och den vanliga s.k. skolmedicinen samarbeta för patientens bästa. Försäkringskassan skall ersätta båda sorterna under vissa bestämda förutsättningar.

När det gäller tandvård skall vi kräva mer forskning för att få fram oskadliga tandfyllnadsmaterial. Amalgamet bör bort inom tre år. Vi vill ha det som en press för att få fram oskadliga tandmaterial. Det är tydligen möjligt att satsa massor med pengar på krigsindustri och på försvaret, men det tycks inte finnas tillräckligt med pengar för ofarliga tandfyllnadsmaterial.

Vi kan minska förslitningarna och arbetsskadorna genom satsning på god arbetsmiljö.

Vi kan minska dödsfall och olycksfall vid bilolyckor genom sänkta hastigheter på vägarna.

Det finns mycket man kan göra för att hålla sig frisk. Låt oss göra detta, för hur skall vi annars klara sjukvårdskrisen?

Jag tänkte litet på Ylva Johansson. Hon klagar över hur det är att vara ett ungdomsproblem. Men det finns ett äldreproblem också. De som ingen hinner passa, sköta, vårda. I dagens samhälle skall man vara lönsam. Minns den där tavlan av alla förstaklassare som satt med tindrande ögon och troskyldigt tittade ut över sina bänkar, och så stod det i texten: Är du lönsam lille vän?

Det är inte lätt med livet, men nu får vi försöka klara sjukvårdskrisen.

Anf. 191 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Anita Stenberg frågade vad jag menade med ungdomsproblem – det finns ett stort äldreproblem också. De problemen är väl inte riktigt av samma natur. Även om också jag tycker att det finns problem med äldreomsorgen ursäktar inte detta att man diskriminerar ungdomar.

Jag vill i sammanhanget fråga Anita Stenberg vad hon menar med att alla ungdomar skall beordras att jobba inom vården. Skall man göra det bara för att man är ung? Jag förstod inte riktigt vad hon menade med det förslaget.

Anf. 192 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet har ett förslag till en sorts allmän värnplikt. Både män och kvinnor skall göra denna allmänna värnplikt, och vi vill att de som inte vill göra vapentjänst skall t.ex. kunna arbeta ett år inom vård och omsorg. Vi tycker att det är viktigt att människor får lära det.

Anf. 193 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Såvitt jag förstår innebär detta att man säger att ungdomar skall lösa de problem som finns i samhället med vårdkrisen, just därför att de är unga. Det handlar ju inte om att försvara landet eller få en utbildning. Att just ungdomar skulle lösa de problemen tycker jag är litet konstigt.

Anf. 194 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Det är inte så konstigt alls. Det är nämligen en del av vårt försvar att kunna vårda och ta hand om människor. Det kommer att bli ett stort problem. Varför skall inte unga kunna det också, och varför skall inte många unga kunna det? Det tycker jag är bra.

Anf. 195 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Under denna valperiod kommer det att bli möjligt att bygga ut föräldraförsäkringen och dubbla den så att den kommer att omfatta alla barn tills de är 18 månader gamla. Ersättningen kommer att ske efter inkomstbortfallsprincipen. Detta är viktigt för valfriheten. Det gör det möjligt för alla föräldrar som så önskar att vara hemma hos sina barn medan dessa är små. Till skillnad från det borgerliga förslaget om vårdnadsersättning kommer det att göra det möjligt för ensamstående föräldrar och för föräldrar med låga inkomster att vara hemma om de så önskar.

Det blir också ett fritt val inom familjen, i parförhållanden, att utan ekonomiska hänsyn välja den part som skall vara hemma hos barnen. Det är också en viktig valfrihetsfråga.

Detta förslag innebär dessutom att utbyggnaden skall kunna användas av de familjer som så vill för att korta sin arbetstid under en längre tid. Den blir alltså så flexibel.

Denna reform hör samman med rättigheten till plats inom barnomsorgen för alla 1991. Detta är synnerligen viktigt.

Men hur är då läget? Vissa andra debattörer har kommenterat utbyggnaden av barnomsorgen. Det har funnits siffror totalt över landet som pekar på en kraftig utbyggnad och som angivit ett ljus läge. Men det finns andra siffror som pekar på motsatsen.

Bilden är väl den att åtskilliga kommuner kommer att klara utbyggnaden, medan det ser mörkt ut i en hel del andra kommuner. Orsakerna till detta är många. En är att en hel del kommuner har spekulerat i att en annan familjepolitik skulle komma att föras efter detta val och därför inte brytt sig om att bygga ut barnomsorgen. Så har skett i många kommuner. Det kommer att bli svårt för dem att under dessa år som återstår ta igen allt det de har förlorat.

En annan sak är bostadsbristen. Svårigheten att skaffa lokaler i många av våra kommuner har ställt till problem när det gäller flyktningmottagning, äldreomsorgen, gruppboende och kvarboende för äldre personer. Det har också ställt till problem för barnomsorgen.

Ett annat problem som börjar torna upp sig och som en del talare har varit inne på är personalrekryteringen.

Jag vet att problemen inte är likartade över hela landet. I massmedia diskuterar man ofta Stockholmsproblemen och generaliserar dem. Problemen är inte lika allvarliga runt om i landet, men de skall inte negligeras. Jag tror att det kommer att bli nödvändigt att se över utbildningskapaciteten. Det är glädjande att ansökningarna till förskollärrarseminarierna har ökat, men vi måste göra en analys av utbildningskapaciteten.

Men den allra viktigaste frågan kommer att bli åtgärder för att försöka behålla den personal som i dag jobbar i barnomsorgen. Då är det ofta lönefrågan som diskuteras, och den är viktig. Det kommer att visa sig på detta område liksom på många andra. Men lönen är inte allena saliggörande. Frågan om kvalitet inom barnomsorgen har också betydelse. Kvaliteten inom barnomsorgen är naturligtvis viktigast för barnen. Men det har också betydelse för den personal som arbetar inom barnomsorgen huruvida man tycker att det är givande och viktigt att arbeta inom denna sektor och att man tycker att man kan göra något viktigt med sitt arbete. Därför måste kvalitetsfrågorna också diskuteras under denna period av kraftig utbyggnad. Möjligheterna för personalen att påverka sin egen arbetssituation och innehåll i barnomsorgen, naturligtvis tillsammans med föräldrarna, är av betydelse, liksom möjligheterna till vidareutbildning, för att man skall kunna driva ett aktivt förändringsarbete ute på basplanet.

En annan sak som följer av den kraftiga utbyggnaden av förskoleplatserna är ett ökat tryck när det gäller skolbarnsomsorgen. De föräldrar som har haft plats i barnomsorgen för sina förskolebarn kommer att i ökad utsträckning också efterfråga plats i skolbarnsomsorgen. Ett problem som kommunerna länge har brottats med är att omsorgen om barn i åldrarna nio till tolv år har varit synnerligen bristfällig. Nu har det kommit nya regler för statsbidrag på detta område som innebär ett mer flexibelt utnyttjande, eftersom delar av statsbidraget är avsedda för öppen verksamhet. Vi får följa denna utveckling och studera om kommunerna använder detta mer flexibla statsbidragssystem till att skapa former för omsorg för denna åldersgrupp. De barnen är faktiskt för små att lämnas vind för våg.

Den stora debatten kring barnomsorgen under senare år måste ur föräldrarnas synpunkt ha tett sig underlig. Debatten har i mycket stor utsträckning handlat om alternativ inom barnomsorgen. Det har då inte varit fråga om pedagogiska alternativ, utan om alternativa driftsformer, huruvida

kommersiella krafter skall ta över delar av barnomsorgen, huruvida marknadskrafterna skall få ett ökat spelrum. Någon talare har här sagt att det är förbjudet med privat barnomsorg. Det har det såvitt jag vet aldrig varit. Vad vi diskuterar är om denna kommersiella verksamhet skall ha statsbidrag. Det är det debatten gäller.

Förutom att det finns åtskilliga exempel runt om i världen på vilken typ av barnomsorg detta ger, med segregationseffekter, alltså en uppdelning mellan barn från olika ekonomiska och kulturella miljöer osv., måste detta vara en fråga som ter sig konstig från föräldrarnas synpunkt. Jag har under mina år som kommunalpolitiker träffat många föräldrar som haft synpunkter på barnomsorgen. Men jag har faktiskt aldrig någonsin träffat någon förälder som efterfrågat privat barnomsorg. Det är möjligt att de finns. Men det är inte den stora valfrihetsfrågan inom barnomsorgen.

Jag har träffat föräldrar som efterfrågar kooperativa lösningar, som vill starta dagis tillsammans. Jag har träffat föräldrar verksamma inom föreningar, som vill åstadkomma lösningar framför allt när det gäller skolbarnomsorg. Men jag har alltså inte träffat föräldrar som efterfrågar privata lösningar. Däremot efterfrågar den alldeles övervägande delen av föräldrarna kommunal barnomsorg. Det är just bristen på kommunal barnomsorg som de lägger märke till. De kanske ser att grannarna har kommunal barnomsorg som de är mycket nöjda med. De allra flesta som har kommunal barnomsorg är ju nöjda med den. Den efterfrågas av föräldrarna, och de klagar på kommunalpolitikerna för att de inte kan få del av denna resurs. Därför måste handlingslinjen bli en utbyggnad av den kommunala barnomsorgen, eftersom det är vad föräldrarna efterfrågar i första hand. I den mån de vill ha ideella lösningar i form av kooperativa föreningsdrivna dagis skall man ställa upp på det.

Jag vill också säga några ord om äldreomsorgen. En del av de problem jag har tagit upp när det gäller barnomsorgen är också relevanta på äldreomsorgsområdet. När det gäller detta med privata alternativ förekommer där samma diskussion och samma uppdelning. Dessutom är det när det gäller hemtjänsten fasligt opraktiskt att införa privata lösningar. Hemtjänstassistenter är arbetsledare och gör samtidigt vårdbehovsundersökningar inom hemtjänsten. Det ligger en finess i att den som gör behovsbedömningen – och sådana kan behöva göras rätt ofta inom äldreomsorgen – också har arbetsledarsvaret. Detta skulle gå förlorat om man införde privata lösningar och lämnade ut delar på entreprenad. Det skulle förutom alla de andra negativa effekterna vara fasligt opraktiskt.

Det talas också om frivilliga lösningar genom pensionärsrörelsen och handikapprörelsen. Sådana förekommer i stor utsträckning i dag som komplement till hemtjänsten. Här kan göras mer, det skall villigt erkännas. Men om man träffar medlemmar från handikapprörelsen och pensionärsrörelsen ute på fältet kan man konstatera att det är de grupperna som kanske i allra största utsträckning ställer krav på utbildning när det gäller hemtjänsten. Man säger inom dessa rörelser: Vi kan precis som i dag ställa upp med lösningar som innebär ett komplement till den kommunala hemtjänsten. På det området kan man utveckla metoder i framtiden. Men låt oss inte tro att man kan ta över eller avhjälpa den brist som vi ser framför oss när det gäller hemtjänsten.

Personalfrågorna kommer att bli än mer akuta inom äldreomsorgen än inom barnomsorgen. På det området har vi hela utbildningsfrågan. Jag hoppas att denna fråga snart får en lösning, så att vi får en enhetlig utbildning. Vi kommer då också in på detta med det dubbla huvudmannaskapet. Jag tycker att det är tillfredsställande att äldreomsorgspropositionen med en klar markering av vikten av en samlad äldrevård har kommit. Men jag förstår också att bl.a. de ekonomiska konsekvenserna måste utredas. Det är alldeles självklart. Det är totalt meningslöst om kommunerna får ta över en verksamhet som de inte får pengar till. Då kommer det bara att gå åt skogen.

Anf. 196 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jan Andersson talar om valfrihet, men för vem? Det socialdemokratiska alternativet till de borgerliga förslagen om vårdnadsbidrag är ju en utbyggnad av föräldraförsäkringen. Men en sådan utbyggnad gynnar ju främst dem som har arbete och goda inkomster. De som har de högsta inkomsterna kammar hem 125 000 kr., medan t.ex. hemmarbetande kvinnor, de som studerar och de som av andra skäl inte har tillräcklig inkomst får under 11 000 kr. i förbättring. Det motsvarar mindre än en tiondel. Socialdemokraterna slår inte vakt om de sämst ställda familjerna utan följer här en omvänd princip.

Man har dessutom inte talat om hur förslaget skall finansieras. Vi har frågat om det i valrörelsen. Svaret har hitills varit att den ekonomiska tillväxten skall sköta den saken. Men hur skall man kunna få ekonomisk tillväxt med den socialdemokratiska högskattepolitiken, och hur får man fram pengar till allt annat som socialdemokraterna har lovat, t.ex. den sjätte semesterveckan? Bara den kostar 20 miljarder kronor.

Valfrihet förutsätter också mångfald och att det finns olika alternativ. Den kommunala och landstingskommunala vården och omsorgen skall givetvis finnas kvar. Den är många gånger mycket bra. Men den kan bli bättre om det finns alternativ. Den offentliga verksamheten kan dra nytta av vad man inom alternativen har utvecklat och prövat. Vi har sett åtskilliga exempel, inte minst i kommuner som under den gångna mandatperioden har haft en moderat ledning, på att man på den offentliga sidan kan dra nytta av vad som har utvecklats och prövats inom alternativen. Detta gäller för såväl barnomsorgen som sjukvården och äldrevården.

Jan Andersson talar om valfrihet. Men i praktiken åstadkommer han inte några förutsättningar för att det skall bli en mångfald och olika verksamhetsformer. Han säger att han tror att ett visst antal efterfrågar vissa olika slag av barnomsorg. Men det väsentliga i detta sammanhang är att man åstadkommer ett varierat utbud, så att den verkliga efterfrågan i praktiken får visa vilka omsorgsformer som efterfrågas mest. Det kan man inte i förväg förutse, och man kan än mindre skriva bruksanvisningar för hur enskilda människor skall handla i detta sammanhang.

Anf. 197 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jan Andersson talar mot sitt förnuft när han påstår att kommunerna inte har brytt sig om att bygga ut barnomsorgsplatser därför att de har väntat på att vårdnadsbidraget skulle införas. Så är inte fallet. Det är

helt andra skäl till att kommunerna inte har byggt ut i samma takt som åren 1976–1982: Brist på personal, brist på tomtmark, brist på planering över huvud taget och brist på samordning med riksdagsbeslutet om att vi 1991 skall ha en fullt utbyggd barnomsorg.

Vi ställer också upp på att barnomsorgen skall vara fullt utbyggd 1991, men vi vill ha alternativen med i den fulla utbyggnaden. Vi vill ha ett vårdnadsbidrag som verkligen ger valfrihet och rättvisa åt de enskilda familjerna.

Personalbristen kan inte vara någon överraskning, eftersom utbildningsplatserna drogs ned i god tid, innan beslut fattades om utbyggd barnomsorg. Bostadsbristen måste man också ha känt till, och bristen på planering kan heller inte ha kommit som en blixtnad från en klar himmel. Allt tyder på att regeringens planering och samordning när det gäller att se till att uppfylla det beslut som riksdagen fattat har varit mycket dålig.

Sedan är det så att människor inte efterfrågar det som inte finns! Om det inte finns några privata alternativ att efterfråga får man heller ingen efterfrågan på dem. Finns det möjligheter att få privata alternativ kommer också efterfrågan att öka. Föräldrar frågar efter barnomsorg, och som regel bryr de sig inte om ifall det är en privat eller kommunen som driver det hela. Vad de kräver för sig och sina barn är en bra barnomsorg – bra för barnen och för familjen. Jag tror att privata lösningar är ett bra och verkligt behövligt alternativ när den offentliga sektorn inte klarar av sina arbetsuppgifter. Det är en sporre i den verksamheten.

Det var också intressant att notera när det gäller äldreomsorgsbiten att det kommunala huvudmannaskapet kräver ett resurstillskott. Jag hoppas verkligen att så blir fallet den dag då beslutsunderlaget blir klart att föreläggas i riksdagen. Det är vad vi i kommunerna också vill för att kunna klara den äldreomsorg som vi då kommer att få ansvar för.

Anhörigas och närståendes insatser liksom frivilliga organisationers insatser kan vi inte säga nej till. De behövs. Alla som kan ställa upp och göra något i äldreomsorgen skall också ges den möjligheten.

Anf. 198 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Får jag börja med att hälsa Jan Andersson och Ylva Johansson välkomna i kammaren och gratulera dem till deras första debattinlägg. Anita Stenberg, som jag också hade tänkt hälsa välkommen, tycks ha försvunnit.

Jan Andersson sade att han inte hade träffat några föräldrar som vill ha privat barnomsorg. Men varför är ni då så rädda? Varför har ni stiftat en särskild lag för att förhindra att statsbidrag utgår till de föräldrar som till äventyrs kan önska sig en sådan barnomsorg? Rädslan är obegriplig om det nu inte finns något intresse från föräldrarnas sida. Om å andra sidan föräldrarna är intresserade, då borde ni inte spärra vägen för dem när det gäller att få den barnomsorg de önskar.

Vår strävan är att alla föräldrar skall få den barnomsorg de önskar, vare sig den är kommunal, kooperativ, ideell eller privat, eller om de själva önskar vårda sina barn i hemmet. Det är föräldrarnas önskemål som är vår riktlinje, vår måttstock för familjepolitiken. Det är för oss obegripligt att socialdemokraterna inte kan förena sig med oss om principen att föräldrarnas egna önskemål skall vara styrande.

Det glädde mig att Jan Andersson tog upp frågan om skolbarnsomsorgen. Under den föregående mandatperioden hade vi här i riksdagen möjlighet att förhindra en av regeringen planerad försämring av statsbidragen till skolbarnsomsorgen. Jag hoppas att vi i fortsättningen kan undvika att sådana försämringer sker. Får jag ställa en enda fråga till Jan Andersson: Om ni inte ser något intresse för privat barnomsorg, varför är ni då så förfärligt rädda för den?

Anf. 199 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först vända mig till Daniel Tarschys. Hade Daniel Tarschys lyssnat noga hade han uppfattat att jag sade att förutom att det finns negativa konsekvenser med kommersiella lösningar inom barnomsorgen har jag faktiskt aldrig träffat föräldrar som efterfrågar sådana. De negativa konsekvenserna finns det gott om exempel på, runt om i världen. De har debatterats från denna talarstol tidigare i dag. Det har talats om den uppdelade barnomsorg, äldreomsorg m.m. som finns i andra länder. De lösningarna vill jag inte ha!

Dessutom tror jag faktiskt att uppslutningen kring principerna för den socialpolitik när det gäller barn- och äldreomsorgen som vi har i Sverige är stor och att folk alltså inte efterfrågar alternativa lösningar i särskilt stor utsträckning. Därför är det litet knepigt när dessa frågor blir de största.

Jag har faktiskt uppfattat det så att dessa frågor från de borgerliga partierna betraktas som de största frågorna när det gäller valfrihet. Så är det inte alls!

Vad gäller fritidshemmen vill jag framhålla att jag inte var med i riksdagen vid det tillfälle då det aktuella beslutet togs. Men var det inte så, Daniel Tarschys, att det förslaget innebar en mer flexibel användning av resurserna, vilket ni sade nej till? Ville inte ni behålla det stelbenta statsbidragssystem som fanns tidigare, som mer eller mindre omöjliggjorde de mer flexibla modellerna för 10–12-åringar. Var det inte så, Daniel Tarschys?

Karin Israelsson sade att jag talade mot bättre förnuft. Nej, det gjorde jag inte. Jag kommer från en kommun där de borgerliga partierna har resonerat så. De har medvetet lagt fram förslag i socialnämnden i Helsingborg som inte innebär full behovstäckning med hänvisning till att de inte visste vilken familjepolitik som skulle komma att föras. – Det finns fler exempel än den kommunen.

Låt mig sedan ta upp vårdnadsbidraget. Vi måste utgå från den verklighet som finns. För de föräldrar som har att bedöma möjligheten att kunna vara hemma hos sina barn medan de är små gäller det att välja mellan vårdnadsbidraget och föräldraförsäkringen. Den ekonomiska situation som man ställs inför när man blir småbarnsförälder måste vara likartad med den man annars har. Det måste vara förutsättningen i detta val. En sådan likartad ekonomi får man med föräldraförsäkringen men inte med vårdnadsbidraget. Vårdnadsbidraget skulle vara 41 kr. om dagen. Det innebär att ingen ensamstående, ingen låginkomsttagare, knappast någon normalinkomsttagare kan göra detta val – endast de familjer där ena parten har god inkomst. Vad är det för valfrihet?

Anf. 200 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Både vad gäller skolbarnsomsorgen och förskolebarnens omsorg vill vi ha största möjliga flexibilitet, alltså största möjliga frihet för kommunerna att arrangera sin vård som de finner lämpligt och som föräldrarna accepterar liksom största möjliga frihet för föräldrarna att välja den form av barnomsorg de anser vara riktig.

Då säger Jan Andersson att det leder till segregation. Den risken finns kanske om man inte får statsbidrag till den privata barnomsorgen. Då blir verkligen den privata barnomsorgen förbehållen den som har pengar. Men om det blir som vi önskar, att det skall kunna utgå statsbidrag till den barnomsorgen precis som till annan barnomsorg, då upphävs risken att det blir segregation genom privat barnomsorg. Då blir den tillgänglig för alla föräldrar.

Jag tror inte alls att det som Jan Andersson är rädd för skulle förverkligas i Sverige, med ett system där vi ju stöder barnomsorgen med skattepengar. På den punkten skiljer sig Sverige från de länder som Jan Andersson hämtar exempel från. Frågan till Jan Andersson kvarstår: Varför är ni så förskräckligt rädda för att låta föräldrarna få den barnomsorg som de själva vill ha?

Anf. 201 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jan Andersson gör ett avslöjande uttalande när han säger att han har tittat på olika alternativ utanför Sverige och att han inte vill ha sådana lösningar. Så säger en politiker som slår vakt om en förmyndarattityd. Jan Andersson, det är fråga om att skapa förutsättningar för en verklig valfrihet för föräldrarna att kunna välja olika barnomsorgsformer. De som vill välja kollektiva lösningar får göra det. Men det finns många som inte vill ha det. De skall då ha möjligheter och ekonomiska förutsättningar att kunna göra ett annat val, att välja privata alternativ eller att välja att låta någon av föräldrarna stanna hemma och ta hand om vårdnaden av de egna barnen i hemmet.

Det borgerliga vårdnadsbidraget är rättvist, eftersom det utgår lika för alla. Bidraget utgår per barn och är beskattat men avdragsgillt vid utgifter för barnomsorg oavsett i vilken form den utgår. Det reformförslag som vi har torgfört i valrörelsen är fullt ut finansierat och överlägset en utbyggd föräldraförsäkring. Skälen är många för detta. Vårdnadsersättning eller vårdnadsbidrag ger större valfrihet. Man måste inte använda pengarna till daghem om man inte vill. Ersättningen gör det ekonomiskt genomförbart att kombinera deltidsarbete med hemarbete och underlättar även för dem som vill vara hemma hela tiden medan barnen är små.

Vi som politiker skall inte skriva bruksanvisningar på hur enskilda människor skall handla. Vi skall skapa förutsättningar för deras eget fria val och inte lägga synpunkter på om de väljer alternativ som politikerna kanske inte tycker kan passa in i den ideologiska bilden.

Anf. 202 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller valfriheten och föräldraförsäkringen, Jan Andersson, är den mest gynnsam för den som har det bäst. Man gör en värdering av den vårdinsats som höginkomsttagaren gör och som gynnar

denne, medan man anser att den studerande och den hemarbetande får klara sig med 60 kr. per dag. Den andre kan få 470 kr. per dag för det arbete som denne utför som vårdare av sina barn. Vi vänder oss mot detta. Vårnadsbidraget och vårdnadsersättningen utjämnar skillnaderna. Alla människor behandlas lika.

När det gällde kommunernas sätt att planera utbyggnaden av barnomsorgen såg man, när man trodde att det skulle bli möjligt med en borgerlig regering, en ökad valfrihet avseende utbudet av barnomsorgsplatser. Man visste att vi strävade efter ett annat statsbidragssystem som skulle ge även kommunerna större valfrihet. Man väntade naturligtvis på startskottet. Nu var förslaget klart först våren 1988, så jag tror inte att planerna har förändrats speciellt mycket. Man kan inte kritisera kommunerna för dålig barnomsorgsutbyggnad när de har väntat på detta förslag. Det är andra skäl som ligger bakom som måste vara beroende av beslut som fattats långt tidigare.

I många kommuner har man från socialdemokraternas sida varit emot föräldrakooperativ. Men nu när bristen på barnomsorgsplatser är så påtaglig är föräldrakooperativ plötsligt godtagbara. Det har också visat sig i antalet föräldrakooperativ som har vuxit fram. Det är dock en mycket liten del av det totala antalet barnomsorgsplatser. Jag tror också att om man fick privata initiativ skulle också det avhjälpa barnomsorgsköerna på ett bra sätt. Därför vill vi ha valfrihet både för barnfamiljerna och för kommunerna, dvs. det som passar bäst för barnfamiljerna och det som passar bäst för kommunerna.

Anf. 203 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Ja, det är riktigt att vi ställer upp på föräldrakooperativ som alternativ till den kommunala barnomsorgen för de föräldrar som önskar det – men inte enligt den modell som t.ex. har valts i Malmö. Där har man bara satsat på den föräldrakooperativa lösningen och inte brytt sig om att bygga ut den kommunala barnomsorgen. Det ger ingen valfrihet, och det har inte minskat köerna. Man har där satsat på kooperativa lösningar, men det har inte alls minskat köerna. Anledningen är ju att man inte har byggt ut den kommunala barnomsorgen. Lösningen ligger i att man skall bygga ut barnomsorgen i de former som föräldrarna efterfrågar.

När det gäller vårdnadsbidraget upprepar jag att är det så att vi vill att föräldrarna skall ha en valfrihet att vara hemma med barnen medan de är små, måste vi ge dem ekonomiska möjligheter att vara hemma. Men det gör inte 41 kr. om dagen. Det begriper var och en. Det har även folk i valrörelsen förstått. Får man däremot en förändrad ekonomisk situation, dvs. föräldraförsäkringen, kan man göra detta val fritt. Därför ger föräldraförsäkringen en större valfrihet. Det är mycket förvånande, Daniel Tarschys, att folkpartiet med sin tradition i dessa frågor inte har insett detta.

När det gäller fritidshemmen vänder Daniel Tarschys litet på kuttingen. Daniel Tarschys hänvisar till en historisk situation och i nästa replik säger han att de vill ha en ökad flexibilitet. Hade jag inte rätt? Vid det historiska tillfället när ni gick emot det socialdemokratiska förslaget gick ni också emot en ökad flexibilitet.

Herr talman! Det har varit intressant att följa denna socialpolitiska debatt. Det är i och för sig frestande att ge sig in i debatten och kommentera flera av de punkter som har tagits upp. Jag vill i detta inlägg enbart rätta till två sakfel som båda har att göra med den handikapputredning som regeringen nu skall tillsätta. Dessutom vill jag göra några påpekanden i anslutning till den kommande utredningen.

Daniel Tarschys gjorde två felaktiga påståenden. Det var Bengt Westerberg själv som med stor frenesi försvarade kopplingen mellan att sänka delpensionsnivån och finansieringen av insatserna för familjer med handikappade barn. Det var det problemet som jag kritiserade lika envist som Bengt Westerberg vidhöll det vid valrörelsen. Det var det ena sakfelet. Det andra sakfelet var att handikapputredningens direktiv faktiskt presenterades före valet och inte efter. För mig var det viktigt att ge inte minst handikapprörelsen kännedom före valet om vilken inriktning jag och regeringen vill se på den kommande handikapputredningen. Även det påståendet var felaktigt.

I det sammanhanget vill jag gärna framhålla att det faktiskt var de borgerliga regeringarna mellan 1976 och 1982 som införde restriktionen för olika statliga utredningar. År 1978 infördes de s.k. nolldirektiven. År 1980 skärptes de – för övrigt när Bengt Westerberg var budgetsekreterare. Därför borde det inte vara så främmande för Daniel Tarschys att utredningar förses med nolldirektiv.

Herr talman! Det är skillnad på de direktiv som man ger en utredning och de förslag som ett sådant arbete så småningom kan leda till – förslag som då formuleras av regering och opposition. Vi har gott om exempel på utredningar som har haft nolldirektiv och som sedan lett till mycket konkreta och positiva resultat. På handikappområdet är det mest närliggande exemplet utredningen om bilstödet. Den utredningen hade nolldirektiv men ledde ändå till att budgeten för bilstödet ändrades från 65 miljoner till 255 miljoner. Så nog finns det utrymme för regering och riksdag att komma igen när en problematik inom ett område väl är genomgången.

Jag vill också påpeka att den kommande handikapputredningen har en rad principiella frågor av allra största betydelse att ta ställning till och som inte i första hand handlar om pengar. De handlar om att man i framtiden skall finna former för att tillförsäkra handikappade de stöd som de behöver. De handlar om kunskapsuppbyggnad och kompetens för att klara mycket ovanliga handikappsituationer. De handlar om handikapprörelsens krav på införande av en diskrimineringslag och krav på en handikappombudsman. De handlar om de viktiga s.k. paragraf åtta-frågorna, om inflytande över sjukvård, omsorg och handikappolitik i övrigt. De handlar om den viktiga princip om ansvar och finansiering av handikappinsatser som en gång formulerades av den förra handikapputredningen, men som det inte har blivit så mycket av. Går det att göra mer av det synsättet? Självfallet räknar både jag och de övriga regeringsmedlemmarna med att det i förlängningen av en stor handikapputredning kommer att ställas anspråk på ökade samhällsinsatser, det är självklart.

Jag vill till sist ställa en fråga till Daniel Tarschys. Det tillsattes flera

handikapputredningar under de borgerliga sex åren, en tid som Daniel Tarschys för övrigt i andra sammanhang har beskrivit som en socialpolitisk blomstringstid, ett påstående som jag inte riktigt kan ställa mig bakom. Är Daniel Tarschys alldeles säker på att de utredningar som tillsattes under denna tid befriades från de s.k. nolldirektiven?

Anf. 205 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist har nog rätt i båda de två sakliga korrigeringar som han gjorde, men det rubbar ändå inte grunden för mitt inlägg. I valrörelsen sade Bengt Lindqvist bevisligen upprepade gånger att han kände sig beklämd och dyster över folkpartiets cynism, att folkpartiet ställde grupp mot grupp när folkpartiet ville göra en omprioritering till förmån för de handikappade. Nu tillsätter Bengt Lindqvist själv en utredning som har till uppgift att föreslå omprioriteringar inom ramen för handikappolitiken, dvs. att ställa grupp mot grupp inom gruppen handikappade. Det är faktiskt skillnad i förhållande till folkpartiets hållning i valrörelsen som gick ut på att överföra medel från gruppen icke handikappade till gruppen handikappade.

Det viktiga är självfallet inte – och i detta avseende vill jag ge Bengt Lindqvist rätt – vilka direktiv som utredningen får, utan det viktiga är vilken politik som förs. För man en aktiv handikappolitik eller inte? Tillför man resurser till handikappolitiken eller inte? Det är i detta sammanhang som jag menar att varje jämförelse mellan de borgerliga regeringsåren och de senaste sex regeringsåren talar till de borgerliga regeringsårens fördel. Det fördes en mycket aktiv handikappolitik, ett stort antal reformer genomfördes, och det tillfördes mycket resurser till de handikappade. Resultaten under de senaste sex åren har varit mer beskedliga. En sak som Bengt Lindqvist sade är emellertid riktig, nämligen att det inte har blivit så mycket av de principer som formulerades av den gamla utredningen och som riksdagen väl också slog fast. Nu hoppas Bengt Lindqvist att den nya utredningen skall kunna visa vägen till en mer aktiv handikappolitik. Jag delar Bengt Lindqvists uppfattning att de punkter som han räknade upp är viktiga. Många av dem återfinns ju i riksdagens framställningar till regeringen.

Jag vill sedan ställa en fråga till Bengt Lindqvist apropå den debatt som vi senast förde om familjepolitiken i mars i-år. Bengt Lindqvist sade då: Före valet skall vi tala om precis hur vi avser att finansiera den familjepolitiska reformen. Jag lovar Daniel Tarschys besked före valet. Det skall vara konkreta besked.

Nu undrar jag: På vilket sätt har Bengt Lindqvist infriat det löftet, eller är han beredd att infria det nu? Folkpartiet har under hela valrörelsen efterlyst de konkreta besked som Bengt Lindqvist lovade mig personligen i debatten i mars om familjepolitiken.

Anf. 206 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Låt mig först notera att Daniel Tarschys inte svarade på min direkta fråga om hur det förhöll sig med de handikapputredningar som tillsattes under de borgerliga regeringsåren. Jag kan hjälpa Daniel Tarschys på traven en liten smula. Det var naturligtvis på det sättet att även de

handikapputredningar som tillsattes då hade nolldirektiv. Det gällde t.ex. integrationsutredningen och omsorgskommittén. Jag skulle kunna räkna upp fler, men jag avstår från det.

Jag kan inte heller instämma i att den jämförelse mellan den borgerliga sexårsperioden och den socialdemokratiska ur handikappolitisk synpunkt är den korrekta. Men jag skall gärna erkänna att det gjordes bra saker på handikappområdet under de sex borgerliga regeringsåren. Det som vi har kritiserat de borgerliga regeringarna för var av helt annat slag. Vi kritiserade de borgerliga regeringarna för att de körde ekonomin i botten och för att de avslutade sin period på ett socialpolitiskt oerhört utmanande sätt genom att angripa hela det sociala trygghetssystemet.

Jag skall även svara på Daniel Tarschys fråga om familjepolitiken. Den socialdemokratiska partistyrelsen svarade på den i mitten av juni genom att klart och tydligt tala om att vi kommer att finansiera föräldraförsäkringen, som kommer att byggas ut med tre månader fr.o.m. den 1 juli 1989. Den skall finansieras genom de inkomstförstärkningar som tillväxten ger. Daniel Tarschys är säkert väl medveten om att en tillväxt i samhället ger inkomster från beskattningen på åtskilliga miljarder som vi nu kan använda oss av för reformpolitik, åtminstone till en del, nu när vi har arbetat bort budgetunderskottet. Det är ett besked så klart som något. Vi tar av tillväxten den här gången.

Anf. 207 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det förhåller sig på följande sätt. Under de borgerliga regeringsåren ökade utgifterna för handikappolitiken från 4 till 15 miljarder kronor. Om man räknar bort inflationen rör det sig om en real ökning på 35 %. Detta tillskott kan inte jämföras med något av det som har hänt under de senaste sex åren. Det är således inget tvivel om att handikappolitiken, liksom den övriga socialpolitiken, var mer aktiv, mer pådrivande och mer förnyande under de borgerliga åren än vad den har varit under de senaste sex åren. Jag tycker att man med fog kan kalla det för en blomstringsperiod i svensk socialpolitik, som kontrasterar mot den passiva och defensiva politik som har drivits under de senaste sex åren.

Det är mycket riktigt att det i det socialdemokratiska valmanifestet står att alla reformer skall finansieras genom vissa skatteskärpningar, utgiftsbesparingar och tillväxt. Detta togs emellertid tillbaka av statsministern under valkampanjen när han sade att det hela kommer att vara gratis och att det inte behövs några skatteskärpningar för att finansiera reformen. Nu säger Bengt Lindqvist att staten kommer att få så stora inkomstökningar under kommande år att saken "grejar sig". Jag vill då ställa följande fråga. Statsministern sade att vi under nästa år får 15 miljarder i automatiska inkomstökningar. Det stämmer med långtidsbudgeten. Men enligt samma långtidsbudget får vi också 21 miljarder i ökade utgifter under nästa år. Hur kan Bengt Lindqvist hitta ett utrymme i nästa års inkomstökningar på 15 miljarder om vi samtidigt har utgiftsökningar på 21 miljarder?

Anf. 208 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Med anledning av den sista frågan vill jag påminna om det besked som vi från regeringens sida givit, nämligen att vi kommer att finansiera föräldraförsäkringsreformen med den inkomstförstärkning som tillväxten ger. Jag har inte yttrat mig om budgeten generellt eller om reformer generellt för framtiden. Det finns en skillnad mellan det besked som vi har gett beträffande marginalskattesänkningen och föräldraförsäkringen å ena sidan, där vi talat om att vi kommer att finansiera dem med tillväxten, och beskedet beträffande övrig reformpolitik, där vi nämner också andra finansieringsformer. Helheten får vi återkomma till senare.

Jag vill kommentera den reala tillväxten av handikappinsatserna under de sex borgerliga åren. Jag har under hela min tid som handikappolitiker studerat sammanställningarna över de handikappkostnader som statsbudgeten har innehållit. Jag har varit mycket kritisk mot sådana sammanställningar helt enkelt därför att de innehåller både äpplen och päron, de innehåller både positiva och för handikappade negativa eller snarare kompensatoriska kostnader. Exempelvis är hela kostnaden för förtidspensioneringen och dess ökning med i dessa siffror. Det går alltså inte att säga att det finns en real tillväxt som innebär en volymökning på 35 % när det gäller reformer på handikappområdet. Det är alltså kritiken från mig under den tid jag var handikapprörelsens ordförande och fortsatt kritik från handikapprörelsen som lett till att vi numera inte gör sådana sammanställningar. De ger helt enkelt inte en rättvisande bild. Man kan inte uttrycka sig på det sätt som Daniel Tarschys gjorde och dra slutsatsen att volymökningen av reformer på handikappområdet är 35 %.

Anf. 209 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman!

På politikens marknadstorg i stora bludderkvarnen
där ältar de sin barnomsorg och omsorgen om barnen
ibland blir stämman innerlig och ögat nästan blänker
då vet man att det är på sig den vuxne står och tänker.

Har Kajenn i Svenska Dagbladet kanske rätt? Sätts barnens behov på undantag?

Familjepolitik och jämställdhetspolitik handlar inte om antingen eller, det handlar om både och, att möjliggöra familjeliv och yrkesliv. Men de flesta familjer vill knappast bli jämställda på sina barns bekostnad, för att citera Karin Jonson, s-borgarråd i Stockholm. Vårdform, arbetstid och arbetstidsuttagets fördelning över livet måste därför varje familj själv få avgöra. Lösningarna måste bli olika, för annars uppstår förtryck gentemot dem som utsätts för en centrallösning som inte passar just den familjen.

Borgerlig politik skapar omedelbar flexibilitet för familjen, medan s.k. social ingenjörskonst, dvs. enhetslösningar lika för alla, leder till inhumana effekter för vissa. Troells film Sagolandet visar många exempel.

Mer daglig tid för barnen är ett starkt behov, och inte minst barnen betonar i intervjuer behovet av mer tid med föräldrarna. Trygghet är en del av välfärdsbegreppet. En viktig del av barnens trygghet är just föräldrarnas

närvaro. Den mentala navelsträngen kan inte klippas av i ett nafs, frigörelsen från föräldrarna är en successiv process. I andra länder poängteras värdet av starka familjeband. Vardagen måste ge tid att odla dem.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Kvalitativt bra daghem skall finnas. De som ropar efter alternativ, oavsett om detta beror på erfarenheter av daghemssjuka, allergier, infektioner, personalbrist, babydepression eller andra psykiska sjukdomar, skall ha rätt till den barntillsyn de anser är bra för deras barn. Bristerna i den offentliga vården måste snarast rättas till. Konkurrens främjar kvaliteten. I stater som tillämpar den socialdemokratiska barnomsorgens principer även på bilar kan man till ett för inkomstförhållandena skyhögt pris köpa en Lada efter att ha köat i årtal. Enhetslösningar sänker kvaliteten när det gäller både bilar, skolor och daghem. Därför skall statsbidragen till olika omsorgsformer vara lika. Privilegesamhället borde vi ha lämnat bakom oss oavsett om privilegierna går till dem som lever enligt socialistdoktrin eller till andra.

Det är fel utgångspunkt att inrätta daghem för att ha någonstans att göra av barnen när föräldrarna arbetar. Barnens behov skall komma i första hand. Stimulerande pedagogik är därför bästa utgångspunkt för barnen. Men så här låter centrala socialdemokratiska politiker: Det vi gör skall vara för barnens och barnfamiljernas bästa om det kan göras utan att det kolliderar med t.ex. jämställdhetssträvandena. Detta uttalande visar den socialistiska prioriteringen: yrkeslivet först, barnen och familjen sist. Ett annat s-konstaterande – barnen är samhällets ansvar – visar just intentionen att stärka samhällets inflytande över barnen. – Vi kan inte lita på föräldrarna. – Vi har gjort upp med valfriheten. Det här är andra sätt att uttrycka den socialistiska, ja, nästan totalitära synen. Därav präglas också vardagen för tusentals svenska barnfamiljer av vardagssocialismen, för att använda socialdemokraternas eget mjukisord.

Genom statsbidragens utformning, lex Pysslingen, detaljbestämmelser om lokalutformning och annat hålls alternativen borta. Att ha samma statsbidragsbestämmelse för barn från noll till sju år visar bristande hänsyn till barnens behov. Minst åtta timmar på dagis för fullt statsbidrag gäller för ettåringen såväl som för sjuåringen.

Fri etableringsrätt hindras med argumentet att det är fult att tjäna pengar på mänskliga behov som vård och omsorg. Märkligt nog är det omoraliskt endast på kvinnornas arbetsmarknad – driften och skötseln av daghemmet eller respiratorn – medan det är helt i sin ordning att tjäna pengar på sjuka och vårdbehövande när det gäller produktion av samma daghem eller respirator, vilket vanligtvis är männens arbetsmarknad. Med monopolens hjälp hålls kvinnolönerna nere, medan män kan byta arbetsgivare och därmed förbättra sitt redan förut bättre löne- och pensionsläge.

Tillväxt skulle kunna hjälpa kvinnorna, men den förda politiken är i stället hård mot de små och medelstora företagen, just där tillväxten med rätt politik skulle kunna utvecklas. Därmed växer inte heller de nya branscher fram som landet är i stort behov av. De mindre företagen har i praktiken ett högre skattetryck och saknar tillgång till maktens öra. De kan inte som storföretagen lägga sin verksamhet inom EG för att överleva. Men landets långsiktiga möjligheter att över huvud taget ha några daghem, föräldraförsäkring, bidrag och vårdnadsbidrag är direkt avhängiga av företagsklimatet.

Det område där den s.k. vardagssocialismen slagit igenom värst är skattepolitiken. De flesta andra västeuropeiska länder tar hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten. Moderata skattesänkningar och vårdnadsbidrag ger trebarnsfamiljen med normal inkomst en standardförbättring som motsvarar mer än en fördubbling av inkomsten för mannen eller kvinnan.

Vårdnadsbidraget skulle familjen få behålla i sex år, inte några månader till, enligt socialdemokraternas utbyggda föräldraförsäkring. Moderat skattnedsättning skall gälla tills barnet är 18–20 år. Jan Andersson var uppe förut och sade att vårdnadsbidraget skulle bli 41 kr. om dagen. Men slår man ut föräldraförsäkringen blir det faktiskt 31 kr. om dagen för samma period. Har man tvillingar blir det faktiskt 82. Det är alltså 50 kr. mer. Har man tre barn får man 82 kr. mer om dagen än med socialdemokraternas förslag, om man räknar barn på samma tidsperiod.

Föräldraförsäkringen ger mycket olika lön för lika arbete. Ett vårdnadsbidrag skulle ge samma tillskott till varje barn och gynna flerbarnsfamiljerna, vilka är en förutsättning för ett långsiktigt bevarat välstånd inte minst på grund av deras betydelse för framtida pensioner och framtida arbetsmarknad.

Borgerlig politik, som tidigare genomförde ATP-tid för vård av barn under tre år, kommer också att ge den vårdande föräldern, oftast kvinnan, ett förbättrat pensionsskydd genom att ge ATP-tid för barn upp till sju år. Det betyder sammanlagt över 200 000 kr. mer i ackumulerad pension för medelinkomstkvinnan med medellivslängd jämfört med motsvarande bortfall av kvalifikationstid, dvs. ca 12 000 kr. mer per år från 65 år.

Kombinationen av fler och högre indirekta skatter, flyttskatter, fastighets-skatte m.m. samt vägran att ge socialbidrag till den som inte antar anvisad daghemsplats låser de svenska familjerna hårdare i vardagssocialismen allt medan det ekonomiska avståndet till motsvarande familjer i Europa blir större. Som om det inte räckte för arbetaren på ASEA i Västerås att varje år få 50 000 mindre att leva på än sin schweiziske kollega. För familjerna betyder den dåliga standardutvecklingen enligt Sparbanksföreningen att den svenska tonårsfamiljen sedan 1980 har förlorat 30 %, medan småbarnsfamiljen har råkat ännu värre ut och förlorat 40 % av 1980 års standard.

Pressade barnfamiljer lever i en verklighet där det förrådde våldet i skolorna har fördubblats på tre år. Skolläkarrapporterna beskriver slagsmål utan hederskodex med karatesparkar och tillhyggen. För ett år sedan redovisade pressen larmrapporter om en dramatisk ökning av självmord bland 15–19-åringar. Psykiatrikerna varnade redan för fyra år sedan för det tuffhetspansar som den nya generationen bygger upp och som tar sig uttryck i ökade våldstendenser. De talade om faran av ungdomar som växer upp utan någon vuxen att tala med.

Som perspektiv till dessa exempel kan ställas den statistik som visar att om en kvinna arbetar heltid, reser två timmar om dagen till och från arbetet, lägger ner genomsnittlig tid på hemmet och behöver sova åtta timmar – ja, då fattas det fyra timmar varje vecka. Hon har då inte hunnit delta i någon samhällsnyttig debatt, något politiskt eller fackligt möte eller kunnat träffa vänner. Det kanske inte är så underligt att många familjer fungerar dåligt

eller att partier har rekryteringssvårigheter bland unga kvinnor, när samhällsingenjörerna inte tar hänsyn till den tidsåtgång som behövs och kvinnors kraft.

Ett kriterium på en nations livsduglighet kan sägas vara den vuxna generationens omsorg av nästa generation. Politiskt betingade kollektiva lösningar kan aldrig ersätta den omtanke och kärlek som utvecklas i familjekretsen. Det är samhällets ansvar att stödja och underlätta den fostrande rollen – inte ta över den. Familjepolitiken skall respektera familjen och dess önskemål. Samhället skall formas på familjens villkor – inte tvärtom!

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Anf. 210 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Mycket får man höra innan öronen ramlar av, brukade de gamla hemma i Västergötland säga. Det kan säkert talmannen bekräfta, efter de här långa debatterna. Men det kan också de gamla hemma stämma in i, om de tänker på vad som har sagts här under dessa dagar, framför allt i den socialpolitiska debatt som har förts nu.

Det har med vackra ord talats om valfrihet. Det har talats om att man skall kunna bo kvar hemma, kunna välja boende, ha en hemlik miljö och ha – ja, jag vet inte riktigt allt. Tyvärr har de som haft hand om makten inte lyckats nå upp till detta, och situationen ser helt annorlunda ut på hemmaplan för de flesta.

I dag ligger väldigt många och väntar på en plats på långvården – ligger och tar upp en akutvårdsplats, vilket ur samhällsekonomisk synvinkel måste vara helt förkastligt. Samtidigt talar man i bl.a. äldrepropositionen om att man skall ta ut en avgift från de gamla, en avgift på ca 50 kr. per dag, vilket motsvarar ca 15 000 kr. per år, samma kostnad som samhället har per månad för att de ligger kvar på en akutplats.

Också när det gäller hemtjänsten har man svikit sitt ansvar. Man pratar om decentralisering, och det är även vi i miljöpartiet positiva till. Men man kan inte decentralisera utan att skicka med resurser.

I dag säger man att så många som möjligt skall bo kvar i sina hem, och man skall skicka hem dem som vistas på mentalsjukhus för att bo i kommunen. Allt detta lastas över på den personal som jobbar inom hemtjänsten. Med en utbildning som är avsedd för att i bästa fall ta hand om gamla människor, får man plötsligt ta hand om människor som har mentala problem, människor som är förståndshandikappade och tidigare haft tillgång till särskilt utbildad personal, förutom en hel del andra arbetsuppgifter. Undra på att de flyr arbetet och söker sig till andra arbetsuppgifter.

Jag tror inte att det finns någon annan yrkeskår som man har hanterat på detta sätt, lastat över nya arbetsuppgifter på utan att skicka med utbildning. Vi anser att man måste se till att utbilda för de arbetsuppgifter som personalen måste ta på sig.

I äldrepropositionen tas en hel del bra saker upp, vilket är glädjande. Bl.a. sägs att personer skall kunna få anställning som anhörigvårdare. Det tycker vi är ett bra förslag, och detsamma borde tillämpas även när det är fråga om att ta hand om sina egna barn. Vi hoppas att ett motsvarande förslag på barnomsorgssidan skall komma.

Det sägs också att man skall kunna få ledighet genom sjukförsäkringen, och den skall vara 30 dagar. Men eftersom det är fråga om år av väntetid lär detta förslag inte lösa problemet särskilt mycket, utan resurserna måste vara anpassade till de behov som finns.

Vi måste satsa resurser på äldreomsorgen om vi skall kunna behandla våra gamla på ett värdigt sätt, vilket jag hoppas att vi verkligen vill och kommer att göra i framtiden.

Alla har under många år varit klara över att det behövs ökade insatser inom den tunga sjukvården – långvården och omsorgen – och att vi måste satsa ordentligt på ett gruppboende som är anpassat till dem som skall utnyttja gruppboendet. Det finns t.ex. ingen anledning att till senildementa erbjuda ett boende med eget kök, eftersom de inte har någon möjlighet att utnyttja det. Reglerna skall anpassas så att det blir ett bra boende för dem som skall utnyttja det.

Miljöpartiet de gröna vill arbeta för ett samhälle där alla har en meningsfull funktion i sitt bostadsområde eller i sitt grannskap och där äldres erfarenheter tas till vara omsorgsfullt. Alla äldre som önskar det skall kunna bo kvar i sin invanda bostadsmiljö, men det måste då också satsas resurser för att det skall vara möjligt.

Anf. 211 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman – och de få riksdagsledamöter som är kvar i bänkarna! Det har varit intressant att följa den allmänpolitiska debatten under nästan två hela dagar. Det är intressant att få höra att miljöpartiet är ett sådant hot mot välfärd och utveckling och enligt några t.o.m. ett hot mot miljön.

Tillväxten skall ge oss möjlighet att åtgärda miljön, har det sagts. Man vill alltså bota miljöförstöringen med samma medicin som har orsakat skadorna.

Det är intressant att höra att nu när ekonomin är i ordning har Sverige råd att satsa på arbetsmiljö, yttre miljö och den offentliga sektorn.

Naturligtvis är inte miljöpartiet något hot mot välfärd, teknik, tillväxt eller utveckling. För oss har utveckling, teknik, tillväxt och välfärd dock ofta ett helt annat innehåll. Vi vill utveckla alternativa energiformer; vi vill utveckla biologiskt jordbruk; vi vill ha tillväxt inom kultur, utbildning, friskvård, egenvård, civilt försvar och regional självförsörjning.

Vi vill ha en tillväxt i livskvalitet. Vilken glädje kan det ge oss att åka vattenskidor i en sjö där allt liv är utsläckt? Vad har vi för glädje av hybrider inom jordbruket då kadmium ur jorden och giftrester i produkterna ger oss ohälsa och förgiftade brunnar skall ge oss dricksvatten?

Att satsa på en god miljö är den bästa investeringen för framtiden. Hela vår livsmiljö är så hotad att mycket stora personella och ekonomiska resurser måste satsas på utbildning och aktiva insatser.

Men en fysisk miljö utan en god psykisk miljö är inte tillräckligt. Och vi förhärdat oss genom att vara okänsliga för och inte stödja handikappades, utvecklingsstördas, svårt sjuka barns och deras familjers behov. Vi förhärdat oss genom att låta husdjur vara i djurfabriker och pälsdjur i små burar. Vi förhärdat oss genom att låta arbetare arbeta i hårt nedslitande arbeten och miljöer. Vi förhärdat oss genom att låta våra ungdomar slås ut redan i grundskolan och genom att låta dem glida ut i riskzonen för missbruk i olika

former, genom att ej ge dem möjligheter till drägligt boende och meningsfullt arbete.

En aktuell fråga som tagits upp i dag, en fråga där politiker på alla nivåer förhårdar sig, gäller Drevdagens skola i norra Dalarna, där prestige hindrar en liten by, som under fem år drivit sin skola för egna pengar. Nu skall byn straffas ytterligare ekonomiskt med vitesföreläggande.

Vi förhårdar oss genom att ej ta emot de människor som knackar på vår dörr, genom att sända tillbaka de flyktingar som efter förföljelse och hot och efter riskfylld flykt hit tror att de äntligen har nått en fristad.

Miljöpartiet vill att de inte skall mötas av polis vid sin ankomst hit utan av civilpersoner. Det är ofta polisen i deras hemländer som har förföljt dem, och de vågar ofta inte säga till polisen i vårt land varför de har kommit hit. När de sedan förhörs en andra gång och kanske vågar säga det, tar man inte hänsyn till det – för det är det första förhöret som gäller. De skall ha rätt till juridiskt ombud och en tolk som de själva godkänt. Många flyktingar kommer från länder där man inte litar på vissa grupper i sitt samhälle, och då måste tolken vara från en grupp som flyktingarna litar på.

Sedan menar miljöpartiet att asylärenden skall behandlas generöst och snabbt, men inte så snabbt att rättssäkerheten äventyras. Asylskapet skall inte påverkas av antalet flyktingar. Vi har lagar som säger vilka som är flyktingar, och vi skall rätta oss efter Genèvekonventionen. Hittills har många flyktingar sänts tillbaka till tortyr och död – till Pakistan, Beirut, Turkiet, Chile.

De asylsökande skall inte heller sättas i förvar, för detta att vara flykting är inte något brott. De har inte heller någon möjlighet att göra sig hörda här i landet annat än genom ombud – genom oss som är här eller genom advokater.

Många gånger har påpekats att fattiga länder som Sudan och Pakistan inte sänder tillbaka en enda flykting. De asylsökande har det naturligtvis oerhört fattigt och svårt i dessa länder, men man skickar alltså inte tillbaka dem. Även urbefolkningen där har det svårt, så det är inte så underligt att även flyktingarna har det svårt. Men det nämns sällan att Österrike, som tog emot ett mycket stort antal flyktingar i Europa under och efter andra världskriget, inte sänder tillbaka en enda flykting till öststaterna. Det är någonting som vi borde tänka på. Vi var inte lika duktiga under andra världskriget som Österrike i det avseendet – eller som en del andra länder. Och vi lever ännu inte upp till Genèvekonventionens föreskrifter när det gäller att ta emot flyktingar.

I dag skulle det ju vara ännu lättare än tidigare att övergå till en generösare flyktingpolitik, för i dag behöver vi arbetskraft. Jag vill betona att detta inte är något skäl för att ta emot ytterligare flyktingar. Men att flyktingarna är en tillgång borde göra det lättare för svenska folket att förstå att vi skall ta emot dem. Flyktingarna kan få bli den resurs de verkligen är – för de är alltså en resurs. Vi får hit vuxna människor som har utbildningen bakom sig. Våldigt många av dem är unga människor. De är färdiga att efter en mycket kort tid sättas in i arbetslivet, medan våra barn och ungdomar behöver mycket längre tid för att kunna bli till nytta i samhället.

Men det viktigaste är att ge dem som behöver det en fristad undan våld och förtryck.

Prot. 1988/89:12
20 oktober 1988

Allmänpolitisk debatt

Miljöpartiet vill i första hand utrikespolitiskt arbeta för att göra det möjligt för människor att bo kvar i sitt hemland.

Miljöpartiet vill i andra hand arbeta för att underlätta för flyktingar i redan existerande flyktingläger.

Vi i miljöpartiet vill ta emot dem som knacker på i vårt eget land.

Nu skall jag läsa en dikt. Den hänvisar inte direkt till den flyktingpolitik vi för i Sverige. Men den vill öppna sinnet hos människor – hos er som lyssnar här och också hos andra – när det gäller att motverka den rasism som sticker upp huvudet på många håll i dag i Sverige.

Vilken inställning har man till flyktingarna?

Dom får gärna komma hit, flyktingarna,
bara dom inte ställer till besvär.

Dom får gärna komma hit invandrarna,
bara dom inte kostar något.

Bara dom inte är så konstiga att vi inte förstår dom.

Bara dom inte är så duktiga att dom tar våra arbeten.

Bara dom inte är så sjuka att dom tar våra sjukhusplatser.

Bara dom är så där lagom politiska och inte ställer till bråk.

Bara dom inte syns eller hörs eller ställer krav.

Bara dom är tacksamma.

Dom får gärna komma till gränsen,
bara dom begriper att där går gränsen.

Anf. 212 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Det står i regeringsformen: "Den offentliga makten utövas under lagarna." Så skall det vara – och så är det naturligtvis. Det tycker de flesta. Det trodde jag också – till för tre år sedan.

Då, en regnig dag, började kommunens arbetare såga ned träd i en skogsbacke nära den plats där jag bor. Där skulle ett stort kontorshus byggas. Jag visste att byggnadslovet var överklagat, och ändå började man röja.

Folk i trakten ställde sig i vägen för arbetsmaskinerna, i ett försök att förhindra att kommunen begick ett lagbrott. Juridiska experter hade sagt till oss att beslutet om byggnadslov och dispens från stadsplan var fattat på olovlig grund.

Vi överklagade till länsstyrelsen, till kammarrätten och till regeringen. Vi fick svaret att vi inte hade med saken att göra – vi hade inte rätt att klaga. Det fanns ingen laglig möjlighet för oss att få sakfrågan prövad i domstol – vi kunde inte få fastställt om beslutet var rätt eller fel. Kravallpolis kom med hjälmar, hund och staket. Makten körde bort oss med hjälp av polis, och huset byggdes.

Jag blev så fruktansvärt besviken på Sverige. Mina grannar kände på samma sätt, och ingen som var med där kommer någonsin att vara densamma igen, att vara trosviss igen.

Jag minns ögonen på en gammal man, när han travade av och an utanför kravallstaketet – förtvivlad och kränkt. Han var 65 år och sviken av sitt fosterland. Men han lät sig inte knäckas. Vi har båda tagit upp kampen. Han

kramar träd i Bohuslän, och jag står här.

När fjällen väl fallit från mina ögon har jag förstått att detta inte var något enstaka övertramp av makten. Bara några exempel:

Saabfabriken i Malmö skulle inte kunna byggas om man brytt sig om att följa naturresurslagen.

Turerna kring kolkraftverket vid Värtan är ökända – men beslut är beslut, oavsett hur det har kommit till.

Beslutet att bygga motorvägen mellan Stenungsund och Ljungskile har många konstiga inslag.

Har regeringen verkligen rätt att fatta beslut om en väg utan att ha riksdagens uppdrag? Det är kanske rent av vägverkets sak?

Är de ekonomiska kalkylerna som de skall vara?

Varför har man inte provat planerna på en motorväg enligt väglagen. Miljöskyddslagen, naturresurslagen, vattenlagen, ädelskogslagen? Det finns de som säger att beslutet strider mot alla dessa lagar.

Regeringsrätten och konstitutionsutskottet skall visserligen pröva saken, men vägen håller redan på att byggas och naturen skövlas. Blir det mot förmodan en fällande dom, är det för sent att återställa skadan. Erfarenheten visar också att domstolarna i sådana här mål ofta tycks ta politiska hänsyn. Det är nästan helt riskfritt för makten att kringgå lagen.

Ett annat exempel på hur de mäktiga kan slingra sig undan kan jag hämta från Göteborg.

Jag är förtroendevald kommunrevisor sedan ett par år tillbaka. Vi revisorer skall inte bara granska räkenskaper utan också kontrollera att förvaltning och beslut skett enligt lag, författning och andra bestämmelser. Men det gör vi inte särskilt ofta. En kollega, en folktopist, och jag granskade emellertid turerna kring försäljningen av ett gymnasium. Vi upptäckte att kommunens nämnder och fullmäktige fått felaktiga och vilseledande beslutsunderlag, det mesta pekade på att det var avsiktligt. Vi påtalade detta. Det väckte tydlig irritation hos berörda parter. Berörda partier, de två största, vill nu minska antalet ordinarie revisorer från 25 till 7. På så sätt skall man få en bättre överblick över verksamheten och kunna planera bättre, säger man. En bieffekt blir att två obekväma revisorer inte får plats. Det är bra, eller hur?

Samhället behöver starka självständiga organ, som med saklighet och opartiskhet granskar myndigheter och politiska beslutsorgan. Det måste finnas en plikt att riva upp beslut, som fattats på ett sätt som strider mot gällande lag.

Flera förslag med den målsättningen har diskuterats med anledning av röran i Palmeutredningen och omkring den: en författningsdomstol, ett förstärkt och självständigt KU. Det nämns också fler metoder.

Att hitta på nya tekniska eller organisatoriska lösningar eller att stifta nya lagar hjälper inte, om viljan att respektera de lagar vi har inte finns hos människorna i Sveriges land. Till människorna räknar jag oss politiker.

Ett kommunalråd i Uddevalla, Lennart Johansson, har sagt apropå beslutet om att bygga motorvägen i Bohuslän: I den exceptionella situation som Uddevalla hamnat hinner man inte med hela demokratiprocessen utan måste fatta snabba beslut.

Enligt detta kommunalråd är det riktigt och försvarbart att åsidosätta rätt

och demokrati när en stark intressent, i det här fallet Volvo, så begär.

I tisdags kväll visades här i riksdagen en film om motorvägsbygget. En debatt följde. En riksdagsman från Bohuslän sade till trädskräparna att de gjorde fel i att protestera, eftersom vägbeslutet är fattat av dem som är demokratiskt legitimerade att föra talan och fatta beslut – regeringen. Av den anledningen är beslutet oantastligt och måste respekteras.

Då påpekade jag att om beslutet i sig är lagstridigt, så hjälper det inte att det är fattat av regeringen, eftersom makten enligt grundlagen skall utövas under lagarna.

Då blev en annan kamrat i bänkarna mycket upprörd. Hon tyckte att det var oerhört att en parlamentariker, dvs. jag, ifrågasatte lagligheten i ett beslut som regeringen hade fattat. Beslut som regeringen fattar följer lagen – punkt – slut.

Jag är ganska illa till mods över att upptäcka att inte ens ledamöter av Sveriges lagstiftande församling vet att beslut inte bara skall fattas av rätt politiskt organ eller myndighet utan också måste följa de lagar som ledamöterna själva varit med om att stifta.

De är inte konstigt att allt fler människor har blivit alltmer skeptiska till politiker och myndigheter. Det är inte konstigt att protesterna blir allt fler. Människorna ser olikheten inför lagen och förlorar därför alltmer respekten för makthavarna.

Det är vårt, allas vårt, ansvar att med all vår kraft och all vår förmåga värna om rättssamhället.

Miljöpartiet vill att fel och försummelse inom den offentliga förvaltningen skall rättas till och att åtgärderna skall redovisas offentligt. Jag hoppas att alla hjälper till att behålla och återställa rättsstaten. Det är grundläggande för vår demokrati.

Anf. 213 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! Jag tänker nu ta kammarens tid i anspråk några minuter genom att tala över ämnet Våldet i samhället.

Våld har säkert funnits i alla tider, men tyvärr tycks våldet öka i omfattning och tyvärr tycks det också bli råare.

För någon vecka sedan ställde en kvällstidning en fråga till några personer: Är du rädd för att gå på Stockholms gator?

Tidningen påstod att var tionde stockholmare har varit utsatt för våld eller hot under det senaste året. Svaren bekräftade att många är rädda att gå ut, särskilt efter mörkrets inbrott. Det är mycket allvarligt, och så kan vi givetvis inte vara nöjda med att ha det i vårt fina land.

Våldet drabbar också ojämlikt. Jag tänker på de äldre i samhället, som efter arbete och slit behöver känna sig fria och göra saker som de inte har hunnit med tidigare. Nog är det grymt om inte de skall kunna gå ut och röra sig fritt av rädsla för att bli utsatta för våld och hot.

Jag tänker också på alla kvinnor som inte vågar vara med i kvällsaktiviteter av olika slag, därför att de inte själva törs ta sig hem till sin bostad efter mörkrets inbrott. Och nog skall väl vem som helst, oavsett kön, ung eller gammal, våga ta sig en runda i motionsspåret utan att behöva känna sig hotad till liv och lem.

Den som varit med om en sådan här upplevelse lever kvar i känslan av skräck under lång tid, kanske för all framtid och är därmed märkt för livet. Dess värre kan också kretsen öka genom att närstående personer kan få liknande känsla inför det meningslösa våldet.

Häromkvällen hörde jag i en radiointervju en anhörig till ett av mordoffren i Åmsele. Att höra hennes berättelse om sorg och förtvivlan var en omskakande upplevelse.

Genom en incident under sommaren har jag i dag lättare att sätta mig in i hur de drabbade kan känna det efter den här typen av händelser i livet.

Varför har det blivit så här, och vad skall man göra för att förbättra situationen?

Hur en människa blir som vuxen beror till mycket stor del på vad hon har fått sig till del under de första åren i livet.

Här blir det naturligt att tänka på den våldsvideo som många av våra ungdomar matas med från tidiga år. De flesta av oss föräldrar har inte sett och skulle knappast, vågar jag säga, våga se de ruskigheter som samvetslösa människor framställt. Ingen kan inbilla mig att någon, speciellt inte unga människor, kan förbli oberörda av att se dessa videofilmer där våldet förhärligas.

En tidning skrev häromdagen att "färre barn ser våld på video". Det visar en ny undersökning. Det är glädjande nog något i rätt riktning men räcker inte till.

En annan företeelse är de dataspel som finns och som har stor spridning. Där kan man själv påverka skeendet, t.ex. genom att skjuta ihjäl så många som möjligt eller avrätta människor på annat sätt. Gärna framställs de personerna som man avrättar som tillhörande en annan ras.

Vem som helst kan räkna ut vilken människosyn de får som ofta, kanske dagligen, ser på allt detta.

I det parti jag tillhör brukar vi sjunga på våra möten "människovärdet vi fordra tillbaka", och i det här sammanhanget tycker jag att det är rätt att kräva människovärdet tillbaka.

Den människa som man tycker har samma värde som man själv, den utövar man inte våld mot.

Vad skall vi då göra? Det är den viktiga frågan.

För det första har vi *alla* ansvar för utvecklingen, som föräldrar, lärare och över huvud taget som medmänniskor, men vi politiker får inte backa ur det ansvar som vi har som beslutsfattare på olika nivåer.

Helt klart måste det tas radikala grepp för att stoppa den giftflod som väller fram i form av våldsvideo, dataspel och våldslitteratur. Det går inte att bara skylla på tekniska svårigheter, och ingen behöver buga sig för de personer som står för den moraliska nedrustningen.

Bland beslutsfattarna i samhället står regeringen högst upp. Efter höstens val har vi, som bekant, en ny justitieminister och en ny ungdomsminister, båda är kvinnor. Inte minst därför tror jag att båda känner extra starkt för att vara med och skapa ett "mjukare" samhälle, utan våld och förnedring.

Till sist vill jag påpeka att vi socialdemokrater skall satsa 300 milj. kr. extra på kulturen under denna mandatperiod. Det är av största vikt att en del av dessa pengar går till barn- och ungdomskultur som en motvikt till de tidigare beskrivna avarterna.

*Meddelande om
interpellationer*

Det är också av vikt att dessa insatser som skall göras går ut över hela landet, inte minst till storstäderna där kanske ändå insatserna behövs bäst.

Herr talman! Det nu sagda var något om de problem vi har med *våldet i samhället*, men också något om vilka möjligheter som finns att rätta till det som gått snett.

Metoderna och förslagen till åtgärder kan säkert variera, men om de är årligt menade är alla lika välkomna.

43 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

44 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1988/89:19 om godkännande av 1987 års internationella gummiavtal

1988/89:28 om ändring i beskattningen av bingospel

1988/89:35 om godkännande av överenskommelse om upprättande av en nordisk utvecklingsfond för förmånlig kreditgivning till u-länder

45 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 20 oktober

1988/89:28 av Bruno Poromaa (s) till arbetsmarknadsministern om ökat löntagarinflytande inom gruvnäringen:

I årets valrörelse var ett av de socialdemokratiska vallöften att inbjuda arbetsmarknadens parter till en arbetsmiljökommission för att vidta åtgärder mot de 400 000 farligaste arbetena. Det är glädjande att konstatera att den socialdemokratiska regeringen i årets regeringsförklaring följer upp detta vallöfte.

Många arbeten inom gruvnäringen tillhör otvivelaktigt de 400 000 farligaste arbetena. Det hänger samman med såväl de stora riskerna för arbetsolyckor som skador orsakade av förslitningar och utsatthet för ohälsosam luft på grund av avgaser, stoftpartiklar, gruvgas och radon. Man får inte heller glömma bort att underjordsarbete i gruvor i många fall innebär ett psykiskt påfrestande ensamarbete.

Att underjordsarbete är mycket krävande avspeglar sig bl.a. i det faktum att det är ovanligt att man arbetar under jord i mer än 10–15 år. Därefter måste de flesta arbetare omplaceras till andra och mindre utsatta arbeten, vilket oftast också innebär lägre arbetsinkomster med de problem detta för med sig. Det är också ett faktum att det råder en överdödlighet bland underjordsarbetare inom gruvnäringen. Denna överdödlighet kan i första hand hänföras till exponering av höga halter av radon som leder till ökad förekomst av lungcancer.

Mot bakgrund av detta är det ett berättigat krav att gruvarbetarna skall omfattas av den särskilda semesterlagen i likhet med andra grupper som är sysselsatta i radiologiskt arbete. Detta krav har framställts till regeringen och är, vad jag vet, föremål för utredning.

På kort sikt är det nödvändigt att komma till rätta med riskerna inom ramen för den arbetsorganisation och den gruvbrytningsteknik som vi i dag har. Med de svårigheter som finns att rekrytera nya gruvarbetare torde det dock vara nödvändigt att på längre sikt gå över till andra brytningsmetoder där riskerna i arbetsmiljön blir mindre.

Det har visat sig att den för närvarande vanligaste orsaken till konflikter mellan löntagare och arbetsgivare i gruvnäringen har gällt hur man skall lösa olika arbetsmiljöproblem. Löntagarinflytandet måste på olika sätt stärkas på detta område.

Mot bakgrund av det anförda vill jag ställa följande fråga:

På vilket sätt avser arbetsmarknadsministern att i den kommande arbetsmiljökommissionen beakta behovet av ett stärkt löntagarinflytande för att lösa de särskilda arbetsmiljöproblem som finns inom gruvnäringen?

1988/89:29 av *Ivar Franzén* (c) till bostadsministern om hälsoriskerna med läckande skorstenar:

När energiförsörjningen förändras i ett hus så att oljeförbränningen ersätts av el eller fjärrvärme, kommer också hela luftflödesbilden att förändras i byggnaden.

I ett äldre hus med oljeeldning svarar skorstensstocken för den ventilation som finns i huset. Den varma skorstenen suger ut luft, och frisk luft tas in via ventiler eller "springor" i ytterväggarna. En varm skorstensstock med ventilationskanaler fungerar således som ett frånluftsaggregat.

När skorstenen inte längre är varm försvinner också den termiska kraften och luften kan inte längre dras ut genom ventilationskanalerna. Ofta ersätter man då denna ventilation med mekanisk frånluft för att behålla luftväxlingen i lägenheterna. Risker är då stora att luften går motsatt väg än tänkt. Luft tränger in i lägenheterna via skorstenen. Detta kan innebära stora problem för inomhusluftens kvalitet. Skorstenarna innehåller sot, mögel och mängder av bakterier som kan tränga in i lägenheterna och göra de boende sjuka. En utredning visar att över hälften av storstädernas skorstenar läcker som såll och i många fall förorsakar starkt försämrat inomhusklimat.

Trots att läget i vissa fall är katastrofalt tystas problemen ner. Fastighetsägarna anser ofta att det är för dyrt att åtgärda läckande skorstenar, och många hyresgäster är ovetande om orsakerna till bristerna i inomhusklimatet.

Alla skorstenar som inte används borde stå under ständig kontroll. I dag krävs bara att imkanalerna rengörs vart tredje år. Därför rensas skorstenar utan särskild funktion aldrig.

Gamla läckande skorstenar är ett stort hälsoproblem, särskilt i våra storstäder.

Med hänvisning till vad ovan anförts vill jag fråga bostadsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att snabbt komma till rätta med de hälsorisker som gamla läckande skorstenar utgör?

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 oktober

1988/89:128 av Margit Gennser (m) till finansministern om den kommunala sektorns expansion:

Under första halvåret uppvisade den kommunala konsumtionen en tillväxttakt på mellan 2 och 3 %, medan motsvarande ökning beräknades till 1 % för 1987. Den kommunala konsumtionen uppvisar således under innevarande år minst en fördubblad ökningstakt mot föregående år. Denna utveckling går parallellt med en sysselsättningsökning med ca 15 000 personer, eller beräknat som totalt antal arbetande timmar med 2 %; allt enligt KI:s höstrapport. Samtidigt kännetecknas svensk ekonomi av tendenser till överhettning.

Med anledning härav ber jag att få ställa följande fråga till finansministern:

Avser finansministern att vidta åtgärder för att dämpa den kommunala sektorns snabba expansion?

1988/89:129 av Kjell Ericsson (c) till finansministern om kompensationen för slopad utbobeskattningsbidrag:

Riksdagen beslöt våren 1986 i bl.a. förenklingssyfte omfattande förändringar i den kommunala beskattningen. Huvudpunkterna i reformen var att den kommunala garantibeskattningsbidraget och utbobeskattningsbidraget av fysiska personer skall slopas fr.o.m. taxeringen 1988.

För de kommuner som ingår i skatteutjämningsystemet har viss kompensation utgått i samband med förskottsutbetalningen. Vid slutavräkningen utgår dock ingen kompensation. Enligt uppgifter från finansdepartementet har vid utdelning av extra skatteutjämningsbidrag de kommuner som förlorat mer än 50 öre på den slopade utbotaxeringen m.m. erhållit extra skatteutjämningsbidrag. Det är ytterligare ett antal kommuner som förlorat ett relativt stort skatteunderlag på reformen, men som inte erhållit något extra skatteutjämningsbidrag. Detta är oftast kommuner med låg egen skattekraft.

Med hänvisning till ovanstående är min fråga till finansministern:

Är regeringen villig att inför nästa års tilldelning av extra skatteutjämningsbidrag även tilldela de kommuner, som förlorat mindre än 50 öre på grund av beslutade reformer, extra bidrag?

47 § Kammarkens årsredovisning kl. 22.42.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

Torsdagen den 20 oktober

Förste vice talmannen 55, 85

Andersson, Georg, statsråd 99, 100

Andersson, Jan (s) 155, 160, 162

Andersson, Sten, i Malmö (m) 66

Brunander, Lennart (c) 40, 51, 54, 63

Bäckström, Lars (vpk) 108, 113, 130, 133

Carlsson, Inge (s) 85

Carlsson, Roine, försvarsminister 63, 64, 66

Cederschiöld, Charlotte (m) 166

Claesson, Viola (vpk) 83, 84, 106, 107

Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81,
82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91

Ernestam, Lars (fp) 78, 79, 80

Feldt, Kjell-Olof, finansminister 67

Franzén, Elisabet (mp) 172

Frick, Carl (mp) 45, 50, 55, 93, 94

Godin, Sigge (fp) 99, 100, 101

Hagberg, Lars-Ove (vpk) 70, 71

Hasselström Nyvall, Ingrid (fp) 72, 73, 74

Hegeland, Hugo (m) 134

Hellström, Mats, jordbruksminister 48, 52, 55, 92, 93, 94, 95

Husing, Eivor (s) 75

Hörnlund, Börje (c) 21, 27, 32

Ingvardsson, Margó (vpk) 14, 18, 20, 28, 32

Israelsson, Karin (c) 147, 158, 161

Jennehag, Jan (vpk) 95, 96

Johansson, Bengt K Å, civilminister 23, 29, 33

Johansson, Kjell (fp) 60, 119, 122, 130, 133

Johansson, Ylva (vpk) 150, 155

Kjörnsberg, Arne (s) 123, 131, 134

Larsson, Roland (c) 97, 98

Leijonborg, Lars (fp) 11, 18, 20, 28, 31

Lindberg, Mats (s) 69

Lindblad, Gullan (m) 104

Lindqvist, Bengt, statsråd 96, 97, 98, 163, 164, 166

Lorentzon, Sven Eric (m) 34, 49, 54

Lundgren, Bo (m) 56, 112, 113, 118, 121, 128, 132

Lyngå, Gösta (mp) 139

Norberg, Lars (mp) 76, 77, 88

Nordberg, Ivar, industriminister 68, 69, 70, 71

Olsson, Martin (c) 104

Orring, Ulla (fp) 68, 69, 70

Pohanka, Ragnhild (mp) 170

Rosén, Bengt (fp) 38, 51

Roxbergh, Claes (mp) 16, 19, 21
Samuelsson, Marianne (mp) 169
Schlaug, Birger (mp) 65, 113, 119, 122, 129, 132
Schyman, Gudrun (vpk) 80, 81, 82
Stenberg, Anita (mp) 152, 155
Svensson, Sten (m) 142, 158, 161
Tammenoksa, Erkki (s) 89, 90
Tarschys, Daniel (fp) 145, 159, 161, 164, 165
Thalén, Ingela, arbetsmarknadsminister 101, 102, 103
Thollander, Gunnar (s) 174
Thurdin, Görel (c) 107, 117, 121, 127, 133
Troedsson, Ingegerd, förste vice talman (m) 7, 26, 30
Wachtmeister, Knut (m) 67
Wallström, Margot, statsråd 104, 105, 106
Wictorsson, Åke (s) 4
Wohlin-Andersson, Anna (c) 91, 102, 103
Åhnberg, Annika (vpk) 43, 52, 86, 87, 88